292
İnceleme

Ekim

China Miéville

RUS DEVRİMİNİN HİKÂYESİ

İngilizceden Çeviren: Saim Özen

EKİM • China Miéville

AYRINTI
1118

CHINA MIÉVILLE

1972 doğumlu China Mieville Britanya'nın bol ödüllü fantastik edebiyat ve kendi tanımıyla "tuhaf kurgu" yazarıdır. Marksist duruşunu eserlerine de yansıtan Mieville, Cambridge Üniversitesi'nde yaptığı sosyal antropoloji lisans öğreniminden sonra London School of Economics'te Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans ve doktora yapmıştır. Doktora tezi kitap olarak basılmıştır: *Between Equal Rights: A Marxist Theory of International Law*. China Mieville, Hugo ve Nebula ödülleri ve 3 kez de Arthur C. Clarke ödülü olmak üzere çok sayıda ödül kazanmıştır.

Ayrıntı: 1118
İnceleme Dizisi: 292

Ekim
Rus Devriminin Hikâyesi
China Miéville

Kitabın Özgün Adı
October
The Story of the Russian Revolution

İngilizceden Çeviren
Saim Özen

Yayıma Hazırlayan
Bülent Tanatar

Son Okuma
Emre Tansu Keten

First published by Verso 2017
© China Miéville, 2017

Illustrations supllied by Press Association Images, with the exception of the pictures of Maria Spiridonova, Baku, and the *Aurora,* which came from Alamy, and the picture of the Red Guard, supplied by the author.

Kapak Fotoğrafı
Swim Ink 2, LLC / CORBIS / Corbis via Getty Images Turkey

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarım
Arslan Kahraman

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 33160

Birinci Basım *2017*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-228-7
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Ekim

Rus Devriminin Hikâyesi

China Miéville

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

İLAHİ GAZAP:
DEHA NEDİR? DÂHİ KİMDİR?
Darrin M. McMahon

HARCIYORUM ÖYLEYSE VARIM
Ekonominin Gerçek Maliyeti
Philip Roscoe

KREDİOKRASİ
ve Borç Reddi Davası
Andrew Ross

ZİHİN VE DOĞA ARASINDA
Bir Psikoloji Tarihi
Roger Smith

ÖZGÜRLÜK
Zygmunt Bauman

ZAMANI YAŞAMAK
Jean Chesneaux

CAN ÇEKİŞEN İMPARATORLUK
Francis Shor

SÜREKLİ DEVRİM TEORİSİ
Eşitsiz ve Bileşik Gelişim Siyaseti
Michael Löwy

ŞİDDETSİZ DİRENİŞ
Felsefi Bir Giriş
Todd May

AYDINLAR SOSYALİZMİ
Jan Waclaw Makhayski

İLETİŞİM BİLİMLERİNİN
UNUTULMUŞ KÖKENLERİ
Der. Jacques Perriault

MODA-LOJİ
Yuniya Kawamura

MARKSİZM'İN ANLAMI
Paul D'Amato

CİNSELLİĞİN ÖNEMİ
Arzuya Yeniden Kavuşmak
Dr. Ghislaine Paris

ÇALIŞMA DÜŞÜNCESİ
John W. Budd

YORUM VE AŞIRI YORUM
Umberto Eco

HAYATIN GİZLİ HAZLARI
Theodore Zeldin

HAYATIN KIRILGANLIĞI
William E. Connolly

DEVLET VE HUKUK
Friedrich Engels, Karl Marx

İYİMSER OLMAYAN UMUT
Terry Eagleton

TEKNİK, SERMAYE, MEDYA
Peter Trawny

PROTESTO
Toplumsal Hareketlere Kültürel Bir Giriş
James M. Jasper

SOSYALİZMDE EĞİTİM
KÜBA
Celil Denktaş

HERMENÖTİĞİN KÖKENİ
Kendilik Hakkında – Dartmouth
Konferansları, 1980
Michel Foucault

YAŞAM SANATI
Zygmunt Bauman

LENIN
Farklı Bir Yol
Lars T. Lih

HERMENÖTİK VE SOSYAL BİLİMLER
Anlama'ya Dair Yaklaşımlar
Zygmunt Bauman

LENİN 2017
Hatırlamak, Tekrarlamak ve Kafa Yormak
Vladimir İlyich Lenin , Slavoj Žižek

Gurru'ya

“.....”
“.....”
Nikolay Çernışevskiy,
Ne Yapmalı?

TEŞEKKÜR

Bu kitap, yazdığım diğer şeylerden çok daha fazla, okurlarının ve muhataplarının sadece katılımlarından ve anlayışlarından yararlanmakla kalmayıp onlara dayanmıştır. Onların sabrı ve cömertliği için ve etkin ve düşünce kışkırtan yardımları, geri beslemeleri, öneri ve eleştirileri için, ifade edebileceğimden çok daha fazla minnettarım.

Araştırmalarım sırasında, çalışmalarından çok şey öğrendiğim çok sayıdaki yazara, kendimi son derece borçlu hissediyorum. Ayrıca, bu metnin taslaklarına, işlediği konuların önde gelen araştırmacıları tarafından verilen düşünceli ve ayrıntılı tepkileri elde edebildiğim için ve bunu birçok durumda, henüz yayınlanmamış çalışmalarını paylaşarak yaptıkları için, kendimi imtiyazlı hissediyorum. Ve en derin minnettarlığımı, Gleb Albert, Barbara Allen, Clayton Black, Eric Blanc, Lars Lih, Kevin Murphy ve Ronald Suny'ye sunarım. *Ekim,* onların cömert yardımları sayesinde, kıyaslanamaz biçimde daha iyi oldu.

Diğer birçok okuruma da derinden minnettarım. Onların ayrıntılı düşünceleri ve tepkileri paha biçilmez oldu. Mic Cheetham, Maria Headley, Frank Hemmes, Susan Powell, Jord Rosenberg ve Rosie Warren'a teşekkürlerimi sunarım.

Rusya'da, Boris Kolonitskiy, Artemiy Magun, Yoel Regev, Aleksandr Reznik, Aleksandr Skidan ve Yelizaveta Jdankova'nın misafirperverliklerinden ve sohbetlerinden yararlandığım için kendimi çok talihli hissediyorum.

Bu kitabı yazmam için bana oturum bursu veren İtalya'daki Rockefeller Bellagio Merkezi'ne son derece minnettarım. Ayrıca, paha biçilmez destek ve yardımlarını çeşitli şekillerde sunan, David Broder, Valeria Costa-Kostritsky, José –Gurru– Corominas, Cassia Corominas-Miéville, Indigo Corominas-Miéville, Boris Dralyuk, Brian Evenson, Tsuyoshi Hasegawa, Stuart Kelly, Jemima Miéville ve Paul Robbins'e müteşekkirim.

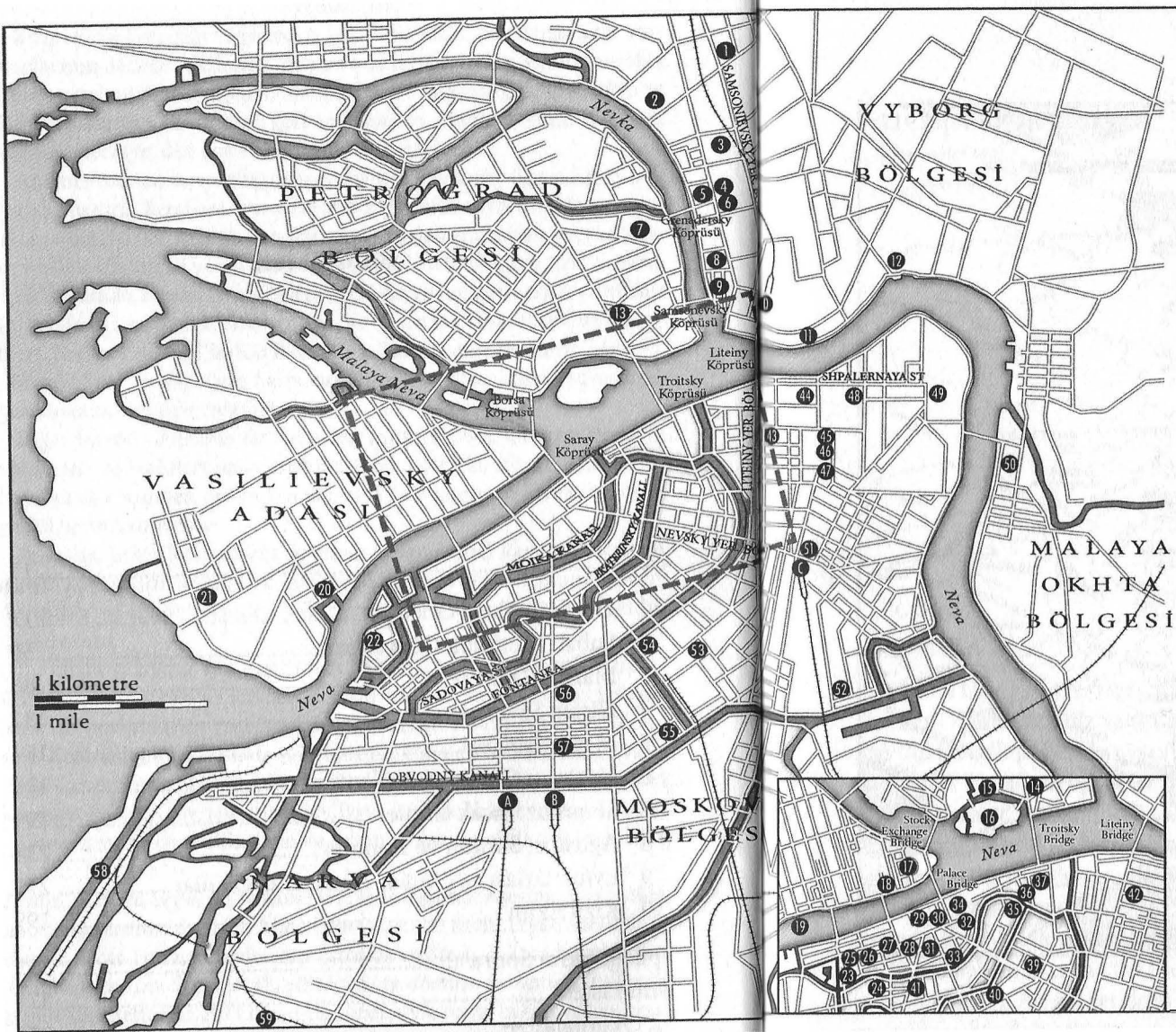
Dayanışma ve dostlukları için ve devamlı olarak politik ve entelektüel esin kaynağı oldukları için, *Salvage*'in kurucu editörleri, dostlarım Jamie Allinson, Richard Seymour ve Roise Warren'a teşekkür ederim. Ayrıca, tüm Verso çalışanlarına, özellikle Mark Martin, Anne Rumberger, Sarah Shin ve Lorna Scott-Fox'a, görevlerinin üstünde ve ötesindeki redaksiyonları için müteşekkirim. Son olarak, editörüm ve dostum Sebastian Budgen'a özellikle minnettarım. Bu kitap onun önerisiyle hayat buldu ve ben ona, devasa bir entelektüel ve politik borç içindeyim.

İçindekiler

Giriş 13

1 1917'nin Tarih Öncesi 17
2 Şubat: Mutluluk Gözyaşları 56
3 Mart: ... "Sürece" 86
4 Nisan: Savurgan 132
5 Mayıs: İşbirliği 154
6 Haziran: Çöküşün Bağlamı 171
7 Temmuz: Sıcak Günler 199
8 Ağustos: Sürgün ve Komplo 234
9 Eylül: Uzlaşı ve Ondan Hoşnutsuz Olanlar 277
10 Kızıl Ekim 299

Epilog: Ekim Sonrası 353
İsim Listesi 371
Ek Okumalar 379
Dizin 390

PETROGRAD, 1917

1 Russkiy Reno Fabrikası
2 Novıy Lessner Fabrikası
3 Moskovskiy Alayı
4 Altıncı Kongre'nin Toplanma Yeri
5 Erikson Fabrikası
6 Birinci Makineli Tüfek Alayı
7 Grenaderskiy Alayı
8 Bolşevik Karargâhı, Vıborg bölgesi
9 Trud Yayınevi
10 Mihailovskiy Topçu Okulu
11 Krestı Hapishanesi
12 Metalist Fabrikası
13 Modern Sirk
14 Kşesinskaya Malikanesi
15 Kronwerk Cephaneliği
16 Petropavlovsk (Petro ve Pavel) Kalesi
17 Borsa
18 Peterburg Üniversitesi
19 Avrora
20 Finlyandskiy Alayı
21 180. Piyade Alayı
22 Fransız-Rus Tersanesi
23 ikinci Baltık Filosu Birliği
24 Keksgolmskiy Alayı
25 Telgraf Merkez Ofisi
26 Petrograd Telgraf Ofisi
27 Postane
28 Savaş Bakanlığı
29 Amirallik
30 Saray Meydanı
31 İsaakiyevskiy Katedrali
32 Genelkurmay Karargâhı
33 Petrograd Telefon Santrali
34 Kışlık Saray
35 Pravda Yazı İşleri ve Matbaası
36 Pavlovskiy Alayı
37 Savaş Anıtı Parkı
38 Kazan Katedrali
39 Şehir Duması
40 Devlet Bankası
41 Mariinskiy Sarayı
42 Priboy Yayınevi
43 Litovskiy Alayı
44 On Dördüncü Kozak Alayı
45 Preobrajenskiy Alayı
46 Altıncı İstihkam Taburu
47 Volınskiy Alayı
48 Tavrida Sarayı
49 Smolniy
50 Birinci Yedek Piyade Alayı
51 Zinamenskiy Meydanı
52 Birinci ve Dördüncü Kozak Alayları
53 Semyonovskiy Alayı
54 Petrograd Elektrik Santrali
55 Egenskiy Alayı
56 Petrogradskiy Alayı
57 İzmaylovskiy Muhafız Alayı
58 Liman Kanalı
59 Putilov Fabrikası
A Baltık İstasyonu
B Varşova İstasyonu
C Nikolayevskiy İstasyonu
D Finlandiya İstasyonu

AVRUPA RUSYASI, 1917
0 200 400 600 kilometres
0 100 200 300 400 miles
İSVEÇ
Bothnia Körfezi
FİNLANDİYA
Beyaz Deniz
Arkhangelsk
ARKHANGELSK
Onega Gölü
OLONETS
North Dvina
Helsingfors
Lake Ladoga
Finlandiya Körfezi
Revel
ESTLAND
Petrograd
PETROGRAD
VOLOGDA
NOVGOROD
LIFLAND
Riga
KURLAND
YAROSLAVL
KOSTRAMA
Volga
VYATKA
PSKOV
TVER
KOVNO
VITEBSK
Nizhniy Novgorod
VLADIMIR
NIZHEGOROD
KAZAN
Moscow
MOSCOW
SUWALKI
Vilna
VILNA
Smolensk
SMOLENSK
SIMBIRSK
Minsk
MOGILEV
KALUGA
RYAZAN
GRODNO
Tula
TULA
PENZA
Samara
Brest-Litovsk
MINSK
Orel
OREL
TAMBOV
SARATOV
CHERNIGOV
Kursk
Saratov
SAMARA
VOLYNSK
KURSK
Kiev
VORONEZH
URAL
KIEV
POLTAVA
Dniepr
Kharkov
KHARKOV
Don
PODOLSK
Tsaritsyn
Volga
ROMANIA
BESSARABIA
Ekaterinoslav
YEKATERINOSLAV
DON
ASTRAKHAN
KHERSON
Odessa
Rostov
TAVRIDA
Astrakhan
Krasnodar
STAVROPOL
Danube
Sivastopol
KUBAN
Caspian Sea
BULGARISTAN
Karadeniz
TEREK
İstanbul
TIFLIS
Tiflis
OSMANLI İMPARATORLUĞU
Trabzon

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın ortasında, Avrupa titrer ve kan ağlarken, Amerikalı bir yayıncı, Aleksandr Kornilov'un, *Modern Rus Tarihi* adlı beğenilen eserini yayımladı. Bir Rus entelektüeli ve liberal bir siyasetçi olan Kornilov, anlatımını 1890 yılında tamamlamıştı, ancak 1917 yılında İngilizce dilinde bir baskısı için, tercümanı Aleksandr Kaun hikâyeyi güncelledi. Kaun'un son paragrafı şu ürkütücü sözcüklerle başlar: "Şu anki düzenin ortadan kalkmak zorunda kalacağı kehanetinde bulunmak için peygamber olmak gerekmez."

O sözcükler ortaya çıkarken, o düzen muhteşem bir şekilde ortadan kalktı. Bu şiddet dolu ve benzersiz yıllar içerisinde Rusya, sadece bir değil iki isyanla, iki çapraşık, özgürleştirici altüst oluşla, iki yeniden yapılandırmayla sarsıldı ve harabeye çevrildi.

Birincisi, Şubat'ta olanı, beş yüzyıllık otokratik yönetimi son hızla dağıttı. İkincisi, Ekim'de olanı, çok daha geniş kapsamlı, tartışmalı, son derece daha trajik ve esinlendiriciydi.

Şubat'tan Ekim'e kadar geçen aylar, devamlı bir itişme süreci, tarihin dönüm noktalarıydı. Olanlar ve olanların anlamı hep tartışmalı olarak kalacaktır. Şubat ve daha önemli olarak, Ekim ayı özgürlük siyasetinin uzun süredir nasıl görüldüğünün prizması olarak kalmaya devam etmektedir.

Bu prizma, herhangi bir hayalî "nesnelliği" reddetmek için tarih yazımının bir ritüeli, hiçbir yazarın devam ettirmek isteyemeyeceği veya istememesi gereken bir ilgisizlik haline geldi. Bu uyarıyı burada usulüne uygun biçimde yapıyorum: Dogmatik veya eleştirmeyen biri olmasam da -umarım öyleyimdir-, taraf-girim. Bu hikâyede, benim kötü adamlarım ve kahramanlarım var. Ancak, tarafsızlık iddiasında olmamakla birlikte, adil olmak için çabaladım ve umarım çeşitli politik görüşlere sahip olan okurlar, bu anlatımda bir değer bulurlar.

Halihazırda Rus Devrimi üzerine yapılmış pek çok çalışma vardır ve bunların büyük bölümü mükemmeldir. Baştan aşağı dikkatlice araştırılmasına rağmen, -burada tasvir edilen bütün olay veya kullanılan sözler tarih kitaplarında kaydedilmiştir- bu kitap ne akademik ne uzmanlık bakımından, eksiksiz olmaya yeltenmiyor. Bu kitap daha ziyade, baş döndürücü bir hikâyeyi merak edenler, devrimin ritmi içinde kaybolmaya istekli olanlar için kısa bir giriştir. Çünkü burada, benim tam bir hikâye olarak anlatmaya çabaladığım bir şey var. 1917 yılı, maceraların, ümitlerin, ihanetlerin, beklenmedik tesadüflerin, savaş ve entrikaların bir destanı, art arda dizilimidir; cesaretin, korkaklığın ve aptallığın, oyunun, pervasızlığın, trajedinin; çağa özgü ihtiras ve değişimin, parlayan ışıkların, çeliğin, gölgenin; rayların ve trenlerin.

Rusya'nın Rusyalığında insanın başını sıkça döndüren bir şey vardır. Özellikle Rus olmayanlar, ama bazen de Rusların kendilerinin ülkenin tarihiyle ilgili tartışmaları, tekrar tekrar, romantikleştirilen bir özcülüğe, kalbinde bir kara kutuyla Rus

Ruhunun bazı sözüm ona indirgenemez, tarif edilemez çağrışımlarına sapar. Tarifi sadece eşsiz biçimde hüzünlü değil, ama eşsiz biçimde de esrarengiz, kaçamak: *Mnogostradalnaya,* çok acı çeken Rusya; Rusya anacık. Rusya, Virginia Woolf'un en rüya gibi kitabı Orlando'da ifade ettiği gibi, "gün batımlarının daha uzun, gün ağarmalarının daha ani olduğu ve cümlelerin, en iyi şekilde nasıl sonlandırılacağı hakkında duyulan şüphe yüzünden, yarım bırakıldığı bir yerdir."

Bunun iler tutar bir yanı yok. Hikâyenin Rusya'ya ait özgünlüklerinin olduğuna hiç şüphe yok; bunların bırakın devrimi açıklaması, üzerindeki örtüyü kaldırması bile şüpheli. Hikâye, geneli, yani ayaklanmanın dünya-tarihsel nedenlerini ve dallanıp budaklanmalarını gözden kaçırmadan bu özgünlükleri anlatmalıdır.

Şair Osip Mandelştam, 1917 yılı başlangıcının anısına yapılan birinci yıldönümü kutlamasıyla ilgili, çeşitli isimlerle bilinen bir şiirinde "özgürlüğün" loş ışığından söz eder. Onun kullandığı sözcük "*sumerki*", çoğunlukla alacakaranlık öncesi anlamındadır, ama bu sözcük ayrıca, şafaktan önceki karanlığa da işaret eder. Tercümanı Boris Dralyuk merak etmektedir: O, "özgürlüğün solan ışığını mı yoksa özgürlüğün ilk soluk parıltısını mı?" anlatmaktadır.

Ufuktaki ışıltı daha uzun gün batımlarının ya da daha ani söken şafakların değil, belki de daha çok, müzmin, temel bir belirsizliğin ışıltısıydı. Böylesi alacakaranlıkları hepimiz biliriz ve hepimiz tekrar öğreneceğiz. Böylesi tuhaf bir ışık sadece Rusya'ya ait değildir.

Bu kesinlikle Rusya'nın devrimidir, ama o diğerlerine de aittir ve ait olarak da kalacaktır. O bizimki de olabilirdi. Eğer onun cümleleri hâlâ tamamlanmamış ise, tamamlanması bize bağlıdır.

Tarihler Üzerine Bir Not

Rus Devrimini çalışan biri için, zaman, kelimenin tam anlamıyla, farklıdır. 1918'e kadar Rusya, Modern Gregoryen takvimin

13 gün gerisinde olan Jülyen takvimi kullanıyordu. Aktörlerin hikâyeleri kendi dönemlerinde geçtiğinden, bu kitap Jülyen takvimi, yani o dönemde kullandıkları takvimi izler. Bir kısım literatürde, Kışlık Saray'ın 5 Kasım 1917'de basıldığını okuyabilirsiniz. Ama bu baskını yapanlar, baskını kendi Ekim'lerinin 26'sında yaptılar ve bu onların Ekim'idir, o, sadece bir ay olmaktan öte, bir çağrı borazanıdır. Gregoryen takvim ne iddia edersin etsin, bu kitap Ekim'in gölgesinde yazılmıştır.

1
1917'nin Tarih Öncesi

Bir adam, rüzgârın silip süpürdüğü bir adada, ayakta durarak, gökyüzüne bakmaktadır. Fiziksel olarak güçlü bir yapıya sahip ve çok uzun boyludur ve zarif giysileri, bir Mayıs fırtınasında vücudunu kırbaçlamaktadır. Etrafını saran Neva Irmağı'nın çırpınışını, kıyı boyunca uzanan bataklık toprakların çalılıklarını ve yeşilliğini görmezden gelmektedir. Elinde sallanan tüfeğiyle, huşu içinde izlemektedir. Başının üzerinde, muhteşem bir kartal süzülmektedir.

Olduğu yere mıhlanmış olan Rusya'nın mutlak hükümranı Büyük Petro, uzun bir süre boyunca kuşu izler. Kuş da onu izlemektedir.

En sonunda adam aniden döner ve süngüsünü ıslak toprağa daldırır. Toprak ve kökler boyunca süngüsünü zorlayarak ittirir, önce birinci, sonra ikinci çimen parçasını koparır. Onları, üstünü kirleterek tam da kartalın süzüldüğü yerin hemen altındaki topraktan söküp çıkarır ve sürükler. Çimen parçalarını, haç şekli vererek yere serer. "Burada bir şehir yükselsin!" diye kükrer. Böylece 1703 Mayıs'ında, Büyük Kuzey Savaşı'nda İsveç İmparatorluğu'ndan zorla aldığı topraklarda, Finlandiya Körfezi'ndeki Zayaçiy Adası'nda Çar, koruyucu azizinin adına muhteşem bir şehrin yaratılmasını buyurur –St. Peterburg'un.

Böyle bir şey asla olmadı. Petro orada değildi.

Bu hikâye, Dostoyevskiy'in sözleriyle "dünyadaki en soyut ve önceden tasarlanmış şehirle ilgili vazgeçilemeyen bir mittir. Ancak, kuruluş gününde Petro orada olmasa da, St. Peterburg, sağduyuya aykırı olarak ve tüm zorluklara karşın, hırçın rüzgârlar ve şiddetli kışlarla cezalandırılan, sivrisinek istilasına uğramış Baltık denizi ağzındaki taşkın yatağında, onun hayalleri uyarınca inşa edilmeye devam eder.

Çar önce, asla gerçekleşmeyen İsveç karşı-saldırısına hazırlanmak için, o küçük adayı doldurmak amacıyla, yayvan, yıldız biçimli bir kompleks olan Petropavlovsk (Petro ve Pavel) Kalesi'nin inşasını yönetir. Ve sonra Petro, kalenin duvarlarının ardına, en son tasarımlara uygun olarak, muhteşem bir liman inşa edilmesini emreder. Bu onun "Avrupa'ya açılan penceresi" olacaktır.

O, vizyon sahibi, ama zalim biridir. O, Rusya'nın "Slavlara özgü geri kalmışlığını" hor gören bir Modernisttir. Eski Moskova şehri, sanki Bizans sokaklarının planlanmamış, pitoresk bir karışımıdır: Petro, yeni şehrinin, düz hatlarda ve destansı boyutlardaki zarif kıvrımlarla, geniş manzaralarıyla, caddelerini çaprazlama kesen kanallarıyla, birçok azametli ve palladyan sarayıyla, geleneklerden ve soğan görünümlü kubbelerden kararlı bir kopuş olan ölçülü barok üslubuyla, rasyonel bir tasarımla planlanmasını yönetmektedir. Petro, bu yeni yerde, yeni bir Rusya inşa etme niyetindedir.

Yabancı mimarları işe alır, Avrupa modasında giyinilmesini dikte eder, taşla inşaat yapılmasında ısrarcı olur. Tacirlerin ve asilzadelerin yeni doğan metropole yerleşmelerini emrederek, şehrin nüfusunu verdiği hükümlerle oluşturur. Şehrin ilk yıllarında, kurtlar, geceleri bomboş sokaklarında sinsice dolaşırlar.

O caddeler, drenajla kurutulan o sulak topraklar ve bataklık arazide yükselen o sütunlar cebrî çalışmayla inşa edilmektedir. On binlerce serf ve mahkûm, Petro'nun devasa toprakları boyunca hayatta kalmak için, gözetim altında çalışmaya zorlandı. Geldiler ve çamur içinde temeller kazdılar ve büyük sayılarda yok olup gittiler. Şehrin altında yüz bin ceset yatmaktadır. St. Peterburg, "kemikler üzerine inşa edilmiş şehir" olarak bilinecektir.

1712'de, Çar Petro, nefret ettiği Moskovalı geçmişine karşı kararlı bir hareketle, St. Peterburg'u Rusya'nın başkenti yapar. Sonraki iki yüzyıl ve daha fazla süre için, siyasetin en hızlı ve en hareketli olacağı yer burasıdır. Moskova ve Riga ve Yekaterinburg ve diğer sayısız kasaba ve şehir ve imparatorluk boyunca uzanan tüm bölgeler önemlidir, onların hikâyeleri de ihmal edilemez, ancak St. Peterburg devrimin potası olacaktır. 1917'nin hikâyesi, her şeyden önce –uzun bir tarih öncesinden doğan– şehrin caddelerinin hikâyesidir.

***

Avrupalı ve doğu Slav geleneklerinin bir kavşağı olan Rusya, uzun süre enkaz içinde doğum sancısı çekti. 1917 yılının önemli liderlerinden biri olan Lev Troçki'ye göre Rusya, "Roma kültürünün harabelerine yerleşmiş Batılı barbarlarca bir kenara itilmiştir. Yüzyıllar boyunca barbar krallar, çarlar, Doğu steplerinin göçebe halklarıyla, Tatarlarla, Bizans'la ticaret ve savaş birbirini izler. On altıncı yüzyılda, tarihin Korkunç olarak sıfatlandırdığı, "Bütün Rusya'ların Çarı", Çar IV. İvan, muazzam ve türlü çeşitli bir imparatorluğun başı olana kadar, Doğu ve Kuzey topraklarında katliamlar yaparak yoluna devam eder. İvan, Moskof devletini zalimce bir otokrasiyle pekiştirir. Tüm

zalimliklere rağmen, her zaman olduğu üzere, isyanlar patlak verir. On sekizinci yüzyılda Kozak köylülerinin Pugaçov isyanı gibi bazıları, tabandan gelen meydan okumalardır, kanlı kalkışmalar kanla bastırılır.

İvan'dan sonra türlü türlü başka çarlar gelir, asillerin ve Ortodoks Kilisesi ruhban sınıfının 1917'e kadar devam edecek olan Romanov hanedanlığını kuran I. Mihail'i 1613'te çar seçmesine kadar, bir hanedanlık çekişmesi yaşanır. Aynı yüzyılda *mujik*'in, yani Rus köylüsünün statüsü, katı bir feodal serflik sistemi içine sokulur. Serfler, sahiplerinin "kendi" köylüleri üzerinde geniş yetkiye sahip oldukları belirli topraklara bağlanırlar. Serfler, başka malikânelere aktarılabilirler, şahsî eşyaları –ve aileleri– ilk toprak sahipleri tarafından alıkonabilirdi.

Bu kurum nahoş ve inatçıdır. Rusya'da serflik, Avrupa'nın serflikten 1800'lü yıllarda kurtulmasından sonra da, uzunca bir süre devam etti. Köylülerin toprak sahipleri tarafından taciz edilmelerinin iğrenç hikâyeleri çokçadır. "Modernistler" serfliği, ilerlemenin önünde, rezilce bir engel olarak görürler: Onların "Slav-dostu" muhalifleri serfliği bir Batı buluşu olarak kötülerler. Serfliğin kaldırılması konusunda, iki grup aynı fikirdedir.

En sonunda, 1861'de, "Kurtarıcı Çar" II. Aleksandr, serfleri, toprak sahiplerine karşı yükümlülüklerinden, mülk olma statülerinden kurtardı. Reformcular, serflere yapılan işkenceler yüzünden uzun süredir acı çekseler de bunun itici gücü onların yumuşayan yürekleri değildir. Köylü isyan dalgaları ve kalkışmalarının yarattığı endişe ve gelişmenin gerekliliklerideir.

Ülkenin tarım ve endüstrisi yetersizdi. İngiltere ve Fransa'ya karşı yapılan 1853-55 Kırım Savaşı eski düzeni ifşa etti: Rusya aşağılandı. Modernleşmenin –liberalleşmenin– bir gereklilik olduğu açık ve net şekilde ortaya çıktı. Ve böylece, ordunun, okulların ve adalet sisteminin genel revizyonunu, sansürün gevşetilmesini, yetkilerin yerel meclislere verilmesini sağlayan Aleksandr'ın "Büyük Reformları" doğdu. Hepsinden önemlisi de, serfliğin ilgası.

Kurtuluş dikkatli bir şekilde sınırlandırıldı. Köylüye dönüşen serfler, eskiden üzerinde çalıştıkları toprakların tamamına sahip olamadılar ve sahip oldukları topraklar için ucube "itfa" borçlarıyla yükümlülük altına girdiler. Verilen ortalama parsel, geçinmek için çok küçüktür –açlık nükseder– ve nüfus arttıkça parselin ölçüsü de küçülür. Köylüler yasal olarak zor durumdadırlar ve artık köy topluluğuna –komün (*mir*) – bağlıdırlar, ancak yoksulluk onları, inşaatta, madencilikte, endüstride ve legal veya illegal ticarette mevsimsel işçiliğe zorladı. Böylece onlar küçük, ancak büyümekte olan işçi sınıfına katıldılar.

Krallık rüyası kuranlar sadece çarlar değildi. Tüm tükenmiş halklar gibi Rus köylüleri de, dinlenmenin hayalini kurmaktadırlar. Beyaz Denizlerin Belovodye'si; dünyanın ucundaki Opona; yeraltındaki Çud diyarı: Altın Adalar; Darya; İgnat; Nutland; Svetloyar Gölü'nün ölümsüz suları altındaki Kitej batık şehri. Şaşkın kaşifler zaman zaman fiziksel olarak bu sihirli topraklardan birini veya birkaçını keşfe çıkarlar, ancak köylüler oralara ulaşmak için çoğunlukla başka yolları denerler: On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, kırsal alanda bir isyan dalgası başlar.

Aleksandr Herzen, Mihail Bakunin, keskin kalemli Nikolay Çernışevskiy gibi muhalifler ve yazarlardan ilham alan *narodniki –narod*, yani halk için aktivistler, geleneğidir bu. *Zemlya i Volya*, yani Toprak ve Özgürlük gibi gruplardaki Narodnikler, çoğunlukla, kendilerini kültürün, aydınlanmanın Mesih-benzeri taşıyıcıları olarak tanımlayan yeni bir katmanın üyeleridir– artan oranda sıradan insanın da dahil olduğu bir aydınlar sınıfı (*intelligentsiya*).

1850'li yılların başlarında Aleksandr Herzen, "Rusya'da geleceğin adamı" "köylüdür" diyordu. İlerlemenin yavaş olduğu, görünürlerde anlamlı bir liberal hareketin olmadığı bir dönemde Narodnikler, şehirlerin ötesine, kırsal devrime bakmaktadırlar. Onlar, Rus köylülerinin komününde, *mir*'de, tarımsal merkezli sosyalizm için bir parıltı, bir temel görmektedirler. Kendileri için daha iyi yerlerin hayalini kuran binlerce genç radikal, onlardan

öğrenmek, onlarla çalışmak ve kuşkucu köylü sınıfının bilincini yükseltmek için halka giderler.

Terbiye edici ve acı bir şaka: Toplu halde tutuklandılar, genellikle de o köylülerin talebi üzerine.

Bir aktivist olan Andrey Jelyabov'un çıkardığı sonuç: "Tarih çok yavaş." Bazı Narodnikler, tarihi hızlandırmak için şiddet içeren yöntemlere başvururlar.

1878'de, küçük ölçekte bir soyluluk geçmişine sahip, radikal bir genç öğrenci olan Vera Zasuliç, cebinden bir tabanca çıkarır ve saygısızca davranan bir mahkûmu kırbaçlama emri verdiği için entelektüeller ve aktivistler tarafından nefret edilen St. Peterburg polis şefi Fyodor Trepov'u ciddî şekilde yaralar. Zasuliç'in jürisi rejime karşı sansasyonel bir sitemle onu beraat ettirir. Zasuliç, İsviçre'ye kaçar.

Sonraki yıl, *Zemlya i Volya*'daki bir ayrılıktan, yeni bir grup, *Narodnaya Volya* –Halkın İradesi– doğar. Bu grup daha militandır. Onun hücreleri, devrimci şiddetin gerekliliğine inanmaktadır ve inançları gereği hareket etmeye hazırdırlar. 1881'de, birkaç başarısız girişimden sonra, en çok imrenilen ödüllerini alırlar.

Mart ayının ilk Pazar günü, Çar II. Aleksandr, St. Peterburg'un büyük binicilik akademisini ziyarete gider. Kalabalığın içinden bir genç, Narodnaya Volya aktivisti Nikolay Ryasov mendile sarılı bir bombayı, kurşun geçirmez arabaya fırlatır. Bir patlama olur. Yaralanan izleyicilerin çığlıkları arasında, araç sarsılarak durur. Aleksandr tökezleyerek kargaşanın içine dalar. O, sağa sola yalpalarken, Ryasov'un yoldaşı Ignacy Hryniewiecki ileri atılır. İkinci bombayı fırlatır. "Tanrıya şükretmek için çok erken" diye bağırır.

Çok şiddetli bir başka patlama daha olur. Çarın maiyetinden biri o anı şöyle hatırlayacaktır; "Kar, kan ve kalıntılar arasından, giysi, apolet, süvari kılıçları ve insan etinin kanlı parçalarını görüyordunuz." "Kurtarıcı Çar" paramparçadır.

***

Radikaller için bu, büyük kayıplarla kazanılan bir zaferdir. Yeni çar, daha muhafazakâr ve en az babası kadar otoriter olan III. Aleksandr, dayanılmaz baskılara başlar. Bir idam dalgasıyla Halkın İradesi'ni kırar geçirir. Acımasız ve kötü şöhrete sahip siyasî polis örgütü Ohrana'yı yeniden organize eder. Bu reaksiyon ikliminde, Rusya'da zalimce baskı altında tutulan Yahudi azınlığa karşı pogrom olarak bilinen, cinayet işlemek için organize edilmiş sayısız arbede gerçekleşir. Yahudilere ağır yasal kısıtlamalar getirilir, sadece Ukrayna, Polonya, Rusya'nın batısı ve başka bazı yerlerde Yerleşim Hududu (Çerta Osedlosti) olarak bilinen bölgede ikamet etmelerine izin verilir (ama bu alanların dışında da Yahudi nüfusu olması bazı istisnaların olduğu anlamına gelir) ve onlar öteden beri ulusal kriz dönemlerinin geleneksel günah keçileri konumundadırlar (ve gerçekten ne zaman patlak verirse versin). Şimdi de, herhangi bir şey için onları suçlamaya zaten hazır olanlar Çarın ölümü için de yine onları suçladılar.

Savaş durumuna geçmiş olan Narodnikler saldırı planları yaparlar. Mart 1887'de, St. Peterburg polisi, yeni çara karşı planlanan bir suikastı ortaya çıkarır. Volga bölgesindeki bir okul müfettişinin oğlu olan Aleksandr Ulyanov adındaki parlak, kendini adamış genç adam da dahil olmak üzere, elebaşı beş öğrenciyi asarlar.

Zalim ve acımasız III. Aleksandr'ın 1901'de –doğal sebeplerle– ölümünden ve onun göreve hazır oğlu II. Nikolay'ın tahta geçmesinden yedi yıl sonra, Rusya'nın gelişimindeki özgünlüklere ve Rus köylülüğüne odaklanan birkaç Narodnik grup Marksist-olmayan tarımsal sosyalist program (her ne kadar bazı üyeleri kendilerine Marksist deseler de) üstünde birleştiler. Kendilerine Sosyalist Devrimci Parti adını verdiler, bundan böyle daha çok SR'ler olarak bilineceklerdir. Hâlâ şiddete dayalı bir direnişe bağlıydılar: Daha bir süre SR'lerin askerî kanadı olan "Savaş Örgütü", taraftarlarının bile "terörizm" olarak adlandırdığı, hükümet üyelerine suikastlardan oluşan bir planı uygulamayı sürdürdü.

Böyle bir adanmışlık söz konusuyken, bir ironi gerçekleşmek üzeredir. Parti'nin liderlerinden birinin, partinin Savaş Örgütü'nün de bir süredir lideri olan olağanüstü Yevno Azef'in maskesi, on yıl sonra örgüte bir balyoz darbesi olarak düşecektir: O sadık bir Ohrana ajanıdır. Ve birkaç yıl sonra, bizzat 1917 devrim yılının hayatî anlarında, iki kişi daha; Yekaterina Breşko-Breşkovskaya ve partinin ana teorisyeni Viktor Çernov, düzenin yüksek profilli ve endişeli yandaşları olacaklardır.

***

On dokuzuncu yüzyılın son yıllarında, devlet kaynaklarını, devasa bir demiryolu inşa programı da dahil olmak üzere, altyapıya ve endüstriye akıtmaya başladı. Büyük ekipler, rayları ülke boyunca sürüklüyor, onları yere çakıyor, imparatorluğun sınırlarını birleştiriyorlardı: Trans-Sibirya demiryolu. İngiliz gözlemci Sör Henry Norman, "Çin Seddi'nden bu yana dünya, bu boyutta bir maddî girişime tanıklık etmedi" diyordu. Nikolay için, Avrupa ile Doğu Asya arasındaki bu transit yolu inşa etmek, "kutsal bir görevdi."

Rusya'nın kent nüfusu patlama yaptı. Yabancı sermaye ülkeye akıyordu. St. Peterburg, Moskova ve Ukrayna'nın Donbas bölgesinde devasa endüstriler yükseliyordu. Birlerce yeni işçi, sefil şartlar altında, patronlarının kibirli babacanlığına maruz kalarak yaşadıkları mağara benzeri yerlerden kurtulmak için mücadele ederken, emek hareketi ileriye doğru düzensiz adımlar atmaya başladı. 1882'de, daha sonra Rusya'nın önde gelen sosyalist teorisyeni olacak olan genç Georgiy Plehanov, *Osvobojdeniye Truda*'yı, yani Emeğin Kurtuluşu'nu –Rusya'nın ilk Marksist grubu– kurmak için, Trepov'un başarısız suikastçısı, efsanevî Vera Zasuliç'e katıldı.

Böylece, acımasız, sömürücü sermayenin ve ihtiyacın kâra boyun eğdirildiği bir dünyanın ürküttüğü insanlardan okuma grupları, ajitatör hücreler, aynı görüştekilerin çeşitli birlikteliklikleri ortaya çıktı. Marksistlerin özlemini çektiği gelecek, yani

komünizm, Belovodye'nin herhangi bir köylüsüne ne kadar absürt geliyorsa Marksistleri hakir görenlere de o kadar absürt geliyordu. Komünizmin çerçevesi nadiren kesin olarak çizilebiliyordu, ama onlar komünizmin, özel mülkiyetin ve baskının ötesine, sömürü ve yabancılaşmanın ötesine, teknolojinin emek kullanımını azalttığı bir dünyaya, insanların gelişmesi için daha iyi bir dünyaya işaret ettiğini biliyorlardı. Marx'ın sözcükleriyle, "Özgürlüğün gerçek dünyası: kendi başına bir amaç olarak insan güçlerinin gelişmesi". Onların istedikleri budur.

Marksistler, göçmenlerin, boş gezenlerin, akademisyen ve işçilerin, yakın bir aile, arkadaşlık bağı içinde ve entelektüel bağlantılar, siyasî uğraş ve polemiklerle bir araya gelmiş bir güruhuydu. Hırçın tutumlarla hırlaşıyorlardı. Anlaşmazlık içindeydiler. Herkes herkesi tanıyordu...

İşçi Sınıfının Kurtuluşu için Mücadele Birliği, 1895'de Moskova, Kiev, Yekaterinoslav, İvanovo-Voznesensk ve St. Peterburg'da kuruldu. Birliğin kurucuları başkentteki iki genç ve ateşli eylemciydi: Yuli Tsederbaum ve arkadaşı, sekiz yıl önce idam edilen Narodnik Aleksandr Ulyanov'un kardeşi Vladimir Ulyanov. Siyasî takma adlar (*Noms de politique*) kullanmak bir normdu: İkisinden daha genç olanı Tserderbaum, seyrek sakalının üzerindeki kelebek camlı gözlüğüyle sıska bir figürdü ve kendisine Martov diyordu. Çarpıcı, birbirine yakın gözleriyle dikkat çeken, zamanından evvel kelleşmeye başlamış Vladimir Ulyanov ise Lenin olarak biliniyordu.

***

Martov, yirmi iki yaşındaydı ve Konstantiniyye'de doğmuş bir Rus Yahudi'siydi. Martov, birlikte mücadele ettiği bir solcunun sözleriyle, "oldukça sevimli bir bohemdi... kafelere müptela olma eğiliminde, konforu umursamayan, sürekli tartışan ve biraz da eksantrik biriydi." Zayıf ve bronşitli, neşeli, konuşkan, ama kötü bir hatip ve örgütçülüğü de zayıf olan, o ilk günlerde işçi pozları takınan Martov, her haliyle dalgın bir entelektüeldi. Ancak

zekâsıyla ünlüydü. Ve kesinlikle politik gruplara özgü türdeki sekter düzenbazlıklara uzak olmasıyla, hasımları arasında bile, dürüstlüğü ve samimiyetiyle ün salmıştı. Çok saygı görüyordu. Hatta seviliyordu.

Lenin'e gelince, onunla tanışan herkes büyüleniyordu. Duruma bakılırsa, onun hakkında yazmak için can atıyorlardı: Kütüphaneler dolusu böyle kitap vardır. O, kolayca mitleştirilen, idolleştirilen, şeytanlaştırılan bir adamdı. Düşmanları için soğuk, kitlesel cinayetler işleyen bir canavar; yoldaşları ve arkadaşları için, utangaç, kolay gülen, çocukları ve kedileri seven biriydi. Ara sıra sözel oyunlar ve ses getiren metaforlar için yeteneğini kullansa da Lenin, sözcük ustası olmaktan çok dobra biriydi. Ancak sarsılmaz gücü ve odaklanmasıyla, yazı ve konuşmalarıyla boyun eğdiriyor, hatta insanları hayrete düşürüyordu. Yaşamı boyunca muhalifleri ve arkadaşları onu, gurur kırma konusundaki zalimliği, katılığı ve acımasızlığı için suçlayacaklardı. Herkes onun, olağanüstü bir irade gücü olduğunda anlaşıyordu. Siyaset için yaşayıp ölenlerin bile belli bir dereceye kadar sıra dışı gördükleri şekilde siyaset, Lenin'in kanı ve iliğinden başka bir şey değildi.

Onu özel olarak ayrıcalıklı kılan şey, dağılma ve çekilmenin politik anını kavrama duyusuydu. Yoldaşı Lunaçarskiy'e göre Lenin, "oportünizmi deha seviyesinde kullanırdı, bununla demek istediğim, anı kesin olarak ele geçirebilen ve onu devrimin değişmeyen amacı için nasıl kullanabileceğini her zaman bilen bir "oportünizm."

Lenin asla hata yapmayan biri değildir. Ancak, ne zaman ve nerede, nasıl ve hangi sertlik derecesiyle zorlayacağıyla ilgili şaşmaz, keskin bir duyu geliştirmiştir.

***

1898'de, Lenin'in eylemleri yüzünden Sibirya'ya sürgüne gönderilmesinden bir yıl sonra Marksistler, Rossiyskaya Sotsial-Demokratiçeskaya Raboçaya Partiya, yani Rus Sosyal De-

mokrat İşçi Partisi (RSDRP) adı altında örgütlendiler. Birkaç yıl boyunca, araya giren sürgün dönemlerine rağmen, Martov ve Lenin, yakın işbirlikçi ve arkadaş olarak kaldılar. Karakterler bu kadar farklı olunca, öfkeler önlenemezdi, ama onlar birbirlerini tamamlıyor ve birbirlerini seviyorlardı: bir çift Marksist *Wunderkinden* (harika çocuk).

Diğer noktalardaki görüş ayrılıkları her ne olursa olsun, RSDRP düşünürleri, Marx'tan, tarihsel aşamalardan geçmesi gerekli olan bir tarih vizyonu devraldılar. Böylesi "aşamalı" kavramlar, ayrıntı, derece ve katılık bağlamında geniş çapta farklılaşırlar –Marx'ın kendisi, kapitalizm hakkındaki "tarihsel taslağının", tüm toplumlar için önlenemez bir yol teorisine dönüştürülmesine, "benim için hem çok gurur verici hem de çok utanç verici" değerlendirmesinde bulunarak, karşı çıkmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonunda, Marksistlerin çoğu için bu konu hâlâ tartışmalıydı, yani, kapitalizm-ötesinin ve komünizme giden yolun ilk aşaması olan sosyalizm, belli siyasî özgürlükleriyle ve kontrolü ele geçirme pozisyonuna gelmiş işçi sınıfıyla, sadece burjuva kapitalizminden doğabilirdi. Ve devamında, devasa boyutlardaki kırsal nüfusuyla ve küçük işçi sınıfıyla (büyük ölçüde yarı-köylülerden oluşuyordu), özel malikâneleriyle ve kadiri mutlak çarıyla, müstebit Rusya, sosyalizm için henüz olgunlaşmamıştı. Plehanov'un sözleriyle, "sosyalist bir pasta yapabilmek için, Rusya'nın köylü hamurunda henüz yeterince proletarya mayası yoktu."

Serflik hafızalarda hâlâ tazeydi. Ve şehirlerin birkaç mil uzağında, köylüler hâlâ Ortaçağ sefaleti içinde yaşıyorlardı. Kışın, evlerini çiftlik hayvanlarıyla paylaşıyorlar ve sobaya yakın bir yer kapmak için kavga ediyorlardı. Lamba dumanına karışan ter ve tütünün leş kokusu. Söz konusu olabilecek iyileşmeler çok yavaş gelişirken, köylülerin çoğu kaldırımsız, çamurlu sokaklarda hâlâ çıplak ayakla dolaşıyor, açık çukurlardan ibaret olan tuvaletleri kullanıyorlardı. Ortak topraklarla ilgili tarımsal kararlar, kaos içinde geçen köy toplantılarında birbiriyle yarışan bağrışmaların ötesine geçip, daha sağlam bir sisteme oturtulamadı. Gelenekleri

ihlal edenler, "kaba müzik" denilen, yakışıksız müdahalelere, toplum önünde utandırmalara, bazen de cinayete kadar varabilen şiddete maruz kalıyorlardı.

Ancak daha kötüsü de vardı.

Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'da aşka gelerek ettikleri boş laflarına göre, "tarihsel olarak en devrimci rolü oynayan... tüm feodal, ataerkil, huzurlu kır hayatına dair ilişkilere son veren... çeşit türlü feodal bağları acımasızca paramparça eden" burjuvaydı –ve böylece, işçi sınıfının üretici güç noktasında yoğunlaşmasını sağlayarak, "kendi mezar kazıcılarını" yarattı. Ancak Rusya'daki burjuvazi ne acımasız ne de devrimciydi. Hiçbir şeyi paramparça etmedi. RSDRP manifestosunun belirttiği gibi: "Avrupa'dan Doğuya doğru ne kadar ilerlenirse, burjuvazi de o kadar alçak, o kadar zayıf ve o kadar korkak görünür ve proletaryanın üzerine düşen kültürel ve politik görevler de o kadar devasa olur."

Bu sözcüklerin yazarı, Pyotr Struve, kısa süre sonra sağa doğru yalpalayacaktı. Rusya'da, böylesi sözde "Legal" Marksistler, genelde kendi Marksizmleri içinde liberal olmanın bir yolunu bulurlar, onların odak noktaları işçilerin sorunlarından, Rusya'nın korkak burjuvazisinin gündeme getiremeyeceği kapitalist "Modernleşmenin" gerekliliğine kayar. Zıt veya tamamlayıcı bir sol sapma da "Ekonomizm'dir; Ekonomizme göre işçiler sendika faaliyetlerine odaklanmalı, siyasî mücadeleyi liberallere bırakmalıydılar. Sosyalist mücadeleyi küçümsedikleri için daha Ortodoks olanları tarafından teşhir edilen ve en sakin çözümlerinde gerçekten de oldukça etkisiz kalan böylesi "Legal" ve "Ekonomist" sapkınlar, her şeye rağmen önemli sorulara odaklanıyorlardı. Onlar bir sol ilmihal açmazına karşı çıktılar: Zayıf ve marjinal kapitalizmiyle, devasa ve "ilkel" köylülüğüyle ve burjuva devrimine katlanma zahmetine girmemiş monarşisiyle, şartların olgunlaşmadığı bir ülkedeki bir hareketin sosyalist olmasından nasıl söz edebilirdi?

***

On dokuzuncu yüzyılın sonu, imparatorluğun fırtınalı entrikalarına, genişlemeye yönelik sürgit bir açlığın altında yatan sadakat ve karşı-sadakata tanıklık etti. İçerde sömürgeci yönelim egemen Rus elitlerinin dili ve kültürünün azınlıklar aleyhine desteklenmesi anlamına geliyordu. Milliyetçiler ve sol, kadrolarını bereketli biçimde tabi halklardan ve uluslardan devşiriyorlardı: Litvanyalılar, Polonyalılar, Finler, Gürcüler, Ermeniler, Yahudiler. İmparatorluktaki sosyalist hareket her zaman çok-etniliydi ve orantısız şekilde azınlık grup ve uluslardan oluşuyordu.

1894 yılından beri tüm ülkeyi Nikolay Romanov yönetiyordu. II. Nikolay gençken, babasının zorbalığına sabırla boyun eğmişti. Çar olarak, sadece nezaketiyle, göreve adanmışlığıyla dikkat çekiyordu. "Yüzü", bir yetkilinin tereddüt ederek belirttiği gibi, "ifadesizdi." Onu tanımlayan şey "yokluk" kelimesiydi: ifade, hayal gücü, zekâ, anlayış, kararlılık, şevk yokluğu. Birbirini izleyen şaşırtıcı betimlemeler, tarihin akışında sürüklenen bir adamın "öteki dünya işlerine dalmışlığına" işaret ediyordu. Nikolay çevresinin önyargılarıyla –özellikle devrimci *jid*'lere, yani "Yahudilere" yönelik pogromcu antisemitizm de dahil olmak üzere– doldurulmuş iyi eğitimli bir boşluktu. Herhangi bir değişikliğe şiddetle muhalefet eden Nikolay, tüm içtenliğiyle otokrasiye bağlıydı. "Aydınlar" sözcüğünü telaffuz ettiğinde, "frengi" sözcüğünü söylediği zaman takındığı aynı iğrenç yüz ifadesini takınırdı.

Karısı, Kraliçe Victoria'nın torunu Aleksandra Fyodorovna, popüler olmayan birisiydi. Bu kısmen aşırı milliyetçilik yüzündendi –gerilimin arttığı bir sırada, ne de olsa o bir Almandı– ama bu ayrıca, onun çılgın entrikaları ve kitlelere yönelik tescilli horgörüsü yüzündendi. Fransız büyükelçi Maurice Paléologue onu özetle şöyle tanımlıyordu: "manevî huzursuzluk, bitmeyen keder, belirsiz özlem, heyecan ve tükenmişlik arasında gidip gelme, bitmeyen safdillik, görünmez ve doğaüstü olana, batıl inanca adanan düşünce."

Romanovların dört kızları ve hemofili hastalığına yakalanmış Aleksey adında bir oğulları vardı. Romanovlar birbirlerine yakın,

sevecen bir aileydiler ve çar ve çariçenin katı yürekli miyopluk-ları göz önüne alındığında, kesinlikle felâkete mahkûmdular.

***

1890'dan 1914'e kadar, işçi sınıfı hareketi ölçülü ve özgüvenli büyüdü. Devlet bu harekete karşı hantal stratejiler izledi; şehirlerde filizlenen ve yayılan hoşnutsuzluğu, yetkililerin örgütlediği ve denetlediği "polis sendikaları" ve işçi dernekleriyle kontrol altına alma girişiminde bulundu. Ancak herhangi bir sonuç alınması için, onlar gerçek kaygılarla yönlendirilmeliydiler ve onların örgütleyicilerinin, Marksist tarihçi Mihail Pokrovskiy'in adlandırdığı gibi, en azından "devrimci ajitatörlerin sakar taklitleri" olmaları gerekiyordu. Onların gündeme getirdikleri talepler, sadece, işçilerin çağrılarının yansımalarıydı –ancak yine de sözcükler yansımalarında bile niyet edilmemiş sonuçlar yaratabilirler.

1902'de, bir polis-sendikası grevi Odesa şehrini tümüyle sardı. Benzer kitlesel protestolar, sonraki yıl güney Rusya boyunca yayıldı ve hepsi de yetkililerin kukla kurumlarının himayesi altında değildi. Bakû petrol yataklarından tüm Kafkasya boyunca bir grev yayıldı. İsyan kıvılcımları, Kiev, Odesa ve diğer yerlerde tekrar parladı. Grevcilerin şimdi ekonomik olduğu kadar siyasal talepleri de vardı.

Bu düşük ivmeli yükselişler esnasında, 1903'de, elli bir büyük ve önde gelen Rus Marksisti Brüksel'de haşere kaynayan bir un deposunda yapılacak önemli bir toplantının yerini Londra olarak değiştirdiler. Orada, arka odalarda ve kafelerde veya bir balıkçılık kulübünün yarışma kupalarının huzurunda, tartışmalarla geçen 3 hafta boyunca, RSDRP İkinci Kongresini topladı.

Delegeler arasında bir uçurumun oluşması toplantının yirmi ikinci oturumu esnasında gerçekleşti; sadece derinliğiyle değil, katalizörünün görünüşteki önemsizliğiyle de dikkat çeken bir ayrılık. Sorun, bir parti üyesinin, parti örgütlerinden birinin *yönetimi altında* mı yoksa "parti örgütlerinden birine *kişisel katı-*

lımla" mı "parti programını" kabul eden ve onu maddî araçlarla ve düzenli kişisel birliktelikle destekleyen biri olup olmamasıydı. Martov birincisini talep etti. Lenin ikincisi için bastırdı.

İkisi arasındaki ilişki bir süredir iyi gitmiyordu. Şimdi, ateşli, gergin bir tartışmadan sonra, Martov, yirmi sekize yirmi üç oyla kazandı. Ama diğer sorunlarla ilgili çeşitli öfke ve hiddet krizleri birbirini izledi ve parti liderliğine karar verileceği zaman, Yahudi sosyalist grup Bund'un ve Ekonomist Marksistlerin toplantıyı terk etmeleri, Martov'un orijinal desteğinden sekiz kişiyi kaybetmesi anlamına geldi. Merkez Komite için Lenin, bastırarak kendi istediklerini seçtirdi. Rusçada azınlık *menşinstvo*, çoğunluk *bolşinstvo*'dur. Rus Marksizminin iki büyük kanadı isimlerini bu sözcüklerden aldı: Martov'un Menşevikleri ve Lenin'in Bolşevikleri.

Bu hizipleşmenin altında, üyelik şartlarından çok daha önemli şeyler yatmaktadır. Zaten, Konferans sırasında Lenin, kendi destekçilerine "sert" ve muhaliflerine "yumuşak" olarak atıfta bulunuyordu ve bu ayrılık genel olarak bu terimlerle cilalanmış olarak kalacaktı: Bolşevikler sert solcular, Menşevikler ise daha ılımlılar olarak görülecekti –ancak bu durum, her iki tarafın da fikirlerinin önemli ölçüde farklılaştığını ve evrim geçirdiğini inkâr etmek değildir. Asıl olarak üyelik sorununun merkezindeki şeyler –kurulmuş, önceden tasarlanmış ve Lenin için bile net olmaktan çok uzakta olan– siyasî bilince, mücadeleye, işçi sınıfının bileşimine ve faaliyetine, en sonunda da tarihe ve Rus kapitalizmine karşı farklı yaklaşımlardır. Bu, on dört yıl sonra, örgütlü işçi sınıfının merkeziyetçiliği ile ilgili sorunlar gündeme geldiği zaman, daha net şekilde ortaya çıkacaktı.

O an için, hemen Martovcu bir karşı-atak devreye girdi: Londra kararları iptal edildi ve 1903 yılının sonlarında Lenin partinin yayın organı olan *İskra*'nın (Kıvılcım'ın) yönetim kurulundan istifa etti. Ancak sahada birçok RSDRP militanı, bilgileri olduğu ölçüde, ayrılığı absürt bir eylem olarak gördüler. Bazıları ise bu ayrılığı basitçe görmezden geliyordu. Fabrika işçilerinden biri Lenin'e şöyle yazıyordu: "Bilmiyorum, bu sorun

gerçekten bu kadar önemli mi?" Menşevikler ve Bolşevikler yarı-birliğe doğru yönelir veya ondan uzaklaşırken yıllar geçti. Parti üyelerinin büyük bölümü kendilerini 1917 yılına kadar basitçe "Sosyal Demokratlar" olarak gördüler. O zamanlar bile Lenin'in kendisini, artık geri dönüş olmadığına ikna etmesi hayli zaman alacaktı.

***

Rusya gözünü doğuya dikmişti, Asya'nın içlerine doğru ilerliyordu, Türkistan ve Pamir'i ele geçirip, Kore'ye kadar ulaştı: Çin ile işbirliği içinde devam eden Trans-Sibirya Demiryolu, Rusya'yı, benzer şekilde yayılmacı olan Japonya ile çatışma rotasına soktu. Başbakan Von Plehve, "Devrim dalgasını durdurmak için muzaffer olacağımız bir küçük savaşa ihtiyacımız var" diyordu.

Bir vatanseverlik destanında, Çar Nikolay'ın "maymunlar" dediği Japonlar gibi "ikinci derecede bir ırkı" hezimete uğratmaktan daha iyi ne olabilirdi?

1904, Rus-Japon Savaşı başladı.

Kendini kandırmanın sınırlarını zorlayan rejim, kolay bir zafer bekliyordu. Ancak, kötü donanımlı, yeterli eğitime sahip olmayan ve beceriksizce yönetilen güçler, 1904 Ağustos'unda Liaoyang'da, 1905 Ocak'ında Port Arthur'da, 1905 Şubat'ında Mukden'de, 1905 Mayıs'ında Tsuşima'da feci şekilde bozguna uğratıldılar. 1904 Sonbaharında, ürkek liberal muhalefet bile sesini yükseltiyordu. Altı ay önce "Yaşasın ordu!" diye borazan çalan *Osvobojdeniye* gazetesi, Liaoyang mağlubiyetinden sonra savaşın arkasındaki yayılmacı dürtüyü şiddetle eleştiriyordu. *Zemstvo*'lar olarak bilinen bölgesel öz-yönetim meclisleri aracılığıyla liberaller, zirve noktasına reform için kaldırılan kadehlerle ulaşan, son derece lüks yemeklerden oluşan bir "ziyafet kampanyası" tertip ettiler. Pasif-agresif yemekli partiler aracığıyla politik eylemcilik. Sonraki yıl, muhalefet, rejimin yörüngesine öyle yüksek sesle karşı çıkmaya başladı ki, Nikolay bile gönülsüzce tavizler vermeye başladı. Ancak isyan

dalgası liberallerin ötesine, köylülere ve huzursuz işçi sınıfına yayılmıştı.

St. Peterburg'daki, bir "sosyalist polis" sendikasına, Rus Atölye ve Fabrika İşçileri Meclisi'ne, Georgiy Gapon adında, sıra dışı biri, eski bir hapishane papazı liderlik ediyordu. Bu azgın suratlı adam, daha sonra Lenin'in evleneceği Bolşevik militan Nadyejda Krupskaya'nın sözleriyle, "doğası gereği bir devrimci değil, ama anasının gözü bir rahip... her türlü uzlaşmayı kabul etmeye hazır biriydi." Yine de Peder Gapon, Tolstoy'un fakirlere yönelik gizemli görünüşlü ilgisiyle gündeme gelmiş bir topluluğun başındaydı. Gapon'un teolojisi –sofu, etik, dingin ve reformist, hepsi bir arada– karmaşık ama samimiydi.

1904 yılının sonlarında, 12.000'den fazla insanın çalıştığı, şehrin muazzam tesisi Putilov metalürji ve makine fabrikasında dört işçi işten atıldı. İşçi arkadaşları tarafından düzenlenen destek toplantılarında, çarın devrilmesini talep eden bildirileri bulan Gapon dehşete kapıldı. Onları paramparça etti: Bu onun misyonunun çok ötesinde bir şeydi. Ama işçilerin, arkadaşlarının işe geri alınmalarını talep eden dilekçelerine, ücret zammı, daha iyi çalışma koşulları ve çalışma gününün 8 saat olması taleplerini ekledi. Solundaki radikaller daha da ileri, yerel çıkarların çok ötesinde olan talepleri eklediler: toplantı ve basın özgürlüğü, kilise ve devletin ayrılması, Rus-Japon savaşının sonlandırılması, bir Kurucu Meclis.

3 Ocak 1905'te, şehir çapında bir grev ilan edildi. Kısa sürede, 100.000 ile 150.000 arasında insan sokaklara çıktı.

9 Şubat Pazar: Protestocular, dondurucu bir havada, şafak öncesinin karanlığında toplandılar. Vıborg adlı işçi sınıfı bölgesinden gelen sayısız grup, monarşinin görkemli rezidansı, pencereleri Neva'nın iki kolunun birleştiği yere, Petro ve Pavel Kalesi'ndeki katedrale, Vasilyevskiy Adası'nın ucundaki gagalı sütunlara bakan, şehir merkezindeki Kışlık Saray'a doğru yola çıktılar.

Derin sular tamamen donmuştu. Yürüyüşçüler kuzey kıyısından Neva'nın buzlarına doğru inmeye başladılar. On binlerce işçi

aileleriyle birlikte, pejmürde kıyafetler içinde donarak, yorgun, argın yürümeye başladı. Ellerinde ikonlar ve haçlar taşıyorlardı. Şarkılar ve ilahiler söylüyorlardı. Önlerinde, pelerininin içinde, çara yakarışta bulunan bir pankart taşıyan Peder Gapon vardı. Pankart, bir çanak yalayıcı ile bir radikalin kusursuz kombinasyonuyla, yalvarıyordu: "Tanrım", "küçük Babamız" Nikolay'ı "kapitalist sömürücülerden" koru ve ona "gerçeği" ihsan et.

Böylesi bir muhalefet kolayca yatıştırılabilirdi. Ancak yetkililer zalim oldukları kadar da aptaldılar. Binlerce asker buzun üzerine dizildi ve beklemeye başladı.

Sabahın saatleri ilerlerken, yürüyüşçüler yaklaştılar. Kozaklar kılıçlarını çektiler ve dörtnala onlara yöneldiler. Kalabalık kargaşa içinde sağa sola kaçıştı. Çarın birlikleri onları yüzükoyun yere yatırdı. Halk dağılmıyordu. Askerler silahlarını kalabalığa doğrulttular ve ateş etmeye başladılar. Kozaklar, acımasız gürzleri *nagayka*larla buzları kırdılar. Kırıklar buzu eritti. Çaresiz insanlar bağrışarak, kaydılar ve düştüler.

Katliam sona erdiğinde, 1.500'e yakın insan buzun içinde ölü yatıyordu. Bu, Kanlı Pazar'dı.

Etkisi hesaplanamazdı. Popüler davranışlarda büyük bir değişikliğin önünü açtı. O akşam, dünya görüşü paramparça olan Gapon, Krupskaya'nın daha sonra hatırlayacağı gibi, "ateşler saçarak", "devrimin nefesiyle" hayatta kalanlara gürlüyordu: "Bizim çarımız yok!"

***

O gün yaşananlar devrimi hızlandırdı. Haber, demiryolu hatları boyunca her tarafa, her yere yayıldı, trenlerin eşliğinde imparatorluğun tüm topraklarına ulaştı ve haberle birlikte öfke de yayıldı.

İmparatorluk boyunca grevler patlak verdi. Bu grevler, böylesi eylemlerde yeni olan gruplar –memurlar, otel görevlileri, araba sürücüleri– tarafından kucaklandı. Bu grevleri daha çok çatışma ve daha çok ölüm izledi –Łódź'da 500, Varşova'da 90. Mayıs'ta,

kokmuş et yüzünden çıkan bir isyan, savaş gemisi Knyaz Potyomkin'i sarstı. Kasım ayında, Kronştadt ve Sevastopol'de başka isyanlar çıktı.

Rejim çileden çıkmıştı. Taviz ve bastırma kombinasyonlarıyla denemeler yapıyordu. Ve devrim sadece kanlı ve sert resmî önlemleri değil, devlet tarafından güya yasaklanmış olan geleneksel ultra-sağ sadizmi de provoke ediyordu.

Sadece iki yıl önce, Besarabya şehri Kişinyov [Chişinău], yirminci yüzyılın ilk soykırımına uğramıştı. Polisin müdahale etmediği ve Ortodoks piskoposlar tarafından kutsanan yağmacı çeteler, kırk sekiz saat boyunca, katliam yaptılar. Yahudi çocuklar ve yetişkinler işkenceden geçirildiler, tecavüze uğradılar, sakat bırakıldılar, öldürüldüler. Kundaktaki bir bebeğin dili kesildi. Caniler, bağırsaklarını çıkardıkları kurbanlarının bedenlerini tüylerle doldurdular. Kırk bir kişi öldü, yaklaşık 500 kişi yaralandı ve bir gazeteci şu gözlemde bulundu: Musevî olmayan vatandaşlar, "ne bir pişmanlık ne de bir vicdan azabı" dile getirdiler".

Acıyı hissedenlerin çoğu, Kişinyov Yahudilerinin yeterince direnmediğini iddia etti. Bu varsayılan "pasifliğin utancı", Yahudi radikallerde vicdan muhasebesini tetikledi. Bu yüzden, şimdi, Nisan 1905'te, Jitomir'in Ukraynalı Yahudileri bir saldırının yaklaşmakta olduğu haberini aldıklarında, cevapları meydan okumak oldu: "Jitomir'in Kişinyov olmadığını göstereceğiz." Ve ölüm, yaralanma ve hasarları sınırlayarak, canilere karşılık verdikleri zaman, Jitomir savunmacıları, Yahudi Bund'a, "Kişinyov dönemi ebediyen yok oldu" açıklaması için esin kaynağı oldular.

Bunun korkunç bir hata olduğu neredeyse anında kanıtlandı.

Jitomir saldırısındaki hâkim güçler Kara Yüzler idi; 1905 devrimindeki otoriter şiddetin doğurduğu proto-faşist ultra-reaksiyoner çeşitli hücrelerin altında toplandığı şemsiye bir isim. Onlar, toprağın yeniden dağıtımı için, otokrat bir çar için –II. Nikolay, onursal üyeleriydi– ve Rus-olmayanlara, özellikle de Yahudilere karşı canice bir garez içeren popülist çağrılarını büyük bir coşkuyla yayma eğilimindeydiler. Sokak

çetelerine ve yüksek mevkilerdeki birçok dosta, Aleksandr Dubrovin ve Vladimir Purişkeviç gibi parlamento üyelerine sahiptiler. Dubrovin, Rus Halkı Birliği'nin (SRN) lideri ve aşırı ırkçı bir şiddet savunucusu, liberalizmin çöküşüne karşı mücadele etmek için tıbbı bırakan bir doktordu. Purişkeviç, SRN'nin başkan yardımcısıydı. Gösterişli, korkusuz ve aklî dengesizlik derecesinde eksantrik biri olan, yazar Şolom Aleyhem tarafından "ürkütücü bir iblis " ve "son derece alımlı bir horoz" olarak karakterize edilen Purişkeviç, tanrının koruduğu otokrasiye inanan bir sofuydu. Gerçekten de –İoannitı olarak bilinen tarikattakiler gibi– bazı Kara Yüzler, ırk nefretlerini esrik dindarlıkla çeşnilendiriyorlar, Ortodoksluğun coşkusunu, ahlaksızlığın hizmetindeki "İsa'nın katillerine", kan içen Yahudilerin ateşli hayallerine, ikonlara ve ahret bilimine ve mistisizme karşı yönlendiriyorlardı.

Ekim'de, Kara Yüzler, kozmopolit şehir Odesa'da, 400'den fazla Yahudiyi öldürerek bir katliam gerçekleştirdiler. Sibirya'daki Tomsk şehrinde, bir toplantının yapıldığı binaya tüm girişleri durdurdular, binayı ateşe verdiler ve kurbanlarını sevinç içinde, canlı canlı yaktılar. Alevlere benzin döktüler. Naum Gabo adındaki bir genç, katliamdan kıl payı kaçmayı başarmış ve yaşananlara tanıklık etmişti. Yıllar sonra, yaşlı bir adam, kuşağının önde gelen bir heykeltıraşı olarak şunları yazacaktı: "Beni baskı altına alan ve ruhumu ele geçiren şeyi, yaşadığım dehşeti kelimelerle ifade edip edemeyeceğimi bilmiyorum."

Bu Kara Yüzler'in karnavalıydı, yıllar boyunca işlerine devam edeceklerdi.

Ve reaksiyon şiddet içeren yürüyüşüne devam ederken, çar hâlâ bocalayarak el yordamıyla uzlaşma arıyordu. Ağustos 1905'te, bir danışma meclisi olan Duma'yı ilan etti. Ancak Duma'nın verdiği karmaşık haklar zenginden yanaydı: Kitleler huzursuzdu. Portsmouth Anlaşması, Rus-Japon savaşını sonlandırdı ve şartlar düşünülecek olursa, Rusya için merhametli bir anlaşmaydı. Yine de, devletin otoritesi dışarıda ve içeride, tüm sınıflar arasında, parçalandı.

İsyanın tuhaf tetikleyicileri vardır. Ekim 1905, Moskova'da, bir noktalama işaretleri meselesi, devrim yılının son eylemini ateşledi.

Moskovalı matbaa işçileri harf başına ücret alıyorlardı. Şimdi, Sıtin yayınevi çalışanları, noktalama işaretleri için de ödeme talep ediyorlardı. Bir sempati grevleri dalgasını harekete geçiren, esrarengiz bir ortografik isyan. Fırıncılar ve demiryolu işçileri ve bazı bankerler de greve katıldılar. İmparatorluk Balesinin dansçıları gösteriye çıkmayı reddettiler. Fabrikalar ve dükkânlar kapandı, tramvaylar hareket etmedi, avukatlar davalara katılmadı, jüri üyeleri davaları dinlemediler. Demiryollarındaki tüm tren hareketleri durdu, ülkenin demirden damarları donmuştu. Bir milyon asker Mançurya'da mahsur kaldı. Grevciler emeklilik ve düzgün maaş ve özgür seçimler, politik mahkûmlar için genel af ve yine, temsilî bir kurum talep ettiler: Kurucu Meclis.

13 Ekim'de, Menşeviklerin inisiyatifiyle, yaklaşık kırk işçi temsilcisi, SR'ler, Menşevikler ve Bolşevikler, St. Peterburg Teknoloji Enstitüsü'nde toplandılar. İşçiler onları, her 500 işçi için bir kişi olarak seçti. Toplantılarına, "konsey" kelimesinin Rusçası olan *Sovyet* adını verdiler.

Kitlesel bir tutuklama hareketi onu sonlandırmadan üç ay önce, Peterburg Sovyeti, etki alanını genişletmeye, daha geniş bir havuzdan insan toplamaya, kapsamlı bir yetki kullanmaya başlamıştı. Grev tarihlerini belirliyor, telgrafları kontrol ediyor, halkın sorun ve taleplerini inceliyordu. Sovyetin lideri, Lev Bronşteyn, tarihe Lev Troçki [Trotskiy] olarak geçen, çok tanınmış bir genç devrimciydi.

Troçki, sevilmesi zor ancak hayranlık duyulmaması imkânsız biriydi. Çarpıcı şekilde karizmatik ve yıpratıcı, zeki ve ikna edici, anlaşmazlık çıkaran ve zor biriydi. Etkileyici, soğuk ve hatta acımasız olabilirdi. Lev Davidoviç Bronşteyn, günümüz Ukrayna'sındaki bir köyde, ekonomik sıkıntısı olmayan, dinsel kurallara bağlı olmadan yaşayan bir Yahudi ailenin sekiz çocuğunun beşincisi olarak doğdu. Henüz on yedi yaşında bir devrimciyken, Narodniklerle kısa bir flörtü onu Marksizm'e ve

hapishaneyle tanışmaya götürdü. Troçki adı, 1902'de, Odesa'daki bir mahkûmdan ödünç alındı. Bir zamanlar "Lenin'in sopası" olarak görülen Troçki, çekişmeli 1903 kongresinde, kısa bir süre sonra onlardan ayrılacak olsa da, Menşeviklerden yana tavır aldı. Bu "hiçbir hizipte-yer almadığı" yıllarda, o ve Lenin, çeşitli sorunlar üzerinde tekrar eden öfkeli polemikler yaşadılar.

Ülkenin sosyalizm için hazır olmadığını düşünen, neredeyse her görüşten Marksistler, Rus Devriminin sadece demokratik ve kapitalist olabileceğinde, olması gerektiğinde, geniş çapta anlaşmışlardı –ancak anlaştıkları bir diğer önemli konu da, bu devrimin daha gelişmiş olan Avrupa'da *sosyalist* bir devrim için katalizör olabileceğiydi. Rusya liberal bir devrime uygun olduğu için, uzun bir süre boyunca Menşevikler, aktif burjuva liderliğini beklediler: 1905 felaketine kadar, bu yüzden, herhangi bir hükümetin devrimle alaşağı edilmesinde yer almaya karşı çıktılar. Buna karşılık Bolşevikler şunu iddia ettiler: Ödlek liberalizm bağlamında, işçi sınıfı o liberallerle ittifak halinde değil, köylülük ile ittifak halinde, Lenin'in adlandırmasıyla, "proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünde iktidarı ele geçirmek için devrime liderlik etmelidir.

Daha o zamandan olağanüstü ve provokatif bir düşünür olarak üne kavuşmuş olan Troçki, kendi rolü için, kısa sürede çok farklı bir konum geliştirecek, onun itiraz edilen mirasını tanımlayacak teoriler formüle ederek, böylesi sorunlarla ilgili olarak farklı yönlere hareket edecekti. Halihazırda, bu aykırı, kavgaya hazır yönetim biçiminin bir katılımcısı ve tanığı olarak, derinlemesine sovyetin çalışmalarına gömülmüştü.

***

1905 devrimi, kırsal kesimde kendisini önce illegal ve doğaçlama eylemler olarak gösterdi; devletin veya büyük toprak sahiplerinin korularından ağaç kesmek ve tarım işçileri arasındaki grevler gibi. Ancak Temmuz sonlarında, köylü delegeler ve devrimciler Moskova yakınında toplandılar ve kendilerini

Bütün Rusya Köylüler Birliği'nin Kurucu Meclis'i ilan ettiler. Toprakta özel mülkiyetin ilgasını ve toprağın "ortak mülkiyet" olarak yeniden yapılandırılmasını talep ettiler.

17 Ekim'de ayaklanmalar yüzünden hâlâ bocalayan çar, kurnaz muhafazakâr Kont Witte'yi başbakan tayin eden "Ekim Manifestosunu" isteksizce yayınladı. Nikolay, Rus liberalizmini teşvik amacıyla, Duma için yasama yetkisi ile şehirli erkek işçiler için de sınırlı oy hakkı ihsan etti. Aynı ay, Kadetler olarak bilinen Anayasal Demokratik Parti'nin kurucu kongresine tanıklık etti.

Liberal bir parti olan Kadetler, medenî hakları, erkekler için genel oy hakkını, ulusal azınlıklar için belli bir derecede özerkliği ve mütevazı ölçülerde de toprak ve çalışma reformunu savunuyordu. Partinin kökleri, radikal(imsi) liberalizmin belli bir türünü içeriyordu, ama bu, devrim geri çekilirken hızla zayıfladı. 1906 yılının sonuna gelindiğinde, Kadetlerin muğlak cumhuriyetçiliği, anayasal monarşiye destek vermeye doğru değişime uğrayacaktı. Kadetlerin 100.000 üyesi, temelde orta-sınıf profesyonellerinden oluşuyordu: Parti başkanı Pavel Milyukov, seçkin bir tarihçiydi. Kadetlerin yaklaşık beşte biri büyüklüğündeki, diğer yeni parti Oktyabristler, çarın Ekim Manifestosunu destekleyen bir oluşum olarak biçimlendi ve çoğunlukla toprak sahipleri, ihtiyatlı iş insanları ve zenginlerden oluşuyordu. Bazı mütevazı reformları destekliediler, ancak genel oy hakkına –monarşiye ve kendilerine bir tehdit olarak gördüklerinden– karşı çıktılar.

Muhalefetin de kendi devinirliği vardı: Kasım'ın başlarında ikinci ve daha radikal bir köylü kongresi toplandı. Tambov, Kursk ve Voronej gibi merkez illerde, Volga'da, Samara ve Simbrisk ve Saratov'da, Kiev'in civarında ve Çernigov ve Podolya'da köylü kalabalıklar genelde büyük malikânelere saldırdılar, onları yağmaladılar, genellikle yaktılar ve mülklerini talan ettiler. Devrimci fikirler, yollar ve o iletken demiryolu rayları boyunca elektrik gibi yayıldı. Moskova, Saratov, Samara, Kostroma, Odesa, Bakû, Krasnoyarsk'da Sovyetler kuruldu. Aralık'ta, Novorossiysk Sovyeti valiyi görevinden aldı ve kısa süre için de olsa şehri yönetti.

7 Aralık'ta, Moskova genel grevi, SR'ler ve Bolşevikler tarafından desteklenen bir şehir isyanı haline geldi – başarılacağına duyulan büyük inanç nedeniyle değildi bu destek, daha çok umutsuz bir dayanışmadan kaynaklanıyordu. Şehrin dış halkası günler boyunca devrimcilerin elinde kaldı. İşçiler caddeler boyunca barikatlar kurdular ve Moskova, gerilla savaşıyla harabeye dönüştü.

En sonunda, Semyonov Muhafızlarının St. Peterburg'tan yola çıktıkları haberi, karşı-devrimci gönüllülere cesaret verdi. Presnya ilçesindeki isyankâr tekstil işçilerini toplarla bombardımana tuttular. Bu bombardıman esnasında, isyan ölümün pençesindeydi, 250 radikal öldürüldü. Devrim de onlarla birlikte öldü.

Ocak 1906, Victor Serge'in ürpertici sözleriyle, "idam mangalarının ayıdır". Planlı katliamlar dalgası ülkeyi sarstı. Amerikan Yahudi Komitesi, yaklaşık 4.000 hayata mal olan, ırkçı şiddetin şaşırtıcı yükselişinin kanıtlarını dikkatle araştırdı.

Direniş, suikastlar da dahil olmak üzere, devam ediyordu. Şubat 1906'da, Borisoglebsk kasabası tren istasyonunda, Mariya Spiridonova adında, yirmi yaşındaki bir Sosyalist Devrimci, köylülere yaptığı vahşice baskılar yüzünden kötü bir şöhrete sahip olan yerel güvenlik şefini öldürdü. Mariya, bilahare Sibirya'da ağır çalıştırılmaya çevrilen ölüm cezasına çarptırıldı. Cezasını çekeceği yere giderken, yolculuğunun her bir durağında, Spiridonova, sempatizanlardan oluşan kalabalıklara hitap etmek için dışarı çıktı. SR taraftarı olmayan Liberal basın bile, onun mektuplarını yayımlandı. Gardiyanlarının ona yaptıkları işkenceleri anlattı. Ona yapılan kötü muamele ünlü bir dava haline geldi.

Ancak devletin cezalandırma seferleri, devletin otoritesini yeniden tesis etmek ve radikal kabarışları püskürtmek için şehirden dışarı taştı. En sonunda isyan bastırıldığında, 15.000 insan ölmüştü –büyük çoğunluğu devrimcilerdi– ve 79.000 kişi hapiste veya sürgündeydi. Saratov Valisi Pyotr Stolıpin idam sehpası kullandığı için kötü bir şöhret kazandı. Cellâdın ilmeği "Stolıpin'nin boyunbağı" olarak bilinir hale geldi.

***

Bir işçinin sloganı şöyleydi: "Köle gibi yaşamaktansa, bir kemik yığını gibi düşmek daha iyidir."

1905 yenilgisinin yıkımı ve bunu izleyen baskılar, rejimin iyi niyetiyle ilgili herhangi bir umudu, çara yönelik herhangi bir inanç kırıntısını, ve, radikallerin mülkiyet sahibi sınıflar ve liberal aydınlar olarak bilinen "nüfuz toplumu" ile herhangi bir işbirliği ümidini suya düşürdü. Bu tabakanın büyük bölümü için, Ekim Manifestosu, teslim olmayı haklı göstermek ve işçilerin yalnız olduğunu öğrenmeleri için yeterli olduğunu kanıtladı.

Bu bilginin, en "bilinçliler", yani işçi-entelektüellerin büyüyen, küçük grubunda, kendi kendini eğitmişlerde ve eylemcilerde yarattığı şey, yatıştırılamaz bir sınıf gururuydu. Keskin bir kültür, disiplin ve bilinç, burjuvazi ile kayıtsız şartsız uzlaşmazlık duygusuydu. Bundan böyle, sadece ekonomik iyileştirmeler için değil, insanlık onuru için de, çağrılar tabandan yükselmeye başladı. Halka yakın olan askerlerin öfkeli bir şarkısı, bu öncelikleri net şekilde ortaya koymaktadır:

Tabii ki biraz çay isteriz,
Ama çayımızla birlikte
Bize saygı da sunun
Ve lütfen subaylara izin vermeyin
Yüzümüze tokat atmaları için.

Askerler ve işçiler kendilerine "saygıyla" hitap edilmesini talep ettiler; otorite pozisyonundan kaynaklanan ikinci-şahıs zamirinin tekil hali *ti*'dan ziyade, kibar çoğul hali, *vı* ile.

Bu kederli ve değişken politik kültür içinde, ezilmişlerin gururu ve utancı birbirinden ayırt edilemez. Bir tarafta, Bolşevikler hakkında olumlu konuştuğu için askerî yetkililerin kendisini dövmesine "izin veren" oğlunu öfkeli şekilde paylayan bir Putilov işçisi vardır. "Bir işçi, bir burjuvadan gelen darbeye tahammül etmemelidir" diye bağırır. "Bana vurdun mu? –İşte, bir tane de sen

al." Diğer taraf ta ise, bir eylemcinin, Şapovalov'un, patronunun bakışlarıyla karşılaşmamak için korkudan yere çömeldiğinde, hissettiği utanç vardır. "Sanki içimde iki insan yaşıyordu: Biri, işçiler için daha iyi bir gelecek vadeden bir mücadele uğruna Petro ve Pavel Kalesi'nin zindanlarında yatmaktan ve Sibirya'ya sürgüne gitmekten korkmuyordu: Ve diğeri, kendisini bağımlı hissetmekten ve hatta korkudan tamamen kurtulamamıştı."

Böylesi "kölelik duygularına" karşı o, öfkeli bir gurur besliyordu. "Sonunda kapitalizmden ve patronumdan nefrete ettim... hatta daha da yoğun olarak."

***

Mart 1906'da, isteksizce vaat edilen Duma toplandı. Ama o sırada artık, çarın hükümeti, parlamentonun zaten zayıf olan kanatlarını kırpmak için kendini yeterince güçlü hissediyordu. Kadetler, Sosyal Demokratlar –Marksistlerin bilinen adı– ve Narodnik Sosyalist Devrimciler, hepsi birlikte, çoğunluğa sahiptiler: Bunun sonucunda ortaya çıkan tarım reformu programı rejim için tabuydu. Bu yüzden, 21 Temmuz 1906'da, Duma'yı dağıttı.

Hükümet yetkililerine yapılan radikal saldırılar devam etti, ancak şimdi dalga reaksiyondan yanaydı. Köylüler, ölüm cezasına izin veren askerî yasalar karşısında çaresizlerdi. Çar, Vitte'nin yerine acımasız Stolıpin'i, "boyunbağcı" adamı, daha fazla kemik ekeni getirdi. Haziran 1907'de, Stolıpin, İkinci Duma'nın yetkilerini diktatörce ortadan kaldırdı, Sosyal Demokrat vekilleri tutuklattı, oy kullanımını kısıtladı, mülk sahipleri ve soylular lehine tavır aldı ve Rus-olmayanların temsilini kaldırdı. Geriye kalan haklarla Üçüncü Duma 1907'de ve dördüncüsü de 1912'de seçildi.

Rejim, tarımı Modernleştirmek için *mir*'i, komünü parçalamak ve bir küçük toprak sahipleri tabakası yaratmak istiyordu. Stolıpin, köylülere bireysel parseller satın alma hakkını tanıdı. İlerleme hâlâ yavaştı: 1914 yılına gelindiğinde –Stolıpin'in suikasta kurban gitmesinden üç yıl sonra– köylülerin yüzde 40'ı

mir'i terk etmişti. Sadece az bir kısmı küçük çiftçi konumuna ulaşabilmişti. En fakirler, küçük topraklarını satmaya zorlandılar, tarım işçisi oldular veya şehirlere göç ettiler. Stolıpin, köylü hareketlerini zalimce bastırarak, bir şekilde SR'in şehir çalışmalarına yeniden odaklanmasına yol açtı.

Ancak buralar hiç de verimli alanlar sayılmazdı. 1907-1908 civarı, yeni bir baskı manzarası ortaya çıktı. Grevler azaldı. Devrimciler, sefil ve yenik, sürgünün yolunu tuttular. 1910 yılına gelindiğinde, RSDRP'nin üyeleri 100.000'den birkaç bine gerilemişti. Önce Cenevre'ye sonra Paris'e giden Lenin, en ufak bir kıpırtıyı –burada ekonomik bir düşüş, orada radikal yayınlarda bir yükseliş– bir "dönüm noktası" şeklinde yorumlama becerisini göstererek hazin bir iyimserliğe sarıldı. Ama Lenin'in bile ümitsizliğe kapıldığı oluyordu. Krupskaya, "ikinci göçmenlik dönemimiz, birincisinden çok daha zordu" der.

Bolşeviklerin içi muhbir kaynıyordu. Sayıları tepetaklak oldu. Muhtaç durumlara düştüler. Göçmen isyancılar, hayatta kalabilmek için her türlü işi yaptılar. Krupskaya daha sonra şunları hatırlayacaktı: "Bir yoldaş Fransız ayakkabı boyacısı olmayı denedi." Dokunaklı bir denemeydi. Sol diasporada umutsuzluk, akıl hastalığı ve intihar hiç de az rastlanır şeyler değildi. 1910'da, Paris'te Moskova barikatlarının açlık çeken ve aklını yitirmiş gazisi Prigara Lenin ve Krupskaya'yı ziyaret etti. Gözleri anlamsızdı, sesi yüksekti. "Mısır demetleriyle dolu arabalar ve arabalarda ayakta duran güzel kızlar hakkında, heyecanlı ve anlaşılmaz bir şekilde konuşmaya" başladı. Sanki o köylü cennetlerinden birini görebiliyormuş, sanki Nutland, Darya, Opona'ya dokunabiliyormuş gibiydi.

Ama o batık Kitej'e daha yakındı. Prigara, yoldaşlarının korumasından kaçtı, ayaklarına ve boynuna taşlar bağladı ve Seine nehrine doğru yürüdü.

***

Yirminci yüzyıl, büyük, miskin, çelişkili bir güçle geldi. Rusya imparatorluğu, Kuzey Kutbundan Karadeniz'e, Polonya'dan Pasifik'e kadar uzanıyordu. Slavlar, Türkler, Kırgızlar, Tatarlar, Türkmenler ve sayısız diğerlerinden oluşan 126 milyonluk bir nüfus, çarın egemenliği altındaki çeşitli idare biçimleriyle bir araya gelmişti. Avrupa'dan ithal edilmiş en son teknolojiye sahip endüstrilerle dolu olan şehirler, halkın beşte dördünün toprağa bağlı, neredeyse feodal bir sefillik içinde yaşadığı köylülerden oluşan bir enginlikle çevreleniyordu. Kendinden menkul Zamanın Kralı Velimir Hlebnikov, Nataliya Gonçarova, Vladimir Mayakovskiy, Olga Rozanova gibi vizyon sahibi sanatçıların eserlerinde tuhaf Modernist güzellik, çoğunluğun okuyamadığı bir ülkeyi aydınlatıyordu. Yahudiler, Müslümanlar, animistler, Budistler ve özgür düşünceliler etrafta kol gezerken, İmparatorluğun kalbinde, muhalif tarikatlar, azınlıklar, şehirlerin tuhaf iç bölgelerindeki cinsel muhalifler ve radikallerin illet ettiği Ortodoks Kilisesi kasvetli ve şaşaalı ahlakçılığını yayıyordu.

Başarısız devrimin hemen sonrasında yazdığı *1905* ve *Sonuçlar ve Olasılıklar* adlı kitaplarında ve sonraki tüm hayatı boyunca Troçki, "yolculuğun farklı aşamalarının bir araya gelişi, ayrı adımların bileşimi, arkaik biçimler ile daha çağdaş biçimlerin karışımı" olarak özel bir tarih anlayışı geliştirdi. Kapitalizm uluslararası bir sistemdir ve kültürlerin ve yönetim biçimlerinin karşılıklı ilişkilerinde, tarih kendi arkasından temizlik yapmaz.

"Geri kalmış bir ülke, ileri ülkelerin maddî ve entelektüel fethini özümler, diye yazacaktı Troçki. "Gelişmiş ülkeleri izlemek zorunda bırakılmasına rağmen, geri kalmış bir ülke bunları aynı sıra içinde yapmaz." Geri kalmış ülke,

> aradaki bir dizi aşamayı atlayarak, herhangi bir belirli tarihten önce hazır olan ne varsa benimsemeye sürüklenir ... (her ne kadar o)... dışarıdan ödünç alınan kazanımların, kendi ilkel kültürüne uyarlama sürecinde, sıklıkla hakkını vermese de ... Böylece evrensel eşitsiz gelişim yasasından başka bir yasa türer ki ona... *bileşik gelişim* yasası adını verebiliriz.

Bu "eşitsiz ve bileşik gelişim" teorisi, bir "sıçrama", o "aşamaların" atlanılması olasılığını önermektedir –belki de otokratik düzen, burjuva yönetiminin aracılığı olmaksızın parçalanabilecekti. Marx ve Engels'in bir deyimini yeniden yapılandıran Troçki, "Sürekli Devrim'i gündeme getirir. Bu deyimi kullanan tek solcu kendisi değildir –ortodoks olmayan bir Belarus Marksist, Aleksandr Helphand ("Parvus') ve diğerlerinin de benzer kavramlar geliştirdiğine dikkat çeker– ancak bu deyimi öne çıkaran en ünlü kişi o olacak ve onu önemli şekillerde geliştirecekti.

Troçki, Rusya gibi "geri kalmış", burjuvazinin zayıf olduğu bir ülkede burjuva sınıfı burjuva devrimini gerçekleştiremez ve bu işi yapmak için geriye işçi sınıfı kalır, diyordu. Peki, o işçi sınıfı kendi taleplerini nasıl dizginleyecekti? Onun zaferini kapitalist mülkiyeti aşındıracak ve "burjuva" kazanımların ötesine geçecek olan çıkarları tarafından sağlanacaktı. Şimdi o, işçi sınıfı bu "sürekli" devrimin dümenindeyse eğer, kapitalizmin ötesine geçmeli, diye düşünen tek Marksist değildi, ama bunu, potansiyel veya olası bir felaket olarak görmek bir yana, beklenti konusunda çok coşkuluydu. Yine de, Rus Marksistlerinin çoğu için olduğu gibi, Troçki için de uluslararası boyut anahtardı. Troçki, 1905'in hemen ardından, "Avrupa proletaryasının doğrudan devlet desteği olmaksızın, Rusya'nın işçi sınıfı iktidarda kalamaz ve geçici hâkimiyetini kalıcı bir sosyalist diktatörlüğe dönüştüremez" diye yazdı.

1905-sonrasının o kasvetli günlerinde, bazı Menşevikler, "partinin iradesine karşı" ve sonucuyla ilgili bir iyimserlik taşımaksızın, eğer uygun bir tarihsel aktör ortaya çıkmazsa, partinin hükümete girmesinin gerekliliği olasılığına yöneldiler. Bu Menşevikler, işçi sınıfının, hâlâ anahtar olarak gördükleri liberal burjuvaziyle ittifak yapması gerektiği görüşünü savunmaya devam ettiler. Martınov, uygun burjuva radikallerinin kazanılmasını, onların "öznel olarak" karşı-devrimci olsalar bile, "nesnel olarak, istemeden de olsa" devrime katkıda bulunacaklarını söylüyordu. Sollarındaki Bolşevikler ise, bunun yerine, "işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğünü" savunuyorlardı. Her

iki taraf da bir "ilerici" burjuva-demokratik devrimi arzulanabilir, mümkünün sınırlarında bir emel ve sürdürülebilir olarak görüyordu. Çoğunluk için, Troçki'nin "sürekli devrim"i skandal derecesinde bir tuhaflıktı.

***

Mayıs 1912, İrkutsk, Sibirya. İngilizlerin kurduğu devasa bir altın madeninde, sağlığa aykırı barakalara yerleştirilmiş, serflik-benzeri şartlarda çalışan işçiler greve başladılar: Ücret zammı, nefret edilen gözetmenlerin işten atılması ve –yine o ekonomik ve politik taleplerin birleşmesi– sekiz-saatlik çalışma günü istediler. Asker gönderildi. Şirket emir verdi. Askerler ateş açtı. Daha sonra Lena Katliamı olarak bilinecek olan olayda 270 grevci işçi öldü.

Devasa ve öfkeli sempati grevleri, Moskova ve St. Peterburg'u sarstı. Grev ve halk hareketleri tekrar yükseldi. 1914'te, başkentte genel grev ilan edildi; herkesin gelmekte olduğunu bildiği, büyük güçlerin yağmacı çekişmeleri yüzünden çıkacak olan savaş için yapılan seferberlik hazırlıkları esnasında endişeler yaratan ciddî bir grevdi.

Yönetimdeki bazıları, rejimin bir çatışmayı kaldıramayacağını veya kaçınılmaz çöküşten kurtulamayacağını düşünüyorlardı. Muhafazakâr devlet adamı Pyotr Durnovo, Şubat 1914'te öngörülü bir notla çarı, eğer savaş kötü giderse, devrim olacak, diyerek uyardı. Çar bu notu görmezden geldi. Elit tabakada Alman-yanlısı ve karşıtı olan klikler çatışıyorlardı, ancak Rusya'nın doğudaki çıkarları, Fransa ile olan ittifakı ve ekonomik bağları, ona zorunlu olarak Almanya'ya karşı cephe aldırıyordu. Avrupa'da düşmanlıkların başlamasından kısa bir süre sonra, "Nicky" ve "Willy'nin –"II. Nikolay ve Almanya'nın II. Wilhelm'i– birbirlerini askerî hareketlilikten vazgeçirmeye çalıştıkları, acil ve nazik telgraflardan sonra, 15 Temmuz 1914'te, hiç istemeyerek, Nikolay Rusya'yı savaşa soktu.

Bunu takip eden şey, safları, ümitsizleri ve siyasal müflisleri bir araya getiren şey, her zamanki gibi vatanseverlik ve dindarlık dalgasıydı. Şair Zinaida Gippius, "Herkes aklını kaybetmiş" diye bildiriyordu. Göstericiler Alman mağazalarına saldırdılar. Kalabalık, St. Peterburg'da, Alman Büyükelçiliği'nin çatısına çıktı ve onun devasa iki at heykelini aşağıya fırlattılar. Heykeller, bronzlarında korkunç hasarlarla, kıvrılmış ve sökülmüş olarak yere düştüler. Almanca isimlerle lanetlenmiş olan Ruslar onları değiştirmek için birbirleriyle yarıştılar. Ağustos 1914'te, St. Peterburg'un adı, daha Slavca olan Petrograd adıyla değiştirildi: Bu ahmaklık karşısında, semiyotik bir isyan içinde, yerel Bolşevikler kendilerini "Peterburg Komitesi" olarak adlandırmaya devam ettiler.

Şehir merkezinin kuzey-doğusuna doğru, Petrograd'ın muhteşem kubbeli Tavrida Sarayı'nda, 26 Temmuz 1914'te, Duma vekilleri, savaş kredileri, yani devletin kıyımı finanse etmek için borçlanması lehinde oy kullandılar. Liberaller, Modernleşmesi ulusal varlık nedenleri olan sklerotik rejime tekrar bağlılık yemini ettiler. Milyukov, "Hiçbir şey talep etmiyoruz ve hiçbir şart koşmuyoruz" diye aptal aptal sırıttı.

Savaş için hizaya gelen sağ kanat sadece onlar değildi. SR'ler ile bağlantılı ılımlı bir sol parti olan köylü-popülist Trudovik'ler sözcüleri gösterişli bir avukat olan Aleksandr Kerenskiy'in sözleriyle, köylülere ve işçilere, "ülkemizi savunalım ve sonra onu özgür kılalım" diye emir veriyordu. Ünlü anarşist Prens Kropotkin savaşı destekliyordu. SR'ler bölündüler: Çernov da dahil olmak üzere, birçok aktivist katliama karşı olsa da, partinin önde gelen aydınlarının büyük bölümü ülkenin savaş çabalarını destekledi –bunlara, neredeyse efsane olmuş SR'in simge figürü Babuşka, "Devrimin Büyükannesi" Yekaterina Breşko-Breşkovskaya da dahildi. Marksist sol da bundan muaf değildi. Saygıdeğer Plehanov, İtalyan Sosyalist Partisi'nden Angelica Balabanoff'a şu tuhaf şeyleri söylüyordu: "Eğer hasta ve yaşlı olmasaydım, orduya katılırdım. Sizin Alman yoldaşlarınızı süngülemek bana büyük bir zevk verirdi."

Tüm Avrupa boyunca, İkinci (Sosyalist) Enternasyonal olarak bilinen sosyalist ve işçi gruplarının örgütündeki Marksist partiler, önceki yeminlerini bozdular ve hükümetlerinin savaş çabalarına katıldılar. Bu durum sadık enternasyonalistlerin bazılarını şoke etti, kahretti. Güçlü Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin savaştan yana oy kullandığını duyan Lenin, kısa süre için bile olsa, çaresizlik içinde, böyle bir haberin yalan olacağı inancına sarıldı. Polonya asıllı büyük Alman devrimci Rosa Luxemburg intiharı düşündü.

Duma'da, sadece Bolşevikler ve Menşevikler savaşa karşı çıkarak salonu terk ettiler. Bu ilkesel tutum yüzünden birçok vekil kendini Sibirya'ya sürgün edilmiş bulacaktı. Plehanov, Rusya'nın askerî savunmasını tartışmak için Lozan'a gittiği zaman, aşina olduğu soluk, öfkeli bir sima onunla yüzleşmeye geldi. Lenin, ona yoldaş demeyecekti, elini sıkmayacaktı. Lenin, eski işbirlikçisini, bitmeyen ağır hakaretlerle lanetledi.

***

Rusya, Almanların beklediğinden daha hızlı şekilde harekete geçti; Ağustos 1914'te Doğu Prusya'yı işgal ederek, Fransa'nın ilk muharebelerine yardımcı oldu. Ancak ülkenin silahlı kuvvetleri, 1904'ten beri bir şekilde Modernize edilmiş olsa bile, iyi durumda değildi. Ve Rus yüksek komutanlığı, Modern savaş için tamamen hazırlıksızdı. Hızlı ateş açan savaş makineleri çağında, onun on dokuzuncu yüzyıl yöntemlerine bağlı kalması, korkunç kıyımlara yol açtı. Tedarik problemleri, liderlik eksikliği, dayak cezası ve savaşın cehennemî doğası etkilerini gösterirken, teslimiyetler, itaatsizlik ve firarlar, savaş çabalarının altını oydu.

Alman saldırısı 1915'in ilkbaharında başladı. Rusya önemli büyüklükte toprağını kaybetti, yaklaşık olarak bir milyon askeri esir düştü ve 1.400.000'den fazlası öldürüldü. Felaketin çapı baş döndürücüydü. En sonunda savaş Rusya'ya 2 ile 3 milyon arasında hayata –belki de daha fazlasına-mal oldu.

Eylül'de, küçük İsviçre köyü Zimmerwald, savaş-karşıtı Avrupalı sosyalistlerin konferansına ev sahipliği yaptı. Bolşevikler, Enternasyonalist Menşevikler ve SR'ler de dahil olmak üzere, topu topu otuz sekiz delege idiler.

Onlar daha toplantı halindeyken, Paris'teki sağ-kanat Menşevikler ve SR'ler, savaş-yanlısı *Prizıv*'ın ilk sayısı üzerinde işbirliği yapıyorlardı. Sıkı-sağcı SR İlya Fondaminskiy gazetenin sayfalarında, "Rusya'da bir devrim demlenmektedir, uluslararası olmaktan çok ulusal, sosyal olmaktan çok demokratik, pasifist olmaktan çok savaş yanlısı" diye yazıyordu. Sağ SR entelektüelleri, liberalizm ile kolektivizm arasında bir yerdeki Narodnik tarımsal sosyalizm için devrim vizyonundan, sağ-Menşevik işbirlikçilerinin öngördükleri burjuva devriminin milliyetçi versiyonuna doğru savruluyorlardı.

Bir zamanki yoldaşlarıyla (bazı durumlarda şimdiki yoldaşlarıyla) böylesi bir "sosyal vatanseverliğe" muhalefette birleşen delegeler, Zimmerwald'de, onlardan ne kadar keskin şekilde kopacakları konusunda bölündüler. Lenin ve yakın işbirlikçisi ve yaveri, enerjik, huysuz Grigoriy Zinovyev de dahil olmak üzere, sekiz delege, yozlaşmış İkinci Enternasyonal'i terk etmek istediler. Menşevikler de dahil olmak üzere, Zimmerwald çoğunluğu buna onay vermedi.

Çoğu delege, Lenin'in, savaşa karşı proletaryanın devrimci seferberliği için yaptığı çağrıya, Enternasyonal'i bölme girişimi diye –ki öyleydi– karşı çıktı. Dahası, orada bulunanlardan bazıları, vatanseverliğin popülerliği göz önüne alındığında, Lenin'in çağrısının, böyle bir şey yapan herkesi tehlikeye atacağını düşünüyordu. Bunun yerine, bir tavizde anlaşma sağlandı ve savaş-karşıtı genel hissiyatla ilgili bir beyan ortaya çıktı. Lenin ve destekçileri de, birlik uğruna coşkusuz ve memnuniyetsiz bir şekilde, bunu imzaladılar.

1916'da, *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, adlı kısa kitabında Lenin, dönemi, devletle iç içe geçmiş tekelci kapitalizmin, sermayenin sömürgeleri üzerindeki asalaklığı dönemi olarak tanımladı. Savaşı sistemsel olarak gören Lenin, ılımlı

savaş-karşıtlığına verilecek herhangi bir tavize karşı çıktı. Lenin, yayılmacılığa karşı çıkarken, bir ülke devletinin "savunmasını" meşru addeden "savunmacılık" bir yana, ahlakçı pasifizme de karşı çıkıyordu. Bunun yerine, ünlü "devrimci bozgunculuğu" – emperyalist bir savaşta, "kendi" tarafının mağlubiyetini öngören sosyalist savı– öne sürüyordu.

Radikal Troçki bile bu formülasyona soğuk yaklaşıyordu. Troçki, "Rusya'nın mağlubiyetinin "daha az kötü" olacağı... konusunda seninle aynı fikirde olamam" diyordu. O, "düşmanı" desteklemeyi, vatanseverlikle "bir suç ortaklığı" olarak görüyordu.

Çağrısının böylesine dehşet uyandırmasının bir nedeni de, Lenin'in, bir devletin başka bir devlet tarafından mağlup edilmesi için mi, yoksa tüm emperyalist güçlerin, işçiler tarafından mağlup edilmesi için mi, çağrı yaptığı konusunda genelde net olmamasıdır. İkinci olasılık –uluslararası isyan–açık bir şekilde onun tercihi olmasına rağmen, bazı argümanlarında, birincisinin yeterli olacağını ima eder gibi görünmesidir. Muğlaklıkta bir gösteri unsuru da vardır. Bu "bozgunculuğu" bu denli vurgulamaktaki niyeti Bolşeviklerin bütün diğer akımlardan daha fazla savaşa tamamen ve ikircikiz karşı çıktıkları yönündeki artan algıyı desteklemekti.

***

Savaş seferberliği, Rusya'nın topraklarını ve endüstrisini işçisiz bıraktı. Mühimmat, ekipman, yiyecek yetmiyordu. Enflasyon işçiler ve şehirli orta sınıf üzerinde acımasız bir etki yaratarak, fırladı. Toplumun ruh hali değişmeye başladı. 1915 yazı geldiğinde, grevler ve yiyecek ayaklanmaları Kostroma, İvanovo-Voznesensk, Moskova'yı sarsıyordu. Liberal muhalefet, sözde bir "İlerici Blok" olarak örgütlendi ve azınlıklar için haklar, siyasal mahkûmlar için genel af, bazı sendikal haklar ve benzeri şeyler için çağrıda bulundu. Blok, tavanın yetersizliğine öfkeliydi ve tabandan gelen güce kesinlikle karşı çıkıyordu.

Grev dalgası geri çekiliyor, öne çıkıyor, devam ediyor ve onunla birlikte sosyal umutsuzluğun taşkınlıkları da ortaya çıkıyordu. Ülke içi göçmen akınının, dolup taşan şehirlerin ve yakalanan ve öldürülen askerlerin yarattığı kaos içinde, binlerce *besprizorniki* –terk edilmiş, kayıp veya öksüz çocuklar– sokaklarında hırsızlıkla, dilencilikle, fahişelikle, ellerinden gelen her türlü yolla yaşamlarını sürdürecekleri şehirlere doğru yola çıktı ve geçici aileler içinde birleştiler. Sayıları, daha sonraki yıllarda patlama yapacaktı. Vurgunculuğun, çaresizliğin, ahlakî çöküntünün, sarhoşluğun, bohem "kokain çılgınlığının" yaşandığı bir yeraltı dünyası. Çöküşün hummalı semptomları. Moskova, yeni bir tango çılgınlığının esareti altındaydı ve karanlık mutasyonlardan geçmekteydi: cinayet figürleri, katliama yapılan fütursuz referanslar. Profesyonel bir dansçı çift, geleneksel gece kıyafetleriyle ve adamın yüzü ve kafası kuru kafa şeklinde boyanmış vaziyette icra ettikleri "Ölüm Tangosu" ile şöhreti yakalamışlardı.

***

Savaştan on yıl önce, çar ve çariçe hasta oğulları için çaresizce yardım ararlarken, kutsallığı kendinden menkul, bakımsız, eğitimsiz, benmerkezci bir Sibiryalı hırpani adamla tanıştılar. Bu adam, her nasılsa, büyünün, halk kültürünün ve uğurun bir kombinasyonuyla, Aleksey'in acılarına son vermeye muktedirmiş gibi görünüyordu. Böylece, ne deli ne de keşiş olan sözde deli keşiş Rasputin, kendisini –kalacağı yer olan– sarayın merkezine yerleştirdi.

O, kaba, fakat çok karizmatik bir adamdı. Muhtemelen, Rusya'nın yasaklanmış tarikatlarından biri olan Hlıstı'nın bir mensubu olan Rasputin, kuşkusuz tarikatın pratiklerini hatırlatan yoğun bir kehanet yayıyordu. Kendisini hem eski, basit, çarcı Rusya'nın sesi hem de bir müşahit, bir peygamber, bir şifacı olarak sunuyordu. Nikolay ona tolerans gösteriyor; Aleksandra ise tapıyordu.

Rasputin'in aşırılıklarıyla ilgili söylentiler baş döndürüyordu. O, kesinlikle bir sarhoş ve bir palavracıydı ve cinsel fetihleriyle ilgili birçok hikâye, doğru olsun veya olmasın, soylular arasına şaşırtıcı kabulünün tadını çıkarıyor, zengin hamilerine, özellikle de kadınlara erotik bir nezaketsizlikle davranıyordu. Gücün tadını çıkarıyordu ve savaş sırasında bu gücü büyüyordu. Aleksandra'nın desteğiyle Rasputin, kendi kaprislerine göre, hükümetin hamiliğini etkiliyordu.

Saray çevresi, daha önce tolerans gösterenler bile, bu sonradan görme *mujik*'e karşı öfke duymaya başladılar. Müstehcenlik işindekiler, çariçe ile aşna fişne halindeki koca sakallı sahte *starets*'in (kutsal kişi) pornografik karikatürleriyle oldukça iyi kazanıyorlardı. Çariçe Rasputin'e davetiyeler çıkartırken, Çar, "dostumuzla" ilgili hiçbir eleştiriye tahammül edemiyordu. Çariçe onun tavsiyelerini kocasına iletiyor, onu, Rasputin'in "önsezilerine" göre askerî kararlar vermeye teşvik ediyordu. Rasputin'in bilgeliğinin ona rehberlik etmesi için, bakanlarla yapacağı toplantıdan önce saçlarını taraması için, ona Rasputin'in tarağını veriyordu. Çar itaat ediyordu. Ona Rasputin'in yediği ekmeğin kırıntılarını veriyordu. Çar onları yiyordu.

Nikolay, her durumda, liberallerin ılımlı reform programına sırtını dönerek, Modernistlerin sabrını taşırıyordu. Şimdi, Ağustos 1915'de, ordunun tüm komutasını üstlenmekte ısrar ediyordu. Kararlar, yetenekli General Mihail Alekseyev tarafından alınsa da çarın yokluğu, kayda değer bir gücü, nefret edilen çariçenin ellerine bırakıyordu –bu, aynı zamanda gücün Rasputin'in ellerine bırakılması anlamına geliyordu.

Nikolay'ın suç ortaklığıyla birlikte, Aleksandra, ultra-sağ kanattan milletvekili olan Vladimir Purişkeviç'in sözleriyle, "bakanlık birdirbirini" başlattı. Devlet görevlerine, birbiri ardına yetersiz ve önemsiz kişilerin tayin edilmesi, Romanovların yöntemi, macerası haline geldi. Liberaller ile sivri zekâ sağ giderek daha da felçli hale geldi.

Yüksek sosyetede Rasputin'e duyulan nefret artarken, Nikolay'a duyulan saygı tepe taklak oldu.

İşte bu bağlamda Milyukov, Tavrida Sarayı'nda Duma'ya tarihsel bir müdahalede bulundu. Tüm görgü kurallarını ve sağduyuyu bir kenara bırakarak, hem çariçeyi hem de onun atadığı son başbakan Boris Stürmer'i, isim vererek, yönetimsel başarısızlıklarından dolayı yerin dibine soktu. Milyukov konuşmasını, aynı soruyu yineleyerek noktaladı: "Bu bir aptallık mı yoksa ihanet midir?"

Onun sözleri tüm Rusya boyunca yankılandı. O, bilinmeyen bir şey söylememişti, sadece onları *söyleyebilmişti*.

"Mevcut düzenin ortadan kalkmak zorunda olduğu" artık kimse için yeni bir bilgi değildi. Ocak 1917'de, cepheden izinli gelen General Aleksandr Krımov, rahatsızlıklarını konuşmak üzere –bir Oktyabrist, adanmış bir monarşist, ama Rasputin'in amansız düşmanı–, renkli muhafazakâr politikacı Mihail Rodzyanko'nun evinde, Duma milletvekilleriyle buluştu. General onlara, ordunun, bir rejim değişikliğini, çarın yerine başka birinin geçirilmesini kabul edeceğini, hatta hoş karşılayacağını söyledi.

Nikolay, hayatta kalabilmesi için yolunu değiştirmesi gerektiğiyle ilgili birbirini izleyen umutsuz haberler alıyordu. İngiliz büyükelçisi onu, "devrimin ve felaketin" eşiğinde olduğu konusunda uyarmak için protokol kurallarını çiğnedi.

O sakin gözlerin arkasındaki hiçbir şey kıpırdamıyormuş gibi görünüyordu.

***

Aralık 1916'da, devrimci yılın şafağının bir ay öncesinde, ulusal yenilenme için, çeşitli aristokratik komplolar uygulamaya kondu: Ayın 16'sında, bunlardan biri meyvesini verdi. Korkunç derecede ırkçı Purişkeviç da dahil olmak üzere, sarayın yüksek katlarındaki işbirlikçileriyle birlikte Prens Yusupov, görünüşte, karısını ziyaret etmesi bahanesiyle, ırmak yoluyla sarayına gelmesi için Rasputin'i ikna etti. Gramofon'da durmaksızın "Yankee Doodle" çalarken, Rasputin en şık kıyafetleri içinde, kemerli, loş

bir odaya girdi, ev sahibinin sunduğu siyanür-kaplı çikolataları yedi ve Madeira şarabını içti.

Zehrin fark edilebilir bir etkisi olmadı. Komplocular, fısıltılar ve dehşet içinde birbirlerine danıştılar. Yusupov paniğe kapılıyordu. Konuklarına katılmak için geri geldi ve sanki cinayet için hayal edilebilecek en saçma yeri arıyormuş gibi, bir komodinin üzerine koyduğu kaya kristali ve gümüşten yapılmış, antika bir haçı incelemesi için Rasputin'i davet etti. Rasputin, bakmak için huşu içinde eğilirken, yana çekilen Yusupov, bir tabanca çıkardı ve ateş etti.

Efsane haline gelen ölüm sahnesi gerçekleşti. Rasputin, ayakta sendeleyerek dehşete kapılmış suikastçısının yakasına yapışmak için uzandı. Yusupov, çığlık atarak, suç ortağı Purişkeviç'i çağırmaya gidince, sürünerek uzaklaştı. İki adam geri döndüklerinde Rasputin ortadan kaybolmuştu. Kendilerinden geçmiş, heyecanın doruklarındaki iki adam, dışarıya koştular ve onu, Peterburg gecesinin kalın karları arasında, Yusupov'un adını homurdanarak, yalpalarken buldular.

Sendeleyerek caddeye doğru gitmekte olan Rasputin kesik kesik nefes almakta ve "İmparatoriçeye söyleyeceğim!" diye bağırmaktadır. Purişkeviç, Yusupov'un silahını kaptı ve birkaç el ateş etti. Kule gibi figür sallandı ve düştü. Purişkeviç, kar yığını içinde yüzüstü yatan ve can çekişen adama doğru koştu ve başını tekmelemeye başladı. Sonra Yusupov da ona katıldı ve adamın bedenine sopayla, delicesine vurmaya başladı, tipi pata küte seslerini bastırıyordu. Yusupov, kurbanının sönen öfkesini yankılayarak kendi adını haykırıyordu.

Gümbür gümbür atan kalpleriyle ikili, Rasputin'in cesedini zincirle bağlayıp, onu karanlığın içinden Malaya Moyka kanalına götürdüler. Yükleriyle beraber kıyıya geldiler ve kara suyun onu almasına izin verdiler.

Ama botlardan birini unuttular ve onu köprüde, polisin bulacağı yerde bıraktılar. Üç gün sonra, yetkililer Rasputin'in kaskatı cesedini sudan çıkartırlarken, Rasputin'in, tanrısal bir

güçle, yeni oluşmuş buzun üstünde tırnak izlerini bıraktığı söylentileri yayıldı.

İnsanlar, sözde deli keşişin öldüğü noktaya üşüştü. Sanki bir çeşit iksirmiş gibi, suyu şişelere doldurdular.

Çariçe, dindar bir yasın heyecanına kapıldı. Sağcılar mutluydular, şimdi, Aleksandra'nın kendisini bir manastıra kapatmasını ve Nikolay'ın asla sahip olmadığı bir gücü sihirli bir şekilde kazanmasını umuyorlardı. Ama, ne kadar renkli olursa olsun, Rasputin sadece habis bir semptom idi. Onun öldürülmesi bir saray darbesi değildi. Hiçbir şekilde değildi.

Rus rejimini sonlandıracak olan şey, ne yaratılamayacak kadar garip olan o pandomim figürünün tüyler ürperten ölümü; ne Rus liberallerinin o dönemdeki hırçınlığı; ne de monarşistlerin yetersiz bir hükümdara karşı duydukları öfkeydi.

Onu sonlandıracak şey, tabandan gelecekti.

2
Şubat: Mutluluk Gözyaşları

Savaşın üçüncü yılında, sabahın erken saatlerinin zifiri karanlığı: Acımasızca soğuk bir kış günü. Rusya'nın sayısız diğer şehrinde olduğu gibi, Petrograd'da da insanlar, bulabileceklerinden emin olmadıkları ekmek için umutsuz, şafaktan önce sokaklarda toplanmışlar, ısınmaya çalışıyorlardı. Karne uygulaması başlamıştı, ama yakıt kıtlığı, temel maddelere sahip olsalar bile fırıncıların talebi yine karşılayamayacakları anlamına geliyordu. Aç insanlar saatlerce beklediler. Birbirlerine karışarak, sıkışarak, mırıldanarak oluşturdukları kuyruklar, kitlesel toplantılara, muhalefet potalarına dönüşüyordu. Genelde boşuna bekliyorlardı: O zaman öfkeli ve aç kalabalıklar

sokakları arşınlayarak, dükkânların vitrinlerini taşa tutuyor, yiyecek arayışı içinde kapıları balyozluyorlardı.

İnsanlar, Rusça'nın yanında, İbranice, Lehçe, Letonca, Fince, Almanca (hâlâ) ve diğer birçok dilde de siyaset tartışıyorlardı: Burası kozmopolit bir şehirdi. Varlıklı bir merkezin etrafında işçilerden oluşan bir şehirdi, savaş yüzünden nüfusu 400.000'e düşmüştü ve önemli bir kısmı görece eğitimliydiler. Ve burası aynı zamanda askerlerin de şehriydi; 160.000 yedek asker buraya konuşlandırılmıştı, moralleri bozuktu ve daha da bozuluyordu.

Ocak'ta, çarın hükümeti, askerî bölgenin komutanı General Sergey Habalov'a, Petrograd'daki herhangi bir kargaşayı hemen bastırmasını emretmişti. General bu amaç için, 12.000 asker, polis ve Kozak'ı hazır tutuyordu. Olası bir isyana karşı, makineli tüfekleri stratejik alanlara yerleştirmişti. Ohrana'nın ajanları, liderlerinin çoğu sürgünde olan, moralsiz sola sızmak da dahil olmak üzere, casusluk faaliyetlerini artırmışlardı.

Baskılara rağmen, 9 Ocak'ta, Kanlı Pazar'ın on ikinci yıldönümünde, 150.000 Petrogradlı işçi sokağa çıktı ve birçoğu için, andıkları isyandan beri ilk kez olan grevde, sokaklarda yürüdüler. Daha önce olmayan bir görüntü, bir gelişme, bir mucize vardı, polis, yürüyüşü izleyen askerlerin, işçilerin kırmızı bayraklarına tezahürat yaptıkları haberini verdi. O günden sonra, Petrograd işçi sınıfı saldırdı ve sonra tekrar saldırdı.

Siyasal çatışmanın her anı, kendi mitlerini ve *kitsch*'lerini yarattı. Ama 1905'ten beri gelişen işçi kültürünün güçlendiğinde ısrar etmek duygusallık değildi. Parçalı ve düzensiz bu grevler, ekonomik öfkeyle, savaşa karşı muhalefetle ve ayrıca, eylemci bir azınlık için, sınıf onuru mücadelesiyle gündeme geliyordu.

En dikkat çekenleri orada yapılsa da, grevler başkent ile sınırlı değildi. Petrograd'dan daha az radikal, liberal orta sınıfın hâkim olduğu ve işçi sınıfının daha dağınık yaşadığı bir şehir olan Moskova'da 30.000'den fazla işçi araç gereçlerini yere bıraktı. Grevler, eylemcileri tutuklanma tehlikesiyle sürekli karşı karşıya getirerek, aralıklı şekilde Şubat ayına kadar devam etti. 26 Ocak'ta, Petrograd'da, resmî Merkezî Savaş Endüstrileri

Komitesi'ndeki –hükümetin koordinasyon acizliği yüzünden sanayiciler tarafından kurulan– on bir işçi temsilcisi, "devrimci faaliyetleri" nedeniyle hapse atıldı.

Krupskaya ve Lenin İsviçre'de, sürgünde çürüyorlardı. Zürih Halk Evi'nde, genç dinleyicilere yaptığı bir konuşmada Lenin, Rusya'daki devrimin, yaklaşmakta olan Avrupa devriminin fünyesi, başlangıcı olabileceğini; "şu andaki ölüm sessizliğine" rağmen, kıta Avrupa'sının devrime gebe olduğunu söyleyerek, inatçılığını devam ettiriyordu. "Daha yaşlı kuşak olarak bizler, yaklaşmakta olan bu –Avrupalı, sosyalist– devrimin belirleyici mücadelelerini göremeyebiliriz" diye, melankoli içeren sözlerle eklemeler yapıyordu.

***

14 Şubat'a gelindiğinde, Petrograd'da altmış fabrikada 100.000'den fazla işçi hâlâ grevdeydi. Tavrida Sarayı'nın on sekizinci yüzyıl ihtişamı içinde, "istişarî " Dördüncü Duma açıldı ve hiç vakit geçirmeden, yiyecek kıtlığı konusunda çarın hükümetine saldırdı. Radikal fikirlerle yanıp tutuşan yüzlerce öğrenci, şehrin merkezinden geçen, gösterişli ve popüler mağazaların bulunduğu Nevskiy Prospekt'e yürümek için polise karşı geldi. Genç göstericiler, soğuk havayı titreten devrimci şarkılar söylediler.

Dört gün sonra, Putilov metal fabrikasından işçiler, düşük ücretlerine yüzde 50 zam talep ederek, oturma eylemine başladılar. Üç gün sonra hepsi işten atıldı. Ancak ceza onların yoldaşlarını yıldıramadı: Tersine, protestolar büyük fabrikanın her yerine yayıldı.

Ayın 22'sinde çar, silahlı kuvvetlerin yüksek komuta merkezi Stavka'nın konuşlandığı, 200 mil doğuda bulunan Mogilyov'a gitmek için başkentten ayrıldı. O gün, Putilov patronlarının, güçlerini göstermeye karar verdikleri gündü: Lokavt ilan ettiler. Fabrikanın kapılarını kapatarak, 30.000 militan işçiyi sokağa

attılar. O gün, solun yakın geçmişteki bir yeniliği olan Uluslararası Kadınlar Günü'nün arifesiydi.

***

İmparatorluğun her yerindeki olay ve kutlamalarda, kadın hakları talep edilerek ve onların katkıları alkışlanarak, 23 Şubat onaylanıyordu. Petrograd'ın fabrikalarında, radikaller, kadınların durumuyla, savaşın haksızlığıyla, imkânsız yaşam koşullarıyla ilgili konuşmalar yapıyorlardı. Ama daha sonra olacakları onlar bile beklemiyorlardı.

Toplantılar sona ererken, kadınlar, ekmek için haykırarak, fabrikalardan sokaklara akın etmeye başladılar. Şehrin en militan bölgelerinden –Vıborg, Liteynıy, Rojdestvenskiy– geçerek yürüdüler, insanları, blokların avlularında toplanmaya, devasa ve büyüyen sayılarla geniş caddeleri doldurmaya çağırdılar; hızla fabrikalara ulaştılar ve erkekleri kendilerine katılmaya çağırdılar. Bir Ohrana ajanı şu raporu veriyordu:

> Yaklaşık olarak saat 13'te, Vıborg bölgesinin işçileri, kalabalıklar halinde caddelere çıkarak "Bize ekmek verin" diye bağırmaya başladılar... yürüyüş düzensiz hale gelmeye başladı... yürürken, işte olan yoldaşlarını yanlarına alıyorlar ve tramvayları durduruyorlardı... polis ve asker tarafından amansızca kovalanan grevciler... bir yerde dağılıyorlar, ama sonra başka bir yerde hızla, yeniden toplanıyorlardı.

Sonuçta polis, onlar "müstesna bir şekilde inatçıydılar" diye söyleniyordu.

Küçük bir devrimci grup, Bölgeler Arası Komite, *Mejrayontsı* tarafından bastırılan bir bildiri, "İçin için tüten öfkemizi ara sıra küçük dükkân sahiplerine boşaltarak, bütün bunlara, ses çıkarmadan daha fazla tahammül edecek miyiz? Ne de olsa onlar, insanların çektikleri acılar için suçlanacak olanlar değiller. Kendileri de mahvoluyorlar. Suçlanması gereken hükümettir!" diyerek taleplerde bulunuyordu.

Aniden, hiç kimsenin bir planlaması olmadan, yaklaşık 90.000 kadın ve erkek, Petrograd caddelerinde kükremeye başladı. Ve onlar şimdi sadece ekmek için değil, savaşı sonlandırmak için de bağırıyorlardı. Küfrettikleri monarşiye son vermek için de.

***

Gece sakinlik getirmedi. Ertesi gün, muhalif bir dalga daha oluştu. Şehrin iş gücünün yarısına yakını sokaklara döküldü. Yeni sloganları "Nevskiy'e!"yi atarak, kızıl bayrakları altında yürüdüler.

Petro'nun başkenti coğrafî olarak hassas şekilde parsellenmişti. Vasilyevskiy Adası'nın güneyi, Neva'nın sol kıyısı, ayrıldığı yere, Fontanka'ya kadar muhteşemdi; burası Mariinskiy tiyatrosunun, ihtişamlı Kazan ve İsaakievskiy Katedrallerinin, soyluların saraylarının, önemli profesyonellerin apartman bloklarının bulunduğu Nevskiy Prospek'ti. Yakın geçmişte göçmenlerin oluşturduğu bölgeler burayı çevrelemekteydi: Vasilyevskiy, Vıborg ve Ohta, Neva'nın sağ kıyısında daha uzak bölgelerdi; Neva'nın sol tarafında, Aleksandr Nevskiy, Moskova ve Narva mahalleleri yer alıyordu. Burada, çoğu, kırsal kesimin kara toprağından yeni gelmiş, gürültülü fabrikaların arasında, çökmek üzere olan tuğla barakalardan, pis tahta kulübelerden oluşan bloklarında yaşayan işçiler vardı.

Böylesi bir tecrit, protestolarının duyulması için, şehrin fakirlerinin şehrin merkezini işgal etmeleri gerektiği anlamına geliyordu. 1905'te öyle yapmışlardı. Şimdi tekrar deniyorlardı.

Petrograd polisi köprülerde barikatlar kurdu. Ama iklim tanrıları dayanışmalarını, bu acımasız kış gününü yaratarak gösterdiler. Caddeler kalın kar yığınlarıyla doluydu ve harika Neva ırmağı donmuş durumdaydı. Binlerce gösterici kıyılardan buza doğru indiler. Donmuş suların üzerinden karşıya yürüdüler.

İngiliz büyükelçisi George Buchanan, ülkesine çektiği bir telgrafta "ciddî bir şey değil" diye söz ederek, kargaşayı dü-

şüncesizce göz ardı etti. Neredeyse hiç kimse, henüz, neyin başladığının farkında değildi.

Irmaktan, şehrin daha güzel olan kıyısına tırmanan göstericiler, görkemli caddeler üzerinden şehrin merkezine doğru yol almaya başladılar. Polis, gergin şekilde onları izliyordu. Atmosfer son derece kırılgandı.

İlk başta, tereddütle yuhalayan, ikili, üçlü gruplar, daha sonra özgüvenleri ve sayıları büyüdükçe, kalabalıklar halinde, nefret edilen, şehrin argo dilinde "Firavunlar" denilen polise, geldikleri buzun üzerinden, sopalar, taşlar ve sivri uçlu şeyler atmaya başladılar. Buna karşılık, göstericiler, ordunun rütbesiz askerleriyle anlaşma havasındaydılar. Büyük kalabalıklar halinde kışlaların ve askerî hastanelerin önünde toplandılar. Buralarda, meraklı ve dostane askerlerle sohbet etmeye başladılar.

Petrograd askerlerinin çoğu, celbi gelmiş acemi er eğitimindekiler veya canı sıkkın, kızgın, disiplinsiz, demoralize olmuş yedeklerden oluşuyordu. Aralarında cepheden geri gönderilen hasta ve sakat personel de vardı. A. F. İlyin-Genevskiy, gaz ve bombardımanın şokuyla hafızasını geçici olarak kaybettiğinde, inançlı bir Bolşevikti. Hasta yatağından, böylesine umutsuzca bir vesayet altındaki yaralıların siyasal uyanışını, "hızla devrimcileşen bir ordu" gördü. "Savaşın kanlı dehşetinden sonra, kendilerini hastanenin sakin ve barışçıl ortamında bulan insanlar, ellerinde olmadan, dökülen kanın ve verilen kurbanların nedeni hakkında düşünmeye başlarlar." Ve o, bu yansımaların "Nefret ve öfkeye" dönüştüğünü gördü. Özellikle savaş yaralılarının askerî hayata duydukları düşmanlıkla kötü bir şöhrete sahip olmaları şaşılacak bir şey değildi.

Peki, şehir yöneticilerinin umutlarını bağladıkları 12.000 güvenilir asker ne durumdaydı?

Peki, o amansız Kozaklar ne durumdaydı? Özellikle, Ukrayna'nın Don bölgesinden ve Rusya'dan gelen, Slav dilli Kozak toplulukları serflikle tanışmamışlardı ve sert askerî gelenekleriyle, kendi kendilerini yönettikleri demokrasileriyle övünüyorlardı. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, mit olarak görülmeye

başlandılar: Kendilerinin de sıkça inandıkları gibi, eşsiz şekilde gururlu, şerefli ve dürüst, güya etnik, güya varlıklı, süvari, halk sınıfı olarak tasvir edildiler. Rusya'nın yaşayan sembolleri ve çarcı baskının geleneksel ajanlarıydılar: Kırbaçları ve gürzleri on iki yıl önce karlar üzerine çok kan dökmüşlerdi.

Ancak Kozaklar asla yekpare bir grup olmadılar. Onlar da, sınıflara ayrıştırılmışlardı. Ve çoğu savaştan ve kullanılmaktan yılmıştı.

Nevskiy Prospekt'te, grevcilerden oluşan bir kalabalık, mızrakları güneşte parlayan, atlı Kozaklar tarafından durduruldu. Ürkütücü bir tereddüt. Uzunca bir süre boyunca, bir şeyler buz gibi havada asılı kaldı. Subaylar aniden, şaşkınlık ve mutluluk içinde tezahürat yapan göstericileri arkalarında bırakarak geri döndüler ve atlarıyla birlikte uzaklaştılar.

Znamenskaya Meydanı'ndaki diğer grevciler, geri kalan Kozak süvarileri selamladılar ve atlılar bu defa da göstericilere gülümsediler ve dikkat çekecek şekilde onları dağıtmadılar. Telaş içindeki polisin bildirdiğine göre, kalabalık onları alkışladığı zaman, Kozaklar eyerlerinin üzerine eğildiler.

Tavrida Sarayı'ndaki ulusal Duma'ya katılan temsilciler, rejim karşıtı nutuklarına saatler boyunca devam ettiler. Talep ettikleri şey ilgiydi: Çar, Duma'ya karşı sorumlu bir bakanlık kurmalıydı. Sol adına konuşan, Lena Altın Madenlerindeki katliama dair yazdıklarıyla büyük bir üne kavuşan, tanınmış bir Trudovik olan Aleksandr Kerenskiy, hükümete karşı öyle sert ve tumturaklı konuştu ki, çariçe bunları duyduğu zaman, öfkeli bir şekilde kocasına yazarak, Kerenskiy'in idamını istedi.

Akşam oldu ve hava daha da soğudu. Başıboş bırakılan sokaklar devrimci şarkılarla inliyordu. Promet fabrikasının işçilerini bir kadının arkasında yürürken gören bir Kozak subay, onları bir *baba*'yı, bir kocakarıyı takip ediyorlar diye yuhaladı. Söz konusu kadın Bolşevik Arişina Kruglova, bağımsız bir kadın işçi, bir eş ve cephedeki askerlerin bir kız kardeşi olduğunu söyleyerek subaya bağırdı. Onun hızlı ve zekice cevabı karşısında, yüz yüze geldiği askerler silahlarını indirdiler.

Vıborg'un iki bin beş yüz fabrika işçisi, Sampsonevskiy Prospekt'e doğru dar bir yol seçti, bir Kozak birliğiyle karşılaştıkları zaman, ürkerek donup kaldılar. Subaylar suratlarını buruşturarak, dizginlerini kavradılar ve atlarını mahmuzladılar ve silahlarını havaya kaldırarak, askerlere onları takip etmeleri için bağırdılar. Kozaklar, bu sefer, dehşete düşen kalabalığa karşı emre itaat ettiler.

Ve Kozaklar emri, tam bir kararlılık içinde yerine getirdiler. Atını terbiye eden biniciler gibi, atlarının yükseğe çıkan adımlarıyla, zarif bir biçimde, çamurun içinde yavaşça, tek sıra halinde düzgün biçimde ilerlediler. Askerler, geldikleri anda sersemleyen kalabalığa göz kırparak, kimseyi dağıtmadılar.

İşte direnmenin özel bir yöntemi hakkında eski bir İskoç sözü vardır; yavaş ol veya aşırı itaatle sabote ederek, maneviyatlarını çökertme kuralını uygula; *işi yavaşlat*. O soğuk akşam, Kozaklar emirlere itaatsizlik etmediler –sadece *yavaşlatılmış* bir süvari hücumu gerçekleştirdiler.

Öfkeli Kozak subayları, askerlere caddeyi kapatmalarını emrettiler. Bir kez daha, askerler saygılı biçimde emre uydular. Efsanevî binicilik becerileriyle, buhar soluyan atlarını canlı bir barikat halinde sıraya dizdiler. Onların gerçek itaatleri yine karşı koymaktı. Hareketsiz durmaları söylendiğinde, hareketsiz kaldılar. En cesur yürüyüşçüler gittikçe yaklaşırlarken, onlar hareket etmediler. Kozaklar, grevciler yaklaşırken kıpırdamadılar. Atların ve askerlerin bu doğaüstü hareketsizliğindeki dillendirilmemiş daveti en sonunda algılayan, gözleri fal taşı gibi açılmış grevciler, yürüyüşlerine devam etmek için, eğilerek, hareketsiz atların karınlarının altından geçtiler.

Tepkiyle ifade edilen beceriler nadiren bu denli zarif biçimde ortaya konmuştu.

***

Ertesi gün, ayın 25'inde, 240.000 kişi, ekmek ve savaşın sona ermesini, çarın tahtan indirilmesini talep ederek greve başladı.

Tramvaylar çalışmadı, gazeteler basılmadı. Dükkânlar açılmadı: Rejimin yetersizliğinden yorgun düşmüş iş sahiplerinin sempatisinde herhangi bir kıtlık söz konusu değildi. Şimdi, kalabalıklarda, işçi önlüklerinin arasından daha şık kıyafetler görünmekteydi.

Her iki taraftaki ruh hali de gittikçe sertleşiyordu. III. Aleksandr anıtı, sanki üzerindeki despottan utanıyormuş gibi başını öne eğmiş, güdük bir atın olduğu, devasa ve çirkin bir bronz anıttı. O gün, onun gölgesinde, atlı polis, yaklaşan kalabalığa ateş açtı. Ama bu sefer, düşmanlarını olduğu kadar protestocuları da şaşırtarak, olayları izleyen Kozaklar da ateş açtı polise doğru.

Znamenskaya Meydanı'nda, polis grevcileri acımasızca kırbaçladı. Göstericiler polisin ıslık çalan kamçısının darbelerinden yalpalayarak uzaklaştılar. Tökezlediler, yakınlarda, hareketsiz atlarının üzerinde, kolay olmayan bir tarafsızlık içinde olan biteni izleyen Kozak askerlerin bekledikleri yere doğru kaçtılar. Kalabalıklar yardım için yalvarıyorlardı.

Tereddüt anı. Kozaklar atlarını sürdüler.

Tereddüt dolu bir yüzleşme anı yaşandı. Sonra kesik bir nefes ve fışkıran kan ve kalabalık mutluluk içinde bağırıyordu, bir süvariyi omuzlarının üzerinde havaya fırlatıyorlardı. Süvari kılıcını çekmiş ve bir polis teğmenini öldürmüştü.

O gün başkaları da öldü. Gostiniy Dvor'da askerler ateş açtı ve üç göstericiyi öldürdüler ve on göstericiyi de yaraladılar. Kalabalıklar, şehrin her yerinde, polis karakollarını bastılar, bir taş fırtınası yarattılar, önlerine ne çıkarsa yıktılar ve bulabildikleri her şeyle kendilerini silahlandırdılar. Gittikçe artan sayıda polis memuru, saldırıların artması karşısında kaçtı, kaçmak için üniformalarını çıkardılar.

Hükümet koridorlarında bir huzursuzluk, bir çözülme vardı: en sonunda, ciddî bir şeylerin gelişmekte olduğuna dair bir anlayış.

Rejimin ilk refleksleri her zaman baskıcıydı. Havada uçuşan karla birlikte akşam olurken çar, emirlerini telgrafla General Habalov'a gönderdi. "Sana, yarından itibaren, anavatanın, Al-

manya ile sürdürdüğü zor savaş sırasında, asla izin verilemez olan, başkentin sokaklarında yaşanan tüm kargaşayı bastırmanı emrediyorum." Sanki bunları, geçmişte izin verilebilir olarak görmüş gibi. O gün, askerler ateş açtığı zaman, panik, öfke, intikam veya izin verilemez bir zalimlik yaşanmıştı: O andan itibaren politika eğer kalabalıklar dağılmazlarsa, böylesi saldırıların onaylanması olacaktı. Ve savaş, o muzaffer ulusal savaş, daha ileri bir tehdit olarak sallanacaktı: Habalov tüm şehre, üç gün içinde işlerine geri dönmeyenlerin cephedeki katliama katılmaya gönderileceklerini ilan etti.

O gece, polisin yakalama timleri ava çıktılar. Bolşeviklerin Peterburg Komitesi'nin beş üyesi de dahil olmak üzere, yaklaşık 100 şüpheli grup liderini tutukladılar. Ama isyanı devrimciler başlatmamıştı. Hatta şimdi bile, sadece onun hızına ayak uydurmaya çalışıyorlardı. Onların tutuklanmaları isyanı kesinlikle sonlandırmayacaktı.

***

"Şehir sakindi." 26 Şubat Pazar günü, çariçe, kocasına zorlama bir iyimserlik içeren bir telgraf gönderdi. Ama gün ışığı, geniş nehrin üzerinde yayılmaya, kıyıların arasındaki buzun üstünde parlamaya başlayınca, işçiler buzu tekrar geçmeye başladılar. Ancak bu sefer, polisle doldurulmuş caddelere ulaşıyorlardı.

Bu sefer, göstericiler, askerlere ateş etmeyin diye yalvardıklarında, yakarışları her seferinde duyulmuyordu.

Kanlı bir gündü. Tüfek ve makineli tüfeklerin ateş sesleri, ufuk çizgisinde yankılanıyor, ezilen kalabalıkların çığlıklarına karışıyordu. İnsanlar, katedralleri ve sarayları geçerek, saldırıdan uzaklaşmak için kaçıyor ve telaşla dağılıyorlardı. O Pazar günü askerler, subaylarının ateş emrine, aralıksız olarak itaat ettiler –ama silahların "tutukluk yapması", tereddütler, kasıtlı şekilde yanlış yere nişan almalar, saldırıları baltalıyordu. Ve bu gizli dayanışmanın yaşandığı olayların sayısı ve söylentiler gittikçe artıyordu.

Her şey rejimin istediği yönde gitmiyordu. Öğle sonrasının erken saatlerinde işçiler, Pavlovskiy alayının kışlaları önünde toplandılar. İçerideki askerlere, alaylarının eğitim timlerinin göstericileri vurduğunu haykırarak, umutsuzca yardım dilendiler. Askerler, cevap olarak, dışarıya çıkmadılar, hemen değil. Emirlere olan saygıları, tereddüt etmelerine neden oluyordu. Ancak, uzun bir kitle toplantısının içine çekildiler. Şehirdeki çatışmaların ve silah seslerinin gürültüsü arasında, birbirlerine bağırıyorlar, şaşkın ve ürkmüş konuşmacılar, ne yapılması gerektiğini tartışıyorlardı. Saat altıda, Pavlovskiy'in dördüncü bölüğü, en sonunda, utanç içindeki yoldaşlarını geri çağırmak niyetiyle Nevskiy Prospekt'e doğru yola çıktı. Bir atlı polis birliği onları karşıladı, ama kanları kaynamıştı bir kere ve daha önce tereddütte kaldıkları için utanç duyuyorlardı.

Geri çekilmemekle kalmayıp, ateş açtılar. Bir kişi öldürüldü. Üslerine geri dönerlerken, askerlerin grup liderleri tutuklandı ve ırmağın diğer tarafına, kalenin uzun, alçak duvarlarının arkasına, diken gibi sivri kulesinin altındaki, kötü şöhretli Petro ve Pavel hapishanesine götürüldüler.

O Pazar günü kırk kişi öldü. Katliam, göstericilerin moralini çökertti. Kuzeydeki militan Vıborg bölgesinde bile, yerel Bolşevikler grevi yavaşlatmayı düşündüler. Otokrasi, üstüne düşen rol gereği, Duma'nın Başkanı Rodzyanko ile gönülsüzce devam ettirilen pazarlıkları bıraktı ve ağza alınmayacak laflarla aşağıladığı parlamentoyu dağıttı.

***

Rodzyanko çara telgraf gönderdi.

"Durum ciddîdir." Onun uyarısı, demiryolu hatları boyunca uzanan tellerden, zorluklarla dolu kırsal kesimden geçerek Mogilyov'a ulaştı. "Başkentte anarşi var. Hükümet felç oldu. Ülkenin güvenini kazanmış bir kişiye, yeni bir hükümet kurma görevinin hemen tevdi edilmesi gerekmektedir. Herhangi bir

gecikme, ölümle eş değerdedir. Bu saatlerde, sorumluluğun hükümranın üzerinde olmaması için tanrıya dua ediyorum."

Nikolay cevap vermedi.

Ertesi sabah, Rodzyanko tekrar denedi. "Durum çok daha kötüye gidiyor. Hemen önlem alınmalı, çünkü yarın çok geç olacaktır. Anavatanın ve hanedanın kaderiyle ilgili kararın verileceği son saat geldi."

Yüksek Komuta merkezinde, Nikolay'ın imparatorluk işleri bakanı Kont Vladimir Frederiks, efendisinin makineden dökülen mesajı okuması için kibarca bekledi. En sonunda çar, "Şu şişko Rodzyanko bana, cevap bile vermeyeceğim bazı saçmalıklar yazmış" dedi.

***

Başkentte, önceki gün işlenen cinayetlerin, bu emri verenlerin bazıları için ağır sonuçları oldu. Göstericilere ateş açmış olan Pavlovskiy ve Volinskiy alayının eğitim birlikleri, geceyi kışlalarında, uzun bir kendilerini suçlama seansıyla geçirdiler. Bu birliklerin askerleri şimdi yüzbaşıları Laşkeviç ile yüzleşiyorlar ve kefaret isyanı ilan ediyorlardı. Askerler ona, bir daha ateş etmeyeceklerini söylediler.

Laşkeviç, onlara, çarın düzeni restore etme emrini kesin bir dille okudu. Belki bir zamanlar, bu onları boyun eğmeye ikna edebilirdi. Ama şimdi bu bir provokasyondu. Şimdi itişmeler, bağrışmalar, alarm durumu vardı. Asker kalabalığının içinden biri bir silah kaldırdı. Veya belki de, ileri sürüldüğüne göre, Laşkeviç, panik içinde silahını kaldırdı ve onu kendine doğru çevirdi. Nereden geldiyse, ani bir silah sesi duyuldu. Yüzbaşı yere düşerken, askerler bakakaldılar.

Onunla birlikte bir başka şey de öldü. Tereddüt.

Volinskiy askerleri, yakındaki kışlalarından, Litovskiy ve Preobrajenskiy alaylarını ayaklandırdılar. Moskova alayındaki subaylar, emre uymak için direndiler. Onlar etkisiz hale getiril-

diler. Askerler, Vıborg bölgesine gitmek için sokağa döküldüler. Bu sefer, işçilerle kardeşlik bağı kurmak isteyen onlardı.

Silah grisi gökyüzünün altındaki Petrograd sokakları öfke kusmaya başladı.

Sersemlemiş haldeki General Habalov, imparatorluk yanlısı altı birliğini harekete geçirmeye çalıştı. Bazı subay ve askerler, bireysel olarak veya gruplar halinde sadık kaldılar ve hatta yükselen isyana direnişle, silahlı direnişle karşı koydular. Ama kitlesel seviyede, inançtan veya korkaklıktan, tükenmişlikten veya belirsizlikten, her ne sebepten olursa olsun, askerler harekete geçmeyi reddettiler. Onlara katılmayıp zamanın ham meritokrasisinden etkilenen önderleri altında işçilerin yanında savaşan askerler basitçe ortadan kayboldular. Görgü tanıklarının anlattıklarına göre, aynı ifadeler birçok kez tekrar edildi: Hatta sadık oldukları düşünülen birlikler bile "eriyip yok oldular."

İşçi ve asker kalabalıkları hükümet binalarını yağmaladılar ve polisin silah depolarına girdiler, buldukları silahları aldılar ve polislerin peşine düştüler, öldürebildikleri yerlerde onları öldürdüler. Karakolları yakarak yerle bir ettiler, kayıtları alevlerle birlikte yok ettiler, çatılara çıkan ve bazen nişan almak için eğilen keskin nişancılar da dahil olmak üzere, gördükleri her "firavuna" ateş ettiler. Asiler, gizlenmiş silahları bulmak için kiliseleri aradılar, asker ve işçiler birlikte, huzursuz ama saygılı bir sessizlik içinde, her yeri alt üst ederek aradılar. Hapishaneleri bastılar ve kapıları parçalayarak açtılar ve şaşkın mahkûmları serbest bıraktılar. Bölge mahkemesini ateşe verdiler ve sanki yeni bir kış festivaliymiş gibi, şenlik ateşini izlemek için durdular. Karşı gücün yokluğunda, devirenler, coşkuyla, kargaşa içinde devirdiler.

Onların haykırışları Petrograd'ın ötesine yayıldı. Özellikle Moskova'da, subaylar, büyüyen kargaşanın haberlerini saklamaya çalışmışlar, ama başaramamışlardı. Olup bitenlerin haberi Moskova'ya ulaştı. Moskovalı işçiler sokağa dökülmeye başladılar, bazıları evlerine, bazıları da, haber alma ve yönünü tayin etmek için, şehir merkezine yöneldi.

***

Ayın 27'sinde, öğlenden sonra çar, Stavka'da askerî oyalanmalarıyla meşguldü, istifini bozmuyordu. Onun sakinliği kendisinden kaynaklanmıyordu: Savaş bakanı Belyayev ona bir telgraf göndererek, gerçeküstü bir gönül rahatlığıyla, birkaç askerî birlikte küçük kargaşalar yaşandığını ve bunların halledildiğini haber veriyordu. Her şey kısa sürede sakinleşecekti.

İsyan halindeki şehrin bulvarlarında, devrimci sosyalistler öfkeli liberallerle ve diğer tüm farklı düşünce sahipleriyle birlikte, dirsek dirseğe yürüyorlardı ve onlar sakin değillerdi. Onların paylaştıkları şey, değişikliğin, bir devrimin gerekli ve kaçınılmaz olduğundan emin olmalarıydı. Kızıl Pazartesi günü onlar, patlama halindeki yeni bir şehirdeydiler. Eski düzen yok oluyordu, yenisine henüz karar verilmemişti.

Kararan gökyüzünün altında, kırık camların ve yangınların saçtığı ışığın eşliğinde, erkek ve kadın grupları, işçiler, serbest bırakılan suçlular, radikal ajitatörler, askerler, kendi hesabına çalışan serseriler, ajanlar ve sarhoşlar, birlikte ve ayrı ayrı, amaçsızsa sürükleniyorlardı. Bulduklarıyla silahlanmışlardı. Şurada, asker paltosu giymiş bir tip, bir subayın kılıcını ve boş tabancasını sallıyordu. Burada, elinde mutfak bıçağı olan bir genç. Makineli tüfek mermilerini beline dolamış, iki elinde de birer tüfek olan bir öğrenci. Sanki bir kirişmiş gibi, tramvay yolunu temizlemek için, bir kazığa yapışan bir adam.

Binlerce insandan oluşan kalabalıklar, Duma'nın toplantı yeri Tavrida Sarayı'nın taş kanatları boyunca yayılarak toplanmak için, Şpalernaya Caddesine akın ediyordu: Etkisiz, bölünmüş ve körelmiş olmasına rağmen Duma, vatandaşların büyük çoğunluğunun alternatif hükümet olarak gördüğü bir kurumdu. O dönemde daha da acınası bir durumda olan ve şimdi bile çara karşı isyan etmek için isteksiz olan Duma çarın emirlerine karşın kendisini dağıttı.

***

Korkaklığın sadakatiyle veya sadakatin korkaklığıyla yönlendirilen Duma üyeleri, resmî toplantılarını iptal ettiler. Çarın emrinin yazılı olduğu mektuba ahmakça itaat ederek, toplantı salonunu terk ettiler. Binanın yüksek tavanlı koridorları boyunca ilerlediler ve teknik olarak, yeni, özel bir toplantı için yeniden toplanmak üzere, başka bir salona geçtiler. Sorunu çözmek için mücadele eden, Duma'dan geriye kalmış bu grup, Petrograd'da kalmaya ve kontrolü sağlama girişiminde bulunmaya söz verdi. Üyeler, aşırı sağ ve Bolşevikler hariç, Duma'da yer alan tüm parti temsilcilerinden bir Geçici Komite kurulması için bir konseye yetki verdi.

Bu grubu seçmeden önce, bu sefer kendisine Nikolay'ın kardeşi grandük Mihail'in de eşlik ettiği Rodzyanko, çarın duygusuz sessizliğini bozmak için yine çaba harcadı. Rodzyanko artık emindi, ülkeyi sadece meşrutî monarşiye geçiş yatıştırabilirdi ve Mihail, bu modelle iktidarı ele geçirme konusunda prensipte, onunla aynı fikirdeydi.

Bir kez daha, durumun mahşerî ciddiyetini çarın kafasına sokabilmek için gayret gösterdiler. Şu söylenmelidir ki, hiç kimsenin şaşırmadığı bir şekilde, Nikolay, buz gibi bir kibarlıkla, işlerini yönetmeye mükemmelen muktedir olduğu cevabını hızlı bir şekilde verdi.

Başkenti alevler içindeyken, polisi kaçmışken, askerleri isyan etmişken ve yetkilileri ve kardeşi, bir şeyler yapması, herhangi bir şey yapması için ona yalvarırken, çarın realiteyi reddetmesiyle ilgili, neredeyse Herkülvarî bir yeteneği söz konusu olmalıydı. Bundan kısa bir süre sonra, sıra yönetimden azledilmesi için yalvaran bir telgrafı çara gönderme derdindeki perişan başbakandaydı. Nikolay, kabinede hiçbir değişikliğin olmayacağını aceleyle Prens Golitsın'a bildirdi ve kargaşayı bastırmak amacıyla "şiddet içeren önemler" alınması talebini yineledi.

Çar, kendisini şelaleye doğru sürükleyen akıntıda, vakur ve kararlı olarak, gözleri ufukta, kürek çekmeye devam etti.

***

Duma'nın, on üç kişilik Geçici Komitesi –aceleyle on ikiden on üçe çıkarılan –kendilerine, Başkentte Düzeni Sağlamak ve Toplumsal Örgütlenmeler ve Enstitülerle İlişkiler Kurmak için Devlet Duma'sı Üyelerinin Geçici Komitesi gülünç adını vererek– Kadetlerin ve İlerici Blok'un politikalarının egemenliği altında, saat 17.00'de resmen göreve başladı. Kendisine, acil ancak belirsiz olan, Petrograd'da düzeni sağlamak ve toplumsal örgütlenmeler ve enstitülerle ilişki kurmak görevlerini yükledi. Ama bu, kendi alanını sınırlamak ve o andaki kitlesel başkaldırının sesini kısma girişimi olarak anlaşıldı. Kendisini göstericilere duyurmak için komite, İlerici Blok'un solunda yer alan iki milletvekiliyle görüştü: Menşeviklerin lideri N. S. Çheidze; ve heyecanlı Trudovik avukat, çariçenin öfkesine mahzar olmuş, Aleksandr Krenskiy.

Saat 19.00 idi. Kadet milletvekili İçaş, her şeyden önce askerî sorunların ele alınması için komisyonların kurulması amacıyla, 150 meslektaşıyla bir toplantı yaptı. Kısa sürede, Birinci Yedek Piyade Alayı, 12.000 askeri ve 200 subayıyla tam kadro olarak, şehirdeki isyanın içinden Tavrida Sarayı'na yürüdü. Orada, Duma'ya sadakat yemini ettiler –veya daha doğrusu Duma'nın Geçici Komitesi'ne– O günlerde hâlâ ilham verici bir ışıltıya sahip olan muktedir Kerenskiy, stratejik mevkilerin –Ohrana karargâhı, jandarma, kritik demiryolu istasyonları– kontrolünü ele geçirmeleri için, birkaç askerî birliğe emirler iletti.

Bu arada, bütün bunlar olurken, sokaklardan başka türde bir kontrol talebi yükseldi. Bazı isyancılar, 1905'in konseylerini, Sovyetlerini anımsadılar. Eylemciler ve köşe başı ajitatörleri, bunların geri gelmesi için, bildirilerle, gümbür gümbür seslerle, kalabalıklara çağrıda bulunmaya çoktan başlamışlardı.

Duma Komitesi planlarını yaparken, tam da o esnada, Tavrida Sarayı'nın bir başka yerinde, çok farklı bir başka grup toplanıyordu.

Kalabalıklar tarafından hapishaneden salınanlar arasında, Merkezî Savaş Endüstrileri Komitesi'ndeki Menşevik üyeler Gvozdev ve Bogdanov vardı. Serbest kalmalarından hemen sonra, saraydaki arkadaşlarına, Duma'da yer alan SR'lerin sosyalist vekillerine, sendika ve kooperatif hareketinin temsilcisi Menşeviklere, Kerenskiy'e katılmak ve parti grup toplantısı yapmak için, Petrograd sokaklarındaki kaosun içinden geçtiler, dövüşerek yollarını açtılar.

O gün, Neva'nın buzlarının üzerindeki geniş Liteynıy Köprüsü'nden güneye doğru koşarken Gvozdev, hızla kendisine doğru gelen bir sima gördü. Köprünün ortasında, dekoratif denizkızlarının arasında, önde gelen bir Bolşevik olan Zalejskiy ile yüz yüze geldi. O da az önce hapishaneden kaçmıştı ve şehir merkezinden ters yöne, Vıborg bölgesine doğru koşuyordu. Menşevikler hemen iktidarın koridorlarına yöneldiler; Bolşevikler ise işçi bölgelerine. Köprünün üzerinde böyle bir buluşmanın gerçekleşip gerçeklemediği konusuna gelince, hikâye böyle diyordu.

Tavrida'da, Gvozdev, Bogdanov ve diğer arkadaşları yaptıkları spontane toplantıda kendilerini, İşçi Vekilleri Sovyeti'nin Geçici Yönetim Komitesi olarak ilan ettiler. Hemen ardından, şehrin fabrika ve alaylarına, aynı akşam bir Sovyet oturumunun yapılacağı haberini gönderdiler. Aceleye getirilmiş, gelişigüzel yapılan toplantılarda –daha dikkatli temsilî düzenlemeler için kesinlikle zaman yoktu– fabrikalar bu müzakerelere katılacak temsilcilerini seçtiler. Saatler içinde, her zamanki gibi redingotları içerisindeki Rus soylularına, Duma entelektüellerine, bu daha az tipik olan ziyaretçiler katıldı. Tavrida Sarayı'nın bahçeye açılan koridorları, süflî, bitkin asker ve işçilerle dolmaya başladı.

O akşam, sosyalist entelektüeller, alelacele seçilmiş işçi ve asker temsilcileri, özel bir toplantı için, sarayın sol tarafındaki 12 numaralı odada bir araya geldiler. 1905 Sovyet'inin eski başkanı Hrustalyov-Nosar, oradaydı; Menşevik sola yakın Steklov; Yahudi Bund'un liderlerinden Ehrlih; ve sebatkar yerel Bolşevik lider, metal işçisi Şlyapnikov oradaydı. İşçilerin çoğu, delege oylamasına katılma konusunda istekli görünmeyip, buna zaman

ayırmadan kafalarını isyana yorarlarken, geçici mekanizmaya göre seçilen işçi ve askerler heyecan içinde birbirleriyle konuşuyorlardı. Şlyapnikov, bir an ayrılıp, gelip kendilerine katılmaları için Bolşevik eylemcilere telefon ettiği zaman, eylemciler onu pek dikkate almadılar. Onlar o odalarda hazırlanacak şeylerden çok, sokaktaki kitlelere odaklanmakla ilgiliydiler. Ve ayrıca onlar, sağ kanat sosyalistlerin fikri olan, bu yeni doğmuş organa, oldukça şüpheli yaklaşıyorlardı.

Saat 21.00'de, sosyalist avukat Skolov, karmakarışık toplantının düzene girmesini istedi. Odada belki 250 kişi vardı: Skolov, sadece 50 kişinin oy kullanabileceğini bildirdi, geriye kalanlar sadece gözlemci olabilirlerdi. Skolov kararlarını, tanıdığı kişiler kadar, herhangi bir formel yapıya uygun olarak da veriyordu. Toplantı, kapıları çarpmalarla, yeni gelenlerin içeriye dalmalarıyla, askerlerden gelen, şu veya bu birlik isyanı bastırdı gibi heyecanlı haberlerle, bağrışmalar ve alkışlarla devamlı olarak kesildi. Odada rütbesiz askerlerin temsilcileri işçi temsilcileriyle bir araya geldi.

Böylece, Geçici Yürütme Komitesinin kendi, ön alan telkiniyle İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti doğdu.

***

Saray duvarlarının dışında, çarın nefret edilen polislerinden temizlenmiş sokaklarda, işçiler hâlâ, fabrikaları savunmak için rejimin depolarındaki silahları yağmalıyorlar, genelde siyasal olarak tutarsız, çoğunlukla genç, çoğunlukla öfkeli, radikal olanlar, kendi sert düzenlerini kabul ettirmek için, silahlı gruplar halinde örgütleniyorlardı. Sovyet, o gecenin ilk ve acil görevlerinden biri olarak, düzeni sağlamak ve sürdürmek amacıyla bir işçi milisi örgütleyerek, bu insanları koordine etmeye koyuldu. Tedarikleri düzenlemek için bir yiyecek komisyonu kurdu. Kısa süre sonra, belli gazetelere tekrar yayın izni verecekti. Ve Duma veya onun Geçici Komitesi'nin tersine Sovyet, böyle açıklamaları ve hareketleri, –o kaotik gece her ne kadar kısıtlayıcı ve dolaylı

olsa da– sokaklarla, işçilerle ve askerlerle olan ilişki derecesine göre yapacaktı.

Sovyet'in bir prezidyuma ihtiyacı vardı. Toplantının devamında Menşevik Çheidze başkan ve Skobolev ve Kerenskiy'i de başkan yardımcıları olarak seçildiler. Çheidze gibi Kerenskiy de, o akşamın daha erken saatlerinde, Duma komitesinin bir parçası olması için kendisiyle görüşülmüş, sembolik bir sosyalisti: Çheidze'nin tersine, Sovyet seçimlerini takiben ve kendisi adına, sıra dışı, baştan savma bir konuşma yaptı ve odayı terk etti.

Kerenskiy'in yokluğunda, Sovyet, prezidyum ile Sovyet arasında bir yürütme komitesi oluşturdu. Bu komite, Sovyet yönetiminden ve onun birçok kararından sorumlu olacaktı. O andan itibaren, önemli tartışmaların yapılması ve kararların alınması bu seviyede olmaya başladı.

Sovyet sekretaryasından dört üyenin yanı sıra, Prezidyumdan Çheidze, Skobolev ve Kerenskiy'e yürütme komitesinde otomatik olarak yer verildi. Sekiz başka üye daha seçildi. Toplamda altı üyeyle Menşevikler en güçlü tek partiydi. Ancak, o akşam kısa bir an için, yürütme komitesinin on beş üyeliğinin üçte ikisi, radikal solcular tarafından olmasa bile, o zaman, sosyalist hareketin enternasyonalist, savaş karşıtı kanadında yer alan Bolşevikler ve diğerleri tarafından ele geçirildi, ama Sovyet'in doğası ve onun politik iktidar ve yeni rejimle ilişkisi konusunda iç çekişmelere ve belirsizliklere kapılmaları yüzünden, bu kısa ömürlü çoğunlukla hiçbir şey yapamadılar.

Ve tam da ertesi gün, gerçekten de Bolşevik Şlyapnikov tarafından yanlış yönlendirilen bir manevra sonucu, bu çoğunluğu kaybedeceklerdi. Yürütme komitesindeki az sayıdaki Bolşevike gücenen Şlyapnikov, Sovyet'e her sosyalist partiden üye alınmasını önerdi. Önerisi kabul edildi –ama kendi yoldaşları ve *Mejrayontsi*'dan Yurenyov'unn yanı sıra, Popüler Sosyalistlerden, Trudoviklerden, SR'lerden, Bund ve Menşeviklerden de üyeler geldi. Böylece genişleyen komiteye, birçok sağcı veya ılımlı sosyalist dahil edilmiş oldu.

Şimdi, Sovyet çekişme ve pazarlığa devam ederken, Kerenskiy büyük sarayın arka tarafından sıvışarak, karşı tarafına, sağ kanadına geçti. Üyesi olduğu diğer yeni grubun, Duma'nın Geçici Komitesi'nin toplandığı yere doğru yöneldi.

***

O gece geç saatlerde, hâlâ yanında bulunan 2.000'den fazla olmayan askeriyle birlikte kuşatılmış durumdaki General Habalov, çarın Kışlık Saray'ının avlusuna veya çevresindeki bir sığınağa ulaşmak amacıyla, karanlık ve tehlikeli Petrograd sokaklarını geçti. Saraya vardığında, çarın kardeşi onu, aşağıladı, askerleriyle birlikte hemen, caddenin karşısındaki Amirallik binasına gitmesi için zorlayarak, kovdu. Geceyi orada geçireceklerdi.

Mogilyov'da, en sonunda, her şeyin olması gerektiği gibi olmadığına dair, belirsiz bir bilinç yayılıyordu. Nikolay, General İvanov'a başkente geri dönmesini, ülkenin en yüksek askerî onuruna sahip Aziz Georgiy Süvarilerinin ani saldırısıyla düzeni sağlamasını emretti. Hâlâ, ne çar ne de danışmanlarından birisi, Petrograd'a en yakın cephedeki askerlerin yeniden konuşlandırılması için adım atmıyordu. İvanov yeni görevine absürt, yersiz bir rehavet içinde hazırlanırken, yaverini, başkentteki arkadaşları için hediye alışverişine gönderdi.

İsyanın dalgaları hâlâ tüm ülke boyunca yayılıyordu.

En yakını ve en önemli olanı, Kronştadt idi. Kronştadt, Petrograd'ın koruyucu donanma üssüydü, 50.000 nüfuslu –donanma ekipleri, askerler ve genç denizciler, birkaç tüMKar ve işçilerle– güçlendirilmiş kasabanın etrafı, Finlandiya Körfezindeki küçük Kotlin adasındaki ürkütücü bataryalar ve müstahkem mevkilerle çevriliydi. Kronştadt'daki subaylar, sadistlikleri ve zalimlikleriyle ün salmışlardı. Sadece yedi yıl önce, bir isyan girişimi sırasında birkaç yüz denizci idam edilmişti. Bunun anısı hâlâ tazeydi.

Şimdi, denizciler isyan haberlerini almışlardı. Suyun ötesindeki yangınların dumanını görecek ve mermi seslerini duyacak

kadar yakındılar. Hızlı bir şekilde, onlar da bir devrim yapmaya karar verdiler.

***

27 Şubat'ta, akşamın geç saatlerinde, Petrograd'da, İsaakiyevskaya Meydanının güneyindeki, devasa Mariinsky Sarayı'nda, çarın bakanlar konseyi son kez toplandı. Şehir artık, sıkı bir şekilde devrimin ellerindeydi: Bakanlar da bu oldubittiyi kabullendiler, utanç verici hizmetlerini sonlandırarak, çara istifalarını sundular. Anlamsız bir formalite.

Solun ahlakî otoritesine sahip iyi bir konuşmacı, daha otuzlu yaşlarında enerjik ve ihtiraslı bir adam olan Kerenskiy, kendini, Duma Geçici Komitesi'ne paha biçilmez biri olarak sunuyordu. Devlet Duma'sında, çılgınca Petrograd sokaklarına dökülen, sevinçli ve isyankar asker gruplarına devrimci bir yönetimin kurulduğunu ve Duma'nın yanlarında olduğunu deklare ederek, bir tür askerî düzen kurulmasında önde gelen bir rol üstlendi.

Ok yaydan çıkmıştı. Anarşiyle yüzleşen, isyanın varacağı noktadan korkan Duma Komitesi, –üyelerinin çoğunun rejime inatçı sadakatine ve kararsızlığına bakmaksızın– iktidarı ele geçirmeye mecbur olduğunu hissetti. Komite, "devlet ve kamu düzenini restore etmeyi, halkın isteklerine tekabül eden bir hükümet kurma işini üstlendiğini" ilan etti.

Rodzyanko, bu gidişattan son derece rahatsız olan birkaç komite üyesinden biriydi. Ancak durum, zeki, duygusuz, muhafazakâr milletvekili V. V. Şulgin tarafından net bir şekilde özetlendi. "Eğer iktidarı ele geçirmezsek, diğerleri, halihazırda fabrikalarda bazı serserileri seçmiş olanlar ele geçirecek" dedi.

Hiç şüphe yok ki, birkaç oda aşağıda, iktidarı ele geçirmeyi örgütleme görevini üstlenen komşu komiteye, Sovyet'e gönderme yapıyordu. Bu iki ihtilaflı, birbirine karışmış, katmerli siyasetin, felsefenin ve sosyal güçlerin, karmaşa içindeki, yan yana varlığı başlamıştı.

Genelde sadece bürokrasinin yeri olan, verilen muhtırayla düzensiz, çalkantılı ve kaotik hale gelmiş olan Tavrida Sarayı'nın koridorları, şimdi askerî bir kampa dönüşmüştü. Daire biçimli ana salonda, bir askerin cesedi uzanıyordu. Onun yaşayan yüzlerce yoldaşı sarayın koridorlarında kamp kurarak, eğreti kurulan sobaların yanına çömelip çay içiyor, sigara tüttürüyor ve gözlerini ovalayarak, herkesin gelmesinden korktuğu karşı-devrimle yüzleşmeye hazırlanıyordu. Koridorlar ter, toprak ve barut kokuyordu. Ofisler yiyecekler ve silahlar için, dağınık ambarlara dönüşmüştü. Büyük toplantı odalarından biri, yağmalanmış arpa çuvallarıyla doluydu. Onların hemen çaprazında, ölü bir domuzdan kan sızıyordu.

Arkadaşı Stankeviç'in daha sonra hatırlayacağı gibi, her zaman titiz bir adam olan Rodzyanko, perişan halde bir düğüm oluşturmuş askerlerin arasından, "haşmetli görüntüsünü muhafaza ederek, ama solgun yüzünde donakalan derin acı ifadesine engel olamayarak", süzülüp geçti. Duvarlara yaslanmış ve koridorların birleştiği yerlere yığılmış çöplerle karşılaştı. Şulgin anılarında, bu durumla ilgili duygularını açıkça paylaşıyordu. Rejimi deviren ve şimdi kendisinin çalışma alanı olan sarayı paylaşma cüretkarlığını gösteren kitleler "aptaldırlar, hayvandırlar ve hatta şeytanîdirler."

"Makineli tüfekler!" diye fantezi kurdu. "Benim istediğim buydu. Sadece makineli tüfeklerin dili bu çeteyle konuşabilirdi."

Şulgin'in Duma Komitesi ile Sovyet arasındaki müstakbel ilişkinin temelini oluşturacak olan bu duygulardı –bu kargaşa içindeki koridorlara çökmüş olanlar, bu ilişkinin seçmenlerini oluşturuyorlardı. Bu, yanlış anlamalara yol açacak şekilde, *dvoyevlastiye* –İkili İktidar– olarak bilinen durumun temeli olacaktı.

***

Neredeyse Duma vekilleri kadar hızlı davranan Sovyet, şehrin ihtiyaca göre kurulan tugaylarına emirler vererek, onları çarın güçlerine karşı öngörülen muharebe için hazırlayan, kendi as-

kerî komisyonunu kurdu. Ancak, ayın 28'inde, gece saat ikide, Rodzyanko ve Duma Komitesi'nin Askerî Komisyonundan Oktyabrist Albay Engelhart, Sovyet'e, onun Askerî Komisyon'unun işlevlerini kendi ellerine alma niyetlerini açıklamak için koridorları geçtiler.

Sovyet tarafının büyük çoğunluğu bu talebe öfkelendi ve yetkiyi bu burjuva temsilcilerine devretme konusunda büyük bir rahatsızlık hissetti. Bu gergin karşı karşıya gelme esnasında Kerenskiy tekrar ortaya çıktı.

O, şüphesiz, iki kampın da adamıydı ve yine hoşlandığı şeyi yapıyordu. İçeriye girdi, gergin, ancak öz-güvenli olarak, Sovyet'e bu koalisyona katılması için yalvaran, onları temin eden, devrimin temsilcilerinin Duma komisyonu üzerindeki denetimini garanti eden coşkulu bir konuşmayla, salonun dikkatini celp etti.

Ve onun argümanı verimli bir saha buldu. Gerçek şuydu ki, yeni doğmuş Sovyet komisyonundaki çoğunluk analiz yapmıştı ve tarihin henüz kendilerine ait olmadığını sezmişlerdi. Bu bağlamda, bu onların kendi rolleri, kendi güçleri üzerinde sınırlamalar ve gerekli frenler vardı, olmalıydı anlamına geliyordu. Henüz daha yolun başındayken, bu, kendini sınırlayan siyasetin tuhaf geriliminin başlangıcı olabilirdi.

28 Şubat'ın erken saatlerinde, Sovyet Komitesi bir bildiri dağıttı.

> Devlet Duma'sının Geçici Komitesi, Askerî Komisyon'un yardımıyla orduyu organize ediyor ve tüm askerî birliklere komutanlar tayin ediyor. Eski iktidara karşı verilen mücadeleyi rahatsız etmek istemeyen Petrograd Sovyeti'nin Yürütme Komitesi, askerlere bu düzenlemeye karşı çıkmalarını tavsiye etmez ve komitenin önlemlerine ve komutan atamalarına uymalarından yanadır.

"Eski iktidara karşı mücadeleyi rahatsız etmek istemeyen: Burada, sosyalizmlerinden, burjuva ile stratejik ittifakın gerekli olduğunu; olaylar karmaşık bir düzen içerisinde gelişse de, daha gelecek aşamaların olduğunu; buna hazır olmayan kendi

ülkelerinde, iktidarı ilk ele geçirecek sınıfın burjuvazi olduğunu ve bundaki çok güçlü bir sosyalist seferberliğe engel olacağını öğrenenlerin tereddütleri söz konusuydu.

"Karşı çıkmalarını tavsiye etmez" ifadesinin muğlak çifte olumsuzluğuyla, terbiyeli şekilde cilalanmış bu tarihsel endişeyle, Sovyet Askerî Komisyonu böylece, Duma komisyonu tarafından yutulmuş oldu. İsyan eden askerlere garnizonlarına dönme ve subaylarına itaat etme emrini veren, halkla ilişki yetkisine sahip olan yeni kurum Duma Komitesi idi.

O karanlık saatlerde, sigara dumanları içinde, tarih tarafından, çar ve sistemine karşı entrikalara itilerek, yönetimin gerektirdikleriyle uğraşmaya devam eden Duma Komitesi'nin bitkin düşmüş adamları, devrimci bir hükümet olmaya zorlandılar. Boşta olan çeşitli bakanlıklara acilen komiserler atadılar.

Komite, çarın İvanov'a verdiği emirleri duymuştu. Onun karşı-devrimci güçlerinin başkente ulaşmasına ve Nikolay'ın, karısı ve ailesiyle buluşmak için yola çıktığı, Romanovların bir rezidansının bulunduğu, Peterburg'un banliyösünde bir kasaba olan Tsarkoye Selo'ya ulaşmasına izin verilmemeliydi.

Sabah saat 3.20'de, Askerî Komisyon, Petrograd istasyonlarının, insanların ve malların, silahların ve yakıt ve yiyeceklerin, bilgi ve söylenti ve siyasetin yol aldığı tren yollarının kontrolünü ele geçirmek için harekete geçti. O raylar, iktidarın kaslarıydı.

***

Ayın 28'i, Troçki'nin sözleriyle "aşırılıkların, çılgınlıkların, kucaklaşmaların, mutluluk gözyaşlarının" günüydü.

Mücadelenin çok iyi gitmesi yüzünden değildi. Silah atışlarının kesik kesik homurtuları duyulmaya devam ediyordu. En iğrenç şiddetin ortaya çıktığı bu son gün, eski rejimin savunucuları için, kaybedilmiş gündü.

Genelkurmay binasında, Amirallik binasında, çatısındaki boş gözlü heykel yığınları tarafından korunan, devasa ve muhteşem Kışlık Saray'da çatışmalar sürüyordu. Astoria otelinde, üst

rütbeli subaylar ve aileleri siper almışlardı ve güvenilir askerler tarafından korunuyorlardı. Neşeli kalabalıklar sokaklarda toplandıkları zaman, oteldeki keskin nişancılarla ilgili söylentiler yayıldı. Karmaşa. Öfkenin kabardığı bir an. Pencereden birinin sokağa ateş ettiğiyle ilgili bağrışmalar. Bu doğru muydu? Çok geç: Doğru veya değil, devrimci askerler, yaylım ateşiyle camları ve duvarları parçalıyorlardı. Yoldaşları, otelin yaldızlı girişini geçtiler, ateş ediyorlardı ve İmparatorluk yanlısı askerler de onlara karşılık veriyordu. Uzun ve dehşetli bir çatışma, bir kurşun fırtınası, havada uçuşan sıva parçaları, altın kıymıklar ve barut, duvarları döven kurşunlar, işlemeler ve kırışmış ceketler boyunca fışkıran kan. En sonunda duman ve gürültü yatıştığı zaman, birkaç düzine subay yerde ölü yatıyordu.

Askerî Komisyon, merkezî telefon santralini işgal etti ve postaneyi ve merkezî telgraf ofisini ele geçirdi. Duma üyesi olan Bublikov, elli askeri Ulaştırma Bakanlığı'na götürdü ve Duma Komite'sine bağlılık yemini etmedikleri için, eski bakan Kriger-Voynovskiy de dahil olmak üzere, oradaki herkesi tutukladı. Bunu yaptıktan sonra, telgrafın başına geçip, Rusya'daki tüm demiryolu istasyonlarına bir telgraf gönderdi. Elektriğin yol alması gibi, trenlerin yolunu izleyen bir şifre tıkırtısı onlara, devrimin gerçekleştiğini bildirdi. Ve demiryolu işçilerini "iki misli enerjiyle" sokaklara çıkmaya teşvik etti.

Aslında, Bublikov'un ima ettiği güce benzer hiçbir şey Duma Komitesi'nin tasarrufunda değildi. Onun mesajı bir konuşma eylemiydi, bir performanstı ve çok güçlü bir etkisi oldu. Devasa yurdun en ücra köşelerine ulaşması günlerce sürecek olsa da, devrim, devrim haberiyle yayılmış oldu.

Küçük siyasal eylem grupları ve toplantılar, planlar formüle ettiler. Letonyalılar ve Finler ve Polonyalılar ve diğerleri, diasporalarında ve kendi ülkelerinde, politik biçimleri tartıştılar. Daha yakında olan, siyasal ve kültürel dalgalanmada Petrograd'dan sonra ikinci sırada yer alan Moskova, hemen anında ve önemli ölçüde etkilendi. Orada, geç başlamış olsa da devrimin Petrograd'a yetişmeye azimli olduğu görülüyordu. Aşağı yukarı bir gün

önce başlamış olan bir ayaklanma, şimdi genel bir grevle şehri sarsıyordu. İşçiler, polis karakollarındaki silahları ele geçirdiler ve subayları tutukladılar. Kalabalıklar hapishaneleri bastılar ve mahkûmları serbest bıraktılar.

1917'de, radikal siyasete henüz katılmış Moskovalı bir genç olan Eduard Dune, "buna kitlesel hipnoz demek tam olarak doğru değildi, ancak kalabalığın ruh hali birinden diğerine geçen bir titreşim gibiydi, bir kahkahanın, neşenin veya öfkenin kendiliğinden patlaması gibiydi" diyordu. "O sabah bu insanların çoğu, imparatorluk ailesinin sağlığı için dua ediyordu" diye düşündü. Şimdi, "Kahrolsun çar!" diye bağırıyorlar ve "neşe dolu aşağılamalarını gizlemiyorlardı."

Polis, Yauza Köprüsü'nde, göstericilerden oluşan devasa bir kalabalığa, cesurca engel olmaya çalıştı. Astahov adındaki bir metal işçisi onlara, geri çekilmeleri için bağırdı ve öfkeli polis memuru ölümcül ateşle karşılık verdi. Moskova Şubatı, birkaç kurbanından birini, ilkini, almış oldu.

Öfkelenen kalabalık, barikatlara saldırdı, polisi yerinden söktü, katili Yauza'nın sularına fırlattı ve şehir merkezine doğru yoluna devam etti. Moskovalılar orada, yeni düzeni kutlamak için toplandılar. Kadet işadamı Burışkin, "Eski düzen Moskova'da, gerçekten de kendi kendine devrildi ve hiç kimse onu koruyamadı, hatta korumaya çalışmadı bile" diye bildirdi.

Kurtuluşun kendisinde sınıf farklılaşmaları vardı. O gece satıcıların, kurdele yapmak için kullanılan kırmızı kumaşları tükendi. Dune şöyle diyordu, "İyi giyimli insanlar, neredeyse peçete büyüklüğünde kurdeleler takıyorlardı ve insanlar onlara; "Neden bu kadar pinti davranıyorsunuz? Kurdeleyi aramızda paylaşalım. Şimdi eşitlik ve kardeşlik var" diyorlardı.

***

Petrograd'da, Duma Komitesi, eski bakanların ve üst düzey yetkililerin tutuklanmasını emretti. Aslında bu "emir", devrimci kalabalıklara yöneltilmiş, aşikâr bir yakarıştı. Ve o kalabalıkların

genelde, avlanmaya ihtiyaçları yoktu: Ortaya çıkan düzenden korkan eski rejimin temsilcileri, kendi kendilerini atamış olan yeni liderlerin onları hayatta bırakma olasılıklarının, acımasız sokak adaletinden daha büyük olduğuna inanma eğilimindeydiler. Nefret edilen eski içişleri bakanı Protopopov gibi çar yanlısı bakanlar, teslim olmak için, telaş içinde Tavrida Sarayı'nın yolunu tuttular. Polis memurları, sarayın duvarlarının dışında kuyruk oluşturup, vesayet altına alınmak için yalvardılar.

Ve Duma Komitesi, ayın 28'inde erkenden, şehir sarsılırken, geçici iktidarı ele aldığında, gittikçe artan sayıda fabrika ve askerî birlik bir araya gelerek–o zamandan kendi planlarını ve yetkilerini formüle eden bir kurum olan– Petrograd Sovyeti için temsilcilerini seçtiler. Yeni delegeler çoğunlukla ılımlı sosyalist grupları temsil ediyorlardı –oyların yüzde 10'undan daha azı Bolşeviklere, SR'lerin en devrimci, maksimalist kanadına veya küçük, militan bir grup olan Mejrayontsı'ya gitti.

Olağanüstü grup Mejrayontsı, İlçelerarası veya Bölgelerarası Grup, yakın geçmişte kurulmuş radikal bir oluşumdu. Rus Marksizmindeki sert ayrılıklar yüzünden umutsuzluğa düşen kurucuları Konstantin Yurenyov, Bolşevik Yelena Adamoviç ve A. M. Novosyolov, Menşevik Nikolay Yegorov ve diğerleri, işbirliğini desteklediler. Onlar, işçiler ve Yuriy Larin, Moisey Uritskiy, David Ryazanov, Anatoliy Lunaçarskiy ve Troçki de dahil olmak üzere, entelektüeller arasında iyi niyet ve üyelik inşa ettiler.

Lunaçarskiy, Ortodoks olmayan, bilge ve parlak bir eleştirmen, yazar ve hatipti. Zekâsı kadar hassaslığıyla da hayranlık duyulan bir beyefendiydi. İki aşamalı teorinin ve mekanik ortodoksluğun izlerine uzun zamandır karşı çıkıyordu ve bunlar için Plehanov'u ve Menşevikleri eleştirmişti. Bunların yerine, etik, estetik Marksizm argümanını öne sürüyordu, hatta tanrısızlığı, insanlığın kendi estetik dinini, "Tanrı inşa etmeyi " savunuyordu. Bu ve diğer teorik günahları yüzünden Lenin ona daha önce saldırmıştı, ama 1917'ye gelindiğinde, o ve yoldaşları, Bolşeviklerin dışında kalan bir fraksiyondular.

Mejrayontsı için, birlik, önemli savaş sorununun yanında hızla ikincil duruma düşmüştü: "Savunmacılığa" aman vermediler. Yurenyov'un daha sonra gururla hatırlayacağı gibi, aralarındaki birçok hızlı ve bağımsız düşünürle onlar, "devrimin başındaki çatışmalarda bildiri dağıtan tek örgüttüler." Ayın 27'si gibi erken bir tarihte, ajitatörleri işçileri, bir sovyet için temsilcilerini seçmeye teşvik ediyorlardı –bu aşamada onlar, bu konuda Bolşeviklerden önemli ölçüde daha coşkuluydular.

O Sovyet'in, yarım yamalak temsil mekanizmaları, hızla, askerlerin aşırı temsili anlamına geldi. Özgürlükten hâlâ başları dönen o askerler için, Sovyet, onların örgütlenmesiydi: Kerenskiy'in müdahalelerine rağmen çoğu, Duma Komitesi'ne güvenmiyordu, çünkü Komite, askerlerin karşı çıktıkları, kendilerine karşı ayaklandıkları subaylar adına konuşuyordu.

O yarı hevesli iktidar, yani Duma Komitesi'nin kendisi istekleri konusunda bölünmüştü. Komitede, hâlâ anayasal monarşi heveslileri vardı: Bir zamanlar tercih edilebilir olsun veya olmasın, tarih onlar için bu olasılığı ortadan kaldırmıştı: ve bir cumhuriyetin sadece gerekli değil, arzulanan bir şey olduğunu düşünenler için de aynı şekilde.

***

Kronştadt'ta, ayaklanmaların ve mutluluk gözyaşlarının günü değildi. O küçük ada şehrinde, ayın 28'i devrimin günüydü.

Kronştadt Kalesi Üçüncü Piyade askerleri, Pavel Caddesindeki kışlalarından, bandolarının çaldığı Marseyyez marşı eşliğinde, sokaklara döküldüler. Torpido ve Mayın Döşeme Eğitim Birliği'ndeki yoldaşları onları izlediler ve ilerlerken bir subayı vurup öldürdüler. Sonra, Birinci Baltık Donanma Deposu geldi. Sonra garnizon. Denizciler kalabalığa karıştılar. Demir gibi sağlam limanda bulunan eğitim gemilerinin mürettebatı isyan ederek, sokaklara döküldü. Kumandan Kuroş, "garnizondaki personeli önlem alarak yatıştırmayı garanti görmeyin, çünkü

güvenebileceğim tek bir birlik bile yok" veciz ifadesiyle üstlerine rapor verdi.

Askerler sokaklarda ve merkezî Yakornaya [Çıpa] Meydanı'nda gösteriler yaptılar; süngüleri ellerinde, idam edilen isyancıların yolunu izleyerek, art arda uzanan üsleri ve kışlaları boyunca sıralandılar. Saygı duyulan birkaç subayı korudular; diğerlerini meydana sürüklediler, bir çukurun içine doldurdular ve toprağın içinde öldürdüler. Belki elli kadar subay öldü. Çoğu kaçtı veya Kronştadt hapishanesine atıldı.

Denizciler, ana karadan bir gün geride olduklarını ve halihazırda yapılmış bir devrime katıldıklarını bilmiyorlardı. Çara sadık olanlardan bir saldırı bekliyorlardı ve onların vahşiliği intikamdan, evet, ama ayrıca, bir savaştaki –bir sınıf savaşı– o korkulan muharebenin karşısındaki zorunluluk ve aciliyetten de kaynaklanıyordu. Hiçbir subay artık disiplini sağlayamazdı.

"Bu bir isyan değil, yoldaş amiral" diye bağırdı bir asker. "Bu bir devrim."

1916 yılının Eylül'ünde, General Vali Viren, "Petrograd'dan gelecek bir sarsıntı yeterli olabilir ve Kronştadt... bana, subaylara, hükümete ve herkese karşı isyan çıkartabilir. Kale, içinde bir fitilin yanmakta olduğu bir barut fıçısıdır" diye üstlerine rapor vermişti. Yarım yıldan daha kısa bir süre sonra, Şubat ve Mart ayları arasındaki kısa sürede Viren, üstünde beyaz bir gömlekten başka bir şey olmaksızın, villasından dışarı atıldı.

Kendisine çeki düzen verdi ve bilinen emri kükredi: "Dikkat!" Bu sefer askerler sadece güldüler.

Denizden esen rüzgârın altında, iç çamaşırları içinde titreyen valiyi, Yakornaya Meydanı'na yürüttüler. Ona yüzünü, üzerinde şu özdeyişin yazılı olduğu Amiral Makarov'un büyük anıtına dönmesini söylediler: "Savaşı unutmayın". Viren reddetti. Kronştadt askerleri onu süngüledikleri zaman, gözleri karşılaştı.

***

Çar, Şubat'ın son gününü, donmuş Rusya'yı demiryoluyla dolaşarak geçirdi. Lüks içinde yüzen çarın treni tekerlekli bir saraydı. Yaldızlı barok tarzı iç mekân, mutfak vagonu, filigranlı yatak odası, kahverengi derili, şatafatlı çalışma alanı, Karelya huş ağacından ahşap işleri, kiraz rengi halı, ormanlık manzara boyunca zorlu yolda sallanarak karanlık çökene kadar yol aldı. Peterburg'dan sadece 100 mil kadar uzakta olan Malaya Vişera istasyonuna gece varıldı. Ama Bublikov'un telgrafını görmüştü: İstasyon, raylar boyunca yayılmış olan devrimci askerler tarafından işgal edilmişti.

Demiryolu yetkilileri, Geçici Komite'den, treninin yolunu değiştirmeleri, eğer yapabilirlerse, çarı demiryoluyla Petrograd'a, rejimini devirmiş olanların onu beklediği yere, geri göndermeleri için emir aldılar. Demir yol onu döndürebilirdi. Vardıkları zaman, kendilerine durum hakkında iletilen (yanlış) bilgilere ihtiyatlı yaklaşan Nikolay ve yandaşları hızla planlarını değiştirdiler. Aceleyle verilen bir kararla, çarlık treni hızla, tekrar yola koyuldu, artık Tsarkoye Selo'ya değil, kuzey cephesi karargâhının bulunduğu, antik Ortaçağ kenti Pskov'a doğru yol alıyordu. Nikolay, oradan, kendisini hoş karşılayacak bir yere, hatta belki de, sadık askerî desteğin olduğu bir yere doğru bir rota bulabileceğini düşündü.

Şeklî olarak henüz olmasa da, her konuda tahtından indirilmiş adam, gecenin geç saatlerine dek sarsıldı durdu.

3
Mart: ... "Sürece"

Gecenin derinliğinde, yeni aya girerken, şehirdeki durumla ilgili Rodzyanko ile haberleşmiş olan General Alekseyev, General İvanov'a bir telgraf gönderdi. Ona, planlandığı gibi şehre ilerlememesini emretti, çünkü "Petrograd'da barış tam olarak sağlanmıştı".

Bu tamamen gerçekdışıydı. Ama o ve Duma Komitesi, başarısızlığa mahkûm ayaklanmayı bastırma hareketini engellemek için, söylemeleri gerekeni söylediler. Böylece Romanovcu karşı-devrim kararı geri alındı.

Tavrida Sarayı'nda, 1 Mart, sabah saat 11'de, Sovyet Yürütme Komitesi, iktidar sorununu tartışmak için, gergin bir oturumda tekrar bir araya geldi. Komitenin sağ kanadındaki bazıları, Duma

Komitesi ile koalisyon fikrini öne sürdüler, çünkü onların tarihsel ve politik teorilerine göre, o komitenin kurmakta olduğu Geçici Hükümete iktidarın devredilmesi gereklilikti, onlara göre, ihtilaf konusu değildi. Ancak, Yürütme Komitesi'nin sol kanat azınlığı –üç Bolşevik, partinin radikal solundaki iki SR, bir Mejrayonets– bunun yerine, Duma vekilleri olmaksızın bir "geçici devrimci hükümet'in kurulmasını gündeme getirdiler. Bu, Lenin'in savaş-öncesi pozisyonunu çağrıştırıyordu: O zaman, Menşevikler, proletaryanın ve Marksistlerin bir burjuva hükümetinden (zorunlu olarak) kaçınmaları gerektiğini öne sürmüşlerdi, buna karşılık, Lenin ise, geçici, proletarya liderliğinde devrimci bir hükümetin (yine zorunlu olarak) burjuva-demokratik devrim için en iyi araç olacağını savunmuştu.

Aslında, Yürütme Komitesi'ndeki azınlıkların çağrılarına rağmen, Bolşevikler, ne Sovyet'e yaklaşımlarında, ki bazı militanları bu konuya hâlâ şüpheci yaklaşıyordu, ne de yönetim sorunlarında, bir parti olarak birlik içinde değillerdi. Aynı gün, sol Bolşevik Vıborg Bölge Komitesi, kaos içindeki sokaklarda, geçici bir devrimci hükümet talep eden bildiriler dağıttığı zaman, Bolşevik Merkez Komitesi, onların disiplinsiz müdahalelerini sıkı şekilde kontrol altına aldı.

Sovyet Yürütme Komitesi, İspolkom, devrim sonrası iktidarın biçimlenmesini tartışmak ve karara bağlamak için bir saatçik bir süre verdi. Gülünç bir istek. Toplantı, ayrılan süreden çok daha uzun sürdü. Tavrida Sarayı'nın kubbesi altında, muhteşem salonda, yüzlerce Sovyet delegesi, komitenin genel kurulu, İspolkom'un geri bildirimde bulunmasını bekliyordu. Sabırlar tükeniyordu. Öğlen saatleri gelip geçerken, İspolkom, daha fazla süre rica etmesi için, Menşevik Skobolev'i gönderdi.

Skobolev konuşurken, sözleri heyecanlı bir şekilde kesildi. Salonun kapıları sonuna kadar açıldı ve hiçbir şeyden haberleri olmayan, heyecanlı bir asker grubu içeriye yığıldı. Yeni gelenler yaygara koparırken, İspolkom haberi aldı ve güruha katılmak için hızla harekete geçti.

Endişeli askerler, Sovyet'ten yol göstermesini istemeye gelmişlerdi: Rodzyanko'nun, silahları teslim etme talebine nasıl karşılık vermeliydiler? Kendilerine karşı güncel ruh halinin hâlâ yeteri kadar öfke içerdiği ve linç tehlikesinin söz konusu olduğu subayları ne yapmalıydılar? Ve Sovyet'e mi yoksa Duma Komitesi'ne mi itaat etmeliydiler?

Hırçın kalabalık onların silahları bırakıp bırakmama konusundaki şüphelerini giderdi. Bu kadarı basitti.

Ancak, Sovyet'in askerî komisyonunu Duma Komitesi içinde eritme kararı daha fazla anlaşmazlık yarattı. Salondaki sol feryat ediyor, bunu işbirlikçilik olarak görerek, açıkça suçlamalarda bulunuyordu. İspolkom adına konuşan, sabık bir Bolşevik olan Sokolev ise, daha çok askerî deneyim ve burjuvazinin "tarihsel rolü" temelinde, savunma yapıyordu.

Salon içinde yankılanan argümanlardan, bir konsensüs belirmeye başladı. Karşı-devrimci subaylara güvenilemezdi, ama "ılımlı" subayların komutası geçerliydi –her ne kadar sadece muharebe sorunları söz konusu olduğu zaman da olsa. Tartışmalar devam ederken, Preobrajenskiy Alayından bir asker, kendi aralarında bir idarî komite seçiminde, kendisinin ve yoldaşlarının nasıl oy kullandıklarını açıkladı.

Seçilmiş subaylar. Bu fikir kök saldı.

En sonunda Sovyet, bir çözüm taslağı oluşturdu. Taslak, asker komitelerinin önemli olduğunu vurguluyordu. Birliklerde, görev esnasında askerî disiplinle birleştirilmiş sovyet demokrasisini öneriyordu. Toplantı, askerleri, Duma Komitesi'nin Askerî Komisyon'una temsilciler göndermeye ve onun otoritesini tanımaya teşvik etti –*komite, Sovyet'in görüşlerinden sapmadığı sürece.*

Bu olağanüstü şart içeren maddeyle, radikalizm ve uzlaşma birlikte yürüdü, ama birbirine karışmadı.

Yeni bir iradeye kavuşan askerler, bu kararları Askerî Komisyon'dan Albay Engehhardt'a sunmaya gittiler. Ondan, daha sonra kendisinin de hatırlayacağı gibi, "düşük rütbeli subayların" seçimle gelmesi için bir emir çıkarmasını talep ettiler. Ancak, Duma Komitesi adına Rodzyanko, Engelhardt'ı bu öfkeli asker-

leri, elinden gelenin en iyisini yaparak yatıştırma sorunuyla baş başa bırakıp, bu sol uzlaşmayı anında reddetti.

Kurnazlıklar, dalavereler henüz bitmemişti: O akşam daha sonra, Sovyet tarafından verilen bir emirle askerler, Askerî Komisyon'a geri döndüler, Engelhardt'an, askerî örgütlenmeyle ilgili o düzenlemeleri, Duma Komitesi ile işbirliği içinde çıkarmasını istediler. Engelhardt bu son teklifi de reddedince, askerler öfkeyle ayrıldılar.

Ayrılırlarken bir asker "böylesi çok daha iyi" diye haykırdı. "Onları kendimiz yazarız."

***

Sabahın saat altısında, Sovyet'te, askerlerin kısa sürede seçtiği birkaç yeni delegeyle –Bolşevikler, Menşevikler, SR'ler, bağımsızlar, yalnız bir Kadet– tıklım tıklım dolu Yürütme Komitesi, iktidarla ilgili tartışmalarına, kaldığı yerden tekrar başladı. Ilımlılar, bir kez daha, Duma Komitesi ile aktif bir koalisyonu gündeme getirdiler. Ama sol Menşeviklere yakın olan, bağımsız entelektüel Suhanov'un ifade ettiği gibi, Sovyet'in görevi daha ziyade, isteksiz liberal burjuvaziyi iktidarı ele geçirmeye "zorlamaktı." Ne de olsa onlar Menşevik modelde, zorunlu olan ve zorunlu olarak burjuva devriminin temel unsuruydu. Ve uzlaşma için aşırı derecedeki zorlayıcı şartlar, şüphesiz, bu ürkek burjuva liberalizmini, kendi tarihsel rolünü yerine getirmekten caydırma riski yaratıyordu.

1) Böylesi bir temelde, İspolkom, geçici hükümete vereceği destek için dokuz şart öne sürdü:
2) Siyasal ve dinî mahkûmlar için genel bir af;
3) İfade, yayın ve grev özgürlüğü;
4) Genel, eşit, doğrudan, gizli –erkek– oya dayalı demokratik bir cumhuriyetin devreye sokulması;
5) Kalıcı bir hükümete yönelik olarak, bir Kurucu Meclis'in toplanması için hazırlıklar;

6) Polis gücünün yerine halk milislerinin geçirilmesi;
7) Üçüncü maddedeki esaslara göre, yerel idarî kurumlar için seçimler;
8) Sınıf, din veya milliyete dayalı ayrımcılığın kaldırılması;
9) Subay seçimleri de dahil olmak üzere, orduda öz-yönetim;
10) Petrograd'dan geri çekilmeye veya devrimci askerî birliklerin silahsızlandırılmasına hayır.

Kritik bir şekilde, kendisine biçtiği denetçi rolüne uygun olarak Komite, sekize karşı on üç oyla, üyelerinin Duma Komitesi'nin kuracağı geçici hükümette yer almaması yönünde oy kullandı.

Bunlar ılımlı taleplerdi. Salondaki sol, çoğunlukla sakindi: Çalkantı, ayırt edici özellikleri olan özlü liberalizm karşıtlıklarını nasıl devam ettirecekleri konusunda kararsız Bolşevikleri özellikle biraz bocalattı.

Listedeki en radikal görüşler, orduyla ilgili olanlardı. Bunlar, Engelhardt'ın uzlaşmazlığına öfkelenen asker temsilcileri tarafından gündeme getirildi. Ve öfkeleri henüz geçmiş değildi.

Bitkin yöneticiler, küçük bir grubu, özel taleplerini formüle etme konusunda askerlere katılmakla görevlendirdi. Hepsi küçük bir odada toplandılar, Sokolov koyu renkli bir sıraya eğildi, onlar için yazmaya, hukuk diline tercüme etmeye başladı. Yarım saat sonra, Troçki'nin, "devrimci ordunun özgürlük sözleşmesi" ve "Şubat Devriminin tek değerli belgesi" diyeceği, Sovyet Yürütme Komitesi tarafından değil, askerler tarafından önerilen –1 Numaralı Emir– metinle odadan çıktılar.

1 Numaralı Emir yedi noktadan oluşuyordu:
1) Askerî birliklerde asker komitelerinin seçimi;
2) Asker temsilcilerin Sovyet'e seçilmesi;
3) Siyasal eylemlerde askerlerin Sovyet'e itaat etmeleri;
4) Askerlerin, emirleri Sovyet'inkilerden sapmadığı sürece –yine ve kritik biçimde– Askerî Komisyon'a itaat etmeleri;
5) Silahların asker komiteleri tarafından kontrolü;

6) Görev başındayken askerî disiplin, diğer zamanlarda, tüm sivil haklara sahip olmak;
7) Subayların onursal unvanlarının ve subayların askerleri için kullandıkları küçük düşürücü deyimlerin ilgası.

Emir, Sovyet'e Duma Komitesi'nin üstünde bir iktidar önceliği tanıyordu ve Petrograd Garnizonu'nun silahlarını Sovyet'in kullanımına veriyordu. Ancak yine de, Cizvit Marksizmi ile siyasal tereddüdün tuhaf bir kokteyli olan Sovyet Yürütme Komitesi, bu şekilde bahşedilen iktidarı istemedi. Yeterince desteklenmeden devam edecek olsa da, daha temkinli olanlar için bir şekilde rahatsızlık olarak görülse de, 1 Numaralı Emir özünde, geleneksel askerî otoriteye ağır bir azardı –ve bir çağrı olarak da, öyle kalacaktı.

Emrin son iki maddesi, en radikal işçilerin 1905 yılından beri uğruna mücadele ettikleri onur ve insan onuru üzerindeki ısrarın bir askerî dile getirilişiydi. İzin almaksızın herhangi bir politik kuruluşa ait kitap veya gazeteleri alamazlar, konferanslara katılamazlar veya tiyatroya gidemezlerdi. Görevde olmadıkları zaman sivil kıyafet giyemezlerdi. Restoranlarda yemek yiyemezler veya tramvaylara binemezlerdi. Ve subayları onlara aşağılayıcı sıfatlarla hitap edebilir, üstünlük içeren bir dille konuşabilirlerdi. Dolayısıyla bu mücadele, küçük düşürücü saygısızlığa, gramerin sınıfsal tacizine karşı doğmuştu.

Askerler de, işçiler ve diğerleri gibi, kendilerine saygıdeğer "Yurttaş sözcüğüyle hitap edilmesini talep ettiler; bu sözcük, sanki "hemen o anda icat edilmiş" gibi son derece popüler hale geldi, diye yazdı şair Mihail Kuzmin.

Devrim ve devrimin dili onu baştan çıkardı: "Sert zımpara kâğıdı tüm kelimelerimizi perdahladı."

***

General İvanov ve onun şok birlikleri, geç saatlerde Tsarskoye Selo'ya, çariçenin hemşire gibi giyinip kızamığa yakalanmış ço-

cuklarıyla ilgilendiği yere vardılar. Çariçe, İvanov'un varlığının politik durumu ateşleyebileceğinden korkuyordu, ama onun misyonu çoktan sona ermişti: Alekseyev'den onun işinin bittiği haberi gelmişti.

Akşam saat sekizden hemen sonra, çar Pskov'a ulaştı. Rodzyanko onu orada karşılamaya söz vermişti, ama şimdi ona özürlerini gönderiyordu. Nikolay'ın haberi olmaksızın, Duma Komitesi ile Sovyet arasındaki pazarlıklar için hazırlık yapıyordu.

General Ruzskiy, Ortaçağ kenti Pskov'un çevresindeki kuvvetlerin komutanıydı. Çarı karşılamaya geç geldi, tedirgindi, saygısızdı ve lastik çizmeler giyiyordu. Bu, kışkırtıcı şatafat eksikliğinin sınırıydı. Çar görmezden geldi. Rahat konuşması için izin verdi. Ona durumu nasıl değerlendiğini sordu.

Ruzskiy dikkatli şekilde, eski günlerin artık bittiğini belirtti.

Ruzskiy, çara belki de, "hükümdar hüküm sürer, hükümet yönetir" gibi bir formülü benimsemesi gerektiğini telkin etti.

Meşrutî bir monarşi mi? İması bile Nikolay'da, kendi sınırlarının bir tür donuk pırıltısına yol açıyordu. "Bu benim anlayamayacağım bir şey" diye homurdandı. Böyle bir şeyi kabul etmek için, tekrar doğmak zorunda kalabilirim, dedi.

Gece saat 11.30'da, Sovyet ve Duma komiteleri Petrograd'da toplanmak için hazırlanırlarken, Nikolay, General Alekseyev'in, çarın askerlerini geri çağırdığı sırada, saatler önce kendisine göndermiş olduğu bir telgrafı aldı.

Nikolay telgrafı okudu; "Cephe gerisinde bir devrim gerçekleşirken, ordudan bir savaşı sakince sürdürmesini istemek imkânsızdır."

Alekseyev, çara, Duma Komitesi üyelerinin hızla formüle etmekte oldukları ve bunun için, çarın yeğeni grandük Sergey Mihayloviç'in dikkat çeken desteği de dahil olmak üzere, onay toplamakta oldukları, ulusal güvene sahip bir kabine tayin etmesi için yalvardı, bunu etkin kılacak bir taslak manifestoyu imzalaması için istirhamda bulundu.

Çar için bu –sadık Alekseyev'den gelen– ağır bir darbeydi. Çar, derin düşüncelere daldı. En sonunda Ruzskiy'yi aradı ve ona,

Duma'nın bir kabine kurmasıyla ilgili muvafakatini, Rodzyanko ve Alekseyev'e iletmesini emretti. Sonra, İvanov'a, verdiği emri iptal ettiğini bildiren ve Petrograd'a ilerlememesini emreden bir telgraf gönderdi.

O an itibariyle, şüphesiz ki, bu emri veren adam gibi, bu emre de ihtiyaç kalmamıştı.

***

1 Mart gece yarısı, Sovyet'te yer alan Suhanov, Çheidze, Steklov ve Sokolov, Suhanov'un inisiyatifiyle, ne tam resmî ne de tam olarak onaylanmamış bir görev için, Tavrida Sarayı'nın bir tarafından diğer tarafına geçtiler. Duma'nın iktidarı ele geçirmesi için Sovyet desteğinin şartlarını konuşmak üzere, Duma'daki mevkidaşlarıyla toplanıyorlardı.

Menşeviklerin sol kanadına yakın olan Suhanov, tarihin önemli anlarında var olmak için sahip olduğu olağanüstü yeteneğiyle, o yılın zeki, kindar, müstehzi tanığıydı. Anılarında, o gece berraktır.

Yüksek tavanının altında, Duma toplantı odası, sigara izmaritleri, şişeler ve sosyalistlerin açlıktan ölmek üzereyken, bolca tükürük saçarak yedikleri yemeklerin tabaktaki artıklarından gelen kokularla, berbat durumdaydı. Milyukov, Rodzyanko ve Lvov da dahil olmak üzere, on Duma temsilcisi oradaydı. Teknik olarak bir Sovyet adamı olan Kerenskiy de oradaydı. Karakterine uymayan bir şekilde sessizliğini koruyordu. Rodzyanko somurtuyordu ve saplantılı şekilde maden suyu yudumluyordu. Toplantının büyük bölümünde, Komite adına Kadetlerden Pavel Milyukov ve Sovyet adına da Suhanov konuştu.

Gruplar aralarındaki mesafeyi ölçtüler. İki önemli politik sorunda, savaş ve toprağın yeniden dağılımında, tam olarak bölünmüşlerdi. Bu sorunlara girmediler. Bu sorunlar bir yana bırakıldığında, liberaller ve sosyalistler –ikinciler, birincilerin iktidarı ele geçirme konusunda akıllarını çelmeye gönülsüz-

düler– pazarlıkların bu kadar yumuşak geçmesine, mutluluk içinde, şaşırdılar.

Nikolay'ın gitmesini kabul etmesine rağmen, İngiliz hayranı Milyukov, monarşi kurumlarını korumayı hayal ediyordu. Milyukov derin düşüncelere dalmıştı. Acaba Nikolay, kardeşi Mihail'in naipliği altında, oğlu adına tahttan feragat etmeye ikna edilebilir miydi? Sanki oradaki cumhuriyetçi solcuları yeniden devşirmek istermiş gibi, Milyukov, ikiliyi, "hasta bir çocuk... ve tamamen aptal bir adam" olarak tanımladı. Çheidze ona, bu düşüncenin kabul edilmez olduğu kadar gerçekçi de olmadığını söyledi.

Sorunlu noktaların, bir Kurucu Meclis'in toplanmasına kadar bekleyebileceğine karar verildi, böylece bu sorun da rafa kaldırıldı. Sovyet'in dokuz maddesinden üçüncüsü, "demokratik cumhuriyetle" ilgili olanı çıkarıldı.

Kısa dönemde sorun çıkmasını önlemek için Milyukov, kıvrık dudaklarıyla, şehrin devrimci askerlerinin yerini değiştirmemeyi kabul etti. Ancak onun göz yummayacağı şey, subayların seçilmesiydi. Liberaller ve sağ kanat için bunun anlamı, ordunun tahrip edilmesiydi. Peki ya 1 Numaralı Emir ne olacaktı? Askerler hükümete sadece, emirleri Sovyet'in emirleriyle çatışmadığı sürece itaat edeceklerdi. Bu fikir dehşet vericiydi.

Şulgin araya girdi. O asla Milyukov gibi diplomatik değildi. Eğer Sovyet, o emrin kastettiği güce sahipse, hemen Duma Komitesi'ni tutuklamalı ve hükümeti tek başına kurmalıdır, diye önerdi soğukkanlılıkla.

İktidarı gerçekten de ele geçirmek, şüphesiz, şaşırmış sosyalistlerin istediği en son şeydi.

Ordu subaylarından oluşan galeyana gelmiş bir grubun, tartışmalara müdahale etmek için aniden ortaya çıktığı bir an yaşandı. Şulgin'i dışarı çağırdılar.

Devrimin kendine özgü gizemleri vardır. Zamanlaması mükemmel bu müdahale de onlardan biridir. Subayların kimlikleri, mesajları gibi, net değildi. Her kimdiyseler, o gece, 1 Numaralı Emre karşı gelmenin, kan dökülmesi, belki de subayların katli-

amı anlamına geleceği konusunda Şulgin'e gözdağı vermiş gibi görünüyorlardı.

Bu müphem dileğin kaynağı ne olursa olsun, hayatî öneme sahip olduğu kanıtlandı. Şulgin odaya geri döndüğü zaman, Sovyet'in 1 Numaralı Emri iptal etmesine gerek olmadığını kabul etti, ama onu yumuşatmak için ikinci bir emir yayımlayacaktı.

Duma Komitesi'nin de kendi talepleri vardı. Sovyet Yürütme Komitesi'nin düzeni sağlamasında ve askerler ile subaylar arasındaki bağlantıyı yeniden kurmasında, ısrar ediyordu. Muhafazakârların fazlasıyla sinirlerine dokunuyor olması gerçeğine rağmen, bunu yapacak güce sahip tek kurumun İspolkom olduğu açıktı. Ve İspolkom, meşru Duma Komitesi ile üzerinde anlaştığı Geçici Hükümeti ilan etmeliydi.

Milyukov, böylesi noktalarda mücadele için kendisini hazırlamıştı. Sovyet temsilcilerinin hazır –hatta azimli– muvafakatlerine anlaşılır bir şekilde şaşırmıştı.

Toplantı ertelendiği zaman, 2 Mart, saat sabahın üçüydü. Ama herkes uyuyabilecek durumda değildi: Bazılarının hâlâ acil işleri vardı.

***

Bundan kısa bir süre sonra, geceye ışık saçan, koni biçimli, iki vagonlu tuhaf bir tren, Petrograd'ın Varşova istasyonundan yola çıktı. Muhafızların eşlik ettiği tren, Şulgin'i ve muhafazakâr bir Oktyabrist politikacı olan Aleksandr Guçkov'u, tarihi yeniden şekillendirecek bir göreve götürüyordu. İki sağ kanat politikacısı, sevimsiz bir görevi üstlenmişlerdi: Tahttan feragat etmeye ikna etmek için, çarla buluşmaya gönüllü olmuşlardı.

Yol boyunca birbirini izleyen istasyonlarda platform ve trenleri, soğuğa aldırmayan, isyanın cesaretlendirdiği, ayrıntıları öğrenmek isteyen, hepsi heyecanlı tartışmalar içinde olan asker ve sivil kalabalıklar tarafından işgal edildi. Lugin ve Gatçina'da isyankâr askerler, yolcuları büyük bir coşkuyla karşıladılar: Duma'nın temsilcileri olarak ve bu sebeple, birçok insan için,

devrimin temsilcileri olarak, birbiri ardına kısa konuşmalar yapmak zorunda kaldılar.

Heyecanlı, sabırsız insanlar, artık gereksiz olduğunu bilmeksizin görevleri için hazırlanırlarken, sabahın erken saatleri geçti ve gün doğdu.

Çarın, Pskov'a gitmesinin bir nedeni de, onun başkentle olan telgraf bağlantısıydı. Onun Tavrida Sarayı'nın derinliklerindeki iletişim odasında, bir Huges makinesi vardı. Yarım yüzyılı aşkın süre önce icat edilen bu telgraf cihazı, çetrefilli şekilde birbirine geçmiş pirinç tekerleklerden oluşuyordu, onun siyah ve beyaz harfli klavyesi, bir piyanoyu taklit eder şekilde tasarlanmıştı. Böylesi makinelerde, baskı tekerleği dönerken, virtüöz operatörler mesajların metinlerini "çalıyor" ve bağlantının diğer ucunda, kelimelerden oluşan uzun bir kurdele ortaya çıkıyordu.

Rusya, temel olarak postaneler ve demiryolları boyunca çalışan tellerin kapsamlı bir imparatorluğuydu. Tuş darbelerinin kesik kesik tıkırtılarında ve makaradan süzülen kâğıtta, bu teller boyunca geçen olaylar ve görüşler, bilgiler, fikir ayrılıkları, emirler, karışıklık ve berraklık ortaya çıkıyordu, her iki taraf da bir seferde bir cümleyi, klavyeleri başındaki eğitilmiş operatörlere dikte ettiriyordu.

Gece saat 3.30'da, Guçkov ve Şulgin'in ayrılmasından çok kısa bir süre sonra, Rodzyanko, Hughes makinesiyle Pskov'a bağlandı. Diğer tarafta, bitkin düşmüş Ruzskiy, kendi telgrafçısı aracılığıyla, Nikolay'ın o sırada, özel tren vagonunda, günlüğüne sinirli sinirli bir şeyler karalayarak, en sonunda sorumlu bir kabine kurmayı kabul ettiğiyle ilgili müjdeyi iletti.

Rodzyanko, "Majesteleri ve sizin, burada olup bitenleri kavrayamadığınız çok açık" diye cevap verdi.

Afallayan Ruzskiy, Rodzyanko'nun yıkıcı mesajını yüksek sesle okudu, kelime kelime. Fırsat kaçırılmıştı. Bakanlıklar için zaman tükenmişti.

Sabahın saat 5'inde, Rodzyanko bu çok önemli haberleşmenin hâlâ yarı yolundayken, Milyukov, işbirliklerini resmîleştirmek

için, Sovyet'ten avukat Sokolov ve bağımsız solcu Suhanov ile buluştu.

Halka, düzeni restore etmek için yol gösteren bildirinin (ki, Milyukov'un daha sonra böbürleneceği gibi, onun, "alayın kışlasındaki platformdan" askerlere söyledikleriyle, neredeyse aynıydı) Sovyet adına yayımlanması kabul edildi. Ne subayların seçimine yapılan herhangi bir atıf vardı ne de Sovyet'in Yürütme Komitesi, yeni kabinenin seçimine müdahil olmuştu. Duma Komitesi, daha önce de teklif götürdüğü iki Sovyet üyesine, Çheidze ve Kerenskiy'e mevkiler önerdi. Sovyet, böylesi hükümet rollerini halihazırda, ilke olarak reddetmişti.

Bu karar kısa süre içinde, dramatik olarak alaşağı olacaktı.

***

Rodzyanko ve Ruzskiy arasındaki uzun haberleşme devam etti. Genelde yapıldığı gibi, hatlardaki diğer ilgili taraflara da iletiliyordu. Felaket haberi yayıldı. Sabah saat 6'da, haberi alanlardan biri, kuzey cephesinden General Danilo, telgrafçılarına haberi Mogilyov'a, General Alekseyev'e iletmelerini emretti.

Alekseyev, okuduklarının muazzam önemini anında anladı. Saat 8.30'da, Pskov'daki personele, çarı uyandırmalarını ve ona konuşmayı iletmelerini emretti.

"Tüm saray adabının göz ardı edilmesinde" ısrar etti. Onun telaşı paylaşılmadı. Soğuk bir tavırla bilgilendirilen çar, uyuyordu.

Alekseyev, ona durumu anlatmak, önlenemez olanın önünde boyun eğdirmek için, Nikolay'ın saygı duyduğu birkaç kurumdan biri olan ordudan temsilciler gerektiğini biliyordu. General, şiddetli tartışmaların metnini, çara tavsiyelerini iletmelerini isteyerek, Rus filolarının ve cephelerinin komutanlarına gönderdi.

Bedbaht Ruzskiy'nin, Rodzyanko ile konuşmalarının deşifresini çara ulaştırması saat 10'a kadar gerçekleşemedi. Sonunda, bunlar ona iletildi. Çar okudu. Okumasını bitirdiğinde, uzun süre boyunca gözlerini tavandan ayırmadı. Mutsuzluk için doğduğunu mırıldandı.

Dehşet içinde kalan, sararmış Ruzskiy, Alekseyev'in telgrafını generallere okudu. Bu telgrafın anıştırdıklarında herhangi bir hata yoktu. Çar tahttan feragat etmeliydi.

Nikolay sessizliğini sürdürdü.

Ruzskiy bekledi. En sonunda çar ayağa kalktı. Kıyamet dik dik bakıyordu. Çar, öğle yemeğine gideceğini ilan etti.

1400 mil kadar uzakta, Zürih'te, Lenin *Neu Zürcher Zeitung*'un ikinci sayfasını açtı. Oradaki, kısa bir haberde Petrograd'daki bir devrimden söz ediliyordu. Lenin bile, düşünceli şekilde başını kaldırdı, gözleri fal taşı gibi açılmıştı.

***

O sabah, Milyukov, Geçici Hükümeti, orada toplanmış bulunan devrimci kalabalığa ilan etmek için, Tavrida Sarayı'nın devasa Yekaterina salonuna geldi. O, kabine listesini açıklarken salon, tanıdık gelmeyen isimleri şaşkınlık içinde yuhaladı ve tanıdıkları isimlerden de tiksindi.

Ama bir atama vardı ki, alkışları topladı: Adalet bakanlığı görevi, (şimdi kendisinin deklare ettiği gibi) popüler bir SR olan Aleksandr Kerenskiy'e verildi. Bu, Sovyet Yürütme Komitesi'nin üyelerinin kabinede görev almayacaklarına dair yaptığı anlaşmaya rağmen gerçekleşti.

Milyukov maharetliydi. Şüpheci izleyicilerini kendi yanına çekmek için, birkaç devrimci slogan kullanarak, özgüvenlerine hitap etti. Biri "Sizi kim seçti?" diye bağırınca, anında cevap verdi: Bizi seçen Rus Devrimidir!" Ancak, satamadığı tek bir şey vardı: Çarlık hanedanı. Ateşli kalabalık "Sadece" Nikolay'ın tahttan feragat ettiğini ilan ettiği zaman – ki, elbette, Nikolay bunu henüz kabul etmemişti– kükredi.

Çarın tahtından edilmesi, ülkedeki bazıları için şüphesiz, bir felaketti. Milyukov, devrimcilerle didişmeye devam ederken, şehrin diğer tarafında, on yaşındaki Zinaida Schakovsky [Zinayda Şakovskaya] ve sınıf arkadaşları, Soylu Genç Bayanlar için kurulan İmparatoriçe Yekaterina Enstitüsü'nün koridorunda

toplanmışlardı. Zinayda'nın aklı karışmıştı: okul duasına önderlik eden daha yaşlı öğrenciler, çar ve ailesi için her zamanki dilekleri atlamışlardı. Şimdi onların yerine kullanılan, aşina olmadığı ve nasıl telaffuz edileceğini bilmediği "Geçici Hükümet için dua edelim" sözcüklerini kekeleyerek söylüyordu. Kız duraksadı ve ağlamaya başladı. Ve afallamış Zinayda etrafı izlerken, öğretmenler de mendillerini çıkardılar ve ağladılar ve etrafındaki bütün kızlar aynı şeyi yaptı ve o da, ne için yas tuttuğunu bilmeksizin ağladı.

Böylesi hıçkırıklar Tavrida koridorlarında yankılanmadı. Askerlerin zenginlerin evlerini yağmaladıkları ve çarcı olarak gördükleri herkesi tutukladıkları haberleri saraya ulaşmaya başladı. Nikolay'ın uzlaşmaya yanaşmaması ulusal istikrarı tehdit ediyordu.

Milyukov'un anonsunu henüz duyan ve koridorlara üşüşen işçiler, monarşinin hâlâ yerinde durduğu bilgisinin doğru olup olmadığını onlardan öğrenmek için Sovyet temsilcilerinin peşine düştüler. Ve şunu iyice netleştirdiler, eğer öyleyse, görev henüz tamamlanmamıştı.

***

O gün öğleden sonra, Petrograd Sovyeti, kendi Yürütme Komitesi'nin, Duma Komitesi ile ne üzerinde anlaştığını tartışmak için toplandı. Ancak, fırtınalı genel oturumun başlamasının üzerinden fazla süre geçmeden, saat 2'de, yaşanan kargaşa yüzünden görüşmeler kesildi. Kerenskiy. Uzun adımlarla yürüyerek içeri girdi, sesini yükseltti, konuşmaya başladı. Başkanlık sandalyesinde oturan Çheidze tereddüt etti, ama toplantıdaki delegeler, müdahaleye izin vermesini talep ettiler.

Kerenskiy platforma çıktı. Kalabalığa yöneldi. "Yoldaşlar" dedi, "bana güveniyor musunuz?"

Evet, diye bağırdı kalabalık, evet, ona güveniyorlardı.

"Bütün ruhumla konuşuyorum" diye, titreyen sesiyle devam etti.

"Ve eğer bunu kanıtlamaya ihtiyaç varsa, eğer bana güvenmiyorsanız, o zaman ölmeye hazırım."

Kalabalık, onun sahte gösterisine yine tezahürat yaptı.

Kerenskiy, kalabalığı bilgilendirdi, az önce Geçici Hükümetin adalet bakanı olması için bir davet almıştı. Ve karar vermesi için kendisine beş dakika süre tanınmıştı. Sovyet'e danışma süresi olmadığından, tarihi kuyruğundan yakalamaktan başka seçeneği olmaksızın, kabul etmişti. Ve şimdi, yoldaşlarından onay almak için gelmişti.

Tarihçi Tsuyoshi Hasegawa'nın dikkat çektiği gibi, bu oldukça uzun bir beş dakikaydı; Kerenskiy aslında bu daveti bir gün önce almıştı ve o sabahın erken saatlerinde kabul etmişti.

Bakan olarak ilk işi, diye haykırdı Kerenskiy, tüm siyasal mahkûmları serbest bırakmak olacaktı –aslında bu, Yürütme Komitesi'nin Duma'daki mevkidaşlarıyla daha önce üzerinde anlaştıkları bir önlemdi. Şüphesiz, görevi kabul etmek konusunda herhangi bir Sovyet iznine sahip olmadığı için, salondakilere, Sovyet başkan yardımcılığı pozisyonundan saygılı bir şekilde istifa ettiğini söyledi. Ancak! O –sadece yoldaşları ve adına konuştuğu kitleler, ondan bunu yapmasını isterlerse– bu pozisyonu tekrar üstlenebilirdi. Seçim onlarındı.

Tezahüratlar. Kendinden geçmeler. Gerçekten de o, delegeler haykırdılar, Sovyet'teki pozisyonunu da elinde tutmalıydı.

Aşırı sahte birkaç duygusal gösteriden sonra, Kerenskiy, becerikli bir manevrayla alt edilen, yürütme komitesindeki şaşkın mevkidaşlarından herhangi bir müdahale gelebilir diye hızla ayrıldı. Onların mücadeleyi göze almadaki isteksizliklerine kurnazca yatırım yapmıştı. Bu düzmece *coup de théâtre* ile, başarılı piyesle, onun İspolkom direktifini ihlali düzeltildi ve hükümetteki pozisyonu Sovyet meclisi tarafından desteklendi.

***

Birçok militanının şimdi hapishaneden çıkmasıyla birlikte, 1915 yılında Şlyapnikov tarafından kurulan ve yakın geçmişte

onun tarafından tekrar yapılandırılan (polis ajanlarının engellemelerine rağmen) Bolşeviklerin Peterburg Komitesinin Rus Bürosu, ikame Merkez Komite gibi bir şey olarak faaliyet göstermeye başladı. Başlangıçta üç üyenin –Şlyapnikov, Molotov ve Zalutskiy– liderliğiyle ilerleyen bu operasyon, Lenin, Zinovyev, Stalin, Kamenev ve diğerleri de dahil olmak üzere, gerçek Merkez Komitesi'nin resmî üyelerinin çoğu yurtdışında veya Sibirya'dayken de, devam etti.

Rus Bürosu, vakit geçirmeksizin Sovyet'e, yeni Geçici Hükümet'in "büyük burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin temsilcisi" olduğunu ve bu yüzden devrimci hedefleri yerine getiremeyeceğini beyan eden bir karar taslağı sundu. Yine, her nasılsa, belirsizlikler içeren bir şekilde, "geçici bir devrimci hükümet" için başvuruda bulundu. Önerge hezimete uğradı.

Ve bazı Bolşeviklerden gelen böylesi radikal beyanatlara rağmen –özellikle de Petrograd'ın Vıborg bölgesindekilerden– iktidarın seçilmemiş Geçici Hükümet'e devredilmesinin kabulü için yapılan oylamada, Sovyet Genel Kurulu'nda bulunan kırk Bolşevik'ten sadece on beşi aleyhte oy kullandı. Bu durum, o zorlu ilk günlerde, devrimci sol kanattaki siyasal kafa karışıklığını, yalpalama ve uzlaşmanın boyutlarını sergilemektedir.

***

2 Mart, saat 14.30. Çar, Pskov istasyonunun platformunu arşınlamaktadır. Asillerden ve dalkavuklardan oluşan bir maiyet, saygılı bir mesafede etrafında dolaşmakta ve endişeli gözlerle bakınmaktadırlar.

Nikolay onlara döndü. General Ruzskiy, Saviç ve Danilov'un huzuruna gelmelerini istedi. Ve bütün generaller telgraflarını getirsinler, dedi.

Generalleri, özel bir vagonda kabul etti. Çar, endişe içinde aşağı yukarı yürürken, grandük Nikolayeviç, tacı teslim etmesi için ona "dizleri üzerinde" yalvardı. Bütün generaller, Geçici Hükümet'in "haydutlarını" lanetlediler, onları hainlikle suçladılar,

onları şikâyet ettiler -ama bütün bu ithamlarından sonra, bir *fait acompli* ile, emrivakiyle, karşı karşıya kaldıklarını itiraf ettiler.

Çar, onları özgürce konuşmaları için zorladı. Çara, bırakması gerektiğini söylediler. Danilov, başka bir seçenek yok, dedi. Saviç, kekeledi, konuşmakta zorlandı, aynı fikirde olduğunu söyledi.

Çar, masasının yanında durdu ve dışarıdaki kışı görmek için penceresinden baktı. Çok uzun süre boyunca sessiz kaldı. Yüzünü ekşitti.

Geri dönerek, en sonunda "ben kararımı verdim" dedi. "Oğlum lehine tahttan feragat etmeye karar verdim."

Çar, haç işareti yaptı. Yanındakiler de aynı şeyi yaptılar.

Nikolay, "mükemmel ve sadık hizmetleriniz için sizlere teşekkür ederim" dedi. "İnanıyorum ki bunlar, oğlumun yönetiminde de devam edecektir." Alekseyev ve Rodzyanko'ya gönderilmesi gereken telgrafların hazırlanması için, çıkabileceklerini söyledi.

Kont Vladimir Frederiks, çarın bekleyen maiyetine haber vermek için vagon boyunca aceleyle ilerledi. Yıldırım çarpmış gibiydiler. Bazıları ağlamaya başladı. Amiral Nilov, suçlanacak kişinin Ruzskiy olduğuna karar verdi ve onu idam ettireceğine yemin etti. Saray Komutanı Vladimir Voyeykov ve Albay Narışkin, klavye ve tellerin işleyişini durdurmak ve Nikolay'ın telgraflarının iade edilmesini talep etmek için, telaş içinde Hughes aparatına koştular. Ama onların dönemi geçmişti: Ruzskiy onlara, çok geç kaldıklarını söyledi.

En azından yarı yarıya yalan söylüyordu. Ruzskiy, çarın telgrafını Alekseyev'e göndermişti ve telgrafı alan general vakit geçirmeksizin feragatle ilgili bir bildiri hazırlamıştı. Ama Ruzskiy, Duma üyeleri Guçkov ve Şulgin'in gelmekte oldukları haberini aldığı zaman, Nikolay'ın Rodzyanko'ya gönderdiği mesaja el koydu. Duruma bakılırsa, bu mesajı onlara şahsen vermek istemişti.

Yalakaları son çırpınışlar konusunda bocalarlarken, çar, acil bir özel konuşmaya dalmıştı. Doktoru ona açıkça şunları söylüyordu; şimdi taç giyerek, yükümlülük alacak olan, hemofili hastası küçük Aleksey'nin uzun süre yaşaması mümkün değildi.

***

Ruzskiy Guçkov ve Şulgin'in geciktirilmeden kendisine getirilmeleri için emir verdi. Ama akşam saat 9'da, Şulgin'in yoldayken karaladığı bir feragat taslağıyla beraber nihayet vardıklarında, saray içi çekişme ve düzenbazlıkların son bir hamlesi olarak, Ruzskiy'in bilgisi haricinde, doğrudan doğruya çarlık vagonuna götürüldüler. Orada sıkıcı, son bir Romanov komedisi başladı.

Guçkov, Rusya'nın yüz yüze olduğu tehditle ilgili olarak Nikolay'a önerilerde bulunmaya başladı. Tehdidin eşiğindeki bir ses tonuyla çara, geriye sadece tek bir yol kaldığını söyledi. O konuşurken, Ruzskiy içeri girdi. Onların sessiz çarı, daha önce yapmayı kabul ettiği bir şey için ikna etmeye çalıştıklarını kavramak bir yana, yeni gelenleri gördüğü an dehşete kapılmıştı. Ruzskiy, bu bilgiyi afallamış adamlara birdenbire söyleyerek, müdahale etti. Guçkov konuşmasına devam ederken, Ruzskiy, Rodzyanko için imzalanmış, ama gönderilmemiş telgrafı Nikolay'a iade etti –ve çarın onu katladığını ve dalgın bir şekilde bir kenara koyduğunu gördüğünde, midesi kasıldı. Bununla ilgili olarak kim ne biliyordu?

Çar, "bütün sabah iyice düşündüm, iyilik ve barış adına ve Rusya'nın selameti için, oğlum lehine tahttan feragat etmeye hazırdım" dedi. Ruzskiy'nin kalbi duracaktı. "Ama şimdi, durumu tekrar düşününce, şu sonuca vardım ki, oğlumun hastalığı yüzünden, kendim için de, ondan ayrılamayacağım için, oğlum için de tahttan feragat etmeliyim.

Ve orada olan herkesi şaşkınlık içinde bırakarak, kardeşi Mihail'i halefi olarak tayin etti.

Şulgin ve Guçkov önce bocaladılar, sonra toparlandılar. Guçkov, "Majesteleri, içinizdeki babanın insanî duyguları konuştu ve siyasetin bu konuda hiçbir yeri yoktur. Bu yüzden, sizin önerinize itiraz edemeyiz" dedi.

Ama imzalı bir beyanat almak için ısrar etmeliydiler ve ettiler de. Alekseyev'nin profesyonelce hazırlanmış feragat örneğini görünce utanan Şulgin, kendisinin yarım yamalak taslağını geri

çekti. Ayrıntılar incelikle yazıya döküldü: "Sevgili oğlumuzdan ayrılmak istemediğimiz için, tahttaki hakkımızı Kardeşim, Grandük Mihail Aleksandroviç'e devrediyoruz." Nikolay'ın, Duma Komitesi'nin baskısı altında hareket ettiğiyle ilgili herhangi bir yanlış anlamaya engel olmak için, beyanatın zamanı saatler öncesi olarak gösterildi. Gerçekte olduğu gibi. Çar saat 11.40'da imzalamıştı ve çarlığı sona ermişti.

3 Mart, saat gece 1'de, Nikolay Romanov'un treni, Mogilyov'a gitmek üzere Pskov'dan ayrıldı.

İç dünyaya benzer bir şeyin ender parıltısıyla sabık hükümdar, "kasvetli duygulardan" acı çektiğiyle ilgili sırrını günlüğüyle paylaştı.

***

Nikolay'ın kararıyla ilgili haberle mevkidaşları arasında bir entrika fırtınası başlatan Guçkov ve Şulgin telaş içinde Petrograd'a doğru yola çıktılar. Trenleri sabahın ilk ışıklarıyla birlikte başkente vardığı zaman, monarşizm karşıtı ruh halini ilk elden tecrübe ettiler.

İstasyon, bilgiyi anında tüketen, bilgiye susamış askerlerle doluydu.

Geri dönenlerinin etrafını sardılar ve yine, başka bir konuşma için baskı yaptılar. Şulgin öne çıktı. Nikolay'ın tahttan feragat yazısını tutkusuz bir şekilde okudu. Ama bitirdiği zaman, "Yaşasın İmparator III. Mihail!", sloganıyla kışkırttığı tezahüratlar, dikkat çekici şekilde cılızdı. Hemen ardından, gaddar, kaba bir ironi anında, istasyon telefonuna çağrıldı. İhtiyatlı Milyukov, bu yeni bilgiyi topluma tam olarak açıklamaması için ona yalvardı.

Bu arada Guçkov da, militan demiryolu işçileriyle yapılan toplantıda, coşkuyu artırmaya çalışıyordu. Onlara, Mihail'in tahta çıktığını söylediği zaman, verdikleri reaksiyon öylesine şiddetli bir düşmanlıktı ki, bir konuşmacı onun tutuklanmasını talep etti. Ancak sempatik bir askerin yardımıyla kaçması mümkün olabildi.

Şulgin ve Güçkov, bir arabayla hızlı şekilde şehrin içinden geçirilip, grandükün karısı Prenses Putyatina'nın lüks dairelerinin bulunduğu 12 Millionnaya'ya götürüldü. Orada, sabah saat 9.15'de, Nikolay'ın kardeşi, Geçici Hükümet'in ve onu biçimlendirmiş olan Duma Komitesi'nin yorgun üyeleriyle buluştu.

Şimdiye kadar, –Büyük Rusya'ya, cesarete, vatanseverliğe başvuran– sadece Milyukov idi. Hâlâ monarşinin devamı önünde eğiliyordu. Petrograd'daki isyankâr ruh hali göz önünde bulundurulduğunda, insanların çoğu, grandükün tahta çıkmasına karşı çıkıyordu: Şulgin ve Güçkov'un istasyona vardıkları andaki hikâyeleri, hayır diyenlere daha büyük ağırlık kazandırdı. Kerenskiy, grandüke, eğer tacı giyecek olursa, "Majestelerinin hayatına kefil olamayacağım" dedi.

O sabah, Tsarkoye Selo'da, hemşire üniforması giymiş Aleksandra'ya, kocasının tahttan feragat ettiği ve ağladığı haberi iletildiğinde, o, "iki yılanın", "Duma ve devrimin" birbirlerini yok etmeleri için dua etti, kayınbiraderiyle, birinci yılanla, ikincisinin en iyi şekilde nasıl mağlup edileceğini tartıştı.

Yaklaşık olarak saat 13'te, saatlerce süren tartışmalardan ve uzun süren yalnızlıktan, mahrem vicdan muhasebesinden sonra Mihail, hoş karşılanmayan konuklarına geri döndü. Rodzyanko ve bir başka Kadet, Lvov'a, eğer çar olursa, güvenliğine kefil olup olamayacaklarını sordu.

Olamadılar.

"Bu şartlar altında" dedi, "tahta çıkamam."

Kerenskiy koltuğundan fırladı. "Majesteleri" diye patladı, "siz asil bir adamsınız!" Diğer katılımcılar dona kalmışlardı.

Öğle yemeği zamanıydı ve Romanov hanedanı sona ermişti.

***

O sabah, yeni Sovyet gazetesi *İzvestiya* da dahil olmak üzere basın, Sovyet ve Duma Komitesi'nin üzerinde anlaştıkları sekiz madde temelinde oluşturulan yeni Geçici Hükümet'i ilan etti. *İzvestiya*, ortaya çıkan hükümetin, "sorumluluklarını yerine

getirme yönünde davrandığı sürece", desteklenmesi için çağrıda bulundu.

"... Sürece": Rusça "*postolku-poskolku*". İkili İktidar ve onun çelişkileriyle ilgili bir formülasyon anahtarı.

***

Burada, sefil şeytanın puslu sebt gününde
Küçük iblislerin gürültülü saltanatında
"Yeryüzünde peri masalları yoktur" dediler.
"Peri masalı öldü" dediler.
Oh, buna inanma, cenaze yürüyüşüne inanma.

Yeniden bir büyülenme patlaması. Basın, 4 Mart'ta coşku içindeki geniş halk yığınlarına Nikolay'ın tahttan feragat ettiğini ve Mihail'in da tahtı reddettiğini açıkladı. Bu, SR gazetesi *Delo naroda*'nın okurlarına, kendilerine yalan söylendiğini, peri masallarının sadece gerçek olmakla kalmayıp, bir tanesini de yaşamakta olduklarını söylediği gündü.

Bir varmış bir yokmuş diye devam etti, "çılgınlığın ve iktidarın pusu içinde" en iyi ve en cesur yurttaşları oburca yiyen "dev bir yaşlı ejderha yaşarmış". Ama bir yiğit, bir kahraman ortaya çıkmış, *kolektif* bir kahraman. "Benim savunucum" diye yazdı *Delo naroda,* "halktır."

Canavarın son saati geldi çattı,
Yaşlı ejderha kıvrılacak ve ölecek.

Yeni, ejderha-sonrası bir dünyaydı bu. Daha düne kadar düşünülemeyecek olan geniş kapsamlı bir reformlar sağanağı başladı. Geçici Hükümet, nefret edilen polis teşkilatını ilga etti. Artık Firavunlar yoktu. Rusya'nın bölge valilerini işten atmaya başladı. İhtiyatlı biçimde, imparatorluğun vilayetlerine ve azınlıklarına tavizler verip uzlaşmalar aradı. Devrimin daha ilk günlerinde, Duma'daki Müslümanlar, bir grup oluşturarak kendi kaderini

tayini tartışmak için, 1 Mayıs'ta toplantı istediler. Ukraynalı devrimciler, milliyetçiler, sosyal Demokrat ve radikaller, 4 Mart'ta, Kiev'de Ukrayna Merkezî Rada'sını kurdular. 6 Mart'ta Geçici Hükümet, 13 yıllık direkt yönetimden sonra, Fin anayasasını yeniden uygulamaya koyarak, kısmî özyönetimi geri getirdi ve ilişkilere gelecekteki bir Kurucu Meclis'in –siyasal zorlukları ortadan kaldırmak için, gözde bir taktik olan ötelemeyle– nihaî olarak karar vereceğini ilan etti. 16 Mart'ta, Polonya'nın bağımsızlığını tanıdı –Polonya düşman güçler tarafından işgal edildiği için, bu sembolik bir jestti.

***

Bu ilk günlerde, Sovyet sosyalistleri hükümeti denetleme girişimlerinde bulundular. Menşevik *Raboçaya gazeta* gazetesi "Geçici Hükümetin üyeleri!" "Proletarya ve ordu sizden, Devrimin konsolidasyonuyla ve Rusya'nın demokratikleşmesiyle ilgili acil emirler beklemektedir" diye uyarıda bulunuyordu. O anda kitlelerin rolü, liberallere sadece destek sunmak değil, itaat de etmekti –ama kayıtsız şartsız değil. "Bizim desteğimiz, *sizin* eylemlerinize bağlıdır." Bu, hükümete verilen *postolku-poskolku* desteğiydi. ... Sürece. Sanki bu istek tutarlı olabilirmiş gibi.

Bu bağlamda, Sovyet'in 5 Mart'taki bildirisi açıklayıcıydı. Bildiri, çekişmeli 1 Numaralı Emir'in yumuşatılmasıydı ki, zaten Duma Komitesi'ne söz vermişti: 2 Numaralı Emir.

Guçkov'un arzuladığı şey, Sovyet'ten 1 Numaralı Emir'in, sadece cephe gerisindeki askerlere uygulanacağına dair, şüpheye hiç yer bırakmayan bir teminattı. Aslında, 2 Numaralı Emir, bu noktada muğlaktı. Petrograd'daki ordu komitelerinin bile askerî işlere müdahale etmemesi gerektiğini ileri sürüyordu; askerler, "askerî hizmetlere atıfta bulunan askerî yetkililerin tüm emirlerine uymakla" yükümlüydüler." Ancak İspolkom hâlâ, subayların seçimle gelmesini desteklediğini ima ediyordu.

Ertesi gün, tüm alaylara kendi komiserlerini atamayı, askerler ile Sovyet arasındaki bağlantıyı tesis etmeyi ve hükümetin

silahlı kuvvetlerle ilişkilerine gözetim uygulamayı kabul etti. Ancak böylesi ilişkilerle ve 2 Numaralı Emir gibi belgelerde teminat altına alınmış kendi ilişkileriyle -müphem, kaçamak, taviz ve iknayı bağdaştırmaya çalışan- komiserlerin yetkisinin parametreleri her zaman açık ve net olmayacaktı.

***

Geçici Hükümete aşırı-sol muhalefet -kuruluşundaki sınıf koalisyonu, devam eden savaşın savunmacı ilkelerle sürdürülmesi temelinde- başlangıçta oybirlikli değildi, Bolşevikler arasında bile. 3 Mart'ta, partinin Peterburg Komitesi, önde gelen eylemcilerinin daha sonra "yarı-Menşevik" çözüm olarak nitelendirecekleri şeyi benimsedi: bir cumhuriyetten yana, ama Geçici Hükümet'e muhalefetten *postolku-poskolku* -hükümetin politikaları "halkın çıkarlarına uygun olduğu" *sürece*- sakınarak. Böylesi bir uzlaşmacılık kısa bir süre sonra ağır bir şokla yüzleşecekti.

Zürih'te çaresizlik içindeki Lenin, aceleyle son 15 yıl içinde sadece birkaç ayını geçirdiği ülkesiyle ilgili bilgi topluyordu. 3 Mart'ta, politik pozisyonunu, Bolşevik dostu, başta cinsel erdemlilik olmak üzere, bir dizi sorun konusunda provokatif ve parlak görüşlere sahip bir düşünür olan Aleksandra Kollontay'a açtı. Onun cinsel erdemlilik konusundaki düşünceleri birçok yoldaşını da dehşete düşürüyordu.

Lenin ona, "devrimin ilk aşaması, sonuncusu olmayacak" diye yazdı. Ve bu öngörüye şunu ekledi: "Şüphesiz, anavatanın savunulmasına muhalefet etmeye devam edeceğiz."

Bu varsayılan bir şey değildi: Birçok sabık "bozguncu" da dahil olmak üzere, soldaki birçok insan, sosyalist denetime tabi demokratik bir hükümetin kurulmasını, savaşın doğasının temelden değişimi olarak görüyordu. Onlar artık Rusya'nın savunulmasına muhalefet etmeyeceklerdi. Buna karşılık, Lenin için, devrimci bozgunculuk, onun anti-emperyalizminin temeliydi. Ve ona göre, Rusya hâlâ emperyalist olduğu için, ülkenin

yeni hükümeti, onun savaşa olan muhalefetini değiştiremezdi. Onun fikirleri sertti, ama parti içinde emsalsiz değildi: Ayın 7'sinde, Merkez Komite'nin Rus Bürosu –partinin solunda yer alıyordu– benzer şekilde, "bu savaş emperyalist bir savaştır ve öyle de kalacaktır" düşüncesi temelinde, partinin devam eden bozgunculuğunu ifade etti. 4 Mart'ta, Lenin görüşlerini, 1903 ayrılığından beri Bolşeviklerin bir üyesi – "Eski Bolşevik", bu durumdaki aktivistlere bu isim veriliyordu– ve en yakın işbirlikçilerinden biri olan Zinovyev ile birlikte yazdığı birkaç tezle yayımlamaya başladı.

Lenin, çaresizlik içinde ülkesine dönmek için kıvranıyordu, ama orada nasıl karşılanacağından emin değildi. Rusya'ya, İsveç'ten geçerek, savaş alanlarından geçerek ulaşmak gibi çılgınca planlar yapıyordu: gizli uçak yolculukları; sahte bir pasaport taşımak, konuşmanın tehlikelerinden kurtulmak için sağır-dilsiz taklidi yapmak. Planlarını yaparken, politik duruşunu da keskinleştiriyordu.

6 Mart'ta, Petrograd'daki Merkez Komitesi'ne telgraf gönderdi: "Taktiklerimiz: yeni hükümete karşı tam bir güvensizlik, sıfır destek. Biz özellikle Kerenskiy'den şüphe ediyoruz" –o, ürkütücü bir tesadüfle, Lenin'in eski okul müdürünün oğluydu. "Tek teminat proletaryanın silahlanmasıdır. Petrograd [Belediye] Duması için acil seçimler. *Diğer partilerin hiçbiriyle uzlaşma yok.*" Ayın 7'si ile 12'si arasında, çarın tahttan feragat etmesinden bir hafta sonra başlayarak Lenin, pozisyonlarını "Uzaktan Mektuplar" olarak bilinecek olan, bir dizi belgede ortaya koydu. Bunlar, İsviçre'de dağıtıldı, ama onun en çok istediği şey, onları Rusya'da, Petrograd'daki yoldaşlarına yaymak, onları, yeniden canlanan gazeteleri *Pravda*'da yayımlamaktı.

Oslo'daki yoldaşı Kollontay, ondan haber almak için sabırsızlanıyordu. Günlüğüne, "partiyi kendi görüşlerimiz doğrultusunda yönlendirmeliyiz, Geçici Hükümet ve bozgunculara aramıza keskin bir hat çizmeliyiz... Vladimir İlyiç'ten direktifler bekliyorum" diye yazdı. Uzlaşmaz perspektiflerini ortaya koyan "Uzaktan Mektuplar'ın ilkini bitirir bitirmez, Vladimir

İlyiç –Lenin– bunu ona gönderdi. Mektup ayın 15'inde eline geçti ve Kollontay, "heyecanlandı", ona, "bu fikirlerinle", İsveç, Finlandiya'dan geçerek Rusya'ya ulaşacağın uzun yolculuğuna çık, diye yazan bir telgraf gönderdi.

Ülkesine geri dönmeyi arzu eden tek "göçmen" Lenin değildi. O esnada Paris'te bulunan Martov, bir şekilde Lenin'inkinden daha az eksantrik olan bir plan yapmıştı, ama bazı açılardan daha tatminkardı. Martov, İsviçreli arabulucular vasıtasıyla, sürgündeki Rusların Alman hükümetinden, Rusya'daki Alman ve Avusturyalı tutsakların serbest bırakılması karşılığında, topraklarından güvenli geçiş talep etmelerini önerdi. Bu öneri, kısa süre içinde, "mühürlü tren" olarak efsane haline gelecekti.

***

Nikolay burnundan kıl aldırmayan bir vakarla, Mogilyov'dan talepler öne sürüyordu. Geçici Hükümet'ten, Tsarskoye Selo'daki ailesine katılmak ve çocukları iyileşene kadar orada kalıp, sonrasında ülkeden ayrılmak için izin istedi. Başbakan Lvov, İngilizlerin iltica sağlamasıyla ilgili bir şeyler çıtlattı.

Ancak Sovyet ve halk, Romanovların adalete teslim edilmesini istiyordu. Geçici Hükümet, bu popüler öfkeye teslim oldu. 8 Mart'ta, saat 15.00'de, dört hükümet temsilcisi Mogilyov istasyonuna vardı. Nikolay, imparatorluk treninde beklerken, coşkulu büyük bir kalabalık onları selamladı. Nikolay, gelenlere hiç direnmeden teslim oldu. Gözlemcilerden biri şöyle yazdı: "Yüzü soluk görünen çar, selam verdi, alışkanlıkla parmağını bıyığında gezdirdi ve karısının halihazırda gözaltında olduğu Tsarskoe Selo'ya eskort eşliğinde götürülmek üzere, trenine geri döndü. Tren istasyondan ayrılırken, platformdaki maiyeti sessizlik içindeydi."

İzleyenlerin çoğu, devrimci hükümetin bu yeni komiserlerini selamladı. Diğerleri gözlerini, tahttan indirilmiş hükümdara diktiler.

Modernite asiydi. Eski mekanizma istop etmişti. Geçici Hükümet, imparatorluk trenine, dış kaplamalarındaki demirden süsleri kalıba koymak için, Peterhof'da el koyacaktı. Kısa zaman içinde yeni bir heykel, hızla miadı dolan, üstünlükçü bir patlamanın üzerinde iki boynu uzamış, havada asılı duran çift başlı bir imparatorluk kartalı tarafından görmezden gelinecekti. Otokrasi, temkinli bir Modernist patlamayla yıkılmıştı.

***

9 Mart'ta, Birleşik Devletler, Geçici Hükümeti tanıyıp, hayır duasını bahşeden ilk güç oldu. Kısa süre içinde onu İngiltere, Fransa ve İtalya izledi. Böylesi onaylamalar birtakım gerçeklikleri abartıyordu. Tam da Birleşik Devletler'in tanıdığı gün, Guçkov, "Geçici Hükümetin gerçek bir iktidara sahip olmadığını ve onun emirlerinin sadece Sovyet izin verdiği sürece yerine getirildiğini... Sovyet'in, askerler, demiryolu ve telgraf servisi gibi, gerçek iktidarın en önemli unsurlarını elinde tutmasından" acı içinde şikâyet ederek, şimdi gönülsüzce genelkurmay başkanı olan Alekseyev ile hayal kırıklığını paylaştı.

Sovyet ise elinde tuttuğu güçle ilgili kararsızdı. Böylesi belirsizlikler bir yana, devrim ve sovyet formu parçalı, ancak hızlanan biçimde yayılıyordu. 3 Mart'ta, Ukrayna, Poltava'nın altmış dört yaşındaki bir sakini günlüğüne şunları kaydetti: "Petrograd ve Harkov'dan gelenler, 1 Mart'ta devrim olduğu haberini getirdiler... Poltava'da yaşayan bizler için, hayat sakindi." Bir haftadan daha kısa bir süre sonra, onun günlüğünün tonu değişmişti: "Olaylar öylesine hızla birbirleriyle yarışıyorlar ki, onları tartışmak veya kaydetmek için bile zaman olmuyor."

Ağırlıkla işçi sınıfı bileşimli 600'den fazla vekiliyle, Bolşeviklerin önemli bir sol kanadı temsil ettiği yetmiş beş kişilik şişkin bir yürütme komitesi ve yedi kişilik prezidyumunun yönetiminde, Moskova Sovyeti 1 Mart gibi erken bir tarihte toplandı. İmparatorluğun ulaşılması daha zor olan bölgelerine, haberlerin ve yeni kurumların ulaşması uzun zaman alabilirdi.

Volga kırsalının daha uzak kısımlarında, telgraflar ve sohbetlerle gelen söylentilerin gerçeğe dönüşerek ilerleme kaydetmesi ancak Mart'ın ikinci yarısından itibaren başladı. Küçük topluluklar, duydukları altüst oluş haberlerinin ayrıntılarını netleştirmek için, yakındaki kasabalara ulaklar gönderdiler. Meclisler halinde toplanan köylüler, ilk kez olarak, sadece yerel sorunları değil, ulusal sorunları da düşünmeye başladılar: savaşı, kiliseyi, ekonomiyi. Geçici olarak kurulan komiteler, baş döndürücü çeşitlilikle ortaya çıkıyordu. Bir yerinden yönetim kaosu. Bazı köyler, kasaba ve bölgeler, gerçekçi olmayan bir şekilde bağımsızlıklarını ilan ettiler. Kırsal kesimde kısa sürede, sayısız Sovyet kuruldu ve sayıları giderek büyüdü, ama "Sovyet'ten söz edildiğinde genelde kurucu Petrograd Sovyeti anlaşılıyordu.

Yerel Sovyetler ve "İkili İktidar" gerçekliği, her zaman ılımlıların ayrıntılı planlarına uymuyordu. 7 Mart'ta Udmurtya Cumhuriyeti'ndeki İjevsk'de, işçi temsilcileri, hızla yerel politika sahnesine hâkim olan güçlü bir Sovyet kurdular. Şehirdeki sanayi işçilerinin yüzde 60'ı, bölgesel başkent Saratov'da aceleyle kurulan kendi Sovyetleri için vekiller seçtiler, ama ay sonuna gelindiğinde bu Sovyet, geçici bir düzenlemeyle yerel Duma içinde ezildi. Ancak, Duma, kısa sürede önemini kaybetti ve toplantılarını durdurdu. İkili İktidar, burada, tek bir iktidarın önünü açtı –(ılımlı) bir sovyet iktidarının.

Bazen politik karşıtlıklar, kısa süre sonra Rusya'ya gelecek olan gazeteci ve tarihçi William Chamberlin'in, "duygusal konuşmalar yapmanın ve kardeşlik bağlarının hezeyanı" olarak adlandırdığı gibi, kısa süren sınıf yoldaşlığının devrim-sonrası patlamasıyla son buluyordu. Sovyet 10 Mart'ta, Petrograd'da, fabrika sahipleriyle, uzun zamandır talep edilen sekiz saatlik iş günü, işçilerce seçilen fabrika komiteleri ilkesi ve işçi-işveren uyuşmazlıklarında tahkim konularında anlaştı. Şüphesiz, böylesi anlaşmalar, patronların endişesinin ve işçilerin güveninin olduğu kadar konsensüsün de ifadeleriydi: Birçok yerde, insanlar sekiz saatten fazla çalışmayı zaten reddediyorlardı ve yeni otoritelerini, doğrudan eylemle denetliyorlardı. Sevil-

meyen formenler el arabalarına oturtuluyor ve yakınlardaki bir kanala fırlatılıyorlardı. 18 Mart'ta, Moskovalı patronlar sekiz saatlik iş gününe direndikleri zaman, Moskova Sovyeti, işçilerin bu emrivakiyi kurumsallaştırmasını tanıyarak, Geçici Hükümeti baypas etti ve bunu basitçe yasalaştırdı. Ve onların yasası geçerliydi.

Letonya'da hem radikalizm hem de uzlaşmaya rastlanıyordu: 7 Mart'a gelindiğinde, Riga Sovyeti otuz örgütten gelen 150 delegeye sahipti ve onun 20 Mart'ta seçimle göreve getirdiği yürütme komitesi (geçici olarak) tamamen Bolşeviklerden oluşuyordu. Ama onların yerel çizgisi, henüz, Moskova'daki "göçmen" Letonyalı Bolşevik yoldaşları kadar militan değildi. Riga Bolşevik Komitesi –Moskova'daki yoldaşlarını dehşete düşürecek şekilde– 10 Mart'ta, "yeni hükümetin Sovyetlerle anlaşarak aldığı kararlara tam olarak boyun eğeceğini ve herhangi bir kaos yaratmaya yönelik her türlü girişimin, sabotajcıların işi olacağını ifade etti.

6 Mart'ta, devrim lehine yapılan gösteriler, Azerilerin, göçmen Rusların, İranlıların, Ermenilerin ve diğerlerinin petrol zengini şehri, ortaçağ ve Modern zaman yapılarının yamalı bohçası, petrol kulelerinden oluşan dik basamaklı piramitlerin tepeden baktığı Azerbaycan'ın Bakü'sünü sarstı. Elli iki delege, Bakü Sovyeti'nin ilk oturumu için toplandı. Toplantı, Menşevik Grigori Aiollo tarafından açıldı ve 1914 petrol grevindeki efsanevî rolüyle popüler olan Bolşevik Stepan Şaumyan başkan olarak seçildi. Ancak Bakü Sovyeti de, sosyal barış için hevesliydi ve şehir hükümetinden doğmuş, kendi kendini atamış yeni yerel idare İKOO (Kamu Örgütlenmeleri Yürütme Kurulu) ile işbirliği yaptı.

Birçok bölgede Menşevikler ile Bolşevikler arasında olduğu gibi, böylesi işbirlikleri veya basitçe, ayrılmaya yönelik belli bir kayıtsızlık uzun sürmeyecekti. Fakat bazı istisnalar vardı. Kronştadt'daki çoğunlukla eğitimli ve son derece politize denizciler, örneğin, en radikal gruplara katılma ve en radikal pozisyonları alma eğilimindeydiler. Katı Bolşevikler, anarşistler ve savaş-kar-

şıtı SR'ler tarafından kontrol edilen Kronştadt Sovyeti, daha o zamandan farklı bir gruptu.

SR'lerin örgütsel alt yapıları bir bütün olarak hızlandı, gazeteleri, kulüpleri, ajitasyon okulları ve toplantıları ile komiteleri çoğalıyordu. Partinin geleneksel olarak üzerine odaklandığı köylüler ve askerler –"üniformalı köylüler'– arasından olduğu kadar, işçiler ve aydınlar arasından da hızla, binlerce yeni insan devşiriyorlardı, öyle ki uzun dönemli aktivistler arasında "Mart SR'i yeni gelen güvenilmez siyasiler için aşağılayıcı bir kısaltma haline geldi.

Geleneksel köylü ayaklanmaları, bu türbülanslı günlerde de asla eksik değildi. 9 Mart gibi erken bir tarihte, tarımdaki kargaşa, Kazan bölgesini temelinden sarstı. Ayın 17'sinde, Geçici Hükümet, oldukça gergin bir şekilde, "toprak sorununun, herhangi bir el koyma yöntemiyle çözülemeyeceğinde" ısrar etti. Bu onun, bu türden son çağrısı olmayacaktı. En sonunda, 25 Mart'ta, tarımda başlayan çalkantıya, tahılda devlet tekeli ilan ederek, yaşamak için gerekli olandan fazlasını –tahılları, hayvanları veya tohumları– sabit fiyatla satın alarak, karşılık vermek zorunda kaldı.

Bu sadece geçici bir önlemdi. Toprak sorunu çözülememiş olarak kaldı.

***

"Demokrasi", 1917'de Rusya'da, politik bir yöntem olarak güçlü şekilde kullanılmasının yanında, kitleleri, aşağı sınıfları ifade eden sosyolojik bir deyimdi. O heyecanlı anlarda, birçok insan için Kerenskiy "demokrasiyi" temsil ediyordu. Ona hayranlık duyuluyordu. Sanatçılar onu tuvale yansıtıyor, onun şerefine rozetler ve madalyonlar yapıyor, şairler onu bir *kitsch* seli içinde ölümsüzleştiriyorlardı.

Moskova Sanat Tiyatrosu kolektifi ona şöyle diyordu: "Siz, insan ruhunun çağlar boyunca kutsal görüp, üstün tuttuğu özgür yurttaş idealini temsil ediyorsunuz." Ünlü yazar Aleksandr

Kuprin ona şöyle hitap ediyordu: "Esrarengiz ve ilahî bir ruhanî alıcı, ilahî bir verici, halkın iradesi için gizemli bir sözcü."

Bir broşürde şunlar yazıyordu: "Bizim için Kerenskiy, ne bir bakan ne de bir halk hatibidir; Kerenskiy artık en basit anlatımla, sadece bir insan değildir, o devrimin simgesidir." Aktörvari diyalektikçilerin kültümsü mantığına göre, Kerenskiy'in "bakan-artı-Demokrat" statüsü, bir bacağının hükümette, diğerin Sovyet'te olması, basit bir ilaveden daha fazlası, hatta sentezden bile fazlasıydı. Bu tanrılaşmaydı.

***

Sovyet'ten gelen baskılarla, Lvov'un başbakanlığındaki Geçici Hükümet hızla sosyal önlemlerin peşine düştü. 12 Mart'ta idam cezasını yürürlükten kaldırdı. Ertesi gün, cephelerin dışındaki askerî mahkemeleri lağvetti. 20 Mart'ta, yasa önündeki inanç ve milliyete dayalı ayrımcılığı kaldırdı.

Şair Aleksandr Blok, "bir mucize gerçekleşti" diye yazdı. "Hiçbir şey yasak değil... neredeyse her şey olabilir." Her tramvay vagonu, her kuyruk, her köy toplantısı, politik tartışmalara ev sahipliği yapıyordu. Kaotik yeni festivaller yapılıyordu, Şubat olaylarının yarattığı büyülü hava yayılıyordu. Çarın heykelleri devriliyor, bazen, bu amaç için tekrar dikiliyordu.

Moskova'da düzenlenen bir "Özgürlük Resmi Geçidi'nde, tüm sınıflardan yüz binlerce yürüyüşçü bayraklarının arkasında dua edip, eğlendiler. Bir sirkte, bir deve ve üzerine pankartlar yerleştirilmiş bir fil, üzerinde "Eski Düzen" yazan siyah bir tabut, üstünde nefret edilen eski bakan Protopopov'un adının yazılı olduğu, yan yan bakan bir cüce vardı. İnsanlar yeni kitaplar okuyor, Marseyyez marşının yeni versiyonlarını söylüyor ve yeni oyunlar izliyorlardı –genelde, Romanovların yıkılışının adî ve kaba tekrar anlatımlarını.

1905 yalakalığı sona erdi. İmparatorluk boyunca vatandaşlar, Richard Stites'in, "göstergelerle savaş" adını verdiği, bir savaş başlattı: Çara ait semboller, portreler, heykeller, kartallar

tahrip edildi. Devrimci ateş, beklenmedik hastalara bulaştı. Ortodoks rahibe ve keşişler "reaksiyoner" üstlerini dışlayarak radikal dili benimsediler. Kilisede, hiyerarşinin tepesinde yer alanlar, devrimci ruh halinden şikâyet ediyorlardı. Ana dinî gazete, "kilise yetkililerine karşı" öylesine radikal bir söylem tutturdu ki, başrahip veya yüksek rütbeli bir başpapaz olan Tihon, gazeteye "Bolşevik sözcü" lakabını taktı. İngiliz gazeteci Morgan Philips Price, bir manastırda "küçük bir devrim" oldu, diye yazdı. "Keşişler greve çıkmış ve baş keşişi manastırdan kovmuşlardı, o da ağlayarak Kutsal Sinod'a gitmişti... Yerel köylülerle bir anlaşmaya varmışlardı bile. Kendilerine yetecek kadar, üzerinde çalışacakları kadar toprak ellerinde kalacak ve gerisi yerel komüne verilecekti."

Göstericiler, varoluşsal talepleri dillendiriyorlardı, hatta gelirleri pahasına. Restoran duvarlarındaki tabelalarda, "Burada bahşiş alınmaz" diye yazıyordu. Petrograd garsonları onurları için grev yaptılar. En iyi kıyafetleri içinde, bahşiş vermenin "onursuzluğunu", *noblesse oblige*'in [asalet bunu gerektirir] pis kokusunu kınayan pankartlar altında yürüdüler. "Garsonlara, insan olarak saygı duyulmasını" talep ettiler.

Hükümet, kadınların genel oy hakkı sorununda kaçak dövüşüyordu. Hatta devrimci hareket içindeki birçok insan da tereddüt ediyor, "prensipte" kadın-erkek eşitliğini desteklemelerine rağmen, Rus kadınlarının, politik açıdan "geri olduklarını" ve bu yüzden onların oylarının ilerlemeyi riske atacağı konusunda, uyarıda bulunuyorlardı. Ayın 18'inde ülkesine dönen Kollontay, hemen bu önyargılı insanların karşısına dikildi.

"Ama biz kadınlar değil miydik, açlığı, Rus hayatının düzensizliğini, fakirliğimizi ve savaşın getirdiği acıları dillendirip, popüler bir gazabı uyandıran?" diye sordu. Devrimin, Uluslararası Kadınlar Günü'nde doğduğuna dikkat çekti. "Ve kardeşlerimizle birlikte özgürlük için mücadele etmek ve eğer gerekirse onun adına ölmek için, sokaklara ilk çıkanlar biz kadınlar değil miydik?"

19 Mart'ta, büyük bir yürüyüş alayı, kadınlara oy hakkı talep ederek, Tavrida Sarayı'na doğru yola çıktı –çoğunlukla kadınlar-

dan oluşan, ama içinde erkeklerin de bulunduğu 40.000 gösterici. Pankartlarda, "eğer kadın bir köleyse, özgürlük olmayacaktır" yazıyordu. Savaş taraftarı afişler de, yürüyüşçülerin üzerinde sallanıyordu. Bu, sınıflar-arası, feminizmin geniş yelpazesini kapsayan bir yürüyüştü, çalışan kadınlar, şık kıyafetler içindeki kadınlarla yan yanaydı; liberaller ve SR'ler ve Menşevikler ve Bolşevikler –ama sonuncular, yürüyüşe öncelik vermeyip, Kollontay'ı hayal kırıklığına uğratmışlardı. Hava korkunçtu, ama yürüyüşçüler vazgeçmediler. Sarayın önündeki uzun caddeleri doldurmak üzere geldiler. Çheidze, onlarla buluşmak için dışarı çıkamayacağını söyledi, çünkü sesi kısılmıştı. Kalabalık bunu yutmadı. Sovyet adına o ve Geçici Hükümet adına Rodzyanko, harekete boyun eğmek zorunda kaldılar. Kadınların genel oy hakkı için, Temmuz'da yasalaşacak bir önerge sundular.

Kadınlar yürüyüşü Sovyet için yapmışlardı –pankartlarında savaşı destekleyenler bile. Sovyet'in kendisinin iktidarla ilgili bocalamalarına rağmen, çoğu tüm özlemlerini Sovyet'e yüklemişlerdi.

Sovyet, pek başarılı olamasa da, yapısını rasyonelleştirmek için çabaladı. O ay, en büyük sayıya, şimşek hızıyla 3.000 üyeye sahip oldu –solcuların sayısı azdı (kırk Bolşevik, örneğin). Her bin işçi bir delege seçiyordu –ve başlangıçta büyük yedek bölükler olan, ancak hızla çok daha küçük olanlara doğru yayılarak temsiliyeti ağırlıkla askerlerin lehine çeviren her asker bölüğü de. Sonuç olarak 150.000 asker, 450.000 Petrograd işçisinin sahip olduğu temsilin iki misline sahip olacaktı. Askerlerin delegeleri, bariz şekilde SR taraftarıydılar ve genelde savaş konusunda radikallerken, diğer sorunlarda, proleter arkadaşlarından daha az radikal olma eğilimindeydiler.

Tipik bir Mart gününde, Petrograd genel kurulu şu konuları tartıştı: Sosyal Demokrat bir sendikaya çar yanlısı polis komplosu; güney bölgeleri için pogrom-karşıtı bir komisyon; Petrograd fırıncılarına işlerini durdurmamaları için bir çağrı; ofis alanı yüzünden iki gazete arasında çıkan anlaşmazlık; Aniçkov Sarayı'nın ele geçirilmesi; ve merkezî gıda komitesinin kararlarını

açıklayan posterler. Sonra, Geçici Hükümet ile pazarlıklara (ilginç bir şekilde belirlenmemiş) sıra geldi; askerlere ait bir gazete fikri; Petro ve Pavel Kalesi ile ilgili, belirsiz bir nokta; ekmek dağıtımıyla ilgili işçilerle askerler arasında yaşanan bir tartışma; çeşitli garnizonlardan gelen delegasyonların ve eşlerinin kabulü; ve Amerikan Büyükelçiliği. Liste tam değil.

Böylesine coşkulu bir keşmekeş, bakış açınıza bağlı olarak, bir kâbus veya tuhaf bir karnaval gibi görünebilir.

***

Kadetler, Menşevikler, SR'ler ve Bolşeviklerin hepsi Petrograd garnizonunun kilit önemini anladılar ve hepsi de buradaki etkilerini artırmak için askerî örgütlenmeler kurdular. Bolşevikleri ayıran şey, bunu ne kadar zaman önce –10 Mart'tan itibaren– ve hangi derecede anlamış olduklarıdır. Komiteyi yöneten aktivistler, Nevskiy, Bogdatyev, Podvoyskiy ve Sulimov, sonuncusu hariç, hepsi partinin sol kanadındandı.

Bu ilk günlerde onlar, özellikle askerler arasında hoş karşılanmıyorlardı. Ama onlar inatçıydılar. Operasyonlarına başlamalarından iki haftadan daha kısa bir süre sonra, Podvoyskiy ve yoldaşları garnizon temsilcilerini, ayın son gününde, içinden Bolşevik Askerî Örgütü'nün [Voyennaya Organizatsiya, VO] doğduğu, Askerî Örgüt Kurucu Meclisi'ne davet ettiler.

Neredeyse Şubat devriminden hemen sonra, bir yoldaş, Podvoyskiy'nin "devrimin bitmediğini, henüz başladığını" ilan ettiğini duymuştu. VO, başından itibaren, böylesi bağımsız bir ruhla, taviz vermeyen Bolşevik "solun" elindeydi. Onlar parti disiplinini birden çok kez ihlal edeceklerdi –bazen dramatik sonuçlarla.

Daha ılımlı bir parti konsensüsüne ilk destek 12 Mart'ta geldi. O gün, şehrin sokak savaşlarında öldürülmüş, belki 184 –sayı kesin değil– devrim şehidinin cenazesine tanıklık etti. Bunlar kitlesel mezarlardı. Petrograd'ın merkezindeki muhteşem park, Mars Alanı'nın sert topraklarının derinliğindeki siperlerdi.

Sabahın erken saatlerinden gecenin geç saatlerine kadar, yas tutan yüz binlerce insan geldi. Başkentin geniş sokaklarını belki bir milyona yakın insan doldurdu. Şehrin her yerinden, ölülerini kırmızı tabutların içinde taşıyarak parka geldiler. Yeni, dinsiz bir din. Kederli müzikler çalarak geldiler. Birliklerini, fabrikalarını, kurumlarını, sivil inisiyatiflerini, partilerini temsilen geldiler. Etnik gruplar –Yahudi Bund'undan, Devrimci Ermeni Daşnaktsutyun'a ve diğerlerine kadar– sıra sıra geldiler. Kendi ölülerinden birini taşıyarak körler geldiler. Durmadılar. Hiçbir grup durmadı, hiçbiri konuşma yapmadı. Yürüyüşçüler, eski yoldaşlarını taşıyarak, tabutlarını ağırbaşlılıkla cenaze işçilerine bıraktılar ve yürüyüşlerine devam ettiler ve ölenler toprağa doğru indirilirlerken, onları selamlamak için kaleden, sesi nehir boyunca yol alan bir top gürledi. Yaşayanlar, hafif yağan karın içinden, mezar labirentleri arasına inşa edilmiş ahşap patikalar üzerinden ağır ağır yürüdüler. Lunaçarskiy'in şükran konuşmalarında söylediği gibi, onların ölüleri kurban değil, kahramandılar, kaderleri yas değil, gıpta uyandırıyordu.

Vatandaş kalabalıkları şarkı söyleyip, kayıplarını anarlarken, üç emektar parti aktivisti, Sibirya'daki sürgünlerinden şehre geri döndüler. Bunlardan biri, Troçki'nin kız kardeşi Olga Bronşteyn ile evli olan ve Lenin'in yakın yoldaşı, ama partinin her zaman "emektarı" olmuş Eski Bolşevik Lev Kamenev idi. (Kamenev, daha sonra utangaç bir şekilde inkâr etse de, neredeyse imkânsız bir davranış olarak gördüğü, tahtı reddetme kararını övmek için Mihail Romanov'a bir telgraf gönderilmesini savunmuştu). Onun yanında, ölüm cezasına meydan okuyarak, sıkı bir bozguncu tavrı takınmasıyla ünlü, sabık Duma vekili Muranov vardı; ve Merkez Komitenin bir üyesi, İosif Stalin.

Şüphesiz, Stalin henüz *Stalin* değildi. Bugün, devrimin herhangi bir muhasebesi, gelecekten bir hayalet, o parıltılı gözlü, palabıyıklı canavarlık, Joe Amca, kasap, grostesk ve ezici bir despotik devletin kilit mimarı, adını taşıyan o –izm tarafından rahatsız edilmektedir. Stalinizmin etiyolojisi hakkında onlarca yıllık tartışmalar, kişinin ve rejiminin zalimliği hakkında ciltler

dolusu hikâyeler vardır. Bunlar, gelecek olanlardan geçmişe gölge düşürmektedir.

Ancak tarih 1917 idi. Stalin, henüz kırkına varmamıştı. O zaman o, sadece Stalin idi, yoldaşları tarafından Koba olarak bilinen İoseb Cugaşvili, Gürcü, eski stajyer rahip ve meteoroloji kâtibi ve uzun süredir bir Bolşevik aktivist. Asla parıldamasa da, becerikli bir örgütçüydü. En iyi haliyle yeterli bir entelektüel, en kötü haliyle utandıran biriydi. Ne kesin olarak partinin solunda ne de kesin olarak partinin sağındaydı, fırıldak bir şeydi. Bıraktığı izlenim, pek fazla izlenim bırakmamasıydı. Suhanov onu "gri yüz " olarak hatırlayacaktı.

Partinin Petrograd'daki Rus Bürosu'nun değerlendirmesinde onunla ilgili, daha da rahatsız edici olan bir şeye dair ender rastlanan bir ipucu vardı. Büro, onun katılmasına izin verdi, ama sadece bir danışman olarak, oy kullanma hakkı olmaksızın –"onda doğuştan var olan belli kişisel özellikler" yüzünden diyordu Büro. Suhanov'un tanımlamasının geri kalan kısmı hatasız olabilir miydi: Stalin, "bir an görünmüş ve sonra belli etmeden ve hiçbir iz bırakmadan ayrılarak", göz açıp kapama süresinden daha kısa süre kalmıştı.

Geri dönen üçlü, vakit kaybetmeden, 13 Mart'ta Muranov'u editör olarak yerleştirerek, *Pravda*'da darbeye benzer bir şey yaptı. Gazete, kesin olarak ılımlı pozisyonlarını açıklamaya başladı.

Kamenev 15 Martta şunları yazdı:

Bizim sloganımız, devrimci ordunun ve gittikçe devrimcileşen ordunun dağınıklığı anlamına gelen "Kahrolsun Savaş!" gibi boş bir çığlık değildir. Bizim sloganımız, Dünya Savaşını sona erdirme yollarıyla ilgili görüşmeleri derhal başlatmak için Geçici Hükümete onu bütün dünya demokrasisinin gözleri önünde hemen tüm savaşan ülkeleri ikna etme girişiminde bulunmaya mecbur kılmak amacıyla baskı uygulamaktır. O zamana kadar bırakın herkes yerinde kalsın.

Ordu, "kurşuna kurşunla, bombaya bombayla karşılık vererek, kendinden emin şekilde pozisyonunda kalacaktır" diyerek ısrarını sürdürdü.

Böylece, Bolşevik Ludmila Stahl'ın ifadesiyle, parti "karanlıkta el yordamıyla yürür hale geldi" –çünkü bu çizgiyle, *Pravda*'nın, daha solcu Menşevikler veya radikal Sol SR'lerden pek fazla farkı kalmadı. Kendilerini cephedeki ajitasyonlara karşı konumlandıran troyka, Lenin'den oldukça uzaklaştı.

***

Kollantay, Petrograd'a ulaşır ulaşmaz Lenin'in "Uzaktan Mektuplar'ını *Pravda*'ya teslim etti. Belgeler, uzlaşmazlıklarıyla Lenin'in çekingen yoldaşlarını şaşırttı ve dehşete düşürdü. Editörler, birinci mektup hariç, diğerlerinin yayımlanmasına engel oldular. Birinci mektubu da, aşırı sol formülasyonlarıyla onları hazırlıksız yakaladığı için önemli ölçüde keserek bol bol sansürlediler.

Yukarıda anlatılan, Lenin'in şoke edici mektuplarının Eski Bolşeviklere nasıl battığının ünlü bir hikâyesidir. Ve zaten bu da bir hikâyedir.

Aslında, *Pravda* sadece birinci mektubu yayımladı; çünkü bu mektup neredeyse kesin olarak ona iletilen tek mektuptu. Ve çok sıkı şekilde redakte edildiği doğru olmasına rağmen, bu müdahaleler Lenin'in tezini veya onun provokatif zorlamalarını törpülemek için çok az şey yaptı. Onun, işçilere yaptığı uyarılar gibi, devrimin devam etmesi gerektiğiyle ilgili savı net olarak bırakıldı: "Devrimin ikinci aşamasındaki zaferinize hazırlanmak için, proleter ve halk örgütlenmesinin mucizelerini yaratmalısınız" –kısa süre sonra netleştirdiği gibi bu, sosyalizmin bir aşaması değil, iktidarı ele geçirmenin, Sovyet'i yanlarına çekmenin, devrimin (kaçınılmaz olarak burjuva, demokratik) zaferinden emin olma aşamasıydı. En iyi durumda, Lenin, oldukça belirsiz biçimde (bir gözü, ona göre, belki de Rusya'daki olaylardan esinlenen, kapitalizme karşı ve onun ötesine geçen bir devrimin meydana gelebileceği uluslararası bağlamda), onların sosyalizme doğru emekleyen ilk adımlarını atmalarını sağlayacak bir aşamaya izin veriyordu.

Petrograd'daki Bolşevikler mektuba karşı coşkularını ifade ettiler. Lenin'in kız kardeşi, *Pravda*'da çalışan partili bir yoldaş olan Mariya Ulyanova, pek hoşnut Kollontay gibi, yoldaşlarının "tam dayanışmasını" ifade etmek için onunla bağlantı kurdu. Günlerce önce ve çok uzaklarda yazılmış yazıda Bolşeviklerin yaptığı düzeltmeler, dildeki bazı uygunsuzlukları giderirken, Çarlığın olası bir geri dönüşüne yapılan modası geçmiş atıfların ve müttefikler arasındaki, inandırıcı olmayan anti-Nikolay komplo imalarının da çıkartılmasına hizmet etti. Bu düzeltmeler ayrıca, Lenin'in, tipik olarak yaptığı, liberaller, sağ ve Bolşevik olmayan sosyalistler de dahil olmak üzere, çeşitli düşmanlarını huysuzca suçlamalarını da yumuşatıyordu. Editörler, Sovyet Yürütme Komitesi başkanı Çheidze'ye, Kerenskiy'e ve hatta, Geçici Hükümet'in başındaki ılımlı liberal Lvov'a yöneltilen hakaretleri silecek kadar sağduyu sahibiydiler: Ne de olsa, –Lenin de dahil olmak üzere– sürgündeki Bolşeviklerin ülkeye geri getirilebilmeleri için onların yardımına ihtiyaçları olabileceğine inanmak için nedenleri vardı. Kendilerine bir yararı olmayacak Kadetlere ve sağ Menşeviklere saldırılarını sansürlemediler. O zamanlar için, stratejik olarak, pek de yumuşak olmayan saldırılarını.

"Uzaktan Mektuplar" bombasıyla ilgili daha sonraki mit, *Pravda* düzeltmelerinin yanlış anlaşılmasından ve parti-içi pozisyon çekişmeleri bağlamında, oldukça önyargılı yeniden anlatımların –Troçki ve diğer bazılarının– bir kombinasyonundan doğmuş gibi görünüyordu.

Bu özel çatışma, büyük ölçüde geriye dönük oluşturulan bir kurgu olsa da, şiddetli polemiklerinin içindekiler de dahil olmak üzere, Lenin'in gerçekten de parti içindeki diğer gerçek anlaşmazlıklara bir anahtar olabilecek ayırt edici politik bir mantık olan taviz vermeyen eğilimini gösteren formülasyonları sayesinde inkâr edilemez şekilde inandırıcılık kazandı. Hiçbir şekilde kaçınılmaz değildi, ama Bolşevik ılımlılığı ve koalisyonu yıpratıyordu. Bu yüzden "Uzaktan Mektuplar" Bolşevizmin "devamlılığı" idi, ama yine de ve farklı ve keskin bir pozisyonun

tohumlarını içeriyordu. Lenin'in geri dönmesiyle daha da netleşecek olan bir pozisyonun.

***

15 Mart'ta, Sovyet gazetesi *İzvestiya*, kısa bir süre önce Sovyet'in Asker seksiyonunda kabul edilen Askerlerin Hakları Deklarasyonu'nu yayımladı. Çarlığın nefret edilen, aşağılayıcı askerî kulluk sistemine son verildiğini ilan etti. Artık mecburî selamlama, mektupların sansür edilmesi, subayların disiplin cezası uygulamaları olmayacaktı. Deklarasyon ayrıca askerlere temsilî komiteler seçme hakkı da veriyordu. Gelenekçiler için bu, Rus ordusunun yıkılması anlamına geliyordu.

Silahlı güç, asker, polis ve de yeni bir karma milisle ilgili meseleler, iktidarın yerleştirilmesi ve istikrarı için, açıkça merkezî önemdeydi –her ne kadar bu önem, gazeteleri *Delo naroda*'da bunları neredeyse hiç tartışmayan SR'lerin gözünden kaçmış gibi görünse de. Kendi paylarına Kadetler polis görevleri için –ve acil olarak gönüllü kuvvetlerin yerine geçecek– bir Şehir Milisi'nin kurulması gerekliliğine vurgu yaptılar. Aynı zamanda, radikallerin arasından bazıları, Şubat'ta merkezî bir rol oynayan silahlı işçi milislerinin rolünü ve onların askerlerle ilişkilerini dikkatlice düşünmeye başladılar. 8 Mart gibi erken bir tarihte, Menşevik *Raboçaya gazeta* gazetesi, devrimci ordunun varlığı göz önüne alındığında, güvenilir ve tercihen seçilmiş vatandaşlardan oluşan bir polis gücü acil ihtiyaçken, devrimi savunmak için "silahlandırılmış halk" anlamında bir milis gücü oluşturmak, hem imkânsız hem de gereksizdir, savını öne sürdü. Bolşevikler yazılarında, yeni doğmuş Şehir Milisi'nin yetersiz olduğunu ve devrimci ordunun devamlı olarak yanımızda olacağı varsayımının kabul edilemeyeceğini belirterek –kendi pozisyonlarıyla diğer sosyalistlerin pozisyonları arasında tekrar bir ayrım yaparak– öz-örgütlenmenin önemine vurgu yaptılar. 18 Mart'ta, Bolşevik entelektüel Vladimir Bonç-Bruyeviç, *Pravda*'da "Silahlı Halk'ı yayımladı. Makalesinde, devrimci askerler tarafından

eğitilmiş, kalıcı, disiplinli, demokratik bir işçi sınıfı milisi için çağrıda bulundu. Böyle bir gruba, "Proletaryanın Kızıl Muhafızı" adını uygun gördü. Bu ad, bu konsept, bu tartışmalı kurum, kısa süre sonra yine ortaya çıkacaktı.

2 Numaralı Emir'e bakılmaksızın, ne 1 Numaralı Emir ne de askerlerin deklarasyonu, erat arasındaki şüpheyi azalttı. Genç bir yüzbaşının ailesine yazdığı bir mektupta sızlandığı gibi: "Bizimle askerler arasında uçurum var." Ve bu uçurum, şimdi tehlikeliydi. Askerlerde, bazen, sevilmeyen subayların cephede öldürülmelerinde ifadesini bulan yeni bir tavır, itaatsizlik ve alenî bir kızgınlık tavrı, "yüzyıllardır süren kulluğun intikamı" seziliyordu.

Bazı aktivistlerin sistematik olarak orduyu politikleştirme girişimlerinde bulundukları kesindi, ama daha sonra "siper Bolşevizmi" olarak bilinecek şey basitçe, askerlerin hissettikleri bezginlik, subaylara karşı duyulan kin, nefret edilen bir savaşta dövüşmek ve ölmek istememek gibi mantıklı arzulardı. Şubat'tan sonra, firar oranları zirveye ulaştı. Silahlı askerler, kaybetmedikleri hangi ekipmanları varsa yüklenerek siperlerinden çıktılar, yorgun argın kasabaları ve şehirleri geçerek, kırsala, tarlaların çamuruna geri döndüler.

Vatanseverlerin savaşçı milliyetçiliği körüklemek için yaptıkları ateşli girişimlere rağmen, büyüyen savaş-karşıtı ruh hali içinde, böylesi firarlar hiçbir zaman utanılacak bir şey olarak hissedilmedi. Mart ortasında, Ural Dağları yakınındaki Perm şehrinden bir yetkili, "caddeler asker dolu" diye şikâyette bulundu. "Saygıdeğer bayanları taciz ediyorlar, fahişlerle ortalıkta dolaşıyorlar ve toplum içinde holiganlar gibi davranıyorlar. Firariler, hiç kimsenin kendilerini cezalandırmaya cesaret edemeyeceğini biliyorlar."

***

Ayın 17'sinde Lenin, Martov'un planını, şiddetle lanetlediği bir yer olan İsviçre'den çıkmanın "tek yolu " olarak gördüğünü

açıkladı. Almanların yardımıyla yolculuk yaparak, ihanetle suçlanma riski aldığının çok iyi farkındaydı –zamanı geldiğinde, suçlanacaktı da. Geçici Hükümet adına, Milyukov ülkeye bu şekilde giren herkesin yasal muameleyle karşılaşacağını açıkladı. "Cehennemin içinden bile olsa " diyen Lenin, gitmeye kararlıydı.

İsviçre Sosyalist Partisi'nin aracılığıyla, yolculukta herhangi bir pasaport kontrolünün olmaması, yolda hiçbir durdurma veya soruşturma olmaması ve Almanların yolcuların kimliklerini araştırma hakkının bulunmaması konusunda ısrar ederek Lenin, Alman yetkililerle dostane davranışlar içinde olarak algılanma tehlikesini minimize etmeye çalıştı. "Mühürlü Tren" teknik olarak mühürlenmeyecekti: Daha da tuhafı, bulunduğu ülkenin yasaları dışında kalan, yasalardan muaf bir taşıt olacaktı.

21 Mart'ta, Alman Büyükelçiliği Lenin'in şartlarını kabul etti. Reich'ın himayesinde, Lenin ve diğer birkaç devrimci ülkelerinin yolunu tuttular.

***

Tutarsız örgütlenmesi, faaliyetlerinin kapsamı ve yetki sorunları göz önüne alındığında, Petrograd Sovyeti'nin hiçbir şekilde yalpalamaması, şaşırtıcı görünebilir. Ancak Geçici Hükümet'in, iktidardaki rakibi ile sıkıntısı barizdi: Sovyet'in açıklamaları, özellikle savaşla ilgili olanları, hükümet politikaları üzerinde direkt etki yaratabiliyordu.

14 Mart gibi erken bir tarihte Sovyet, ünlü yazar ve solcu Maksim Gorkiy'in yardımıyla yazılan, bir manifesto yayımladı. Bu, adil bir barış ve "dünya halklarının" "savaş ve barış sorununu kendi ellerine almaları" ve "yönetici sınıfların açgözlü politikalarına karşı çıkmaları" için bir çağrıydı. Böylesi bir çağrının uluslararası etkisi tam olarak sıfırdı. Ancak, ilhakları veya tazminatları reddetmesi, Rusya'da barışa doğru atılmış bir adım olarak görüldüğü için, manifestonun propagandist bir etkisi oldu: Bir dizi askerî kongre onu onayladı, askerler Sovyet'ten yana tavır

aldılar. Bir hafta sonra Sovyet, bu "Devrimci Savunmacılığı" pozisyonu olarak resmen benimsedi.

Barış için böylesi bir çağrı, devrimci Rusya'nın kendini savunma hakkını muhafaza ederken, savaş çabalarını devam ettirmek, hatta yoğunlaştırmak için açık kapı bırakan bir belirsizlik de içeriyordu. Yine de, Sovyet deklarasyonu, artık dışişleri bakanı olan Milyukov gibi sağ-kanat liberaller için, hem vatanseverlik prensibi temelinde hem de otokrasinin devrilmesinin Rusya'yı ve onun askeri gücünü tekrar canlandıracağına olan inancı yüzünden, bir lanetlemeydi. Milyukov, eğer izin verilecek olursa, ülkenin şimdi etkin şekilde savaşabileceğini düşünüyordu.

23 Mart'ta, bir basın toplantısı sırasında Milyukov, açıkça Rusya'nın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı Ukrayna bölgeleri üzerindeki taleplerini onaylayacak bir barış konferansı peşinde olduğundan ve uzun zamandır Rusya'nın genişlemeci rüyasına dahil olan İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının ele geçirilmesi beklentisi içinde olduğundan söz etti. Onun "pasifist hedeflerinin" absürt iddiaları bir yana, bu büyük bir provokasyondu ve Sovyet de ahmakça provoke edildi. Sovyet'in ağır hakaretlerine karşılık olarak, 27 Mart'ta, Geçici Hükümet, "ulusların kendi-kaderlerini tayin hakkını" tanıyan ve Türk ve Avusturya toprakları üzerindeki talepleri örtük olarak boşa çıkaran, savaşın amaçlarıyla ilgili Sovyet'inkine çok yakın bir beyanat yayımlamaya zorlandı. Ama Milyukov, uslanmaz bir şekilde beyanatın dışına çıkarak, *Manchester Guardian*'a açıkça, bunun Rusya'nın müttefiklerine taahhüt ettiği –hiç de devrimci sayılmayacak– şeylerin hiçbirini değiştirmeyeceğini söyledi. Sovyet, daha büyük bir öfkeyle tepki verdi. Sovyet'in liderleri –özellikle, kısa süre içinde Petrograd'a geri dönecek olan SR'lerin başı ve önde gelen entelektüeli Viktor Çernov– hükümetin, dışişleri bakanınınkinden çok farklı notaları çalan 27 Mart deklarasyonunun, "diplomatik bir nota" olarak, müttefiklere iletilmesinde ısrar etti. Milyukov'un haşin rakibi Kerenskiy tarafından da teşvik edilen Geçici Hükümet, kendisini

buna uymak zorunda hissetti. Ancak, bu sorunla ilgili daha ileri çatışmalar engellenemedi: Sadece ertelendi.

***

Hükümetin beyanatıyla aynı gün, devrimcilerin renkli bir karışımı Zürih istasyonunda buluştu. Bir trene bindiler, bavullarını kontrol ettiler ve yiyeceklerini istiflediler. Yolcular, Bund'un altı üyesi, 3 Troçki taraftarı ve on dokuz Bolşevik'ti. Lenin ve Krupskaya'nın da dahil olduğu, ağırsıklet devrimcilerin buluşması: Zinovyev, Lenin'in hempası olarak görülen, zeki, çalışkan, dağınık saçlı bir adam; Zlata Lilina, Bolşevik aktivist ve Zinovyev'in küçük oğlu Stefan'ın annesi; ve hemen dikkat çeken, tartışmalı Polonyalı devrimci Karl Radek. Ayrıca Fransız kökenli Rus komünist, feminist, yazar ve müzisyen, Lenin'in yakın işbirlikçisi ve yoldaşı Inessa Armand da oradaydı. Onunla olan ilişkisi, uzun zamandır devam eden söylentilere göre, çeşitli noktalarda, platonik olmaktan fazlasıydı.

Sürgünler, İsviçre sınırında, iki vagonlu özel bir trene transfer edildiler: Bir vagon Ruslara, diğeri de onların Alman refakatçilerine ayrılmıştı. Almanya boyunca sürecek olan yolculuk başladı. Lenin, yazarak ve planlar yaparak, gece yarısı taşkın yoldaşlarının yaptıkları gürültüden şikâyet edip durarak saatler geçirdi. Tuvaletin önündeki gürültücü kalabalığı dağıtmak amacıyla, tuvaleti kullanmak için üçe bir oranında olmasına karar verdiği bir fiş sistemi oluşturdu: Ya tuvaletin aslî fonksiyonu için ya da bir sigara içmek için. Karl Radek, dalga geçerek hatırlıyordu; "Bu, doğal olarak, insan ihtiyaçlarının değeri hakkında daha ileri seviye tartışmalara yol açtı."

"Mühürlenmemiş " olması bir yana, tren ne zaman dursa, Alman yetkililer, ünlü (ve isteksiz davranan) Lenin ile tanışmaya ve sosyalleşmeye çalışan yerel Sosyal Demokratlara engel olmakta zorluklar yaşıyorlardı. Lenin, yoldaşlarından, ısrarcı bir sendikacıya, "cehennemin dibine" gitmesini söylemelerini istedi. Tren usulca ilerlerken, Rusya'da, Kamenev ve Stalin, partili

işçilerin düzenlediği Bütün Rusya konferansında pozisyonlarını sağlamlaştırdılar. Ancak, bazı yoldaşların, hükümeti şartlı desteklemeye ve daha da ileri giderek, temelde, devrimci savunmacılık olarak gördüklerine direnişleri söz konusuydu. Daha sonra ılımlı bir partili olan Moskovalı Eski Bolşevik Viktor Nogin, "şimdi destek hakkında değil, *direniş* hakkında konuşmalıyız" savını öne sürdü; Skrıpnık, hükümetin tahkimat yapmadığını, fakat devrim davasını kontrol ettiğini" kabul etti. Ama güçlü ve saygı duyulan partinin sağı, özellikle de Stalin, Bolşeviklerin ve Menşeviklerin birleşmelerini destekleyerek, ılımlılık yönünde çok ileri gitti –bu, kısa bir süre önce Sibirya'daki sürgününden dönen ve şimdi Petrograd Sovyeti yönetiminde olan, seçkin Menşevik aydın ve hatip İrakli Tsereteli'nin önerisiydi.

***

Tsereteli, ayın 21'inde şehre döner dönmez, tarihin sağ-Menşevik analiziyle ve Sovyet'in hükümetle ilişkisinde parti liderliğinin pozisyonuyla hayranlık uyandıracak şekilde uyumlu olan bir konuşma yaptı. Bu konuşma aynı zamanda, onun aşırı radikalizme karşı tavrı hakkında da bir uyarı gibiydi. Proletarya devrimine girişmedikleri için işçileri kutladı –Tsereteli bunu, *büyük bir* kazanım, çarlığın devrilmesi olarak görüyordu: "siz şartları değerlendirdiniz... zamanın henüz gelmediğini anladınız".

"Bir burjuva devrimin meydana geldiğini anladınız" diye devam etti. "İktidar burjuvazinin elindedir." Siz bu iktidarı burjuvaziye devrettiniz, ama aynı zamanda, yeni kazanılan özgürlüklere bekçilik ediyorsunuz... Bu iktidar Devrimi güçlendirdiği sürece, Geçici Hükümet yürütme gücüne eksiksiz sahip olmalıdır."

Menşevikler, birçok aktivistin saygısına ve bağlılığına sahipti ve Tsereteli, Çheidze, Skobolev ve diğer üst kademedekiler, hiçbir şekilde onların tamamı adına konuşmuyorlardı. İki hafta

içinde, onların uzlaşmacılığa, "savunmacılığa" ve siyasal ılımlılığa kaymaları ve bununla ilgili yaltaklanmaları, hâlâ sürgünde olan, önemli sol Menşevik Martov'un, "şüpheye düşmesine" ve söylentilerin "doğru olmamasını" ümit etmesine neden oldu.

Ancak, Petrograd'da, Tsereteli'nin birlik önerisini düşünen Bolşevikler vardı.

***

Petrograd'da yapılan parti işçileri konferansından bir gün sonra, sovyet biçiminin yaygınlığının etkileyici tanıklığı olarak, Bütün Rusya Sovyetler Konferansı yapıldı: 138 yerel sovyetten, yedi ordudan, on üç cephe gerisi birlikten ve yirmi altı cephe birliğinden gelen 479 delege temsil ediliyordu.

Nomenklatura düğümlenmişti: O yıl Rusya, sürekli ve yarı-sürekli, daimî ve daimî-olmayan komitelerle, grup toplantılarıyla, kongrelerle, kalbura dönmüştü. Zabıtları iyi tutulmuş toplantılar sonsuza dek uzuyordu. Sovyetlerin bu ilk konferansı, kısmen, Haziran'da yapılacak sovyetlerin ilk *kongresi*ni planlamayı amaçlıyordu. Ülke çapında delegeleriyle Petrograd Sovyeti, artık teknik olarak, Bütün Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti haline gelmişti. Konferanstan sonra, büyüyen İspolkom, yani günlük kararlardan ve idareden sorumlu Sovyet Yürütme Komitesi, şimdi bölgelerden gelen temsilcilerin de dahil olmasıyla birlikte, resmî olarak Bütün Rusya Merkezî Yürütme Komitesi veya VTsİK olarak adlandırıldı. Bu isimlerden herhangi biri veya hepsi kullanılabilirdi. Menşeviklere göre, Tsereteli damgasını sovyet konferansında vurdu; tartışmaları koordine ediyor, yeni bir tür profesyonellik aşılıyor, *postolku-poskolku* pozisyonlarını ve devrimci savunmacılığı güçlendiriyordu. Tsereteli, diğer ülke halkları kendi hükümetlerini devirmedikleri veya onları yönetimlerini değiştirmeye zorlamadıkları sürece, "Rus Devrimi, ülke içi güçlere karşı gösterdiği cesaretin aynısıyla yabancı düşmanlara karşı savaşmaya devam etmeli-

dir" diye açıkladı. Oysa Bolşevikler adına Kamenev, partinin ülkenin savunulmasında değil, devrimin zorunlu ihracında ısrar eden enternasyonalist görüşünü gündeme getirdi; Rus deneyimi, "savaşan tüm ülke halklarının isyanı için bir başlangıca" dönüştürülmeliydi.

Onun pozisyonu, katı, somut olarak farklı bir politikanın ifadesinden çok, bir nüans ve emel meselesiydi. Öyle olmasına rağmen, Tseretelli'nin 325 oyuna karşılık 57 oy alarak yenilgiye uğradı. Yine de, Bolşevik ağır toplar sağa, Sovyet'teki diğer bazı sosyalistler sola yönelerek, her iki kampı ortada birleştirmeyi başardılar. Sovyet ve Geçici Hükümet arasındaki ilişkilerde, Menşevik Steklov tarafından yönlendirilen resmî Sovyet pozisyonu, bu ilişkinin teyakkuz halinde bir denetime tabi tutulması için öylesine şiddetle ısrar etti ki, tatmin olan Kamenev, alternatif Bolşevik çözümünü geri çekti.

Böylesi yakınlaşmaların sadece birkaç günü kalmıştı.

***

"Mühürlü tren", Stuttgart ve Frankfurt'tan geçerek, 29 Mart'ta Berlin'e vardı. Oradan sahile yöneldi. Tüm Almanya boyunca Lenin, yazılar yazdı. Bu trende olması beklenmeyen bir restoran vagonundan temin edilen içeceklerle donanmış olarak kabinine kapanan Lenin, ağaçlar ve kasabalar hızla geçilirken, karalamalarına devam etti. Böylece, Mart'ta, uyruksuz bir trende, Nisan Tezleri olarak bilinecek olan şey doğdu.

Almanya'nın vahşi kıyılara sahip Jasmund yarımadasında bulunan Sassnitz kasabasında, bir İsveç buharlı gemisi yolcularını bekliyordu. İsveç'in en güneydeki kasabası Trelleborg'a gitmek için, sallanan ahşap iskeleye tırmanmaya başladıklarında hava kararmıştı. Yolculukları haber olmuştu ve gazeteciler onları izliyordu. Stockholm belediye başkanı, İsveç'in başkentine doğru yola çıkmalarından önce grubu karşıladı. Lenin, başkentte kitaplar satın aldı, yeni elbiseler alması için kendisine yalvaran

yoldaşlarıyla alay etti ve Rus solcularının bir toplantısına katılmak için zaman buldu.

Devrimci Rusya'nın ilk tam ayının son gününde, yoldaşlar geleneksel Fin kızaklarına bindiler ve Stockholm'un dışındaki taze karlar üzerinden, Finlandiya'ya –Rus Mıntıkası– doğru kayıp gittiler.

4
Nisan: Savurgan

Cani Kara Yüzler –ultra-monarşist pogrom tutkunları, proto-faşistler ve nefret gizemcileri– gibi pisliğin içindeki ideologlar ve onlara gerçekten inananlar, pusuya yattılar ve kapalı kapılar ardında planlarını yaptılar: Fırsat kolluyorlardı. Devrimin ilk günleri, aşırı sağın nasıl gizlendiği ve dağıldığıyla ilgili olarak dikkat çekiydi. Aşırı sağın yüksek-profilli simalarının çoğu Şubat'tan sonra ya ülkeyi terk etmiş ya da tutuklanmışlardı. Sadece dengesiz Purişkeviç, tamamen güçsüz, tolere edilmiş, dişleri sökülmüş bir durumda serbestçe dolaşıyordu. Özellikle Petrograd'ın politik kabuğu, radikalleri ılımlılar ve ılımlıları da sağ-kanatta tekrar pozisyonlandırarak, sol-kanada doğru kaydı.

O günlerde herkes sosyalistti veya sosyalist olduğunu iddia ediyordu. Kimse burjuva olmak istemiyordu.

Devrimin arifesine kadar Kadetler, ara sıra liberalizmi bile kucaklayan, reaksiyonun harekete geçirdiği, kahramanları olmayan bir partiydi. 1917 Nisan'ına, kongrelerinden yeni çıkmış, demokratik bir cumhuriyete adanmış olarak girdiler. Ama şimdi, tarih –devrim– onları muhafazakâr yapmıştı. Partinin sağındaki Milyukov, zayıf liberalizmin kırılgan zamanlardaki güçlü taktiklerinin bir fonksiyonu olan bu eğilimin ilk tanığıydı.

Ama şimdilik, Nisan ayı başlarken, aşırı sol bile kendisini ittifak halinde, Geçici Hükümet'in düşmanı ilan etmemişti. Bu da gelecekti, Finlandiya'dan gelen trenle.

***

2 Nisan'da, Bolşevikler Lenin'den ertesi gün Petrograd'da olacağına dair haber almışlardı. Lider geliyordu. Hazırlıkları hızlandırdılar. Böylece ertesi akşam, Finlandiya ve Rusya sınırının kesiştiği yerdeki küçük sınır istasyonu Belo Ostrov'da, Bolşeviklerin küçük ve seçkin bir grubu treni beklemeye başladı: Kollontay, Kamenev, Şlyapnikov, Lenin'in kız kardeşi Mariya ve diğerleri.

Lenin'in geri dönmekte olduğunu sadece onlar duymamıştı. Yüzlerce coşkulu işçi de, hırıltıyla yavaşça yaklaşan treni selamlamak için platformu doldurmuştu. Trenin motoru yarım saat boyunca boşuna çalışırken, toplananlar, yoldaşlarının gözleri önünde onu vagonundan dışarı çağırıp ve omuzlarına alıp neşe içinde geçit töreni yaparak Lenin'i utandırıyorlardı. "Yavaş olun, yoldaşlar" diye mırıldandı Lenin. En sonunda onu bıraktılar ve rahatlayarak tekrar yerine oturdu. Artık partinin heyecanlı eskortu ona katılabilirdi.

Şoka girmek üzereydiler.

Elinden geldiği kadar Lenin, yoldaşlarının savaş ve Geçici Hükümet hakkındaki yazılarını izlemeye çalışmıştı. Kronştadtlı Bolşevik bir deniz subayı olan Raskolnikov, "Vladimir İlyiç,

Kamenev'e patladığı zaman, daha henüz vagona yeni girmiş ve oturmuştuk" diyordu. "Senin *Pravda*'da bu yazdıkların nedir? Birkaç sayısını gördük ve sana gerçekten küfrettik." Bu, onun eski bir yoldaşı selamlamasıydı.

Devrimciler, kararmakta olan manzara boyunca evlerine doğru yol aldılar. Tutuklanma riski var mıydı? Lenin tedirgin bir şekilde sordu. Karşılama grubundakiler buna gülümsediler. Nedenini kısa sürede anlayacaktı.

Tren saat 23'de Petrograd'a girdiği zaman, Finlandiya İstasyonu devasa bir hoş geldin tezahüratıyla yankılandı. Lenin en sonunda, devrimin başkentinde kendi varlığını kavramaya başladı. Yoldaşları, partinin gücünü göstermek için, dost garnizonları davet ederek ayarlamalar yapmışlardı, ancak kalabalığın onun için yaptığı tezahüratlar gerçekti. İstasyon, parlak kızıl bayraklarla donanmıştı. Şaşkınlıkla platforma adım atarken, biri Lenin'e, duruma uygun olmayan bir buket uzattı. Binlerce insan onu selamlamak için gelmişti: işçiler, askerler, Kronştadt bahriyelileri.

İyi dileklerini sunmak isteyen kalabalık Lenin'i, hâlâ "Çar'ın Odası" olarak anılan muhteşem bir odaya götürdü. Orada, Sovyet yetkilileri, onu selamlamak için kendi fırsatlarını bekliyorlardı. Ciddî, dürüst bir aktivist olan Sovyet başkanı, Gürcü Menşevik Çheidze, her zaman takındığı yapmacık cana yakın tavrını kaybetmişti. Bolşevik lider odaya girdiğinde Çheidze konuşmaya başladı, ama bu ne bir hoş geldin konuşmasıydı ne de hatta bir konuşmaydı. Orada olan Suhanov, elbette bu konuşmayı bir "vaaz", "somurtkan" bir vaaz olarak adlandırdı.

Çheidze, "Yoldaş Lenin, Petrograd Sovyeti ve devrim adına sana, Rusya'ya hoş geldin diyoruz" dedi. "Ama düşünüyoruz ki", endişeli şekilde devam etti, "devrimci demokrasinin temel görevi, devrimi dışarıdan ve içeriden gelecek saldırılara karşı savunmaktır. Bu amacın, ihtilafı değil, demokratik güçlerin yakınlaşmasını gerektirdiğini düşünüyoruz. Senin de, bu amaçların peşinde olarak bize katılacağını umuyoruz."

Çiçekler, yarı unutulmuş olarak, Lenin'in parmaklarında asılı duruyordu. Çheidze'yi görmezden geldi. Başını kaldırıp, tavana baktı. Yalvaran Menşevik hariç her yere baktı.

En sonunda Lenin cevap verdiğinde, bu, ne Sovyet başkanınaydı ne de onun delegasyonunda bulunan herhangi birine. Onların yerine, orada bulunan başka herkese, kalabalığa konuştu –"sevgili yoldaşlarına, askerlere, denizcilere ve işçilere." Emperyalist savaş, diye kükredi, Avrupa iç savaşının başlangıcıdır. Uzun süredir özlenen uluslararası devrim yakındır. Kışkırtıcı şekilde, Alman yoldaşı Karl Liebknecht'i adını vererek övdü. Her zaman bir enternasyonalist olmuş olan Lenin, bu ilk adımdan başlayarak inşa etmek için coşkulu bir çağrıyla konuşmasına son verdi: Yaşasın dünya çapındaki sosyalist devrim!"

Onun Sovyet ev sahipleri afalladı. Kalabalıklar başka bir konuşma daha talep ederken, onlar uyuşmuş vaziyette sadece izlediler. Lenin hızla istasyonu terk etti, bir arabanın kaportasına çıktı ve önerilerine başladı. "Utanç verici emperyalist kıyımda yer almayı" şiddetle aşağıladı; "yalanları ve sahtekârlıkları" vurgulayıp "kapitalist korsanları" suçladı.

Postolku-poskolku için ne kadar çok şey.

***

Şubat ve Mart ayları, mimarî yapıların kamulaştırılması festivalleri gibiydi. Devrimci gruplar, görkemli binaların yanı sıra, hükümet binalarını da ele geçirdiler ve işgal ettiler. Geçici Hükümet'in ve Sovyet'in, böylesi kamulaştırmalara tolerans göstermekten başka seçeneği yoktu. 27 Şubat'ta, şehir şiddetle sarsılırken, efsanevî balerin Matilda Kşesinskaya ve oğlu Vladimir, Petrograd'ın ana camisinin yüksek minarelerinin altında, Neva'nın kuzey tarafında, Kronverkskiy Prospekt 1-2 numaradaki modern malikânelerinden kaçtılar: neredeyse devrimci askerlerin onu ele geçirmelerinden hemen önce.

Malikâne, birbirine içten bağlı yapıların, merdiven ve salonların, asimetrinin tuhaf ve çarpıcı bir örneğiydi. Mart ayının

ortasında Bolşevikler, burasının mükemmel bir karargâh olacağına karar vermişler ve fazla gürültü çıkarmadan oraya taşınmışlardı. 3 Nisan gecesi, Lenin'in, ülkesine geri dönüşünde onu karşılamak için toplanan yoldaşları için görüşlerini netleştirdiği yer söz konusu malikânenin belirgin *art-nouveau* tarzındaki tasarımlar arasındaki ana toplantı salonundaydı.

Bütün Rusya Sovyetler Konferansı'nın son günüydü. Orada, Bolşevik grup, liderliğin Geçici Hükümet üzerindeki "teyakkuz halinde denetim" politikasını oybirliğiyle onaylamıştı ve Stalin ve Kamenev'in, cephedeki "düzen bozucu faaliyetlere" karşı muhalefetini geniş çapta kabul edilmişti. Ertesi gün, Menşevikler ve Bolşevikler arasında birlik konuşmalarının başlaması gerekiyordu. Lenin'in müdahale ettiği ruh halinin müziği buydu.

Suhanov, "sadece beni, bir inançsızı değil, tüm inananları da şaşırtan ve sersemleten, gök gürültüsü-gibi olan o konuşmayı asla unutmayacağım" dedi "... Sanki bütün elementler ve evrensel tahribat ruhları bulundukları yerlerden ayağa kalkmışlar... Kşesinskya'nın kabul odasındaki büyülü havarilerin başlarının üzerinde dolanıp duruyorlardı."

Lenin'in talep ettiği şey, devrimin devamıydı. "Teyakkuz halinde olma" konuşmalarını hakaretler yağdırarak reddetti. Sovyet'in "devrimci savunmacılığını", burjuvazinin bir enstrümanı olmakla suçladı. Bolşevik "disiplinin" eksikliğine öfkelendi.

Yoldaşları ürkütücü bir sessizlik içinde dinlediler.

***

Ertesi gün, Tavrida Sarayı'nda, Lenin yine müdahale etti, iki kez. Birincisi, Sovyet Kongresi'nden gelen Bolşevik delegelerin bir oturumunda; sonra, nefes kesen bir cüretkarlıkla, birliği tartışmak için yapılan Bolşevik-Menşevik toplantısında. Yalnızlığının farkında olan Lenin, devrimin yeni ufuklarını açan dokümanı "Nisan Tezleri'ni sunarken, parti politikasından çok, kişisel fikirlerini ortaya koyduğunu açıkça belirtti.

On maddelik görüşleri arasında, Geçici Hükümet'e "sınırlı destek" ve Bolşevik Peterburg Komitesi'nin "muhalefet yok" sözünü toptan reddeden maddeler vardı. Lenin, "devrimci savunmacılığı", en küçük bir taviz vermeksizin' –cephede kardeşlik bağları kurmaya devam etmeyi savunarak– reddetti. Toprak sahiplerinin mülklerine el konulmasını ve toprağın ulusallaştırılmasını, köylü sovyetlerinin tasarrufuna bırakılmasını talep etti; Sovyet kontrolünde tek bir ulusal banka olmasını; ve polisin, ordunun ve bürokrasinin ilgasını talep etti. Şu anda, dedi, gündem, iktidarı hükümetten alma mücadelesinin ve herhangi bir parlamenter cumhuriyet yerine "Sovyetler Cumhuriyeti'ni yerleştirme mücadelesinin zaruretini açıklamaktır.

Onun konuşması büyük gürültü kopardı. Tezlerinin etkisi elektrik çarpması gibiydi ve Lenin neredeyse tamamen yalnızdı. Birbirini izleyen kızgın konuşmacılar onu suçladılar. Lenin'in aforoz ettiği ünlü Menşevik Tsereteli onu, Marx ve Engels'i terk etmekle suçladı. Bir zamanlar önde gelen bir Bolşevik olan Menşevik Goldenberg, Lenin'in şimdi, "Bakunin'in tahtında oturan" bir anarşist olduğunu söyledi. Öfkeli Menşevik Bogdanov, Lenin'in sözleri "bir delinin hezeyanlarıdır" diye avazı çıktığı kadar bağırdı.

Denizaltıların istila ettiği sularda, tehlikeli bir deniz yolculuğundan sonra, sürgünden Petrograd'a Lenin'den beş gün sonra ulaşan SR lideri Çernov, Lenin'in "politik aşırılıklarını", onu marjinalleştirecek ölçüde eksiksiz bir şey olarak görüyordu. Savurganın şoke edici konuşmasının akşamında, başka bir Menşevik, Skobelev, Milyukov'u Lenin'in "delice fikirleri" onu bir tehlike olmaktan uzaklaştırmıştır, diye temin etti; ve Prens Lvov'a, Bolşevik liderin artık "hükümsüz" olduğunu söyledi.

Peki ya Bolşevikler? Onlar ne tür bir dehşet içindeydiler?

18 Nisan'da, Peterburg Komitesi'nin, on üç oya karşılık iki ve bir çekimser oyla, Tezleri reddettiği sıkça iddia edilir. Ancak bu hikâye, kusurlu zabıtlara dayanmaktadır. Orada bulunanlardan ikisi, Bagdatev ve Zalejskiy, daha sonra, komitenin Tezlerin *onayı* yönünde oy kullandığında ısrar ettiler. On üçe karşılık

iki oyla, bu Tezlerin eleştirilmeden veya şartsız kabul edilmesi için, Zalejskiy'in verdiği oldukça düşündürücü önerge reddedilmişti. Komite, bunun yerine, ayrıntılarına muhalefet etme hakkını saklı tuttu.

Ve muhalefet ettiler de. Lenin'in Kşesinskaya malikânesindeki konuşmasından sonra yoldaşları, endişe duymakta çekingen davranmadılar.

Çekişmeler, Lenin'in partinin adını değiştirmelerini önermesi veya Kurucu Meclis'i toplamak için yapılan daha geleneksel propaganda yerine, Sovyetlere yeni politik vurgular yapılması gibi, çoğunlukla taktik sorunlarla ilgiliydi. Sorun olan özel bir nokta da, Lenin'in neredeyse *iğrenerek,* inatla karşı çıktığı, Geçici Hükümet'ten, asla kabul etmeyeceği ve de edemeyeceği, "izin verilemez, yanılsamaları besleyen "'taleplerde'" bulunulmasıydı. Bunun yerine o, hükümete asla güvenilemeyeceğinin, sovyetlerde "sabırla anlatılmasını" savunuyordu. Tam tersine Bagdatev, Kamenev ve diğer bazıları ise, böylesi "talepleri", yanılsamaları yıkmanın kanıtlanmış bir yöntemi olarak görüyordu, çünkü hükümet onları yerine getirmede tamamen başarısız olacaktı. Kamenev buna "teşhir etme yöntemi" adını verdi.

O zaman, "Eski Bolşevizm" ile Lenin'in tezleri arasında devamlılık olduğu, Ludmila Stahl gibi birçok aktivist tarafından ileri sürülebiliyordu. Ancak taktikler ve analizler –ve vurgu– arasında geçirgen bir doku mevcuttu. Kesinlikle bir hısımlık vardı, ancak taviz vermeyen tezlerdeki vurgu, kesinlikle "salt" bir retorikten daha fazlasıydı. Hem Lenin'inden yana olanların ve hem de ona karşı olan bazı partililerin tezleri Bolşevik geleneğin ihlali olarak görmeleri sürpriz değildi. Böylesi tartışmalar, eş zamanlı olarak, paylaşılan temelin derinliğinin yanlış anlaşılmaları *ve* "Uzaktan Mektuplar'da olduğu varsayılandan daha önemli olan gerçek ayrılığın semptomları olabilirdi.

Lenin'in gittiği yolla ilgili Bolşevik endişeler çok yaygındı. Kiev ve Saratov örgütlenmeleri Tezleri toptan reddettiler. Üyeleri, Lenin'in çok uzun zamandan beri Rusya dışında olduğu için durumu anlamadığını söylediler. Sürgündeki yoldaşı ve yakın

işbirlikçisi Zinovyev Tezleri, "hayret verici" olarak sıfatlandırdı; diğer partililer o kadar kibar değillerdi.

Başlangıçta, *Pravda* yayın kurulu Tezleri yayınlama konusunda tereddütlüydü, ama Lenin ısrar etti ve Tezler 7 Nisan'da yayınlandı –bunu hemen ardından Kamenev'in, Bolşeviklerle Lenin'in "kişisel görüşleri" arasına mesafe koyan "Anlaşmazlıklarımız" adlı makalesi izledi. Kamenev, "Lenin'in genel planı, burjuva-demokratik devrimin *tamamlandığı* varsayımından yola çıkıp, bu devrimin derhal bir sosyalist devrime dönüştürülmesi üzerine inşa edildiği sürece, bize kabul edilemez görünüyor" diye yazdı. "

Parti, her zaman, sol-kanatta yer alanlardan çok, köylülükle işbirliği halindeki işçi sınıfı unsuruna odaklanmıştı. 1905-sonrasının "Eski Bolşevik'i, Rusya'daki devrimin, kararlı bir şekilde, belli belirsiz de olsa, kaderi feodalizmin pisliklerini silip süpürmek ve toprak meselesi de dahil olmak üzere, sadece bir burjuva-demokratik sisteme doğru hareket olarak görülebilecek şeyi gözetmek olan "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" görevini yükleneceğini umuyordu. 1914 gibi geç bir tarihte Lenin hâlâ, bir Rus devriminin "demokratik bir cumhuriyetle... büyük topraklara el konulmasıyla ve sekiz-saatlik iş günüyle" sınırlı olacağını yazıyordu. Ama şimdi, Kamenev'in formülünü, "modası geçmiş", "çok kötü", "ölü" bularak reddediyordu. Lenin Nisan Tezleri'nde, Rusya'nın tam da şu anda "devrimin birinci aşamasından, iktidarın proletaryanın ve köylülerin en fakir olanlarının eline bırakılması gereken ikinci aşamasına geçtiğini, yazdı.

Bu bir vardiyaydı. "İkinci aşama" söz konusu olduğunda Lenin'in kafası netti; bir Avrupa sosyalist devriminden önce, sosyalist devrimi "önermek" bizim acil görevimiz" değildir, ama görevimiz, Menşevikler tarafından savunulan politik sınıf işbirliğinin peşine düşmekten çok, iktidarı çalışan halkların eline vermektir. Bolşevik aktivist Sapranov, daha sonra genç Eduard Dune'a şöyle açıklıyordu: "Bırakın burjuva ticaretini yapmaya, atölyelerini ve fabrikalarını inşa etmeye devam etsin, ama

iktidar fabrika sahipleri, tüccarlar ve onlara hizmet edenlerde değil, işçilerde olmalıdır." Hâlâ, bir tarafta "ticaret yapmak ve inşa etmek" ve diğer tarafta "iktidar" arasında illâ halis bir ateş duvarı yoktu, ama en azından, bir gözü ufukta olan Lenin'in daha ileri gitmeyi ima eden eğilimi vardı. Ne de olsa, iktidarı ele geçirmeye içkin siyasal bir mantık vardı. Lenin'in vurgusunda bile manidar bir şey vardı –sosyalizmi önermek acil görevimiz değildir– ama...

Lenin'in kendi partisi tarafından, Troçki'nin "Sürekli Devrim" sapkınlığına düşmekle, Şubat devrimini, tam bir sosyalist isyana doğru döndürmek veya en azından, kararlı bir şekilde sürüklemekle suçlanmasına şaşmamak gerek.

Ancak daha fazla sayıda Bolşevik sürgün geri dönüyordu. Ve onlar, geride kalanlardan daha radikal olma eğilimindeydiler. Ülkedeki ekonomik durum giderek kötüleşiyor, Geçici Hükümet'in yetersizliği netleşiyor, sınıflar-arası işbirliğinin kısa süren balayı havası dağılıyordu. Ve Bolşevikler, çoğunlukla, hayal kırıklığına uğramış kızgın çevrelerden, hatta aceleci gençlerden taraftar devşiriyordu. İşte bu bağlamda Lenin, yoldaş kazanmak için kampanya başlattı.

Ve onun bu inatçılığı, partinin güncel "Menşevikvari" pozisyonundaki belli bir istikrarsızlığı öne çıkardı. Ki buna göre, Bolşeviklerin sağ-kanadından bazıları, burjuva hükümetinin bunları yerine getiremeyeceğinde ısrar ederlerken, tarihin sosyalizm için "hazır olmadığını" ima eder görünüyorlardı.

Lenin'in dönüşünden on gün sonra, Bolşeviklerin Birinci Petrograd Şehir Komitesi Konferansı yapıldı. Lenin burada, Geçici Hükümet'in "basitçe" devrilemeyeceğinde, önce Sovyet'te çoğunluğu kazanmanın gerekli olduğunda ısrar ederek, savını geliştirdi. Delegeler, hâlâ birbiri ardına onu anarşizmle, şablonculukla, "Blanquizm" ile –on dokuzuncu yüzyıl Fransız sosyalisti Auguste Blanqui'nin radikal komplocu yaklaşımının modern tekrarı– suçluyorlardı. Ancak şimdi, geri dönüşünden bir-buçuk hafta sonra, o da taraftar toplamıştı. Aleksandra Kollontay ve Ludmila Stahl gibi cesurca onun yanında yer alanlar

seslerini yükselttiler. Ayrıca oldukça yüksek sayıda çekingen taraftara da sahipti, çünkü konuşmacıların çoğu onun aleyhinde konuşsalar da onun Geçici Hükümet'e karşı çıkan çözümü, iki çekimser oy ve on üçe karşı altı oyla geçti.

Parti içi kadrolardaki bu kayma, kısa sürede Geçici Hükümet için bela çıkaracaktı.

***

Bu Nisan günlerinde, Mart ayındaki sosyal cümbüşün uzatmaları devam etti, ama şimdi daha sert ve daha acı bir şekilde. Genel krizin ilk işaretlerini görmek hiç de zor değildi.

Nisan'ın ilk günlerinde, binlerce asker eşi *–soldatki–* başkent boyunca yürüyüşe geçti. Bu kadınlar, savaşa dezavantajlı, kaşları çatık ve tehlike içinde, bağışlara ve yetersiz devlet yardımına muhtaç şekilde başlamışlardı. Ama kocalarının yokluğu aynı zamanda beklenmedik bir bağımsızlık anlamına da geliyordu. Onların yiyecek, destek ve saygı talepleri Şubat'ta radikal bir dönemece girdi. Bu eğilim devam etti. Herson bölgesinde, bir gözlemci, *soldatki*'nin zorla evlere girdiklerini ve hak edilmemiş olarak gördükleri lüks ürünlere "el koyduklarını" gördü.

> Sadece kanuna karşı gelmekle ve mümkün olan her yerde yetkilileri sindirmekle kalmadılar, aynı zamanda şiddet içeren olaylar da yaşandı. Mallarını indirimli fiyattan satmak istemeyen devletin un tüccarları, bir grup asker eşi tarafından dövüldü ve aceleyle yardıma koşan *pristav*, yerel polis şefi, aynı kaderden kıl payı kurtuldu.

Kırsal kesimde *volost* ve kasabalarda *zemstvo* gibi yerleşik yerel kurumların arasında, sovyetlerin ve kongrelerin ve konferansların ve köylü meclislerinin bolca ve karmaşa içinde yayılması, tehditkâr biçimler almaya başlıyordu. Mart gibi erken bir tarihte, Volga'da, kavgacı kırsal komünler, toprak sahipleriyle kiralar ve mera hakları yüzünden tartışmalara başlamışlardı. Köylü çeteleri, artan bir şekilde, baltalarıyla ve testereleriyle özel

korulara girme ve ağaçları kesme eğilimi gösteriyorlardı. Şimdi, Nisan'da, özellikle kuzey-batı bölgelerinde– Balaşov, Perovsk, Serdobsk– bu hareket yükselişe geçti. Bazen köylüler basitçe, soyluların çayırlarını kendi kullanımları için biçiyorlar ve tohum için sadece adil olarak hesapladıkları fiyatları ödüyorlardı.

Bu "adalet" anlayışı önemliydi. Kuşkusuz, sınıf öfkesinin hırçınlaştığı ve zalimliğin söz konusu olduğu anlar da vardı. Ancak köy komünlerinin toprak sahiplerine karşı hareketleri genelde, ekonomik adalet bağlamında, dürüstlükle ifade ediliyordu. Bazen bu, taleplerinin, sempati duyan yerel aydınlar tarafından formüle edilen manifesto ve deklarasyonlarla veya bilge kişilerin sözleri aracılığıyla, sözüm ona-yasal biçimde sunulması gerekiyordu. Bu, üzerinde çalışan herkes için, toprağın eşit paylaşımına duyulan bin yıllık geleneksel özlemin –bu yeniden dağıtım, "kara bölüşüm olarak biliniyordu– ve onu izleyecek özgürlüklerin kendiliğinden gerçekleşmesiydi.

Vyatka vilayetindeki Rakalovsk volost'undan 130 kara cahil köylü, yazıcılarına, Petrograd Sovyeti'ne hitaben 26 Nisan tarihli kolektif bir mektupta şunları yazdırdılar; "Hükümetin, hanedanın, manastırın, kilisenin ve büyük toprak sahiplerinin" toprakları, hiçbir tazminat ödenmeksizin halka teslim edilmelidir, çünkü onlar emekle değil, çeşitli aşk kaçamaklarıyla elde edilmişlerdir, çarın etrafında dönen sinsiliklerden ve düzenbaz davranışlardan söz etmeye gerek bile yok."

Bu, imparatorluk boyunca, yeni politize olmuş, bu mücadeleye yeni başlamış ve buna istekli insanlardan yağmur gibi gelen mektuplardan sadece biriydi. Bu mektuplar Şubat'tan itibaren ülkenin her yerinden, Sovyet'e, hükümete, toprak komisyonlarına, gazetelere, SR'lere, Menşeviklere, Kerenskiy'e, bir gücü veya önemi varmış gibi görünen tüm kişi ya da örgütlere gönderiliyordu. Bu ilk aylarda, mektupların tonu hâlâ, neredeyse sinik denilebilecek şekilde dikkatle seçiliyordu ve şüpheci olsalar bile, genelde ümit dolu ve neşeli mektuplardı. Meraklı insanların yalvarışları, önerileri, soruları, önlemleri ve inlemeleri. Mektuplar, uzun paragraflar, noktalama işaretlerinin kullanılmadığı blok

metinler, alelacele yapılmış metaforlar içeriyorlardı ve yazmaya alışkın olmayanların sözüm ona-resmî tarzda yazdıkları şeylerdi. Şiirler ve dualar ve beddualarla doluydular.

Tula Pirinç Kartuş Fabrikasının kızgın işçileri üretimlerini *İzvestiya*'da savundular. Vologda'daki Lodeyna köyü sakinleri Sovyet'e, sosyalist gazeteler göndermelerini isteyen mektuplar yazdılar. Atlas Metal Fabrikasındaki "Kıdemli İşçiler Komitesi", Menşevik basında, alkolizmden şikâyet etti. Kafkasya ordusunun İkinci Batarya Meclisinin askerleri, "son derece saygı duyulan vekil "Çheidze'ye direkt mektuplar yazdılar ve eğitim eksikliklerinden yakınarak, Menşevik liderden kitaplar istediler. Kiev'deki 2 Numaralı Ulaşım Tamir Atölyesi çalışanları da, ona, içine devrim şehitleri için kırk iki ruble yardım ekledikleri bir mektup yazdılar.

Aylar boyunca yazılan bu mektuplar, gittikçe daha öfkeli ve ümitsiz hale gelmeye başladılar. Birçok insan zaten kızgındı ve bir o kadarı da sabırsızlanıyordu.

Rakalovsk köylüleri başkanlarına, "borçlardan ve kölelikten bıktık usandık" diye yazdırmışlardı "mekân ve ışık istiyoruz."

***

18 Nisan'da, Geçici Hükümet, bir önceki ay, Milyukov'un provokatif mülâkatından sonra Sovyet'in talep ettiği gibi, yabancı müttefiklerine, resmî "Devrimci Savunmacılık" savaş amaçlarıyla ilgili bir telgraf gönderdi. Ancak Milyukov, böylesi bir hamleyi bertaraf etmek, affedilemez bir ihanet olarak gördüğü şeyin altını oymak için azimli görünüyordu. "27 Mart Deklarasyonunu" tekrarlayan belgeye, "telgrafın Rusya'nın savaştan çekilmeyi planladığı anlamına gelmediğini "açıklığa kavuşturan", ülkenin Müttefiklerinin "yüksek idealleri" için savaşmaya azimli olduğunu bildiren, bir not ekledi.

Kısa sürede öğrenilen "Milyukov'un notu", hain bir sağ-kanat Menşevik'in çevirdiği bir dalavere değildi. Taslak ve onun iletilmesi planları Geçici Hükümet'in sol ve sağ kanadının uz-

laşmasıyla –Sovyet'in altını kesin şekilde oymak için– kabine tarafından onaylanmıştı.

19 Nisan'da, Sovyet Yürütme Komitesi notun içeriğini öğrendiği zaman, Çheidze, Milyukov'u "devrimin şeytanî dehası" olmakla itham etti. Ve İspolkom son derece öfkelenen tek grup değildi. Ayın 20'sinde, metin çeşitli gazetelerde yayımlandığı zaman, ateşli gösteriler anında, kendiliğinden patlak verdi.

***

Şubat'ta, 5.000 askerlik bir güce sahip Preobrajenskiy Alayını isyana teşvik ederek önemli, ama hakkı teslim edilmemiş bir rol oynayan, politik bağlantısız bir romantik olan atılgan çavuş Fyodor Linde Finlandiya Alayında görevliydi. Şimdi, Milyukov'un notu, devrimin savaşı sona erdirmek için vermiş olduğu söze ihanet olarak onu yanıp tutuşturuyordu. Bir devrimci savunma taraftarı olarak Linde, notun orduyu son derece demoralize ve ajite edeceğinden korkuyordu.

Milyukov'un müdahalesi öğrenildiğinde, Linde, alayından bir taburu, Geçici Hükümet'in toplandığı yere, muhteşem neoklasik Mariinskiy Sarayı'na götürdü. Üyesi olduğu Sovyet Yürütme Komitesi'nden, davranışını onaylaması, gücünü kullanması ve hain hükümeti tutuklaması beklentisi içindeydi. Moskova ve Pavlov alayları da onun gösterisine katıldılar ve kısa sürede 25.000 kızgın asker, sarayın dışında protestolarına başladı.

Linde'de şaşkınlık ve üzüntü yaratarak Sovyet onu kınadı ve otoritesini yeniden sağlaması için, Geçici Hükümet'e yardım etmesi gerektiğinde ısrar etti.

***

Milyukov'un notu ve ona karşı artan gösteriler, Bolşevikler arasında belirsizliğe ve gerilime neden oldu. Lenin'in, o sabah başlayan Birinci Bolşevik Petrograd Şehir Konferansının acil oturumunda bu sorunla ilgili onaylanan kararı, hiç de karak-

teristik olmayan bir şekilde muğlaktı. Notu mahkûm ediyor ve savaşı sona erdirmenin sadece iktidarın Sovyet'e devredilmesiyle mümkün olabileceğini ileri sürüyordu –ama işçileri ve askerleri sokağa çağırmıyordu.

Ama binlerce asker ve işçi, Milyukov ve Guçkov'un istifalarını talep ederek sokaklara dökülmüştü bile. Sovyet onlara dağılmalarını emrettiği zaman, yüreği yanık Linde de dahil olmak üzere, çoğu, itaat etti. Ancak göstericiler hâlâ, "Kahrolsun Emperyalist Politika ve "Kahrolsun Geçici Hükümet" yazılı pankartlarını taşıyorlardı.

Ve böylesi sloganlar, bazı Bolşevik bölge delegelerinin hoşuna gitti. Partinin sol kanadında, bu tür gösteri ve müdahalelere eğilimli bir ruh hali söz konusuydu. Aynı gün, konferansta, Nevskiy Askerî Örgütlenmesi, Sovyet'i iktidara el koymaları için, askerleri harekete geçmeye çağırmıştı. Ludmila Stahl, yoldaşlarına, "Lenin'den daha solda" olmamaları için yalvardı ve en sonunda delegeler, "Merkez Komitenin kararıyla, yani Lenin'in kendisiyle "dayanışmaya çağrı" konusunda anlaştılar: Bu daha çok sorunu baştan savan bir önergeydi.

Ancak ertesi gün, aralarındaki askerler daha az olsa da, binlerce gösterici yine sokaklardaydı. Yine aynı dalga vardı. Hükümetin devrilmesi mi? Bu düşüncenin Bolşevikler arasında çekim gücü vardı.

Yüzlerce bildiri nüshası rüzgârda uçuşuyordu, bazılarının üzerine basılarak geçiliyor, çoğu yakalanıyor ve okunuyordu: bir baş belasının imzasız düşünceleri. Manşeti, "Kahrolsun Geçici Hükümet!" idi. Yoldaşlar aralarında suçlunun, Putilov işçisi, aşırı-sol bir Bolşevik ve Merkez Komite adayı olan Bogdatyev olduğunu fısıldaşıyorlardı. Yiğit Krondştadt Bolşevikleri sarsılmaz bir şekilde, hükümetin devrilmesinden yanaydılar. Onlar, böylesi talepleri "herhangi bir anda, silahlı güçlerle desteklemeye" hazır olduklarını ilan ettiler.

Ayın 21'inde, öğlenden sonra, gösteriler Moskova'ya da yayıldı. Başkentte işçiler, Geçici Hükümet'in sonlanması için bağırarak, Nevskiy Prospekt'i tekrar ele geçirdiler. Ama bu sefer,

ilerlemeye devam ederlerken, kendilerinin olmayan bez afişler taşıyorlardı. Başka bir kalabalık, Kazan Katedrali'nin kıvrımlı sütunlarının arasından, açılmış kollar gibi yaklaşıyordu. Bir Kadet karşı-gösterisi.

Kadetler hırçın gözlerle bakıyor ve kendi sloganlarını atıyorlardı. "Yaşasın Milyukov!" "Kahrolsun Lenin!" "Yaşasın Geçici Hükümet!"

Kubbenin gölgesi altında çatışmalar başladı. İnsanlar pankartları silah gibi kullanıyorlardı. Kavrıyorlar ve sallıyorlardı. Sonra bir dizi şoke edici tak-tak-tak sesi yankılandı. Panik halinde kaçışmaları başlatan, bir silah sesi. Üç kişi ölmüştü.

Öğleden sonra saat 3'te, işçiler tekrar Kışlık Saray'a doğru yürüyüşe geçmişlerken, Petrograd Askerî Bölgesi komutanı General Lavr Kornilov birliklerine, önlerindeki devasa Aleksandr Sütununu çevreleyen büyük meydanda, pozisyon almalarını emretti. Kornilov, 1916'da, Avusturya-Macaristan'daki esaretinden kaçmasıyla ün kazanmış, Tatar ve Kozak kontenjanından muvazzaf bir askerdi. Agresif, gösterişli, hayal gücü zayıf, zalim ve cesur Kornilov'un, Petrograd'da askerî disiplini tekrar sağlamak gibi, hiç de imrenilmeyen bir görevi vardı. Askerler, sanki ona bu görevin zorluğunu kanıtlamak isterlermiş gibi, emirlerini hiçe saydılar. Bunun yerine, Sovyet'in "geri dur" emrini yerine getirdiler.

Kornilov hızlı parlayan biriydi, ama aptal değildi. Öfkesini ve küçümsenmiş olmasını sineye çekti ve kendi direktifinden geri adım atarak, çatışmaya engel oldu.

Sovyet, krizi şiddetle çözmeye çalışmak yerine, yetkisi olmayan askerlerin sokaktaki varlığına karşı bir kararname yayınladı. Bu, Nisan Günlerini, böylesi kargaşaları sonlandırmak için etkili bir direktifti. O akşam, Sovyet Yürütme Komitesi İspolkom, Geçici Hükümet'in "Milyukov'un notuyla ilgili "açıklamasının'–geri çekilmeyle eşdeğer olan bir açıklamaydı– kabul edilmesini on dokuz oya karşı otuz dört oyla reddetti.

Aktivistlerin kanı hâlâ kaynıyordu. O akşam, Peterburg Bolşevik Komitesi'nin Yürütme Komisyonu'ndaki bir toplantıda,

hükümetin devrilmesiyle ilgili bir önergeye destek topluyorlardı. Ilımlı Bolşevikleri rezil ettikten sonra Lenin şimdi de, partisinin "aşırı-sol" kanadının endişeli ateşini söndürmek için harekete geçti.

Onun 22 Nisan tarihli kararı şunu belirtiyordu: "Kahrolsun Geçici Hükümet sloganı, içinde bulunduğumuz anda doğru olmayan bir slogandır", çünkü henüz devrimci işçi sınıfının yanında bir çoğunluk yoktur. Böylesi bir ağırlığın yokluğunda, "böyle bir slogan ya boş bir ifadedir ya da nesnel olarak, maceracı bir karakterin girişimlerine tekabül eder." "Sadece Sovyet bizim politikamızı benimsediği ve iktidarı kendi ellerine almak istediği zaman, böylesi bir devirden yana olacağız" diye tekrarladı.

Nisan Günleri, buna niyet edilmiş olmasa da, önemli bir ders verdi. Şu kesinlikle netleşmişti ki, Sovyet istese de istemese de, Petrograd Garnizonu'nun üzerinde Geçici Hükümet'ten veya subaylarından çok daha fazla güce sahipti.

***

Nisan Günlerinin isyanları, başkentte acelecilik olarak görülebilirdi, ama ilerleme ve değişiklik dalgası tüm ülke boyunca hâlâ çok güçlüydü. Şubat'ın deneysel ve şiddetli yıkımları, muazzam Rus toprakları boyunca özel şekiller geliştirerek, özgürleşmenin daha ciddî, biçimsel arayışlarına doğru kanalize olarak ilerledi. Uluslardaki ve azınlıklardaki huzursuzluk, özerklik için hareketlenmelere dönüşüyordu.

Çoğunluğu Budist olan Sibirya'nın Buryat bölgesi, Trans-Sibirya Demiryolunun ana şehri İrkutsk'a 1898'de ulaşmasından bu yana, Rus göçmen dalgalarına tanıklık etmişti. Bunu izleyen yıllarda bölge, ayrımcı yasalara karşı Buryat isyanlarıyla sarsılmıştı ve Rus rejiminin şovenist kültürel ve politik tehditleriyle yüzleşmişti. 1905'te yapılan bir Buryat kongresinde, öz-yönetim hakkı ve dil ve kültürel özgürlük çağrısında bulunulmuştu: Bu çağrı bastırılmıştı. Şimdi, yeni özgürlük dalgasıyla, İrkutsk'da yeni bir Kongre toplandı –ve bağımsızlık lehine oy kullandı.

Kafkasya dağlarında, Osetya'da yerel halk, yeni demokratik devlette, öz-yönetim organlarını oluşturmak için bir kongre topladı. Karadeniz'de, Rusya'nın güney bölgesi Kuban'da, başkanı şimdiye kadar çar tarafından tayin edilen Rada'daki yerel Kozaklar bu organı, en üst yerel idarî güç olarak ilan ettiler. Şubat devrimi tarafından cesaretlendirilen ve kendi programlarını savunduğunu hisseden, modernleşmeci Müslüman Ceditçi hareket Taşkent, Türkistan'da ve bölge boyunca, –halihazırda Sovyetlerin yayılmasıyla altları oyulan– eski yönetim yapılarının yıkılmasına yardım eden ve yerli Müslüman nüfusun rolünü artıran bir İslam Şurası kurdular. Ayın sonu geldiğinde şura, şehirdeki ilk Pan-Türkistan Müslüman Kongresini topladı. Kongrenin 150 delegesi Geçici Hükümet'i tanıdı ve ittifakla, gerçek bir bölgesel özerklik çağrısında bulundu.

İlerleme yönündeki böylesi denemeler, sadece uluslar arenasına özgü değildi. Şubat devriminden hemen sonra, Müslüman Duma vekilleri tarafından çağrısı yapılan Müslümanların Bütün Rusya toplantısı hızla yaklaşıyordu –ama bundan önce, 23 Nisan'da delegeler, Kazan, Tataristan'da Bütün Rusya Müslüman Kadınlar Kongresi'nde bir araya geldiler. Orada, elli dokuz kadın delege, çoğunluğu kadın olan 300 kişilik güçlü bir dinleyici topluluğunun önünde, Şeriat yasasının statüsü de dahil olmak üzere, çok eşliliği, kadın haklarını ve türbanı tartışmak için bir araya geldi. Politik ve dinî mevkidekilerden bir dizi katkı geldi: Dindar akademisyen Fatima Latifiya ve İslam yasaları konusunda bir uzman olan Labiba Huseynova'nın katkıları kadar, Zulayha Rahmangulova ve yirmi iki yaşındaki şair Zahida Burnaşeva gibi sosyalistler de katkıda bulundular.

Delegeler, *Kuran*'daki emirlerin tarihsel olarak spesifik olup olmadıklarını tartıştılar. Tarih-ötesi ortodoksluğun birçok destekçisi bile metinleri, kadınların camiye gitme hakları olmadığını veya erkeğin birden fazla eşe sahip olmasının, sanki "adilmiş gibi", sadece ilk eşinin izniyle –önemli bir uyarı– mümkün olduğunu dile getiren muhafazakâr seslere karşı kullanmak için yorumladılar. Toplantıda, çok eşlilikle ilgili bu ilerici-gelenekçi

pozisyonun onaylamasından memnun kalmayan feministler ve sosyalistler, Burnaşeva da dahil olmak üzere, üç üyelerinin, gelecek ay Moskova'da yapılacak Bütün Rusya Müslümanları Konferansı'na katılmalarına ve çok eşliliğe karşı kendi alternatif görüşlerini sunmalarına karar verdiler.

Konferanstan, kadınların oy hakkı, cinsiyetlerin eşitliği ve türbanın mecburî-olmaması da dahil olmak üzere, on ilke geçti. Tartışmaların çekim merkezi, aşikâr şekilde, Ceditçiler veya diğer adıyla ilerici solculardı. Huzursuz zamanların bir semptomu.

***

Petrograd, Linde'nin macerası sonrasında kendine geliyordu. 24 Nisan'dan 29 Nisan'a kadar, Nisan Günlerinin hemen sonrasında, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi RSDRP'nin –1912'den beri Bolşeviklerin resmî adı– Yedinci Bütün Rusya Konferansı toplandı. Orada, Lenin, solun yeni "sağ" eleştirisini, Bolşevik sağ kanadın sol eleştirisine ekledi. Nisan Günleri bir savaş olmamalıydı, dedi. O günler daha çok, "düşmanlarımızın güçlerini barış içinde keşfetmek için fırsat günleriydi –tabiî ki düşman Geçici Hükümet idi. Coşkuya kapılan Peterburg Komitesi, "azıcık sola kayarak", "önemli bir suç" işledi, dedi.

Stalin, orijinal olarak daha ılımlı olan pozisyonunu terk ederek, Lenin için oy kullanan birkaç kişiden biriydi. Diğerleri arasında, daha tutarlı olan Kamenev'den ve Geçici Hükümeti "denetim altında tutma" pozisyonuna yapışmış olan daha sağdaki bir azınlıktan, Nisan Tezlerine muhalif sesler yükselmeye devam ediyordu. Yine de, Lenin'in, Bogdatyev ve onun maceraperestlerini doğru yola getirmek içindi, şeklinde yorumlanan, "tüm iktidar sovyetlere" çağrısı büyük bir çoğunlukla benimsendi. Tıpkı Lenin'in emperyalist savaş ve "devrimci savunmacılık'ın her ikisine de karşı çıkılmalı pozisyonu gibi.

Sadece üç hafta önce, onun önerilerinin dehşetle karşılandığı göz önüne alındığında, değişim olağanüstüydü. Parti içinden Lenine verilen destek yükseliyordu, hem de hızla.

Ancak Bolşevikler hiç de monolitik değillerdi. Lenin, "Şu An üzerine" önergesini, Kamenevizm'e bir taviz olarak hafifletme zorunluluğu hissetti ama bu önerge yine de, sekiz çekimser oy ile birlikte otuz dokuz oya karşı yetmiş bir oyla geçebildi. Dokuz kişilik Merkez Komitesi'nde Bolşevik sağ, biri Kamenev tarafından olmak üzere, dört yer kazandı. Lenin'in ayaklarını ateşe yakın tutmaya yeterliydi. Ve kendisini savaş-yanlısı eğilimleriyle rezil eden İkinci Enternasyonal sorununda, ondan ayrılmayla ilgili oylamada Lenin tamamen tek başınaydı.

Öyle bile olsa. Kongre 29 Nisan'da sona erdiği zaman Lenin, kaydettiği ilerlemelerden, ihtiyatlı olarak memnundu.

***

Ayın 26'sında, Geçici Hükümet, samimî ve duygusal bir çağrı yayımladı. Nisan Günlerinin de gösterdiği gibi, Rusya'yı kontrol edemediğini itiraf etti. "O ana kadar acil ve direkt bir rol almamış olan, ülkenin o yaratıcı güçlerinin temsilcilerini", yönetime katılmaya davet ediyordu. Bu, resmî bir işbirliği için Sovyet'e direkt olarak yapılan bir çağrıydı. Nasıl cevap vereceğiyle ilgili tartışmalarla bölünen Sovyet, kararsızlığa düştü.

Savaş bakanı Guçkov'un ve nefret edilen Milyukov'un pozisyonları savunulamaz hale gelmişti. Ayın 29'unda istifa ettiler.

Ayın bütün dramları boyunca Sovyet, yurtdışında müşkül durumda kalmış, ülkeleri Rusya'ya dönmeleri engellenmiş, muhtemelen sorgulanabilir yasal şartlarda tutulan çeşitli çaresiz devrimcinin durumuyla ilgileniyordu. Sovyet, hükümetten affedilmeleri için aracılık yapmasını talep etti. Dışişleri bakanı olarak Milyukov'un son görevlerinden biri, müttefiklere tehdit olarak, İngilizler tarafından Nova Scotia'daki bir kampta tutulan bir Rus vatandaşıyla ilgili sorunda İngiliz ve Kanadalılarla görüşmekti. Mahkûmun adı Lev Troçki idi.

Guçkov, İkili İktidarın sürdürülemez olduğuna inanıyordu ve bunun yerine, önde gelen bazı işadamlarının yanı sıra, General Kornilov gibi, silahlı güçlerin "sağlıklı" bölümleriyle birlikte,

burjuvaziyi Geçici Hükümet'in içine dahil eden sağ-kanat bir koalisyonu zorluyordu. Bu, şüphesiz, Sovyet'in izin verebileceği bir şey değildi. Ama bu onun, kendi iktidarıyla ne yapacağını bildiği anlamına gelmiyordu. Hâlâ, absürt bir şekilde, yönetemediğini açıkça itiraf etmiş bir hükümete "teyakkuz halinde denetlemeye" bağlılığını sürdürüyordu.

Aynı gün, Milyukov ve Guçkov istifa ettiler, Sovyet'in Yürütme Komitesi, Geçici Hükümet ile koalisyonu kıl payı reddetti: yirmi ikiye karşılık yirmi üç oyla. Bölgesel Sovyetler –Tiflis'te, Odesa'da, Nijniy Novgorod'da, Tver'de, Yekaterinburg ve Moskova'da ve diğer yerlerde– sosyalistlerin burjuva hükümetine katılımına, sarsılmaz bir şekilde muhalif kaldılar. Bu arada, Bolşevikler gibi, daha da solda olanlar, *tout court* [kısaca] Geçici Hükümet'e katılımdan iyice uzaklaşıyorlardı.

Ancak, aynı zamanda, işbirliği için baskılar artıyordu. Uzlaşma yanlılarının uluslararası sol kanadını temsil eden, müttefik ülkelerin vatansever sosyalist partilerinin temsilcileri, Rus hükümetine girilmesi için çok güçlü ajitasyon yapıyorlardı. Bunlar, Zimmerwald söylemindeki sosyal vatanseverlerdi. Rus halkını savaşı desteklemeleri yönünde ikna etme niyetiyle, gruplar halinde Rusya'ya geldiler. Fransa'dan Albert Thomas ve Marcel Cachin, İngiltere'den Arthur Henderson ve James O'Grady, Belçika'dan Emile Vandervelde ve Louis De Brouckère. Ülkeyi ve cepheyi turladılar, Pierre Renaudel adındaki Fransız bir sosyalistin dediği gibi, artık "yüz kızarmadan", "adalet savaşı" olarak tanımlamanın mümkün olduğu savaşçı ruhu güçlendirmek amacıyla, Rus generallerle güçlerini birleştirdiler.

İkna etmeye çalıştıkları insanların çoğu, savaştan yorgun düşmüş, umursamazlıkla düşmanlık arasında gidip geliyorlardı. Onların ziyaretçilerinin gözleri bu duruma kördü. Bu tiyatronun özellikle nahoş anlarından biri de, bir balkondan kalabalığa hitap eden Albert Thomas'ın, çocukların partisindeki bir pandomimci gibi, birkaç kişinin anladığı komik davranışlarla, Fransız dilindeki öğütlerini konuşmasına eklemesiydi. Hayalî Kayser bıyıklarını büktü, hayalî bir Rusya'yı yuttu ve izleyicilerinin bu soytarılık

karşısındaki işitilebilir tiksintilerini, övgü olarak yanlış algılayıp, melon şapkasını sallayarak, gösterisine son verdi.

***

Sosyalistlerin o hükümette yer almaları, Sovyetleri destekleyen ve hükümetle giderilemez bir karşıtlık içinde olmayan işçiler, köylüler, askerler için sadece sağduyu gereği, iyi bir şey olarak önerilebilirdi. Bazı bölgesel yetkililer, tedricî olarak bu savı öne sürmeye başladılar. Kerenskiy, halihazırda bir kabine üyesiydi, değil miydi? Ve Kerenskiy popülerdi, değil miydi? Daha fazla Kerenskiy olması nasıl kötü olabilirdi?

Sosyalist Devrimci Parti'de (SR), sol ve sağ cenah arasındaki uçurumun açıldığını kanıtlayarak, olayların akışı bu yöne kaymaya başladı. Rütbesiz askerler, hükümetin savaşı "devrimci bir tarzda" yönetmesini talep ettiler. Petrograd'daki askerî birlikler –hatta Bolşevik yanlısı zırhlı araçlar birliği de dahil olmak üzere– bu tür sebeplerle, koalisyondan yana olduklarını ilan ettiler.

Ve bu "sol" entrizm türüne, tuhaf bir aritmetikle, belli bir "sağ" sosyalizm eklendi. Radikallerin, sovyetlere olan güven yüzünden hükümetle koalisyon istediği yerde, ılımlı partilerde ve Sovyetlerin içinde yer alan "resmî" sosyalistlerin birçoğu da dahil olmak üzere, sağ kanatta yer alanlar, o Sovyetlerin bitip bitmediğini –iktidarın artık daha geleneksel biçimlere geri verilip verilmemesi gerektiğini– merak etmeye başladılar. Petrograd Sovyeti içinde, sayılarına rağmen, ılımlı SR'ler, politik olarak Menşevik liderlerin peşinden gitme eğilimindeydiler. İki örgütün hâkim kanatları arasında gittikçe kısalan bir mesafe vardı ve Menşeviklerden Dan, Çheidze ve Tsereteli, marifetli olma açısından, SR kuklalarının çoğundan farklı bir sınıftaydılar. Geleneksel olarak SR solunda yer alan, itibarlı Çernov bile geri döndüğünden beri, hızla, Gots gibi eski parti muhaliflerine ve "devrimci savunmacılığa" yöneldi. Şubat'ın "devrimci kazanımları" için ve reaksiyonu tetikleyebilecek radikal hareketlere karşı savlar öne sürerek, daha önce kendisinin sağında yer alan SR

aydınlarının ılımlılığını benimsedi. Çernov, soldaki örgütsüzlüğü kınayarak ve hükümet etmek için "varlıklı unsurları" daha yüksek ve iyi bir seviyede görerek, sosyalist-liberal işbirliğini ve Geçici Hükümet'e verilen desteği kabullendi.

Retçi anarşistleri, Bolşevikleri, Sol SR'leri, sol Menşevikleri ve çeşitli geleneklerden maksimalistleri dışlayacak olursak, sonuç şuydu ki; hem sol-sol ve hem de sağ-sol, koalisyona yönelmeye başlamıştı.

Nisan ayı, dümensiz bir hükümetle, savaş bakanının yokluğuyla ve Sovyet'teki sosyalistlerin kendilerini, içlerinde olmadıkları ve burjuvazinin kendisinin bile istifa ettiği kurumlardan yükselecek bir burjuva devrimin başarısına adamalarıyla sonlandı. Kerenskiy'in, dağınıklık, karmaşa, felaket kehanetinde bulunması hiç de şaşılacak bir şey değildi. Sovyet'teki yoldaşlarına, düzensizliğin hızla yayılacağı uyarısında bulundu. Ordu kısa süre içinde savaşamaz hale gelecekti.

Bu yüzden, devrimci savunmacıların endişelerini, ülkenin emperyalistleriyle uyumlu hale getiren tartışmanın anahtarı savaştı. Kerenskiy'in, Rusya'nın yaklaşan çöküşüyle ilgili kehanetinde birleştiler.

5
Mayıs: İşbirliği

1 Mayıs'ta, konuyla ilgili önceki oylamadan sadece iki gün sonra, Sovyet Yürütme Komitesi, yine Geçici Hükümet ile koalisyon ilkesine döndü. Bu sefer, iki çekimser oy ve on dokuza karşı kırk dört oyla, lehte karar verdi. Sınıf bağımsızlığına kendini adamış olan ve burjuva devriminde aşırı sol muhalefet olarak iktidara çekimser kalan, öfkeli Martov, Menşevik yoldaşlarına, koalisyon hükümeti içinde yer almanın "izin verilemez" olduğunu bildiren bir telgraf gönderdi.

Pazarlıklar anında başladı. Sovyet, desteği için şartlarını belirledi. Savaşı sona erdirmek için ciddî çaba gösterilmesinde, ilhaklar olmaksızın kendi kaderini tayin ilkesi hakkında; ordunun demokratikleştirilmesinde; endüstri ve dağıtım üze-

rinde belli derecede kontrolde; emeğin korunmasında; varlığın vergilendirilmesinde; demokratik yerel idarelerde; "toprağın işleyenlerin eline geçmesini amaçlayan" bir tarım politikasında; ve o çok övülen Kurucu Meclis'in toplanmasına yönelik hareket edilmesinde ısrar etti.

Bu isteklerin bazıları, yönetimde kendilerine katılmaları için Sovyet'e yalvaran burjuva düzenin gardiyanlarına kabul edilemeyecek kadar radikal istekler olarak görünebilirdi, ama aslında bu şartlar lütufkâr bir şekilde esnek, zaman aralıkları uzun, genelde belirsizdi. Menşeviklerin ana akımındakiler ile sağcıları ve SR'ler, özellikle de liderlik ve aydınları –bir zamanlar radikal terörist olanların birçoğu da dahil– hükümetle koalisyonun tek alternatifinin, kendilerinin solunda bulunan tehlikeli derecede radikal akım olduğunu hissetmeye başladılar. Kültürel olarak ağır basan SR sağı, onları "parti Bolşevikleri" olmakla suçlayarak, Petrograd'ın aktivist Sol SR'lerinin ve Kuzey Bölgesi Konferansının altını oydu. Breşko-Breşkovskaya tarafından finanse edilen yeni gazeteleri *Volya naroda,* seçimin şimdi "açık ve kesin olarak Geçici Hükümet'e katılmakla –yani, ülkenin devrimci hükümetini enerjik biçimde desteklemekle– açıkça reddetmek –yani, Leninizm'e dolaysız destekte bulunmak– arasında olduğunu yazdı.

Kendi paylarına, Şubat'taki tartışmalarında olduğu gibi, üzerlerine düşen rolle, liberaller ve sağ, sırayla sosyalistlerden tavizler kopardılar. Kadetler, kabinede en azından dört bakanlık talep ettiler. Savaşın oluşturduğu merkezî sorunda, Geçici Hükümet, İspolkom'un, kendisinin koalisyonun silahlı kuvvetler komutasının tek kaynağı ve en yetkili kurumu olduğunu kabul etmesinde ısrar etti.

Sovyet'in dış politikaya ve savaşa yaklaşımı, Kadet'lere göre çok pasifisti, ancak üzerinde anlaşılan program, Kadetleri önemli bir açıdan tatmin ediyordu: Ordunun savunma operasyonları kadar saldırı operasyonları da planlamasına izin veriyordu. Aslında, belirsiz ve etkisiz askerî politikasıyla, devrimci Rusya'nın uluslararası itibarının zarar görmesi yüzünden Sovyet'te

yer alanların bazıları bile, bir saldırıya karşı daha az muhalefet etmeye başlamıştı.

4 Mayıs'ta, kabine bileşimi üzerine yapılan pazarlıkların son gününde Petrograd'da Birinci Bütün Rusya Köylü Sovyetleri Kongresi toplandı. Aynı gün, Amerika Birleşik Devletleri'nden yaptığı yolculuğu hapse atılmalarla kesilen –polis komplosu kokan geciktirmelerle uzatılan– Lev Davidoviç Bronşteyn'in –Lev Troçki– ailesiyle birlikte şehre dönüşüne tanıklık etti.

Troçki, 1905'teki Sovyet'in bir lideri olarak hatırlanıyordu ve solda, güven olmasa bile genel bir saygı uyandırıyordu. Hakkında çok konuşuluyordu, ama belirsiz söylemlerle. İtalyan kökenli Rus Bolşevik Angelica Balabanoff, onun dik başlı teorileri, keskin ve acımasız polemikleri, yıpratıcı kişiliği ve müzmin karşıtlığı, "hem Menşeviklerin hem de Bolşeviklerin ona hınç ve güvensizlikle bakması" sonucunu doğuruyordu, diye hatırlıyordu. Bunun kısmen, "bir rekabet korkusu" olduğunu düşünüyordu: Troçki, evrensel olarak parlak, herhangi bir muhalifinin etindeki acı veren diken olarak görülüyordu ve onun tek güncel bağlılığı, parıldayan ama küçük bir sol grup olan, Mejrayontsı'ya idi. Şimdi ne yapabileceğine gelince, kimse bilmiyordu.

5 Mayıs'ta, yeni hükümet doğdu: İkinci Geçici Hükümet veya Birinci Koalisyon Hükümeti. Başkan ve içişleri bakanı olarak kalan Prens Lvov dışında herkes değişti. Yeni bakanlar arasında altı sosyalist ve Milyukov'un yerine gelen, Ukraynalı şeker üreticisi genç milyoner Kadet Mihail Tereşçenko da dahil, diğer on bakan yer alıyordu. Tereşçenko ünlü bir masondu ve o hummalı, fısıltıların dolaştığı, para-politik atmosferde, onun atanmasının arkasında bir entrika olmasından şüphe etmek kolaydı. Böylesi mason takıntılı spekülasyonlar, günümüzdeki devrim tartışmalarında da hâlâ yaygındır. İster torpille gelsin ister gelmesin, Tereşçenko, hem müttefikleriyle ve hem de Sovyet ile ilişkileri yönetmek gibi imkânsız bir görevde oldukça usta olduğunu kanıtlayacaktı.

Kabinedeki sosyalistler şu isimlerden oluşuyordu: yiyecek tedariklerinden sorumlu Halkçı Sosyalist Parti'den (NSP) A.V.

Peşehonov; posta ve telgraf ile çalışmadan sorumlu, iki Menşevik, Tsereteli ve Skobelev; ve üç SR, tarım bakanı Çernov, adalet bakanı Perverzev ve uzak ara büyük bir önemle, yeni savaş bakanı (ve bir diğer ünlü mason) Aleksandr Kerenskiy.

Petrograd Sovyeti'nin genel kurul oturumunda, altı sosyalist bakan, koalisyon girişiminde Sovyet'ten desteğini istediler. Sovyet bu desteği verdi. Soldan gelen tek örgütlü muhalefetle, Bolşevikler 100 oy topladılar.

Şimdi, Tavrida Sarayı'na ve 1917'nin sahnesine coşkulu alkışlarla giren kişi Troçki idi.

Onun görünmesiyle birlikte, yeni bakan Skobelev seslendi: "Aziz ve sevgili öğretmen!" Troçki kürsüye çıktı. Önce duraksayarak konuştu. Muhteşem hatip kendinde değildi. Sinirleri onu sarsıyordu. Salon onu dinlemek için iyice sessizleşti. Durumu nasıl okuduğunu sunarken, özgüvenini topladı.

Troçki devrimi övdü. Devrimin, daha geniş bir dünyada yarattığı ve hâlâ yaratabileceği etkilerin ölçeğiyle ilgili uzun uzun konuştu. Ne de olsa, devrim uluslararası bir arenada tamamlanmalıydı.

Tatlı tatlı konuşan Troçki, daha sonra acı ilacın dozuna geçti. "Burada olup bitenlerin büyük bölümüne katılmadığımı gizleyemem" dedi.

Yükselen özgüveniyle, sosyalistlerin hükümete girmelerini ve İkili İktidar yanıltmacalarını keskin bir şekilde mahkûm etti. Salona, "siyasal inancın üç devrimci maddesini" ezbere okudu: "burjuvaziye güvenme; liderleri kontrol et; sadece kendi gücüne güven." Gerekli olan, sessiz salona çağrıda bulunduğu şey, ikili değil, *tek* bir iktidardı. İşçi ve asker vekillerinin iktidarı.

"Sıradaki hamlemiz, tüm iktidarı Sovyet'in ellerine devretmek olacaktır" dedi. Formül Lenin'inki olabilirdi.

Troçki, salonu terk ederken içeriye girdiği zamankinden daha az coşkulu alkışlandı. Ama Bolşevikler onun sözlerine kulak kesilmişlerdi.

Provokatif bir şekilde ortaya çıkışından beş gün sonra, Lenin'in Troçki'nin Mejrayontsı'sına, eğer Bolşeviklere katılacak

olurlarsa, *Pravda* gazetesinin yönetiminde bir koltuk önermesi, hiç de şaşırtıcı değildi. Hatta Lenin, aynı öneriyi sol-kanat Menşevik-Enternasyonalistlere– götürmeyi de tartışmaya açtı. Onların lideri Martov, uzun gecikmelerden sonra ve Petrogradlı yoldaşlarından çok da fazla yardım almadan, Lenin'inkine benzer bir yöntemle, (daha büyük bir trenle) şehre geri dönmüştü.

Kendi payına Troçki, güçlerin bu şekilde birleştirilmesine prensipte itiraz etmemesine rağmen, kendilerini Bolşevikler içinde feshetmeyi kabul etmedi. Bunun yerine, Bolşevik saflarıyla kıyaslandığında Mejrayontsı küçücük bir grup olsa da, ikisinden yeni bir karışım yapılmasını önerdi. Lenin, bu kibirli öneriyi reddetti. Bekleyebilirdi.

***

Ayın 7'sinden 12'sine kadar, Menşevikler birinci Bütün Rusya Konferansı'nı Petrograd'da topladı –toplantının ortalarında, sol liderleri Martov, Akselrod ve Martınov onlara katılmak için şehre vardılar.

Martov, bir arkadaşına söylediği gibi, savaşı sona erdirmek gibi bir taahhüt bile koparmadan hükümete katılan partisinin bu "kesin aptallığı" karşısında, dehşete düşmüştü. Konferans, o varmadan bir gün önce bunu geçerli kılmıştı ve şimdi, Tsereteli'nin güçlü bir şekilde lehinde konuştuğu savunmacılık sorununda da, onun göçmen enternasyonalistleri tepelenmişlerdi. Menşeviklerin küçük Enternasyonalist grubu, bu kararlara boyun eğmeyi reddetti.

Martov, platformdan konuşma girişiminde bulunduğu zaman, dinleyiciler onu devamlı şekilde yuhaladılar. Dehşete düşen sol, ne kadar marjinalleşmiş olduğunu anladı. Özellikle Petrograd'da, Larin gibi (aynı zamanda bir Mejrayontsı taraftarı) Menşevik soldan bazıları bölünmeyi önerdiler. Bunun yerine Martov, Temmuz'da yapılacak bir parti kongresi için, zamanla çoğunluğu kazanmak ümidiyle, bir muhalefet bloku olarak parti içinde kalmaya karar verdi.

Büyük bir tehlike söz konusuydu, tırmanılacak dağlar yüksekti. Delegeler "Kahrolsun!" diye bağırmıştı. "Dışarı atın onu!" "Onu dinlemek istemiyoruz!"

Liberal hükümetle işbirliği konusundaki bu şiddetli anlaşmazlıklara rağmen, partinin her iki kanadı da, işçilerin henüz iktidarı ele geçirme pozisyonunda olmadıkları görüşünde hemfikirdi. Tabanda, bu doktrin Menşevik örgütçülere, özellikle ılımlılara, belli, biraz soyut, hatta çok sakin bir politik çehre sağlıyordu.

Genç Bolşevik Dune, Moskova'da çalıştığı iş yerinde bulunan Menşevik kadroları, "daha yaşlı, düşünceli ve çok okumuş yoldaşlar", "en becerikli işçiler", etkileyici bilgi ve tecrübeleriyle bir "işçi" aristokrasisi –ama "devrimci ateşleri sönmeye yüz tutmuş'– olarak görüyordu. Nisan Tezleri sonrasında yapılan fabrika tartışmaları sırasında, o Menşevikler şüphesiz, ülkenin henüz hazır olmadığından dolayı ve "işçiler iktidarı almadan önce çok şey öğrenmek zorunda oldukları" için, sovyet iktidarına karşı, uzun uzun ve alıntılar yaparak konuştular. Dune'ün hatırladığı gibi,

> Toplantıdakiler, Bebel ve Marx'ın eserlerinden yapılan alıntılarla desteklenen, sosyalist ve burjuva-demokratik devrimle ilgili (Menşevik) savlara daha az ilgi duyarak, tüm konuşmacıları dikkatle dinlediler... Bolşevikler, çok daha iyi anlaşılacak şekilde konuştular. Devrimle kazandığımız iktidarı korumalı ve güçlendirmeliyiz, onun hiçbir parçasını burjuvaziye vermemeliyiz. İktidarın organları olarak sovyetleri tasfiye etmek yerine, iktidarı onlara devretmeliyiz.

***

Ay ilerlerken, ülkedeki gerginlik tırmanmaya devam etti. Askerler, işçiler ve en dramatik olarak da köylüler arasında, bir huzursuzluk, tehlikeli bir huysuzluk hızla yayılıyordu. Büyük bir bölümü, henüz, açıkça politik biçimler almamıştı, ama çok yönlüydü, tahripkârdı ve sıklıkla şiddet içeriyordu.

Bölgelerde, artan şekilde, tehditkâr kırsal isyan nöbetleri baş gösteriyordu. Kadet'in yayın organı *Reç*, "Rusya, bir çeşit tımarhaneye döndü" diye yazıyordu. Genelde aralarında askerlerin de bulunduğu, büyüyen sayılardaki kızgın köylü grupları, malikâneleri yağmalıyorlardı. Savaş bakanı Kerenskiy'in sahte lanetlemelerine ve gönül alma çabalarına rağmen askerler, büyük sayılarda firar etmeye başladılar. Asker grupları kırsal kesimi kapladı. Şehirlerde kalabalıklar oluşturdular. Savaşın ruhen örselediği, manevî çöküşün göze batan özneleri, yasanın yanlış tarafına geçmiş olan birçoğu, artık hayatta kalmanın ve daha karanlık bir sonun peşine düşmüştü.

Bu konuda yalnız değillerdi. Suç oranları fırladı: O yıl Petrograd'da, bir önceki yıldan çok daha fazla sayıda cinayet işlendi ve bu cinayetlerin bazıları ürpertici ve özellikle korkunçtu ve endişe ve dehşeti arttırıyordu. Kaçaklar, Lesnoy'da bir eve girdiler, bir hizmetçiyi boğarak öldürdüler ve para ve değerli eşyalarla evi terk etmeden önce küçük bir çocuğu vahşice dövdüler. Şehrin 10.000 kişilik Çin azınlığından genç bir kadın deşilmiş olarak bulundu, gözleri yuvalarından oyulmuştu. Özellikle orta sınıflar panik halindeydi –kendilerini, korunmaya gücü yeten zenginlerden veya işçi milislerinin şehrin kendi milislerinden çok daha etkin olduğu, işçi sınıfının birbiriyle iç içe olduğu bölgelerdeki insanlardan daha savunmasız hissediyorlardı. Bu ayda, *samosudı* fenomeninin, linç ve çete adaletinin, *Petrogradskiy Listok*'un sözleriyle, "keskin bir viraj" alması şaşılacak bir şey değildi. *Gazeta-kopeyka*, "Günün Çete Davaları" başlığı altında yeni bir sütun yayımlamaya başladı.

Askerlerden daha az öfkeli olmayan, ama genel olarak daha politik olan aynı ruh hali, işçiler için de geçerliydi. Küfürbaz denetçilerin, el arabaları içinde kanallara doğru yaptıkları yolculuklar artarken, grevler de çoğalıyordu. Ve genelde böylesi ajitasyonlarla ilişkilendirilen sadece Petrograd veya sanayi işçileri değildi: Örneğin, Smolensk bölgesindeki Roslavl kasabasında direnenler, şapkacı kadınlardı. Çoğunlukla genç Yahudi kadınlardan oluşan ve 1905'ten gelen militan bir geleneğe sahip olan

bu grup, sekiz saatlik iş günü, yüzde 50 ücret zammı, iki günlük hafta sonu tatili artı tatil parası ve diğer talepler için sokağa çıktı. Ve bunu itaatkâr bir hassasiyetle yapmadılar.

13 Mayıs'ta, Kronştadt Sovyeti kendisini, donanma adasındaki tek iktidar olarak deklare etti. Koalisyon hükümetini tanımayacağını ve sadece Petrograd Sovyeti ile görüşeceğini ilan etti. Yoğun bir şekilde yerel Bolşeviklerden etkilenmelerine rağmen, İkili İktidarın bu radikal inkârı, Petrograd Bolşevik Merkez Komitesi tarafından maceraperestlik olarak görülerek azarlandı. Merkez Komite, iktidarı ele geçirmek için böylesi çocukça isyanların zamanı olmadığında ısrar etti. Lenin bir broşüründe, Bolşevikler, kendilerini, yaygın *devrimci aşama satıcılığı hezeyanlarından* kurtarmalı ve hem proletaryanın ve hem de genel olarak kitlelerin bilincini harekete geçirmek için hazırlamalıdırlar, diye yazdı. Partinin görevi, durumu nasıl okuduklarını "maharetle, halkın anlayacağı bir şekilde" açıklamaktır. Buna uygun olarak, Merkez Komite önde gelen Kronştadt üyeleri Raskolnikov ve Roşal'ı Petrograd'a çağırdı.

Lenin onlara serzenişte bulundu. Ama boşunaydı. 26 Mayıs'ta, bizzat Petrograd Sovyeti'nin Kronştadt güçlerine yaptığı çağrı da sorunu çözemedi. Aslında, bu durum Troçki'nin aracılığını gerektiriyordu. Troçki, 27 Mayıs'ta, Kronştadt Sovyeti'nin, onurlu bir şekilde geri adım atmasını sağlayan bir tavizi gündeme getirdi. Bundan sonra bile, adanın en etkili tek hükümeti olarak kalmaya devam etti.

O heyecan dolu günlerde, Koalisyon Hükümeti ülkenin kontrolünü kaybetmemek için mücadele ederken, hükümeti eleştiren solcular, kendi destekçilerini kontrol etmede sorun yaşıyorlardı.

İmparatorluğa tabi kılınmış milletler, yeni olasılıklar hissediyorlardı.

***

1 ve 11 Mayıs arasında Moskova, Şubat'ta Müslüman Duma vekilleri tarafından talep edilen toplantıya ev sahipliği yaptı. Müslüman nüfustan ve milletlerden gelen dokuz yüz delege şehre ulaştı – Başkurtlar, Osetyalılar, Türkler, Tatarlar, Kırgızlar ve daha fazlası.

Toplantıya katılanların neredeyse yüzde yirmi beşi kadındı ve birkaçı Kazan'daki Müslüman Kadınlar Kongresi'nden geliyordu; on iki kişilik prezidyum komitesinde yer alanlardan biri de Selima Yakubova adında bir Tatar kadındı. Bir adam, erkeklerin neden kadın haklarını tanımak zorunda olduğunu sorduğu zaman, bir kadın cevap vermek için ayağa fırladı. "Din adamlarını dinledin ve hiçbir itirazda bulunmadın, ama şimdi bize hak tanımaktan söz ediyorsun" dedi. "Sizin tanımanız yerine, onları biz ele geçireceğiz!"

Konferans birkaç aks üzerinde ilerledi. Ancak güçlü bir kadın hakları programı benimsendi ve Kadınlar Kongresi'ndeki sol kanadın savunduğu gibi, sembolik bile olsa çok-eşlilik yasaklandı. Güçlü Tatar burjuvazisinin, ülke yasalarına uymayan kültürel-ulusal özerklik planlarına karşı ve pan-İslamcı emellere karşı konferans, kültürel özerkliğin federalist pozisyonunu savundu. Bu, ulusal bağımsızlıklara doğru olgunlaşabilirdi ve gerçekten de olgunlaşacaktı.

Benzer talepler yükselişteydi. 13 Mayıs'ta, büyük ölçüde göçmen nüfustan oluşan, Çin sınırındaki Semipalatinsk bölgesinde, bir Kırgız-Kazak kongresi, Petrograd Sovyeti'ne selam ve dayanışma mesajı gönderdi. Bu kongre benzer şekilde, "kültürel-ulusal kendi kaderini tayin etme" ve "siyasal özerklik" hakları iddiasında bulundu. Şubat'ın enerjisi, Finlandiya'da özerkliği ve belki de daha fazlasını tetiklemişti. Petrograd'daki hükümet Finlere, Kurucu Meclis'e kadar beklemeleri için ricada bulundu: Diğer milletler için kötü örnek oluşturuyorlardı. Besarabya'da, Moldovyalı köylülerin ruhları için bir yarışma vardı. Sol, liderlerinin "en geniş özerkliği" talep ettiği Moldovya Ulusal Partisi ile kapıştı. 18 ile 25 Mayıs arasında Kiev, Birinci Ukrayna Askerî Kongresi'ne ev sahipliği yaptı. Cepheden, cephe gerisinden ve

filolardan bir milyona yakın insanı temsil eden, 700'ü aşkın delege katıldı. Ulusal kendi kaderini tayin hakkı için bir ses.

***

Menşevik yayın organı *Raboçaya gazeta*'ya göre, şimdi, devrim-sonrası, "Geçici Hükümet kendini emperyalist etkilerden tamamen arındırmıştı ve "evrensel barışa" doğru hızla ilerliyordu. 6 Mayıs'ta, Sovyet yayın organı *İzvestiya*, Rus askerlerinin savaşmaya devam etmesi gerektiğini üzüntüyle dile getirse de şöyle bir değerlendirme yapıyordu; onlar en azından "tüm enerji ve cesaretleriyle savaşabilirlerdi... bu kahramanca çabalarının kötülük için değil... (ama) tek ve aynı amaca –devrimi yok olmaya karşı savunmak ve mümkün olan en kısa zamanda evrensel barışa ulaşmak– hizmet edecek şekilde kullanılacağına olan sarsılmaz bir inançla.

Savaş için böylesi yeni resmî çağrıların yanı sıra, Koalisyon Hükümeti, Müttefikler arasındaki uluslararası duruşunun, kesinlikle ve ağırlıklı olarak, savaşı kazanmak için kendi üzerine düşeni yapıp yapmamasına bağlı olduğunu biliyordu – ve bunu kesinlikle Müttefiklerin istediği gibi, sosyalist olmayan şartlarla yapmalıydı. Bunun bir çelişki olduğu konusunda net görüşe sahip olanlar ve savaşın devamının anti-emperyalist gerekliliğini övmeye devam edenler, onlar tamamen edep yoksunuydular. Böyle olmayan, samimî olan birçok sosyalist için, zihinsel çarpıtmalar dayanılmaz ve trajikti. Ve acıları, hükümet orduyu bir saldırı için hazırlarken, daha da büyüdü.

11 Mayıs'ta, Kerenskiy, "Askerlerin Hakları Üzerine" adlı dokümanını yayımladı. Tebliğ, Bir Numaralı Emir'in içeriğinin büyük bölümünü kapsıyordu –kamuoyu için gerekli bir sus payıydı– ama önemli olan kısmı, cephedeki subayların yetkilerini yeniden yürürlüğe koymasıydı. Bu yetkilere, düşük rütbeli subayların, asker komitelerine danışılmadan tayin edilmeleri veya rütbelerinin sökülmesi ve fizikî cezalandırma da dahildi. Bolşevikler, geleneksel hiyerarşinin bu aşağılayıcı geri dönüşüyle,

"Askerlerin Haklarından Mahrum Edilme Deklarasyonu" diye, hemen alay etmeye başladılar.

Kerenskiy doğuştan icraatçıydı. Askerleri, kitlesel bir ilerleme için, herkesin desteklediği bir saldırı için toparlamaya koyuldu. Bu, hayalperest ve iğrenç bir kampanyaydı.

"Baş ikna edici" lakabıyla bilinen Kerenskiy, bombaların sarstığı vahşi cephelerde, tüm meddahlık yeteneklerine başvurdu. Muharebe hatlarındaki pislik, çamur ve kanın içinden, güya-askerî üniforma olarak giydiği tertemiz kıyafetiyle, gülümseyerek ağır ağır yürüdü. Askerleri topladı, onları hararetle övdü, onlarla göz göze geldi. Onları iyice tarttı. Hasarlı askerî araçların kaportalarına, palet ve kütüklerin üzerine çıkıp, asker kitlelerinden fedakârlık talep ederek, tiz sesiyle nutkunu sundu. Bazen bayılacak hale gelebilecek kadar kendinden geçiyordu.

Ve sınırlı bir tarzda, sınırlı bir zaman için, bu müdahaleler işe yaradı. Kerenskiy geldiği zaman askerler çiçek atıyorlardı. Işık saçan lideri omuzlarında taşıdılar. Bir şeyi yapmalarını istediğinde, ona tezahürat yaptılar. Askerlere, son bir saldırının barış anlamına gelebileceğini söyledi. Bu sözler karşısında askerler, dua ettiler ve ağladılar.

Veya bazıları öyle yaptılar. Bu duygular gerçekti, ama ne derin ne de kalıcıydı. Kerenskiy, kendini ordunun bir saldırı için hazır ve arzulu olduğuna, samimî olarak inandırdı. Ama Değildi. Kerenskiy'in 22 Nisan'da Alekseyev'in yerine başkomutanlığa getirdiği General Brusilov gibi keskin görüşlü subaylar bunu biliyorlardı.

Ayrıca, Kerenskiy sadece bazı askerlerin önünde nutuklar attı. Yaralanmasına veya daha kötüsüne davetiye çıkarmak anlamına gelebilecek olan diğer askerlerden uzak tutuldu. Konuştuğu yerlerden hemen ayrıldı ve vaazlarının kısa süreli uyuşturucu etkisi geçtikten sonra, askerler hâlâ, dondurucu pisliğin içinde, düşman hatlarına yakın mesafede, makineli tüfeklerinin görüş alanında sıkışmış durumdaydılar. En iyi konuşmalarını yapmasına rağmen, birkaç yerde Kerenskiy'in sözü kesildi. Firar oranı muazzam boyutlardaydı, isyan alışkanlıkları iddialıydı.

Bolşevikler ve diğerleri, savaş-karşıtı ajitasyonlarından vazgeçmemişlerdi.

Ordunun tepesindeki eski tüfekler, savaşın gidişatından ve eski çözümlerin yıpranmasından derin üzüntü duyuyorlardı. Göreve geldiği ilk gün Brusilov, yüksek komutanlık Stavka'daki personeli selamlamaya gitti. Onların "buz gibi duygularına" elle dokunulabilirdi, dedi. Onun asker komiteleriyle çalışma isteği, Brusilov'u, bu sert ve inatçı subaylar için, bir hain yapmıştı. Demokratik niteliklerini göstermek için yaptığı, vardığı anda erleri selamlamasıyla, onların ellerini sıkmak için uzanmasıyla, subaylarla sakar el sıkışma girişimleriyle, yüksek rütbeli subayları şaşırttı. Afallamış askerler, karşılık olarak ellerindeki silahları evirip çevirdiler.

Morallerin çökmesine, tavandaki güvensizliğe ve tabandaki firarlara rağmen, bir saldırıya doğru devinim yine de yavaş değildi. İsyan için bundan daha fazla karşı baskı olamazdı.

***

Petrograd'da gerçekleştirilen Birinci Bütün Rusya Köylü Sovyetleri Kongresi neredeyse tüm Mayıs ayı boyunca devam etti. Köylülük ile askerlik arasındaki iç içe geçmişliği yansıtacak şekilde, akredite olan 1.200 delegenin yarıya yakını cepheden geliyordu.

Delegelerin oldukça yüksek sayıdaki bir bölümünün (329) hiçbir gruba bağlılığı yoktu. 103 Sosyal Demokratın çoğunluğu Menşevik'ti. SR'ler, bu köylü ülkesinde öngörülebilir biçimde, 537 temsilciyle hâkim konumdaydılar. Kesin çoğunluk olmadıkları halde, Geçici Hükümet'le yapılan koalisyona desteklerini, savaş ve barış ve milletler sorunundaki pozisyonlarını kongreden geçirmeyi başardılar. Ama bu, böylesi zaferlerin kolay gelmediği bir ülkenin parçalı ve sertleşen ruh halinin bir yansımasıydı.

Bolşeviklerin, küçücük varlıklarına rağmen, –sonunda onlarla birlikte oy kullanma eğiliminde olan, "partisiz" 14 delegeden oluşan bir grubun eşlik ettiği dokuz kişiden oluşan mini bir

grup– etkileri büyüyordu. Bu özellikle, 7 Mayıs'taki kongrede Lenin tarafından yazılan açık bir mektupta ortaya koydukları, savaş ve toprak gibi iki önemli sorunda, daha sert, daha tutarlı ve açıkça takındıkları pozisyonları yüzündendi.

Ayın 22'sinde Lenin, delegelere şahsen hitap etmiş, en fakir köylülere desteğini beyinlere sokmuş ve toprağın yeniden dağıtımını talep etmişti. Görünüşe göre, bu türedinin köylü partisini soldan çalma hamlelerine karşılık olarak SR'ler, "hiçbir istisna olmaksızın, tüm topraklar, toprak komitelerinin yetkisi altına alınmalıdır" hükmünü hızlı bir şekilde programlarına eklediler. Lenin, daha sonra SR'lerin sol kanadından politikalar aşırmakta tereddüt etmeyecekti: Şimdilik, partisine materyal sağlamıştı.

Aynı ayın sonlarında yapılan Üçüncü Kongrelerinde, Çernov'un Boris Kamkov, Mark Natanson ve bizzat ünlü Mariya Spiridonova gibi yüksek profilli Sol SR'lerin keskin saldırılarına maruz kalması SR'lerin içindeki kavganın bir yansımasıydı. On bir acımasız hapishane yılından sonra Spiridonova, Şubat'ta serbest bırakılmış ve kısa bir süre önce, dramatik ve muzaffer bir şekilde Petrograd'a gelmişti. Serbest kalır kalmaz, Sibirya'da, hapishane yıllarını geçirdiği Çita'da, ivedilikle belediye başkanı seçilen Spiridonova, hemen hapishanelerin havaya uçurulmasını emretmişti. Şimdi o ve diğer Sol SR'ler Çernov'u, parti programını "sakatlamakla" suçluyorlardı. Topraklara el koyma, acil barış ve sosyalist hükümet için kendi önerilerini ileri sürdüler.

Solun tabandan gelen desteği –delegelerin yüzde 20'si ve bazı oylamalarda yüzde 40'a varan destek– onlara Merkez Komite'de birden fazla (Natanson) yer getiremedi ve Köylü Sovyetleri Kongresi'nde parti resmen, ılımlıların politikalarıyla temsil edildi. SR radikalleri, faaliyetlerini koordine etmek için, sessizce bir "bilgilendirme bürosu" kurdular. Bu olayın söylentileri telaşa kapılmış Çernov'a ulaştığı zaman, Sol SR'ler onu kandırarak, resmen böyle bir şey kurmadıkları konusunda onu temin ettiler.

***

Lenin ve Bolşevik radikallerin (partinin en maceraperestlerini saymıyorum), uzlaşmaz politik pozisyonlar için zorlamaları, görünüşe göre beklenmedik seçim bölgelerinde de meyvelerini vermeye başlıyordu. Aynı ay, bir liberal olmakla birlikte Krupskaya'nın da eski bir arkadaşı olan, Vıborg bölgesindeki Asker Eşlerine Yardım Komitesi'nin örgütleyicisi Nina Gerd, örgütü ona teslim etmişti. Üç yıl önce, bir hayırseverin hatıralarında *soldatki,* yardım için yetkililere yalvaran "çaresiz bir yaratık", "kör köstebek" gibi bir şeydi. Şimdi, komiteden ayrılırken Gerd, Krupskaya'ya, "kadınlar bize güvenmiyor; ne yaparsak yapalım memnun olmuyorlar; sadece Bolşeviklere inanıyorlar" diyordu. Kısa sürede *soldatki,* kendi sovyetleri içinde özyönetimlerini kurmaya başladı. Ve bu gözü pek ruh yayıldı.

Ama aynı zamanda, imparatorluğun büyük bölümü için, genelde ulusal sorunlarla karışmış halde olan ve ılımlı aktivistler tarafından yönlendirilen yerel koşulların, aşırı Bolşeviklerin tercih edeceklerinden daha az radikal olan pozisyonları teşvik ettiğini söylemek adil olur. Örneğin, Mayıs başında, Gürcü Bolşevikler, Miha Tshakaya ve Filipp Maharadze, yoldaşlarını "işbirlikçi" Menşeviklerden hemen ayrılmaya ve sadece sol Menşevik-Enternasyonistlerle işbirliğine teşvik etmek için Petrograd'dan Tiflis, Gürcistan'a geldiler. Onların bu önlemleri şüpheyle karşılandı.

Bakü'de de, yerel Bolşevikler Menşeviklerle birlikte çalışıyorlardı ve Lenin'in Nisan Tezleri hâlâ şaşkınlık uyandırıyordu: Onların Sosyal Demokrat basında tartışılması, inkârlarla engelleniyordu. Mayıs ortasında, Bolşevik yanlısı çoğunlukla, şehir çapında yapılan Sosyal Demokrat bir konferans, Koalisyon Hükümetine karşı çıktı, ama "tüm iktidar sovyetlere" duruşunu desteklemek için oy kullanmadı.. Ve Bakü Sovyeti'nde, solcu pozisyonlara karşı muhalefet hiç sarsılmadı. 16 Mayıs'ta, Bolşevik Şaumyan'nın yeni hükümete güvensizlik önerisi kesin bir yenilgiye uğradı: Sovyet, sekiz çekimser oy ve dokuza karşı 166 oyla, Petrograd Sovyeti üyelerinin Geçici Hükümet'te yer

almalarını destekleyen bir Menşevik-SR-Daşnak (solcu Ermeni parti) çözümünü kabul etti.

Bölgesel ılımlılık eğiliminin en önemli istisnaları arasında Letonya vardı. İlk günlerde, kısmen, Menşeviklerle yerel birliğin güçlü geleneğinden etkilenen Letonyalı Bolşevikler, Riga Komitesi'nin Mart ayındaki "uysal" beyanatıyla birlikte ılımlı bir pozisyon almışlardı. O zamandan beri, kendilerinden daha sert, Rusya-temelli Merkez Komite'nin teşvikiyle, daha fazla göçmen militanın geri dönmesiyle taraftarları çoğalırken, tavırları da değişmişti. Yerel Bolşevik partinin sovyetlerdeki mutlak hâkimiyeti, onun geçici seçilmiş konseylerdeki liberalleri becerikli manevralarla dışlaması, ona öylesine güçlü bir el sağladı ki, tarihçi Andrew Ezergailis'in sözleriyle, "Mart'tan sonra Letonya'da ortaya çıkan kurumsal çerçevenin tuhaflığı... ikili iktidarın basitçe elde edemediği bir konseptti".

Bu değişimin anahtarı Letonyalı Tüfekçilerdi. Bu askerlerin sovyeti, sadece birkaç hafta içinde, çok hızlı şekilde sola kaydı ve 15 Mayıs'taki bir kongrede, bu sovyet "Güncel Durumla" ilgili olarak, Lenin'in savaş, Geçici Hükümet ve Sovyetlerle ilgili pozisyonunu sergileyen bir çözümü kabul etti. Çözümü belgeleyen, onu, kısa süre önce döndüğü Moskova'da Bolşevik yoldaşlarıyla önceden hazırlayan Julijs Danisevskis idi. Kabulünden iki gün sonra, askerler, sadece bir üyesi Bolşevik olmayan yeni bir Yürütme Komitesi seçtiler.

***

Brusilov'un, belli demokratik normları benimsetmek için samimî çabalarına rağmen, Kerenskiy'in, devam eden, cepheye gönderilme tehdidiyle birleştirilmiş geleneksel askerî disiplini tekrar empoze etme çabası, askerler arasında çok büyük öfke uyandırıyordu. Bu, özellikle devrimci Petrograd'da konuşlanan askerler için doğruydu –ki Bolşevik etki onların arasında yavaşça artıyordu.

İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetlerinin Birinci Bütün Rusya Kongresi, başkentte, 3 ile 24 Haziran arasında takvime bağlandı. Bu, sıkı solcu Bolşevik Askerî Örgüt (VO) için, askerî gücünü göstereceği bir fırsattı. Kaslarını esneterek hazırlandı. 23 Mayıs'ta, VO birkaç alayın –"kendi başlarına sokağa çıkmaya hazır" Pavlovskiy, İzmailovskiy, Grenaderskiy ve Birinci Yedek Piyade alayı– Kerenskiy'in askerî önlemlerine karşı, büyük bir silahlı gösteri yapmak için sokaklara çıkmasını kabul etti.

VO aktivistleri arasında yaşanan tartışmada sorun, asla, bir gösterinin yapılıp yapılmaması değildi –bu konuda hiçbir anlaşmazlık yoktu– ama sadece nasıl ve hangi parametrelerle yapılacağı ve asker çoğunluğunu getirip getirmemekle ilgili sorunlar vardı. Gösteriyi örgütleyenler, gelecek ayın başında, Kronştadt'tan gelecek temsilcilerle bir toplantı yapmaya karar verdiler. Bu toplantıda, bu güç gösterisinin nasıl ve ne zaman yapılacağına karar verilecekti.

***

30 Mayıs'ta, başka bir konferans yapıldı: Petrograd Fabrika Komitelerinin Birinci Konferansı, *Fabzavkomı*. Bu tür komiteler Şubat Devriminin başlamasıyla birlikte adeta fışkırdılar, çoğu kamuya ait olan savunma fabrikalarında başladı ve oralardan özel sanayiye yayıldı. Şubat-sonrasının ilk ve en heyecanlı günlerinde müdürler Sovyet İspolkom'uyla bunların Petrograd'daki tüm fabrikalarda kurulması konusunda anlaşmışlardı ve Nisan'da işçileri temsil yetkisiyle güçlendirilmişlerdi.

Başlangıçta, sosyalist solun "sendikalist" olarak adlandırabileceği radikal bir sendikacılık çizgisinde, göreceli olarak ılımlı ekonomik taleplerde bulunma eğilimindeydiler. Sonra, kıtlıklar devam ederken ve sosyal gerilim arttıkça, *Fabzavkomı* sola döndü, sertçe. Menşevikler ulusal sendikaların çoğunu kontrol ederlerken, Mayıs'ta, Fabrika Komiteleri Konferansı'na gelen delegelerin üçte ikisini kontrol edenler Bolşeviklerdi. Şimdi bu komiteler, kışkırtıcı bir şekilde, işçilere fabrika yönetimin-

de belirleyici bir oy hakkı verilmesini ve şirketlerin muhasebe defterlerine ulaşma hakkını talep ediyorlardı.

Sanayi işçi sınıfı bir bütün olarak, köylülerden ve askerlerden daha hızlı şekilde militanlaşıyordu. Ayın 31'inde, Petrograd Sovyeti İşçi Seksiyonunda, tüm iktidarın Sovyetlerin elinde olmasında ısrar edileceğine işaret eden bir önerge, 144 oya karşı 173 oyla kabul edildi.

Böyle bir oylama, bir bütün olarak Sovyet'ten geçmeyebilirdi. Yine de, bu Bolşevik formül, Koalisyon Hükümeti bir yana, ikili İktidarı savunanların ve Sovyet'in içindeki ılımlıların yüzüne atılmış bir tokattı.

6
Haziran: Çöküşün Bağlamı

Haziran'ın birinci gününde, Bolşevik Askerî Örgütlenme (VO), Kronştadt'tan gelen temsilcilerle toplandı ve bir garnizon gösterisi planlarını onayladı. VO, Merkez Komiteye, katılmaya ikna edeceğinden emin olduğu alayların bir listesini gönderdi. Toplam olarak 60.000 asker.

O esnada Merkez Komite (MK), devlet işlerine odaklanmıştı: 3 ile 24 Haziran arasında, İşçi ve Asker Vekillerinin Birinci Bütün Rusya Kongresi –bu toplantı Nisan başında, Sovyetlerin Bütün Rusya Konferansı'nda planlanmıştı– Petrograd'da toplanıyordu. Kongrenin 777 delegesinin kompozisyonu, şöyleydi: 73 bağlantısız sosyalist, 235 SR, 248 Menşevik, 32 Menşevik Enternasyo-

nalist ve 105 Bolşevik. Kongre, hızlı bir şekilde SR-Menşevik hâkimiyetinde yeni bir yürütme komitesi seçti.

Görüşmeler neredeyse başlar başlamaz, öfkeli hali gözlerden kaçmayan Martov Menşevik arkadaşlarına karşı saldırıya geçti. Tsereteli'nin Geçici Hükümet'le işbirliğini, özellikle de kısa zaman önce İsviçreli yoldaşı Robert Grimm'in sınır dışı edilmesi konusundaki işbirliğini, lanetledi. Salondaki Menşeviklere çağrıda bulundu: "Sizler, benim eski devrim yoldaşlarım, herhangi bir kategoriden yurttaşı sınır dışı etmek için bakanına *carte blanche* [yetki] verenlerle mi birliktesiniz?"

Menşeviklerden sıra dışı bir cevap geldi: "Tsereteli bir bakan değil, devrimin vicdanıdır!"

O zaman, Suhanov hayranlıkla yazdı; Martov – "zayıf, yumuşak başlı, bir parça sıkıntılı'– kalabalığın "haris, tiz sesli canavarlarıyla" cesurca yüzleşti. Kendi partisinden gelen saldırı öylesine çirkindi ki, hiç de yakın bir yoldaşı olmayan Troçki zor durumdaki enternasyonalistle dayanışmasını göstermek için öne fırladı. "Yaşasın dürüst Sosyalist Martov!" diye bağırdı.

Tersine, Tsereteli'nin konuşması, kendi fraksiyonundan "coşkulu, dinmek bilmez" alkışları topladı. Burada, partinin önde gelen ılımlıları arasında bir tür *gosudarstvenniki*, "devletçi", olmaya doğru devam eden kaymanın kanıtları vardı. Nisan krizi, yetkili bir hükümet için ve politikalarını uygulamaya koymanın bir yolu olarak, iktidara sosyalist katılımı gerekli gören o Menşeviklerin inançlarını güçlendirmişti. Bununla birlikte, *pari passu* (aynı hızla), kendilerini devletin –görevlerini yerine getirebilecek bir devletin– koruyucuları olarak görme duygusu gelişti.

Birbirini izleyen başarılarla devlet güçlenmiş değildi. Koalisyon hükümetinin birinci ayında, ülkedeki ruh hali sertleşiyordu. Kırsal kesimdeki, şehirlerdeki ve cephedeki huzursuzluk, ciddî şekilde sosyal alarm noktasına doğru yükseliyordu. Şehirlerdeki suç ve şiddet hâlâ yükselişteydi. Kıtlıklar artıyordu. O sıcak yaz günlerinde, Petrograd caddelerindeki trafiğin içinde kendilerini zorla taşıyan atlar, iskelet gibiydiler. Halk açlıktan ölüyordu.

Bütün bunlara rağmen, Lenin, partisinin solunda yer alan bazılarının sabırsızlığına, sosyal sorunların gerçek nedeni olduğunda ısrar ettiği koalisyona Bolşevik muhalefeti "açıklayan" sabırlı programıyla karşılık verdi. Kongreye, "anarşinin kaynağı, burjuvazinin hırsızlığıdır" dedi.

Bu uzlaşmazlığa karşı, 4 Haziran'da, posta ve telgraf bakanı Tsereteli, toplantıdaki delegelere Sovyet'in burjuvaziyle işbirliğini haklı gösterdi. Tsereteli, "şu anda Rusya'da, iktidarı bize verin diyen hiçbir siyasal parti yoktur" dedi.

Bu ifadeye, salonun arka taraflarından derhal bir itiraz yükseldi.

"Öyle bir parti *var*" diye bağırdı Lenin.

Ayın 4'ünde, Bolşevik sol gücünü gösterdi. Parti, Petrograd'daki Mars Alanı'nda, Şubat'ta yaşamını kaybedenlerin onuruna bir gösteri düzenledi. Kronştadt denizcilerinin yanı sıra Askerî Örgüt Moskovskiy, Grenaderskiy, Pavlovskiy, Finlandskiy, Altıncı Levazım, Yüz Sekseninci Piyade ve Birinci Makineli tüfek alaylarından yüzlerce askeri örgütledi. Askerî Örgüt adına yaptığı konuşmada Semaşko, Kronştadt'ın radikalizmini –askerleri azarlayan ve ihtiyatlı davranışları radikaller arasında büyük kızgınlıklara neden olmuş Bolşevik Merkez Komitesinden Krılenko'nun da aralarında bulunduğu bir topluluk karşısında– açıkça övdü.

İki gün sonra, MK ve Peterburg Komitesi yürütme organının ortak bir toplantısında, Askerî Örgüt tekrar silahlı bir gösteri önerdi. Bu aşamada Lenin, gösteriden yanaydı; her zaman ihtiyatlı olan Kamenev, Zinovyev'in de dahil olduğu, Peterburg Komitesinden birkaç kişilik diğer bir grup ise karşıydı. Krupskaya bile, sıra dışı olarak, Lenin'den farklı bir tutum sergiledi –onun görüşüne göre, gösterinin barışçıl olması olasılık dışıydı, bu yüzden belki de, partinin kontrolü dışına çıkması riski göz önüne alındığında, gösteri yapılmamalıydı.

Sonuç olarak, liderlik bir karar veremedi. Kısa bir süre sonra, karar onlar için verilecekti.

***

Bolşevikler, aşırı soldaki en örgütlü ve en büyük gruptu, ama yalnız değillerdi. Kendi sollarının ötesinde, belli derecede bir etkiye ve desteğe sahip, çeşitli büyüklükte anarşist gruplar vardı. Kesinlikle, azınlıkta kalan bir akım olan anarşizm, yine de imparatorluk boyunca Odesa ve Petrograd gibi çeşitli güçlü merkezlerle, yerelleşmiş bir desteğe sahipti.

Orada, başkentte, en radikal ve en etkili olanlar Anarşist-Komünistlerdi. Liderlerinden bazıları, yerel Rusçasını dinleyicilerinin bayıldığı, Troçki'nin "Yahudi-Amerikan aksanı" olarak tasvir ettiği şekilde konuşan, ateşli, bakımsız, karizmatik figür İosif Bleyhman ve geniş kenarlı şapkası, silahları ve diğer aksesuarlarıyla gotik bir kovboy gibi giyinen, kara sakallı sabık hırsız, Birinci Makineli Tüfek Alayının hatırı sayılır militanı Şlema Asnin gibi saygı duyulan insanlardı.

Bolşeviklerin Kşesinskaya malikanesine taşındıkları Şubat-sonrasının karmaşık kamulaştırma dalgası sırasında devrimciler resmî görevli P. P. Durnovo'nun Vıborg'taki yazlık villasına el koymuş ve yeniden düzenlemişlerdi. Yazlık evin bahçeleri artık, çocuklar için tesislerin bulunduğu bir parktı ve binanın her tarafına "Kapitalistlere ölüm" yazılı bez afişler asılmıştı. Villa, bölge fırıncılar sendikası, aşırı sol SR-Maksimalistler ve kendisini Petrograd Halk Milislerinin Sovyeti olarak ihtişamla göklere çıkaran Anarşist-Bolşevik bir grup da dahil olmak üzere birkaç grubun karargâhı haline gelmişti. Sonuncu grup, broşürlerini basmak için daha iyi tesislere sahip olma isteğiyle, şaşırtıcı bir cüretkârlıkla, 5 Haziran'da sekiz silahlı üyesini, sağ-kanat *Russkaya volya* gazetesini işgal etmeye gönderdi. Sadece bir gün sonra, iki alay onları kolayca kapının önüne koydu. Ancak yetkililerin yüzleri asılmıştı. Bu anarşistlere müsamaha göstermemeye karar verdiler.

Ayın 7'sinde, Adalet Bakanı P. N. Pereverzev, villayı boşaltmaları için yirmi dört saat süre tanıdı. Anarşistler, koruma için Vıborg işçilerine başvurdular. Ertesi gün destek için duyulan

saygı nedeniyleydi. Birkaç bin işçi, yirmi sekiz fabrikayı kapatarak onlar adına sokaklara döküldüler.

Sovyet'in çelişkileri anında su yüzüne çıktı. İşçi delegelerinin lobi yaptıkları Yürütme Komitesi İspolkom, Pereverzev'den, kendileri sorunu incelerken, ültimatomunu geri çekmesini istediler: Bunu takiben, göstericilerden işlerine geri dönmelerini istedikleri bir çağrı taslağı hazırladılar. Bu arada, Sovyetlerin Bütün Rusya Kongresi'nde, Lvov'un hükümetiyle tam bir işbirliği yapılması ve tam destek verilmesi büyük bir çoğunlukla kabul edildi ve Sovyet kendi izni olmaksızın yapılacak silahlı gösterileri yasakladı.

Düzenin korunmasına böylesi bir bağlılık, Bolşevikler için, karşı konulmaz bir ajitasyon fırsatıydı: Parti hızlı bir şekilde Merkez Komite, Peterburg Komitesi, Askerî Örgüt ve alayların, sendika ve fabrikaların temsilcileri arasında yapılacak Askerî Örgüt'ün önerisinin tartışılma toplantısını o günün, 8'inin akşamına taşıdı. Şimdi, 22 çekimse ve 6'ya karşı 131 oyla toplantı, zamanın bir gösteri organize etmek için ümit verici olduğunu kabul etti.

Ama bu kadar büyük bir çoğunluğun olması, huzursuzluğu maskeliyordu. Halkın sokağa çıkma arzusunun olup olmadığı ve ayrıca kitlelerin bunu, Sovyet'in muhalefetine rağmen yapıp yapmayacağı ölçülmek istendiğinde, alınan sonuçlar hiç de net değildi. Birinci soru sorulduğunda, evetler kazanmıştı, ama yalnızca otuz yediye karşı elli sekiz, neredeyse bir o kadar da çekimser vardı –elli iki. İkinci soruya gelince, onaylama marjı küçücüktü: kırk iki oya karşı kırk yedi oy. Ve her zaman aktif olmakla ün salmış militan gruplar arasında, bu sefer, evet ve hayır oylarının toplamı kadar, çekimser kalanlar vardı: seksen oy. Bu, Sovyet'in onaylamaması durumunda bir gösteri yapma şansının devasa belirsizliğine işaret ediyordu.

Yine de, karar verildi. Gösteri, 10 Haziran Cumartesi günü, saat 14.00'de yapılacaktı ve örgütlenmek için geriye sadece bir gün kalmıştı. Gösteri çağrısı ertesi sabah yayımlanacaktı. Askerî Örgüt'ün günlük gazetesi *Soldatskaya pravda*'nın –*Pravda*'dan

çok daha basit, daha keskindi, daha az eğitimli okur kitlesi dikkate alınıyordu– bir özel baskısı gösteri yollarını, direktifleri ve sloganları içerecek şekilde hızla hazırlandı. Anahtar talep, *dvoyevlastiye*, yani İkili İktidarın sonlandırılması ve tüm iktidarın Sovyet'e devredilmesi olacaktı.

O gece, militanlara yönelik yapılan başka bir operasyonda yetkililer Bolşevik Askerî Örgüt'ün cephe hattı gazetesi *Okopnaya Pravda*'nın editörü Haustov'u tutukladılar ve askerî taarruza karşı çıkan yazıları yüzünden vatan hainliğiyle suçladılar. Onun hapsedilmesi, göreceğimiz gibi, cevapsız kalmayacaktı.

***

Hiç şüphe yok ki, Anarşist-Komünistler, yapılacak gösterinin tamamen arkasındaydılar. Öğleden sonra geç saatlerde, Mejrayontsı planlardan haberdar edildi ve Lunaçarskiy'nin itirazlarıyla ve Troçki'nin planları desteklemesiyle hazırlıklara katılma yönünde oy kullandılar. Bolşevik ajitatörler başkent boyunca, askerî birlikler ve fabrikalar içinde, sokağa çıkma lehindeki kararı masaya yatırdılar –ve, büyük bir çoğunlukla, onları yanlarına çektiler; Bolşeviklerin azınlıkta olduğu göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir şeyi başarmaları, tüm iktidarın Sovyet'e devredilmesi çağrısının, kitlelere hiç de partizanca gelmemiş olması yüzündendi.

Ancak, önemli bir grup karanlıkta kalmıştı. Neredeyse inanılmaz bir şekilde, ya üzücü bir dikkatsizlikle ya da kötü bir düzenbazlıkla, partinin örgütleyicileri, Sovyetlerin Bütün Rusya Kongresi'ne katılan kendi Bolşevik delegelerini uyarmayı unutmuşlardı.

Ayın 9'unda, saat 15.00 civarında, gösteriyle ilgili Bolşevik bildiriler sokaklarda dağıtılmaya başlandı. Koalisyon Hükümeti derhal düzen çağrısında bulundu ve kuvvete kaba kuvvetle karşılık verileceği uyarısında bulundu. Bir şekilde, genel olarak Petrogradlı yoldaşlarının sağında yer almış olan birçoğu, kararın arkasındaki politikadan endişe duymaya başladılar: Ayrıca

bu delegeler, hiç de sürpriz olmayan bir şekilde, takındıkları tavırdan son derece heyecan duymuşlardı.

Viktor Nogin'in de dahil olduğu, MK temsilcileriyle yaptıkları acil toplantıda, öfkelerini net bir şekilde dile getirdiler. İçlerinden biri, "Burada, ben, bir temsilci olarak, bir gösterinin organize edildiğinden yeni haberdar oluyorum" dedi. Kendisi de sokağa çıkmaya muhalefet etmiş olan Nogin'in, MK'yı, planladığı olaydan vazgeçmeye ikna etmesinde ısrar ettiler.

Sovyet'in Yürütme Komitesi de, bu gösteriyi engellemek için elinden geleni yapıyordu. Sovyet'teki birçok insan, böylesi bir silahlı provokasyonun, sağ ile kanlı bir çatışmayı kışkırtmasından ve reaksiyonu güçlendirmesinden; ayrıca bunun, bazı Bolşeviklerin kontrolü ele geçirme girişiminin bir işareti olmasından korkuyordu. Ve aslında, Eski Bolşevikler, Latsis, Smilga ve Semaşko'nun da dahil olduğu, partinin solunda bir azınlık vardı ve bu azınlık, gerçekten de, gösterinin, şehrin ulaşım ağlarını –hatta belki de iktidarı– ele geçirmenin bir yöntemi olup olmadığını merak ediyordu.

Aceleye getirilmiş tartışmaların, yanlış iletişimlerin, hazırlıkların telaşı arasında akşam oldu. Kerenskiy'in, herhangi bir gösteriyi bastırmak için askerî kuvvetleri harekete geçirdiğiyle ilgili gerçekdışı söylentiler yayıldı. Sovyet Kongresi prezidyumunda yer alan Çheidze, Gots, Tsereteli ve Fydor Dan, düzen için ümitsizce çağrıda bulundular. Lunaçarskiy ve diğer Mejrayontsı üyeleri, duruma bakılırsa, Bolşevikler arasında da ihtiyatın öne çıkması ümidiyle, kongrenin gösteriye karşı bir deklarasyonuna engel olmaya çalıştılar.

Akşam saat 8.30'da, Zinovyev, Nogin ve Kamenev Kşesinskaya malikânesine geldiler ve parti delegelerinin öfkesini bildirdiler. Bolşevik liderlik hemen bir toplantı yaptı. Hayır diyenler bağırıp, çağırdılar ve gergin durum göz önünde bulundurularak, iptal edilmesini öğütlediler. Ancak, artan muhalefete rağmen, toplantıdan, gösterinin yapılması lehinde ikiye karşı on dört oy çıktı.

Bolşevikleri ve Mejrayontsı'yı dışlayarak geç saatte toplanan Sovyet Kongresi, birkaç saat içinde oy birliğiyle, planları nedeniyle Bolşevikleri suçladılar. Kongre, "bugün tek bir gösteri bile yapılmamalıdır" kararı verdi ve üç gün boyunca böyle bir gösterinin yapılmasını yasakladı. Kongre, yasağı kontrol etmek için, mükemmel bir isimle, Gösteriye Karşı Koyma Bürosu'nu hızlı bir şekilde kurdu. Planlara karşı tavır alan güçler, öfkeli ve kuvvetli şekilde büyüyordu.

En sonunda, ayın 10'unda, gecenin saat 2'sinde, son derece ajite olmuş olan Lenin, Zinovyev ve Sverdlov MK'nın geri kalanlarından –sadece 5 üyeydiler– planları iptal etmesini talep eden Nogin, Kamenev ve Kongre'nin Bolşevik delegasyonu ile bir kez daha toplandılar.

MK seçim yaptı. Kamenev ve Nogin muhalefetlerine sıkı sıkıya sarıldılar. Zinovyev, öneriyi desteklemek için daha önce taraf değiştirmişti: Şimdi, bu hengâme içinde yine taraf değiştirdi. Ve Sverdlov ile Lenin çekimser kaldılar.

Sadece endişeli bir rahatlama sayılacak şekilde, Merkez Komite o iki önemli çekimser oyla, üçe karşı sıfır oyla gösteriyi iptal etti.

Oylar komik bir şekilde azdı. Ne Peterburg Komitesi'nin ne de Askerî Örgüt'ün üyeleri toplantıdaydı. Bu son, ikinci karara herhangi bir muhalefet olsaydı, bu süreç kolayca ve mantıklı bir şekilde, çoğunluktan yoksun ve anti-demokratik olarak suçlanabilirdi. Ama Lenin hiçbir itirazda bulunmadı. Gösteri olmayacaktı.

***

Onursuz, keşmekeş içinde bir acelecilik. Mutsuz Bolşevikler, parti örgütlerine ve kadrolarına ve Anarşist-Komünistlere, gösterinin iptal edildiğini bildirmek için koşuşturdular. Parti matbaacıları haberi sabahın 3'ünde aldılar. *Pravda* ve *Soldatskaya pravda*'nın mizanpajlarını, haberlerin yerlerini değiştirerek ve yeniden kurgulayarak, gösteri direktiflerini çıkartarak, aceleyle

yeniden yaptılar. Şafakta, parti militanları, birkaç saat önce, azimle destekledikleri şeylere karşı argümanları tartışmak için, fabrikalara ve kışlalara koştular.

Sovyet Kongresi'nin delegeleri de, Petrograd boyunca yayılarak, işçi ve askerlere sokağa çıkmamaları için yalvardılar. Bazı yerel komiteler, Sovyet Kongresi veya Koalisyon Hükümeti istediği için değil, Bolşeviklerin isteklerine cevap olarak gösteriden vazgeçtiklerinde ısrar eden kararlar aldılar.

Bolşevikler sansürden kaçınabilecek durumda değillerdi. Fabrikalardaki, kışlalardaki ve Vıborg'un avlularındaki militanlar bu geri dönüşe öfkeliydiler. Partiye çıkışıyorlardı. Bolşeviklerin kendi gazeteleri *İzvestiya*, kuşkucu üyelerin liderlerine bolca hakaret etmelerini haber yaptı. *Soldatskaya pravda,* kararla bir ilgisi olmadığını açıkladı: Emrin yukarıdan geldiğine vurgu yapıyordu. Stalin ve Smilga, son derece sorgulanabilir bir oylamada yer almamalarına protesto olarak, MK'ya istifalarını sundular (istifaları reddedildi). Tiksinmiş Latsis, parti üyelerinin parti kartlarını yırtıklarını haber veriyordu. Kronştadt'ta, önde gelen Bolşevik Flerovskiy, denizci dostlarının o sabahki gazaplarını "hayatının en mutsuz saatleri" olarak tanımlıyordu. Flerovskiy, tam olarak ne olup bittiğini MK'dan öğrenmek için Petrograd'a bir delegasyon göndermeyi önererek onları, tek taraflı bir gösteri yapmaktan vazgeçirebildi.

Bolşevik liderliğin açıklaması gereken çok şey vardı.

***

Menşeviklerin ve SR'lerin 11 Mayıs'taki özel bir komisyonunda Tsereteli, ılımlılardan oluşan cephenin sesi oldu. "Son olaylar, Bolşevik stratejinin, propagandadan, iktidarı silah zoruyla ele geçirmeye yönelik bir açık girişime yönelişin kanıtlarıdır" dedi ve bu yüzden partinin yasaklanması çağrısında bulundu.

Tartışma, Kongrenin bir toplantısında devam etti.

Yüksek profilli, kendini adamış bir Menşevik, savaş-karşıtı bir "Zimmerwaldist" olmasına rağmen, savaşta bir cerrah ola-

rak görev yapmış, entelektüel ve kişisel olarak Menşevik sola yakın –karısı Lidiya, Martov'un kız kardeşiydi– biri olan Fyodor Dan kırklı yaşlarının sonlarındaydı. Şubat'tan sonra, yeni devrimci Rusya'nın, savaşta varlığını sürdürmesinin hakkı ve görevi olduğunu öne sürerek, devrimci-savunmacı bir pozisyon aldı. Bazı solcu eğilimlerine rağmen Dan ayrıca, bunu gerekli gördüğü için, "demokrasinin" –demokratik kitlelerin– Geçici Hükümet'le çalışmasını savunuyordu ve Tsereteli'nin Mayıs'ta posta ve telgraf bakanlığına getirilmesini desteklemişti. Partili yoldaşıyla dayanışmasına ve bu yüzden Bolşeviklerin yakıcı saldırılarına maruz kalmasına rağmen, şimdi, Bogdanov, Hinçuk ve partisinden diğer birkaç kişiyle birlikte, Tsereteli'ye sol kanattan muhalefet ediyordu. Bolşevikler için herhangi bir özel destekten çok, devrimci demokrasi prensipleri temelinde, Tsereteli'nin cezalandırıcı duruşuna karşı çıkıyordu. Dan'ın grubu bir uzlaşma önerdi. Silahlı gösteriler yasaklanmalıydı ve Bolşevikler, resmî olarak men edilmek yerine, kınanmalıydılar.

Lenin'in yokluğunda, Bolşevikler adına cevap veren Kamenev oldu –asla gerçekleşmeyen bir gösteriye devamlı muhalefeti göz önüne alındığında, ilginç bir seçim. Kamenev şimdi, pek de ikna edici olmayan bir şekilde, yürüyüşün her zaman barışçıl olduğunda ve iktidarı ele geçirmek için hiçbir çağrıda bulunulmadığında ısrar etti. Ayrıca yürüyüş, Kongre'nin ricasıyla iptal edilmişti. Sanki hiç hata yapmamış gibi, "bu yaygara da nereden çıktı?" diye merak ediyordu.

Dan'ın, bileklere hafifçe vurma önerisi ile Kamenev'in açıkgözce masumiyeti arasında, durum yatışıyormuş gibi göründü. Ama sonra, kural dışı olarak, Tsereteli tekrar kürsüye çıktı.

Pravda, "kâğıt gibi bembeyazdı ve çok heyecanlıydı. Gergin bir sessizlik hüküm sürüyordu" diye haber yaptı.

Tsereteli zalimce bir saldırı başlattı. Bolşevikler komplocudurlar, dedi. Planlarına karşı çıkmak için, bir kez daha, silahsızlandırılmalarını ve yasal olarak bastırılmalarını talep etti.

Atmosfer elektrikliydi. Cevap vermek için ayağa kalktığında, bütün gözler Kamenev'e çevrildi. Tumturaklı bir şekilde, eğer

Tsereteli böylesi iddialarından vazgeçmiyorsa, Kamenev'i hemen tutuklatsın ve mahkemeye çıkarsın, diye haykırdı. Bu karşılıktan sonra Bolşevikler salonu terk ettiler.

Onların yokluğunda tartışma kızıştı. Tsereteli'nin tarafında, –Kerenskiy de dahil olmak üzere– Avksentyev, Znamenskiy, Liberaller ve diğer sağ kanat sosyalistleri yer alıyordu. Onlara karşı olan tarafta, merkezci ve Sol SR'ler, Trudovikler, Menşevikler ve aşırı-sol Mejrayontsı yer alıyordu. Dan gibi bazıları, görüşlerini demokrasinin prensipleri açısından dile getirdiler; bazıları, Tsereteli'nin komplo iddialarının kanıtlanmamış olduğunu iddia ettiler; bazıları –en açık şekilde Martov– işçi kitlelerinin, birçok sorunda, Bolşevikleri desteklediklerinin ve onların sağında yer alan sosyalistlerin görevinin, soldan mağdurlar yaratmak yerine, o işçileri kazanmak olduğunun altını çizdi.

Karar verme zamanı geldiğinde, SR'ler ve Menşevikler, Dan'ın önerisinin yanında yer aldılar. Az bir farkla, Tsereteli'nin yasakçı önerisi geri çekildi.

***

Bolşevik Peterburg Komitesi'nin acil bir toplantısında Lenin, olayı iptal etmenin ötesinde bir yere koymaya çalıştı. Yine, "maksimum sakinliğin, ihtiyatın, sakınmanın ve örgütlenmenin" gerekliliğine vurgu yaptı, ama –Tsereteli'nin politik pozisyonundan çok farklı olarak– devrimin yeni bir aşamaya geçtiğiyle ilgili daha derin bir imada bulundu.

Mümkün olan en soyut yöntem hariç, Lenin, özür dilemedi veya hata itirafında bulunmadı. Böyle bir şey yapmak hiç onun tarzı değildi. İki nedenden ötürü MK'nın, gösteriyi iptal etmek dışında, "başka bir alternatifi olmadığını" ileri sürdü: Çünkü Sovyet" "resmî olarak gösteriyi yasaklamıştı" ve çünkü güvenilir kaynaklara göre, Kara Yüzler'in dişli bir grubu, karşı-devrimi başlatmak için, şiddet içeren bir karşılık verme niyetindeydi.

İlki, eğer avantajlı olduğunu düşünüyorsa, düzeni ve yasayı ihlal etmekte asla tereddüt etmemiş bir adamdan gelen, tuhaf

bir savdı. İkincisine gelince, Latsis, karşı gösteri olasılığından herkesin haberi olduğuna dikkat çekmişti. "Eğer bunun için hazır değilsek, gösteri konusuna başından itibaren olumsuz yaklaşmalıydık" dedi.

Gerçek şu ki, Lenin tereddüt etmişti. Ve onun gösteriyi iptal etme konusundaki çekimser oyu sadece sıra dışı değil, sorumluluğunu, karakterine ters olarak, başından savmasıydı: Eğer, şimdi iddia ettiği gibi, başka bir seçenek yok idiyse, neden gösteriye karşı oy kullanmamıştı? Çekimser kalmasının arkasındaki niyet, geri adım attığı için, kendisini eleştirilerden korumak idiyse, işe yaramadı.

Volodarskiy, Slutskiy, zaptolunamaz Latsis ve diğerleri, Tomskiy'in sözleriyle, MK'yı "tolere edilemez yalpalamaların suçlusu" olarak alaya aldılar. Soyyetlerin Bolşevik delegasyonundan Naumov, ultra-sol ruh halini dile getirdi, liderliğin altının oyulmasından memnun olduğunda inatla ısrar ederek, "insanın sadece kendisine ve kitlelere güvenmesi gerekir" dedi. "Gösterinin iptali doğruysa, biz ne zaman hata yaptık?" diye ekledi.

Soru yerindeydi. Bu işte her zaman yalnız olmasa da, sosyalist sol her zaman başarılarını abartmak eğilimindeydi –hırçın mizahçı Nadyejda Teffi, "eğer Lenin kendisi, Zinovyev, Kamenev ve beş atın olduğu bir toplantıda konuşacak olsaydı şöyle derdi: "Bizden sekiz kişi burada". Sol, başarısızlıkları kabul etme konusunda da iyi bir sicile sahip değildi. Belki de yanılmaların otoritenin altını oymasından korkuluyordu. Solun tipik yöntemi, hatalar karsında pişkinliğe başvurmak olmuştu; sonra, hava mümkün mertebede yatıştıktan sonra, *en passant* [geçerken], "şüphesiz" "hataların yapıldığını" herkes bilir diyerek zamanın buğusu içinde yorum yapmaktı.

12 Haziran'da, Kerenskiy, Bolşeviklerin ve diğer birkaç kişinin muhalefetine karşın, Bütün Rusya Sovyet Kongresi'ni, şu kararı vermeye ikna etti; "Rus devrimci demokrasisi ordusunu, ofansif veya defansif adımlar atabilecek durumda tutmaya mecburdur... sadece askerî ve stratejik bakış açısıyla karar verilecek şekilde." Bu, askerî operasyonların başlatılması için bir izindi –ilerlemeler

de dahil olmak üzere. Başka bir deyişle, "savunmacılık", "devrimci türde" olsa bile, devrimin kazanımlarını korumak için iyi niyetle üstlenilse bile, "geleneksel" bir savaşa dönüşebilirdi. Çernov bu konuda netti: "Saldırı olmaksızın, savunma olamaz" dedi.

Bu yapıldıktan sonra, devamında, Dan'ın Bolşeviklerin sansür edilmesi kararı Kongre'den geçti. Sonra Dan, Bogdanov ve Hinçuk solun yelkenlerindeki rüzgârı kesmek için başka bir yol önerdiler. Sovyet'teki ılımlılar, bazı yaptırımlar aracığıyla, popüler ruh haline rehberlik etmek ve onu şekillendirmek için şehrin radikal enerjisini, radikallerden uzağa, kendi yönlerine kanalize etmeye giriştiler. Bu yüzden Kongre, 18 Haziran Pazar günü, kendi adına kitlesel bir gösteri planladı. Böylece ılımlılar, Bolşeviklere, Petrograd kitlelerine kimin hâkim olduğunu göstermeye karar verdiler.

***

Cephede, savaş sürüp gidiyordu. Ölümün tuhaf bir alt yapısı. Çavdar, patates tarlalarının ve otlayan ineklerin ötesinde, sık koruların derinliklerinde, ormanın açıklıklarında Kızıl Haç çadırları heyula gibi ortaya çıkıyordu. Sığınaklar ve kütükten yapılmış kabinler; kaba, eğreti direği olan şapeller; ve her biri farklı şekilde kulak çınlatan havan topları. Siperlerdeki, kazdıkları toprağın rengini almış, ıslanmış askerler, mola almaları mümkün olan her saatte, teneke kupalarından çay içiyorlardı. Can sıkıntısı ve dehşetin, başlarının üzerinde patlayan bombalarla propaganda yapan Alman uçaklarının ateşinin veya kendi ateşlerinin, birbirini izleyen ritmi. Karşıt kamplar arasında dostluk kurmanın dehşetli neşesi, kuş uçmaz kervan geçmez topraklarda Alman ve Rus askerlerinin ufak bir ilerleme veya geri çekilme için çığlık atmaları. Makineli tüfeklerin öfkesi, kötü ruhların ziyaretleri, çığlık atarak dünyayı paramparça eden büyücü Baba Yaga lakaplı on iki inçlik bombalar.

Savaşın parçalayıcı metalinin tuzağına düşen askerler tökezliyor, dikenli teller amaçlarını yerine getirircesine onları ele

geçiriyorlardı. Askere çağrılmış değersiz bir kozmopolitlik olan imparatorluğun her tarafından dehşete düşmüş erkekler –az sayıdaki kadın savaşçı da dahil olmak üzere– gelecekten haber veren bu mezarları süngüleriyle yoklayarak hatların gerisinde yuvalanmışlardı.

Bu esnada cephe gerisinde, enflasyon ve yetersiz mal arzı, yaşam şartlarının çökmekte olduğu anlamına geliyordu. Köylülerin sabırsızlığı, daha fazla şiddet içererek, artıyordu. Kaba kuvvetle, tahribatla, kundaklamayla, bazen de cinayetle el koyma haberlerinde şimdi sade, ölçülü köy adaletine göre yavaş bir yükseliş yaşanıyordu.

Çöküş çok yaygındı. 1 Haziran'da, Bakü'de, bin kişilik bir Azerbaycanlı grup, kendileriyle Ermeniler arasındaki ilişki bozulurken, tahıl talebiyle belediyenin önünde toplandılar. Letonya'da, topraksız köylüler, baronlara ait mülklerin kamulaştırılmasını talep ederek, Toprak Konseyi'ne baskı yapmayı sürdürdüler. Ukrayna'da, 13 Haziran'da, Petrograd ile tekrarlanan pazarlık girişimlerinden sonra, Ukrayna Rada'sı (parlamento), –resmî ayrılığa ramak kalan, ama Rus sağını ilgilendirdiği kadarıyla yeteri kadar kötü olan– "özerk Ukrayna cumhuriyetini" ilan ederek, "Birinci Universal" bildirgesini yayımladı. Ve Koalisyon Hükümetinin, buna izin vermekten başka seçeneği yoktu.

Solun bir bölümü, yerel gerilimlerle uğraşacak hassasiyete sahip değildi. Bakü'de, Sovyet'in yayın organı *İzvestiya*, yerel Ermeniler, Yahudiler veya Ruslar içindeki milliyetçilikten söz etmeksizin, Müslüman milliyetçiliği ile polemiğe girdi. Yerel Bolşevikler, Müslüman Ulusal Komite'nin "burjuva" milliyetçi federalist taleplerine muhalefet etmelerine rağmen, sovyetin bu miyopluğunu eleştirdiler; Müslüman "demokratik" hareketiyle iletişimi açık tutmak için mücadele ettiler.

Sosyal demokrasinin iki büyük kanadı, giderek birbirinden iyice uzaklaşıyordu. Haziran başlarında, o Bakü Bolşevikleri, Tiflis'teki Gürcü yoldaşlarını izleyerek, Menşeviklerle olan tüm bağlantılarını sonlandırdılar. En sonunda, bölgesel örgütlenmeler Lenin'in ayrılık çağrısının arkasında toplanmaya başlıyorlardı.

Kısmen, milliyetçiliğin ve radikalizmin tehlikeli enerjilerini Rus vatanseverliğiyle hafifletme çabasıyla, ama daha çok, Müttefikleri rahatlatmak için hükümet, şimdi Sovyet Kongresi'nden de yetki almış olan askerî saldırı için planlarını hızlandırdı. 16 Haziran'da, Lvov'a yakın güney cephesinde, Rus ağır topçuları, iki gün devam edecek olan şiddetli taarruzu başlattılar. Bir kez Baş İknacılığa soyunan Kerenskiy, Galiçya'daki Rus askerlerine, saldırının başlamak üzere olduğunu ilan etti. Saldırı ayın 18'inde başlayacaktı –Sovyet'in planlanan yürüyüşüyle aynı günde.

***

Bu arada Menşevikler ve SR'ler de başka bir örgütleme komitesi oluşturdular ve gazeteleri de gösteri yapmalarını sıkı şekilde destekledi. Özetle, etkileyici bir dik başlılıkla anarşistler de, bunun yerine, ayın 14'ünde, kendi komitelerini kurmaya çalıştılar. Sinirlenen *Pravda,* böyle planların "yıkıcı" olduğunu deklare etti ve bu komiteler anlamsızlaşarak yok oldular.

Bolşevikler ve Mejrayontsı da, Bolşevik MK'nın "gösteriyi, Sovyet'in iradesi hilafına, tüm iktidarın Sovyet'e devredilmesi için bir destek ifadesine dönüştürme" arzusuyla ajite oldular. Onlar, Zinovyev'in sözleriyle, "gösteri içinde bir gösteri" ümit ettiler. Talihleri yaver gitti; 16-23 Haziran arasında, Petrograd'da planlanan Bolşevik Askerî Örgütlerinin Bütün Rusya Konferansı, yaklaşık 100 deneyimli aktivistin beceresini partiye kazandırdı.

Sovyet, yürüyüş için oldukça belirsiz "Demokratik Cumhuriyet", "Genel Barış" ve "Kurucu Meclis Derhal Toplansın" sloganlarını ilan etti. Bolşevikler, iptal edilen yürüyüş için belirledikleri savaşçı sloganlarına geri döndüler: Kahrolsun Çarcı Duma!" "Kahrolsun 10 Kapitalist Bakan!" (kabinenin sosyalist olmayan bakanları); "Kahrolsun Saldırı Politikası!" "Ekmek! Barış! Toprak!" Ayın 14'ünde, *Pravda,* diğer fabrikalar kullanmasa bile, Bolşevik taraftarların bu sloganlar eşliğinde sokağa çıkacaklarını ilan etti. Solun yuhalayıp alay etmesine karşı Sovyet liderliği, sadece resmî sloganların kullanılmasına izin verileceği

konusunda ısrar etmek için gönülsüzce bir girişimde bulundu. Bolşevik Fyodorov, partisinin temel sloganının "Tüm İktidar Sovyetlere" olacağını böbürlenerek söyleyip, onları utandırdı.

Yine de, o ılımlılar kavgadan vazgeçmiyorlardı. Ayın 17'sinde, Tsereteli, Kamenev ile alay etti. "Yarın, başkent işçi sınıfının tamamı, ayrı gruplar halinde değil, bir bütün olarak, Sovyet'in iradesine karşı değil, onun davetiyle gösteri yapacak. O zaman, çoğunluğun kimi izlediğini göreceğiz, sizi mi yoksa bizi mi" diye kışkırtarak alay etti.

***

18 Haziran Pazar: Açık, rüzgârlı bir sabah. İşçiler ve askerler erkenden toplandılar. O gün, Moskova, Kiev, Minsk, Riga, Helsingfors (Helsinki) Harkov ve imparatorluk boyunca benzer gösteriler planlandı.

Saat 9'da, bir bando, özgürlüğün uluslararası ilahisi haline gelen Fransız ulusal marşı Marseyyez'i çalmaya başladı. Geçit alayı, Nevskiy Propekt'e doğru yürüyüşe geçti.

Geçit alayının devasa boyutu açıkça ortaya çıktı. Yürüyüş, geniş caddeyi baştan sona kapladı. 400.000 insan sokaklara dökülmüştü.

Büyük yürüyüş kolu, saygılarını göstermek için Şubat şehitlerinin mezarlarının yanından geçen bir güzergâh izledi. En önde, İspolkomdan gelen organizatörler, Çheidze, Dan, Gegeçkori, Bogdanov ve Gots da dahil olmak üzere, Bütün Rusya Kongresi'nin prezidyumundan gelen Menşevikler ve SR'ler yürüyordu. Mars Alanı'na yaklaşılırken onlar yürüyüş kolundan ayrıldılar. Mezarlık alanının yakınına bir platform kuruldu. Kalabalığa göz atmak için platforma çıktılar.

Dehşet üzerlerine çöktü.

Suhanov, birbirine çarpan bez afişler yığınını inceledi. Daha sonra, "Yine Bolşevikler" diye düşündüğünü hatırlıyordu. "Ve onların arkasında yine bir Bolşevik sırası... Çok açık ki arkasından gelenler de öyle." Gözleri fal taşı gibi açıldı. Bunu sindirmek

için yavaşça başını döndürdü. Şurada burada, bir SR veya resmî Sovyet sloganı gözüne çarptı. Ancak onlar, "kalabalık yüzünden görünmez haldeydiler." Dehşete düşmüş organizatörlere doğru ilerleyen bez afişlerin büyük çoğunluğu –Birnam Koruluğunun Macbethe doğru ilerlemesi gibi*– Bolşeviklere aitti, dedi.

"Kahrolsun On Kapitalist Bakan!" denizleri. Birbirini izleyen "Barış! Ekmek! Toprak!" dalgaları. Ve –Sovyet'teki uzlaşmacılarla tuhaf şekilde alay edercesine– sonu gelmeyen "Tüm İktidar Sovyetlere!" yinelemeleri.

Tsereteli, Sovyet yürüyüşünü "açık arenada bir düello" görerek sabırsızlıkla beklemişti. Şimdi, çok sert şekilde geri tepmişti. Sonuçlar yıkıcıydı, belirgindi, eziciydi. Gorkiy'in gazetesi *Novaya Jizn*, "Pazar günü yapılan gösteri, Bolşevizm'in Peterburg Proletaryası içindeki tam zaferini ortaya koydu" diye yazdı.

Gruplar halinde gelen Bolşevikler, Çheidze'nin yanından geçerlerken, birbirlerini izleyerek ona doğru koştular. Partinin cephe hattı gazetesinin, bir süre önce hapse atılan, editörü Kaustov'un serbest bırakılmasını talep ettiler. Çheidze, yatıştırıcı sesler çıkardı. Kısa süre sonra sorun, onun yetkisinde olmayacaktı.

Öğleden sonra ilk saatler. İşçilerden oluşan olağanüstü bir kol, son derece eğitimli askerler gibi yürüyerek görüntüye girdi. "Bu hangi bölge?" diye bağırdı biri.

"Neden soruyorsun, göremiyor musun? Örnek bir düzen! Bu, Vıborg demektir" diye, grubun lideri gururla cevap verdi. Militan bölge, Bolşevik ağırlıklı olan sovyetinin liderliğinde geldi. Sindirilemez anarşistlerin "Kahrolsun Hükümet ve Sermaye!" talebinde bulunan siyah bez afişleri, Vıborg kızıl bayraklarının arasına serpiştirilmişti. Resmî ricaları görmezden gelen birçok Vıborg işçisi silah taşıyordu.

Saat 15'de, 2.000 Anarşist-Komünist ve onlara sempati duyan askerler, yürüyüşten ayrıldılar ve hızla, Vıborg'un kötü üne sahip, tuğladan yapılmış, rüzgâra açık hapishanesi Krestiy'e yöneldiler.

* *Macbeth*'te, kralın sadece bu koruluğun Dunsinane'e yaklaşmasıyla mağlup edileceğinden söz edilir. Daha sonra düşman askerleri, kestikleri ağaçların arkasına saklanarak ilerlerler ve sanki koruluk ilerliyormuş gibi görünür. (ç.n.)

Hapishanenin giriş kapılarında, silahlarını muhafızlara doğru kaldırdılar ve Kaustov'un serbest bırakılmasını talep ettiler. Kaustov'un dehşete düşmüş gardiyanları onu serbest bırakmak için labirent gibi koridorlara daldılar. Hücresinden çıkan Kaustov, gururlu görüntüsüyle, hiçbir anı kaçırmaksızın, diğer siyasal mahkûmların da serbest bırakılmasını talep etti. Diğer yoldaşları da ortaya çıktığı zaman, cesur anarşistler dağıldılar.

***

O gün öğleden sonra, kabına sığmayan sol, günü kutlarken, adalet bakanı –kendilerine karşı bez afişler açılan on kapitalist bakandan biri olan– Pereverzev, acil bir hükümet toplantısı için çağrıda bulundu. Kaçan tüm mahkûmların yeniden yakalanmaları için tam yetki istedi. Gerekli her aracın kullanım hakkını talep etti. Ve aldı da.

Ertesi sabah, 19 Haziran, saat üçte, Kozaklar ve zırhlı araçlar Durnovo villasının etrafını sardılar. Karanlık, ama loş bir şekilde parlayan, kirli bir gün batımının pusuna sahip, yaz ortası gökyüzünün altında, o meşum Beyaz Gecede, ışıklarıyla villanın duvarlarını aydınlattılar. Askerler megafonlarından, önceki gün hapishaneden kaçan ve içerde bulunan altmış anarşistin teslim edilmesi için, kükrediler. Kaustov da dahil olmak üzere çoğu, çoktan gitmişti: Yine de, anarşistler işbirliği yapmayı reddettiler. Etrafı çevrili binanın pencerelerinin altına çöktüler ve patlamayan bombalarını dışarıya fırlattılar. Askerler kapılara saldırdılar.

Gürültü, karmaşa, arbede. Asnin bir askerin tüfeğini ele geçirmeye çalıştı, –resmî soruşturmada öyle olduğu iddia edildi– silah ateş aldı. Asnin ölmüştü.

Onun kahramanca öldüğü haberi, bölgede hızla yayıldı. O sabah, villaya yakın fabrikalar –diğerlerinin yanı sıra, Rozenkrants, Fenisk, Metalist, Promet ve Parviainen fabrikaları– militanca bir protesto için sokağa çıktılar. Kalabalıklar toplandı. Yas tutan Asnin'in yoldaşları, onun bedenini villada sergilediler ve onun yasını tutanlar saygılarını göstermek için sıraya girdiler.

Öfkeli işçiler, sükûnet için yalvaran, grevcilerin işlerine geri dönmelerini rica eden İspolkom'a lobi yaptılar. İspolkom, bir soruşturma başlattı. Hükümetten, o gece tutuklanan ve belirli bir suçla itham edilmeyenlerin hepsini serbest bırakmasını talep etti. Ancak böylesi önlemler, militanları yatıştırma konusunda pek işe yaramadı. Rozenkrants fabrikasından anarşistler, hükümete karşı birlikte bir gösteri önermek için, Birinci Makineli Tüfek Alayına ve Moskovskiy Alayına temsilciler gönderdiler. Askerler öneriyi geri çevirdiler, ancak bu fikrin tohumları ekilmişti, öfke birikmişti. O andan itibaren, Petrograd'daki protesto dalgaları hızla yükselmeye başladı.

O gün, ayın 19'u, ayrıca, Petrograd'ın ne kadar bölünmüş olduğunu ve politik olarak ne kadar ateşli olduğunu da gösterdi. Bir gün önce, yüz binlerce postal altında Bolşevik sloganlarla titreşmiş olan aynı Nevskiy Prospekt, şimdi öğrenci subaylar tarafından organize edilen bir geçit alayına ev sahipliği yapıyordu. Büyük ölçüde orta sınıfın bir gösterisiydi. Ayın 18'inde yapılan gösterinin sadece küçücük bir parçası büyüklüğündeydi, ama her şeye rağmen, vatanseverlik coşkusunun ani yükselişini dile getiriyordu. Milliyetçi şarkılar söylediler ve Kerenskiy'in portrelerini dalgalandırdılar. Sağın gözünde, Rus onuru yeniden tesis edilme yolundaymış gibi görünüyordu. Yankıları şehre henüz ulaşmış bir olayı kutlamak için sokaklara çıkmışlardı: ordunun ilerleyişi. Savaşta yeni bir dönemeç, yönetim tarafından uzun zamandır tartışılan konu. Haziran veya Kerenskiy Saldırısı.

***

Galiçya'da, Sekizinci Ordu, demoralize olmuş Avusturyalı askerlerin yirmi mil uzunluğundaki cephesini yardı. Müttefikleri rahatlatmak, savaşın yönünü değiştirmek, huzursuz ve müşkül durumdaki cephe gerisini disipline etmek için yapılan saldırı, müthiş bir başarı gibi göründü. Merkez ve kuzey cephelerindeki, Yedinci ve On birinci Ordu, çabucak 18.000'den fazla esir aldı. İlerleme devam ederken, Sovyet'teki sosyalistlerin birçoğunun

da kapıldığı vatanseverlik dalgası tüm ülkeyi kapladı. Bütün Rusya Kongresi'nden gelen, Rusya'nın kahraman askerleri için köylülerden ekmek ve vatandaşlardan destek talep eden resmî duyuru, coşkulu bir şekilde okunuyordu.

Ancak bu neşeli ruh hali fazla uzun sürmedi. Çok kısa bir süre sonra cepheden, durumun hiç de planlandığı gibi gitmediğine dair haberler gelmeye başladı.

Özellikle işçi sınıfı bölgelerinde, huzursuzluk geri gelmeye başladı. Birkaç alay ve fabrika komitesi Bolşevik basında saldırıyı açıkça mahkûm ettiler.

20 Haziran'da, Petrograd'daki Birinci Makineli Tüfek Alayı, cepheye 500 makineli tüfek götürmesi için emir aldı. Alay komitesi bunu onayladı, ancak alayın kitlesel toplantısı farklı düşünüyordu. Kendi askerlerine yardım etmek için bile olsa, devrimci başkentin silah kaybetmesi konusunda isteksizdiler. Askerler, aşırı solun güçlü onayıyla, mümkün olan en kısa zamanda hükümete karşı başka bir gösterinin yapılması lehinde oy kullandılar. Diğer garnizonlara gittiler ve saat 17'de, Grenaderskiy (El Bombacı) Muhafızlarının desteğini kazandılar.

Sovyet, onların bu hareketlerini derhal, cephedeki yoldaşlarını "sırtından bıçaklama" olarak ilan etti. Makineli tüfekçilere, tekrar düşünmeleri için yalvardılar. Ertesi sabah, alaya askerlerinin üçte ikisini cepheye göndermesi emredildiği zaman, otuz birliğinden sadece onunun gönderilmesine ve buna da, Sovyet "savaşın devrimci bir karaktere bürünmesini" kabul ederse, izin verecekti. Makineli tüfekçiler, 1 Numaralı Emir göz önüne alındığında, birliklerin Petrograd'dan böylesi bir zorlamayla cepheye gönderilmelerinin yasa dışı olduğunda ve emrin radikal Petrograd garnizonunu parçalamak için hesaplı bir plan olduğunda ısrar ettiler. Ve tehlikeli bir kararlılıkla ekledi: "Eğer Sovyet ... bu ve diğer devrimci alayları zorla dağıtacak olursa, karşılık olarak biz de ... Geçici Hükümeti ve onu destekleyen diğer örgütlenmeleri dağıtmak için silahlı güç kullanmaktan çekinmeyeceğiz."

Sovyet'in otoritesi karşısında sinmediler. Ama buna rağmen, o gün daha sonra makineli tüfekçiler, –muhtemelen, belki de

akla yatkın olmayan bir şekilde, Bolşeviklerin isteği üzerine– ajitasyonlarından vazgeçmeyi seçtiler. Çünkü Bolşevik Askerî Örgütlenmeleri Konferansındaki bu kargaşa boyunca, Lenin ve ihtiyatlı parti liderliği, militanları "aşırı" isyankâr hareketlerden uzak tutmak için mücadele ediyordu. Nisan'da partiyi şiddetle sola çekmeye çalışan Lenin, şimdi partiyi sağa çekmeye çalışıyordu.

Ayın 20'sinde, telaşlı ve perişan vaziyetteki Lenin, salona hitap etti. "Devrimci ruhlarını" onaylayacağını varsayanları şaşırtarak, iktidarın derhal ele geçirilmesi konuşmalarının henüz olgunlaşmamış olduğuna vurgu yaptı. Böyle bir girişim için kitle desteğine sahip olmadıkları bir dönemde, düşmanları onlara yem atıyorlardı. Lenin, "güncel öncelik –Sovyet üzerinde nüfuz kurmak için– bıkıp usanmadan bu desteği artırmak için çalışmaktır" dedi.

***

Gorkiy, "yavaşça yaklaşan bir kıyamet duygusu içinde, burası artık bir başkent değil, bir çöplüktür ... Caddeler pis, avlularda leş gibi kokan çöp yığınları var ... Halk arasında giderek büyüyen bir aylaklık ve korkaklık var ve bütün bunlar ve suç işleme dürtüleri... şimdi Rusya'yı mahvediyor" diye yazdı.

Grev dalgası devam etti. 22 Haziran'da, VTsİK –Bütün Rusya Sovyet İspolkom'u veya Yürütme Komitesi– Putilov metal fabrikasının tüm işçilerinin sokağa çıkmalarının olası olduğu ve onlara engel olmayacakları konusunda uyarıda bulundu. Ayın 23'ünde, birkaç emek örgütlenmesi temsilcisi, yükselen ücretlerin, yükselen fiyatları karşılamadığına karar verdiler ve üretimin kontrolünü istediler. Tekrarlanan kitle toplantılarında, Kronştadt denizcileri, anarşistlerle birlikte tutuklanan askerlerin serbest bırakılmaları konusunda kararlıydılar. Bunlar gizli komplolar değildi: Ayın 25'inde denizciler, adalet bakanını planları hakkında açıkça uyardılar.

Bütün bunlar olurken, taarruz durmadan daha çok asker talep ediyordu. Kırk yaş üstündeki, askerlik hizmetini çoktan tamamlayarak cepheden ayrılmış askerleri geri çağırmaya başladılar. Hayatlarını bir kez riske atmış olmaları yeterli değildi. Bu geri çağırmalar, Astrahan ve Yelets gibi bölgelerde, isyanları kışkırttı.

***

Bolşevikler, Temmuz başına planlanan Peterburg Komitesi'nin ikinci Şehir Konferansı'na olduğu kadar, Altıncı Kongre'nin de hazırlıklarıyla meşguldüler. Bu hazırlıkları yaparlarken, parti içi tartışmalara da devam ettiler. Peterburg Komitesi'nde, Kalinin ve diğer ılımlılar, izole devrimci hareketlerden kaçınmak ve bunun yerine hareket içinde ve Sovyet'te politik nüfuz elde etmeye çalışmak için yaptıkları çağrıyı ikiye karşı on dokuz oyla kazandılar. Ancak Latsis kararda değişiklik yaptırmayı başardı: Eğer kitlelere "engel olmanın imkânsızlığı" kanıtlanırsa, Bolşevikler hareketi kendi ellerine almalıydılar.

Pravda'nın sayfalarında, Lenin ve Kamenev ihtiyata, dikkate, gücün yavaş inşa edilmesine vurgu yapıyorlardı: Eş zamanlı olarak, *Soldatskaya Pravda*, "küçük burjuva yanılsamaların" üstesinden gelmek için liderlerinin ihtiyaç olarak tanımladıklarını tasdiklemeyi açıkça reddederek, daha sabırsız muhalefetin ateşini körüklemeye devam etti. 22 Haziran'da, Merkez Komite, Askerî Örgüt ve Peterburg Komitesi üyeleriyle, Bolşevik partiyi destekleyen alayların temsilcileri arasında yapılan gayriresmî bir toplantıda, Semaşko –emrinde 15.000 radikal makineli tüfekçi bulunan komutan– MK'yı, partinin gücünün altını oymakla suçlayıp, azarladı.

Haziranın bu türbülanslı son günlerinde, Petrograd'ın en militan gruplarının, özellikle de gittikçe efsane haline gelen Birinci Makineli Tüfek alayının yüksek enerjilerinden, belli belirsiz bir kolektif plan ortaya çıkmaya başladı. Günler geçtikçe değişkenlik mefhumu daha belirgin bir hal aldı.

İsyanı bastırmaya azimli ve Birinci Makineli Tüfek Alayı'nın disiplinsizliğinin provoke ettiği Sovyet'in Bütün Rusya Kongresi tüm garnizon birliklerine emirlere derhal uymaları çağrısında bulundu, ancak Sovyet'in bu manevrası tereddütler içeriyordu, o aynı gün Fin parlamentosu *Valtalaki*'yi, ülke içi sorunlarda kendisine yasama yetkisi veren bir "iktidar yasasını" yayımladığı zaman planın, parçalanan Rus İmparatorluğu ile ilgili boşlukları da ortaya çıkmaya başladı. Bunu kutlayan Finler, daha önce bağımsızlık anlaşması pazarlıklarını onaylayan –ki yaptıkları, bağımsızlığa denk düşmüyordu– Sovyet liderlerinin öfkeyle tepki vermesine şaşırdılar. Çok açık ki, sınırlı özerkliğin tek taraflı ilanı, onların kafasında olan bir şey değildi.

Ve bu arada, Bolşevik Askerî Örgüt Konferansının son gününde, Askerî Örgüt'ün yayımladığı *Byulleten,* saldırı başarılı bir şekilde devam ederken, cephedeki ajitasyona aktif şekilde devam edilip edilmemesi konusunda radikaller ile ılımlılar – burada Leninistler!– arasında yaşanan ciddî sorunu rapor etti. Ancak tartışmanın bizzat öncülü yanlıştı. Saldırı, başarılı bir şekilde devam etmiyordu.

***

İlk iki, üç cicim gününden sonra saldırı hızla yozlaştı. Cephenin leş kargaları bir felaket haline gelen durumun üzerine üşüşmeye başladılar.

Bitkin, kötü donanımlı Rus askerleri, 20 Haziran gibi erken bir tarihte ilerlemeyi durdurdular. Saldırı emirlerine itaat etmeyi reddettiler. Ertesi gün, bir Alman karşı-saldırısı başladı. Rus kuvvetleri arasında panik hızla yayılıyordu. Yalnız bırakılan Kerenskiy, ayın 24'ünde Geçici Hükümete şu telgrafı gönderdi: "Yarma harekâtının, birçok yerde istikrasız olduğu ortaya çıktı ve ilk günlerden sonra, hatta bazen muharebenin ilk saatlerinden sonra, bir tavır değişikliği oldu ve moral düştü. Başlangıçtaki başarıları geliştirmek yerine birlikler... derhal cephe gerisine çekilme taleplerini içeren kararlar çıkarmaya başladılar".

Asker kaçağı olarak yaşadığı yıllarda tuttuğu günlüğü, *Bir Firarinin Notları*'nda, Ukraynalı genç Aleksandr Dneprovskiy, saldırıdan önce, son aylardaki vatansever basını, "uzun zamandır acı çeken insanlığın başından aşağı dökülen matbu pislik fıçısı" olarak lanetledi. Gazetelerin, görev bilerek dolaşıma soktukları vatansever zırvalara rağmen, olayların sefil gerçekliği, hızla, tüm ülke boyunca yayıldı. Genelde birinci elden.

Durum, uzun zamandan beri, emirlere itaat etmeyen bireylerin veya taburların sorunu olmaktan çıkmıştı. Şimdi, Rus askerlerinin her iki yönde kitlesel hareketi söz konusuydu: Düşmanlık değil, dostluk kurmak için, selamlama sözcükleri haykırarak, felaket manzarasının içinden geçerek, öldürmeleri gereken Almanlarla içkilerini paylaşmak ve anlık sohbetler yapmak için bir yol bulmaya çalışarak, siperlerinden çıktılar; ve büyük sayılarla cepheden ricat ettiler. Devasa boyutlarda firarlarla. Binlercesi basitçe yürüyerek uzaklaştı.

O yaz, büyük şair ve eleştirmen Viktor Şklovskiy, Sovyet ordu komiseri olarak, Galiçya'ya doğru yola çıktı. Son kilometreleri, Avusturya hatları boyunca, ladin ağaçlı bataklık topraklardan geçerek katetti.

> Ormanlık alanlardan geçerken, tüfekleri ellerinde, çoğunlukla gençlerden oluşan başıboş askerlere rastladım. Sordum, "Nereye gidiyorsunuz?"
> "Ben hastayım."
> Başka bir deyişle, cepheden firar ediyordu. Onlarla ne yapardınız? Yararı olmayacağını bilmenize rağmen, "Geri dön. Bu utanç verici" dersiniz. Onlar yollarına devam ettiler.

Sayıları şaşırtıcıydı. Zaten devasa olan sayıları gittikçe yükseliyordu. On Birinci Ordu'nun yıldırım taburları, Voloçinsk yakınlarında gecenin karanlığında gizlenen veya uyuşuk uyuşuk dolanan 12.000 kaçağı, tek bir gecede tutukladı. Bu devasa bir hareketti. Saldırı sırasında, resmî olarak 170.000 asker firar etmişti: Gerçek rakam çok daha yüksekti.

Askerler, cepheden trenlere hücum ettiler. Motorlar onların ağırlığı altında, sarsılarak, homurdandı, bitkin ve somurtkan askerler çatılara ve kapılara asılarak, gıcırdayan raylar üzerinde tembelce yol alan vagonlarda yollarına devam ettiler. Binlerce kaçak asker, Kuzey cephesi yakınlarında Petrograd yarış pistine yakın bir ordugâhta, "askerlerin cumhuriyeti" olarak ilan ettikleri yeni ve tuhaf bir hükümet kurdular. Nakit para bulmak için başkenti istila ettiler. Temmuz'un sıcak günlerinde, 50.000'den fazla kaçak asker şehirdeydi.

Askerler rastgele işlerde çalıştılar. Toprakta çalışanların sırtından geçindiler. Eski üniformalarını yırtarak ve yeniden şekillendirerek, çalımlı bir kabadayılıkla vahşi haydutlar haline geldiler. Onların firarları, elbette korkunun sonucuydu, ama tek neden, hiçbir şekilde bu değildi.

Troçki, "kitlesel firarlar, günümüz şartlarında, ahlaksız bireysel iradelerin bir sonucu olmaktan çıkmıştır –bu başka herhangi bir zaman için ağır ve sempatik olmayan bir değerlendirme olurdu– ve hükümetin, devrimci orduyu, amaç birliği içinde kaynaştırmadaki büyük beceriksizliğinin ifadesi haline gelmeye başlamıştır" diye yazdı. Hitabeti kuvvetli Dneprovskiy de, sayıları gittikçe artan yüz binlerin arasından bir örnekti. Kendisinin de firarî olması onu yazma konusunda esinlendirdi. O leş gibi kokan kan göllerinde, umutsuzluk içinde çaresizce ölmeme arzusunu, politik öfkeyle, eleştirel mantıkla, nefret edilen savaşın analizinde birleştirdi.

İşçi Zemskov, Kerenskiy'e yazdığı bir mektupta kendisini – herhangi bir özür dilemeden, gerçeğin ta kendisi olarak– "Kuban steplerinde iki yıldan daha uzun süre saklanan bir firarî" olarak tanımladı. "savaşın canı cehenneme" diye protesto etti,

> Sessiz kölelerin milyonlarcasının hâlâ koyun gibi topların ve makineli tüfeklerin önüne gönderildiği ve subaylarının kölelere hâlâ bir eşya muamelesi yaptıkları bir zamanda, kölelerden oluşan multi-milyonluk bir orduyu hâlâ, sadece, fizikî cezalandırmanın düzene soktuğu bir zamanda, yeni hükümetin (tam olarak eskisi gibi), hâlâ,

tüm erkek nüfusu bu kanlı çukura (savaşa) gönderme yetkisine sahip olduğu bir zamanda, bu ne tür bir özgürlüktür?

Bazı kaçaklar şimdi, "özgürlük" olarak adlandırdıkları şeyi talep eden pankartlarıyla, Petrograd boyunca bir gösteri yapmayı düşünüyorlardı. Bu, bir sosyal hareket olarak, ordudan firar hareketiydi.

***

Saldırıdan önce bile, devasa sayılardaki askerin, ailelerinin, destekçilerinin, işçilerin ve köylülerin nefret ettiği ve derhal sona erdirilmesini istedikleri bu savaş, Bolşeviklere itici siyasal güç sağladı. Özellikle, Haziran ayının sonlarından itibaren, dağılmakta olan ordunun içindeki propagandalarını artırdılar: Konuşmacılardan ve ajitatörlerden oluşan ağları, cephe boyunca 500 alaya ulaşıyordu.

Lenin'in niyeti her zaman, Bolşeviklerin, savaşa karşı en kesin ve mazeretsiz muhalefeti temsil ettiği algısını oluşturmaktı, ama onu soldan eleştirenlerin uyardığı gibi, belki de onun devrimci bozgunculuk görüşü ayrıntılarda, gerçekten de belirsizlikler içeriyordu. Belki de bu belirsizlikler bir kaçıştı, farklı pozisyonları görmezden gelmişti ve belki de bu bazı takipçilerinin kafasını karıştırmıştı. Her durumda da, spesifik olarak (ve belirsiz olarak) "bozguncu" ifade tarzı, Lenin döndüğünden beri, önemli ölçüde daha az dikkat çeker olmuştu. Partinin savaş-karşıtı ünü hâlâ yeterince sağlamdı ve büyüyordu.

Bazen bu, Lenin'in kişiliğiyle yakından ilişkilendirilebildi: bu yüzden, saldırıdan önce bile, kuzey cephesindeki Beşinci Ordunun askerleri onu, tanıdıkları tek otorite olarak ilan ettiler. Savaşa karşı nefret gittikçe büyürken halk, Bolşevik partinin savaşa karşı sarsılmaz muhalefetini hep hatırladı.

Bu, özel olarak Bolşevik kadroların fedakârca çalışmaları, özellikle de öne çıkmayan orta seviyedeki aktivistler sayesindeydi. Onlar, imparatorluk boyunca parti örgütlenmelerinin bel

kemiğini oluşturuyorlardı. Çok çalışıyorlardı ve gittikçe uzmanlaştılar. Moskova'da bulunan Eduard Dune, konuşmalar yapmak için, yoldaşlarıyla birlikte, şehrin çevresindeki kırsal bölgeleri dolaşıyordu. Partisinin yerel birkaç yüz üyesinden sadece birkaçı doğuştan hatipti. Ama Şubat'tan sonra, becerilerini geliştirdiler, dinleyicilerini tanıdılar –ve kendi güçlerini fark ettiler.

"Uzmanlaşmaya başladık" diye yazdı. Bir yoldaşı, Sapronov, binlerce kişilik büyük toplantıların adamıydı: Kalmıkov adındaki dilenci kılıklı, efendi adam, samimî, etkili öğütlerini sunmak için küçük atölyeleri turluyordu; bir diğeri, Artamanov, "ya sahip olduğu etkileyici patron sesinden ya Moskova banliyölerinin aksanını konuştuğundan ya da olası başka bir nedenden ötürü, köylü dinleyiciler arasında çok popülerdi."

Ve bu köylüler, özellikle "savaşa karşı ve barış için yapılan konuşmaları yeterince istekli dinliyorlardı."

Ilımlıların pazarlıklarıyla kıyaslandığında, onun savaş karşıtı ahlakçılığının sarsılmaz mantığını ve çekiciliğini partinin feraset sahibi düşmanları bile görebiliyordu. Entelektüel olmayan, ama düşünceli bir adam olan General Brusilov, daha sonra şöyle hatırlayacaktır: "Bolşeviklerin pozisyonunu anlıyorum, çünkü onlar "kahrolsun savaş ve ne pahasına olursa olsun hemen barış" görüşünü vaaz ettiler, ama önce karşı-devrimi engellemek için ordudan kopan ve aynı zamanda, savaşın zaferle sonuçlanana kadar devam etmesini arzulayan SR'ler ve Menşeviklerin taktiklerini hiç anlayamadım."

26 Haziran'da, Almanlara karşı ilerlemeyi reddeden birçok alaydan biri olarak, Grenaderskiy Alayının delegeleri de başkente geri döndüler. Onlar, yedek taburlara, –komutanlarının, onları makineli tüfek zoruyla savaş alanına sürmeleri de dahil olmak üzere– cepheyle ilgili tüm gerçeği anlattılar. Yardım istediler ve tüm iktidarın Sovyetlere verilmesini talep ettiler. *Soldatskya Pravda*, onlara tam destek sözü verdi.

Kendi adını taşıyan saldırının felaket haberleri, Kerenskiy kültünün kalıntılarını da toz duman ederek, şehir ve imparatorluk boyunca yayıldı.

***

Tüm acil ve coşkulu müdahalelerinden sonra Lenin, hastalanma derecesinde bitkin düştü. Ailesi endişeliydi. Yoldaşları, dinlenmeye ihtiyacı olduğu konusunda onu ikna ettiler. Ayın 27'sinde, kız kardeşi Mariya'nın eşliğinde, Petrograd'dan ayrıldı. Birlikte sınır boyunca yolculuk yaparak, yoldaşı Bonç-Bruyeviç'in bir kır evinin olduğu Finlandiya'daki Neivola köyüne gittiler. Orada günlerini, gölde yüzerek, güneşin altında yürüyüşler yaparak, rahatlayarak geçirdiler.

Onlar bunları yaparken, makineli tüfekçiler, büyük sayıda asker ve silahın transfer edilmesiyle ilgili yeni emirler aldılar. Ayın son gününde, Petrograd Sovyeti'nin askerî seksiyonu, G. B Skalov'u onlarla konuşması için gönderdi.

SR'ler ve Menşevikler tarafından kontrol edilen ve askerlerinin öfkesiyle provoke edilen Alay Komitesi, görüşmeleri Tavrida Sarayı'nın koridorlarında yapmaya zorlandı. Oradaki, çoğu anarşist veya Bolşevik olan askerler –ayın 20'sinde ve 21'ndeki asla gerçekleşmeyen isyanın önde gelen ışığı Golovin de dahil olmak üzere– bu yeni emirlerin bir ihanetin veya satışın girizgahı olduğunu söyleyerek, protesto ettiler.

Makineli tüfekçiler, ne alayın silahsızlandırılmasına ne de dağıtılmasına izin vereceklerdi. Alayda ortak akıl hâkimdi. Salon onların deklarasyonlarıyla çınladı. Buna nasıl engel olacaklarını açıkça tartışmaya başladılar. Sarayın ağırbaşlı ortamında, askerler, şehrin sokaklarında silahlı gücün gerekliliğini dile getirdiler.

7
Temmuz: Sıcak Günler

Viborg bölgesinin derinliklerinde, bir adam, bağıran bir kalabalık tarafından sürükleniyordu. Engebeli sokaklar boyunca onu sürüklüyorlardı, adam inliyor ve arkasında kırmızı bir iz bırakıyordu. Bu iz, sadece onun kanı değildi. O, açlığın kol gezdiği şehirdeki bir dalavereci, bir aracı, bir gıda spekülatörüydü. Sattığı et çürümüş ve kokmuştu. Yerel halk onu yakalamış, dövmüş ve çürüyen mallarını üzerine sürmüşlerdi. Bu yüzden arkasında çürümüş et ve kan izi bırakıyordu. Ayın başında Latsis günlüğüne "Büyük dalga su yüzüne çıkıyor. Bölgede huzursuzluk var" diye yazdı.

"Ruslar dönüyor, *Ruslar,* dikkat edin, basitçe ellerini havaya kaldırdılar ve bunu kargaşa olarak tarif ettiler." Kitabı *Kırlangıçlar*

ve Amazonlar henüz Arthur Ransome'ın kafasında canlanmamıştı: O günlerde, Petrograd'daki çılgınlığı ifade etmeye azimli bir *British Daily News* muhabiriydi. İlçelerde huzursuzluklar. "İnsan, tüm zamanını, en vahşi türden şiddetin zihinsel çelişkisinin atmosferinde geçiriyor."

1 Temmuz'da, Sovyet, Birinci Makineli Tüfekçilere, kışlalarına dönmeleri ve gelecek direktifleri beklemeleri çağrısında bulunduğu bir bildiri yayımladı. Ancak tüfekçiler, isyana dönüşecek silahlı gösteri için planlar yapmaya devam ettiler. O gün gerilim, suç, iş yerlerinde kargaşa ve gıda ve yakıt kıtlığıyla ilgili şiddetli çatışmalar biçiminde yükselirken, İkinci Bolşevik Petrograd Şehir Konferansı, Kşesinskaya malikânesinde başladı.

Partinin kanatları arasındaki gerilim keskinleşiyordu. Coşkulular ve ultra-sol, ihtiyatla yüz yüze geldi. Askerî Örgüt, tüfekçilerin planlarını öğrenmişti ve MK'ya, o alayın hükümeti devirebileceği konusunda ateşli bir şekilde ısrar etti. Her durumda bu, askerlerin önlenemez bir hareketiydi: Bu yüzden, soru, buna izin verilip verilmemesi değil, partinin bununla nasıl ilişkilendirileceğiydi. Zamanın isyan için olgunlaşmadığından emin olan liderlik, kısıtlamaları desteklemeye devam etti. Askerî Örgüt'e, herhangi bir isyan dalgasına engel olmaları emredildi.

Yıllar sonra, Askerî Örgüt'ten Nevskiy, bu görevi nasıl yerine getirdiğini tarif etti. "Makineli tüfekçilerin gösterilerini öğrendikten sonra Askerî Örgütlenme beni, Askerî Örgüt'ün neredeyse en popüler hatibi olarak, sokağa çıkmamaları için kitlelerle konuşmaya gönderdiği zaman, onlarla konuştum ama öyle bir şekilde konuştum ki, sadece aptal biri gösteri yapmaması gerektiği sonucuna varabilirdi." Emirleri aksi yönde yerine getirmek için solcu ruh haliyle hareket eden tek Askerî Örgüt yoldaşı o değildi. Şüphesiz, Anarşist-Komünistler, böylesi kaçamak yollara başvurmadılar. Onlar, silahlı bir isyana desteklerini tam bir açıklıkla ortaya koydular.

Ayın 2'sinde öğleden sonra, Halk Evi olarak bilinen belediye salonunda bir konser vardı. Bu, genelde yapıldığı gibi cepheye gönderilen askerleri uğurlamak için tertiplenen bir konser de-

ğildi: Bu konser, askerlerin *yanlarında cepheye götürmeleri için* satın alınacak savaş-karşıtı edebiyat eserleri için para toplamak amacıyla Bolşevikler tarafından düzenleniyordu. Takdire şayan bir provokasyon.

Yaklaşık 5.000 kişilik bir dinleyici kitlesi önünde, müzisyenler ve şairler icraatta bulunuyorlar, önde gelen Bolşevik ve Mejrayontsı militanlarının konuşmaları aralara serpiştiriliyordu –Mejrayontsı artık, belirgin olarak ayırt edilemeyecek şekilde, Bolşevikler ile çok yakın çalışıyordu. Konser, hükümete-karşı, savaşa-karşı ve Kerenskiy'in itham edildiği bir gösteriye dönüştü. Troçki ve Lunaçarskiy'in, tüm iktidar Sovyetlere talebi, kalabalığı kendinden geçirdi. Böylesi toplantılar makineli tüfekçilerin azmini sadece güçlendiriyordu.

O akşam, hükümet, Ukrayna'nın bağımsızlık ilanını tartışmak için toplandı. Rada, devrimci Rusya'ya bağlılık yemini etti ve bir ordu kurmamayı kabul etti, ancak geniş çaplı bir meşruiyet kazanmış olmak, ki bu açık bir şekilde Ukraynalıların sesi olarak kabul ediliyordu –ve bu, Kadet bakanlar için çok fazla otorite kaybı demekti.

O gece geç saatlere kadar devam eden uzun, kindar tartışmalardan sonra, Kadet Nekrasov, bunu yaptığı için partisinden ayrılarak, Ukrayna önerisini kabul etmek için verilen öneriye evet oyu verdi. Öneriye karşı oy kullanan dört kişi ise, bu yönde oy kullandıkları için hükümetten ayrıldılar.

Altı ılımlı sosyalist ve beş "kapitalist" hükümette kaldı. Koalisyon çöküyordu.

***

3 Temmuz'un ilk anlarından itibaren hava, gerilmiş bir deri gibi sıkı ve sertti. Günün çok erken saatlerinde, Petrograd posta işçileri, ödeme sorunları yüzünden greve çıktılar. Sonra, o sıcak günün ilerleyen sabahında, savaşa geri çağrılan "kırk yaş üstü" askerlerin binlercesi, Nevskiy'e doğru protesto yürüyüşüne başladı.

Günün ana gösterisi sabah saat 11'de başladı. Birinci Makineli Tüfek Alayı Komitesi, Sovyet'le pazarlığa hazırlanırken, Bolşevik Askerî Örgüt tarafından desteklenen Golovin'in emrindeki birkaç bin kişilik aktivist makineli tüfekçi, kendi pozisyonlarını formüle ettiler.

Enerjik Anarşist-Komünist Bleyhman onlara öğütlerde bulunuyordu. O, Geçici Hükümet'i devirme ve iktidarı ele geçirme –direkt olarak, Sovyet'e bile devretmeden– zamanının geldiğinde ısrar ediyordu. Ve örgütlenmeye gelince? "Sokak bizi örgütleyecektir" dedi. Saat 17.00'de bir gösteri yapılmasını önerdi. Öneri savaşçı bir coşku içinde, oy birliğiyle kabul edildi.

Askerler hızla, popüler bir Bolşevik ajitatör olan ve artık partisinin uyarılarına itaat etmeyen A. İ. Semaşko'nun başkanlığında bir Geçici Devrimci Komite kurdular. Asker delegeleri, botlara binerek Kronştadt'a doğru yola çıktılar ve pencerelerinden pankartlar sallayarak, haberi yayarak, Moskovskiy, Grenaderskiy, Birinci Piyade ve Zırhlı Araç Birliklerinden –Vıborg bölgesindeki fabrikalarda çalışan işçilerden de– destek isteyerek, zırhlı araçlarıyla şehri boydan boya geçtiler. Çağrılarının tamamı açık bir destekle ödüllendirilmedi: Bazen "iyi niyetli tarafsızlıkla" karşılaştılar. Ancak, bir karşı hareketin, aktif muhalefetin görünür bir işareti yoktu.

İkindi vakti. Şehrin eteklerinde toplanan öfkeli kalabalık, yavaşça şehir merkezine doğru harekete geçti.

Şimdi gelenler şehir merkezinin dışında yaşayanlardı. Şubat yürüyüşlerine katılmış, daha iyi giyimli, daha zengin protestoculardan bazıları, dikkat çekmek istemeyen bir tavırla buradaydılar. Bu, işçilerin, askerlerin silahlı öfkesiydi –Bonç-Bruyeviç onlara Kızıl Muhafızlar adını vermişti.

Saat 3 civarında göstericiler Tavrida Sarayı'na doğru yaklaşırlarken, Sovyet'in Bolşevik delegasyonu haber vermeksizin İşçi Seksiyonunu topladı. Parti üyelerinin toplu katılımıyla, toplantıya katılmak için koşuşturan Menşevikler ve SR'lere karşı sayıca üstünlük sağladılar. Bolşevikler, tüm iktidarın Sovyet'e

devredilmesi önergesini ivedilikle geçirdiler. Yenilgiye uğrayan muhalifleri protesto ederek salonu terk ettiler.

Kşesinskaya'daki İkinci Bolşevik Şehir Konferansı üçüncü gününe girmişti. Ateşli anlaşmazlıklar devam ediyordu. Peterburg Komitesi, Lenin'in muhalefetine karşı çıkıp çıkmamayı ve ayrı bir gazete çıkarıp çıkarmamayı –*Pravda* onların ihtiyaçlarını karşılamıyordu– tartışırken, iki Askerî Örgüt makineli tüfekçisi salona daldı ve Geçici Hükümete karşı yürüyüşe geçtiklerini ilan etti.

Kaos başladı. Volodarskiy hiddetle, askerleri partinin isteklerine karşı gelmekle suçladı; askerler, onu sustururcasına, kendi alaylarına karşı çıkmaktansa, partiden ayrılmanın daha iyi olacağı cevabını verdiler. Bunu söyledikten sonra makineli tüfekçiler salonu terk ettiler ve toplantı birdenbire sona erdi.

İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti'nin Bütün Rusya Merkezî Yürütme Komitesi ve onun Köylü Vekilleri muadili, çoktan Tavrida Sarayı'nda toplanmışlardı: Gücü azalmış, Kadetsiz Geçici Hükümet'e desteklerini sunmanın en doğru yöntemini bulmaya çalışıyorlardı. Gösterinin büyümekte olduğu haberi onlara saat 4 civarında ulaştı. Sovyet liderliği bunun kendi otoritelerine karşı –hatta muhtemelen kendilerine karşı– varoluşsal bir tehdit olduğunu hemen anladı.

Derhal, Menşevik entelektüel Vladimir Voytinskiy'i, sarayın savunmasını örgütlemekle görevlendirdiler. Tüm garnizon askerlerine ve Kronştadt üssüne, gösteri yasağı emrini merhamet göstermeksizin uygulamalarını bildiren telgraflar gönderdiler. Yürüyüşü hainlikle suçlayan ve "eldeki tüm araçlarla" engelleneceği uyarısında bulunan bir bildiri taslağı hazırladılar. Sovyet üyeleri, sokakları yatıştırmak için, Petrograd boyunca bir yelpaze gibi açıldılar.

Gösteri ve birkaç kapı aşağıdaki Tavrida Sarayı'nda yapılan toplantının haberi Bolşevik MK'ya ulaşmıştı. Hızla asabî bir tartışma başladı. Artık Troçki'nin de dahil olduğu MK, ihtiyatlı "Leninist" çizgisini –böylesi bir macera için zamanın doğru olmadığı–sürdürdü ve gösteriye katılımın aleyhinde oy kullandı.

Liderlik hemen, makineli tüfekçileri geri çekmeleri için aktivistler gönderdi. Zinovyev ve Kamenev, ertesi günkü *Pravda*'nın ön sayfası için, kitlelerden sabır göstermelerini isteyen bir çağrı hazırladılar. MK, kararını İkinci Şehir Konferansı'na iletti.

Ancak o konferansta muhalefet patladı.

İsyancılara verilen destek ifadelerinin yenilgiye uğratılmasına ve MK'nın pozisyonunun kabul edilmesine rağmen, bu karar yüksek profilli birçok delege tarafından eleştirildi. Konferansta yer alan sol, şehrin "ateşini düşürmek için", fabrikalardan, ordudan, Mejrayontsı ve Menşevik-Enternasyonalistlerden temsilcilerle bir toplantı talep etti. Bu talep, solla anlaşması için MK'ya yapılan bir baskıydı ve öyle de anlaşıldı.

Hızla bir uzlaşma sağlandı, ama partinin genelde sert olan dili yüzünden, bu uzlaşma bir bocalama olarak formüle edildi. Radikallerin, neyin gelmekte olduğunu anlamaları günler, haftalar alacaktı –pozisyonlarını değiştirtecek olayları, Sovyet iktidarı için slogandan öteye gitmeyen tavırlarını terk ettirecek olayları ve yeni, başka bir şeyi, daha mücadeleci bir yöntemi benimsemelerine neden olacak olayları.

Partinin o andaki tereddüdünü dile getiren Tomskiy, "Hareketin nasıl gelişeceğini göreceğiz" diye ilan etti. Şimdilik, ne yangını çıkaran ne de yangınla mücadele eden Bolşevikler sadece izlemeyi taahhüt ediyorlardı. "Göreceğiz."

***

Gösteri, başından itibaren şiddet içeriyordu. Bağıran yürüyüşçüler, tramvayları devirmek, onları parçalanmış pencerelerinin üzerine yan yatırarak su kanallarına itmek için güçlerini birleştirdiler. Devrimci askerler, köprülerde, makineli tüfek mevzileri kurdular. Ruh hali isyankârdı.

Ve bu sadece sol için geçerli değildi. Lunaçarskiy, "Kara Yüzler, holiganlar, provokatörler, anarşistler ve çaresizlik içindeki halk gösteriye büyük bir kaos ve absürtlük yüklüyordu" dedi. Sol ve aşırı sağ, ateş salvoları, öfkeli yumruklaşmalar, kırılan

ve fırlatılan camlar arasında çarpışıyordu. Şehir, silah ve nal sesleriyle inliyordu. Nevskiy Prospekt'te, Belediye Binasının yanında, kanlı çatışmalar patlak verdi.

Makineli tüfeklerden çıkan mermiler insanları yere seriyordu. Yaralı göstericiler, Petrograd'ın duygusuz caddeleri ve yuvarlak sütunları boyunca sendeleyerek kaçıyorlardı. Bu sütunların üzerinde yükselen muhteşem cephelerdeki aslan yüzleri onları izliyordu. Oyuk ağızları kapalıydı, ama şehrin kirli havası onlara kara isten diller yapmıştı. Kanallarda, uçsuz bucaksız ormanlardan gelen odunlarla dolu mavnalar köprülerin altından kayıp giderek, sanki sokaklar inleme ve çığlıklarla dolu değilmiş gibi, sanki zırhlı araçlar başlarının üzerinden gürültüyle geçmiyorlarmış gibi, teslimatlarına devam ediyorlar ve mavnacılar, roket vınlamaları karşısında kafalarını eğmek zorunda kalmıyorlardı. Köylerden gelmiş, kara sakallı erkekler, küçük teknelerinin aldığı hafif hasarlar yüzünden kaşlarını çatıyorlardı.

Akşam saat 7.45'te, silah dolu bir kamyonet, Baltık İstasyonuna yanaştı: İçindeki askerler, orada olabileceğini duymuş oldukları Kerenskiy'i tutuklamaya gelmişlerdi. Ama onu saniyelerle kaçırmışlardı. Kerenskiy şehirden ayrılmıştı. Makineli Tüfek Alayının üç taburu Vıborg sokaklarına daldı. Pankartlarında "Kahrolsun On Kapitalist Bakan!" yazıyordu. Kadetlerin hükümetten istifalarının haberi henüz onlara ulaşmamıştı –onların istifalarıyla, geriye altı bakan kalmıştı. Toplanan militanlar, Mihaylovskoye Topçu Akademisi'ndeki mühimmatı ele geçirdiler ve kalabalık, Liteynıy köprüsü'nü fırtına gibi geçtikten sonra, bir bölümü Tavrida Sarayı'na gitmek için Altıncı Levazım Taburuna katılırken, diğer grup Kşesinskaya malikânesine yöneldi.

Silahlı grupların yaklaştığı haberi geldiği zaman, Bolşevik liderler hâlâ ne yapılacağını tartışıyorlardı. Odadaki biri nefes almakta zorlanıyormuş gibi konuştu: "Merkez Komite'nin izni olmadan mı?"

Radikal olmak, kesinlikle, diğerlerine liderlik etmek, onların fikirlerini değiştirmek, onları sizi takip etmeleri için ikna etmektir; ne çok uzağa, ne çok hızlı gitmeli, ne de geriden takip etmeli.

"Sabırla açıklamalı." Halkın, beklemek veya harekete geçmek için izne ihtiyacı olmadığını unutmak ne kadar da kolaydır.

Büyük bir militan grubu, cami ile malikâne arasındaki alanı doldurarak, yol ile ırmak arasındaki kavşağa yayıldı. Podvoyskiy, Laşeviç ve Nevskiy, parti adına malikânenin küçük ve alçak balkonuna çıktılar. Kalabalığın sadece birkaç karış ötesinde durup, bağırarak onları selamladılar –sonra, gülünç bir şekilde, öfkeli binlere Vıborg'a geri dönmeleri çağrısını yaptılar.

Ancak bu hareket geri döndürülemezdi. O zaman Bolşevikler için soru, ya bu hareketten kaçınmak, ya ona katılmak ya da ona liderlik etme girişiminde bulunmaktı.

Bir dönüm noktası: Militan Askerî Örgüt en sonunda istediğini elde etti. Geriden gelerek hareketi yakalamaya çalışan parti, hareket üzerindeki hamiliğini göstermek için, bir *fait accompli*, bir emri vaki olarak, yürüyüşün Tavrida Sarayı'na ilerlemesine, telaş içinde verdiği aceleye getirilmiş bir kararla izin verdi. Göstericiler, şehrin köprülerinden güneye yöneldiler ve nehir boyunca doğuya doğru ilerlediler. Saraya ulaşmaları ve arayın etrafını sarmaları fazla uzun sürmedi.

Sarayın içinde, Sovyet, acil bir oturum sürdürüyordu. Bu silahlı protestocuların geri dönmeleri söz konusu olamazdı ve Birinci Makineli Tüfek Alayından bir delegasyon zorla içeriye girdi. Ağır postallarıyla, koridorlardan fırtına gibi geçerek, Çheidze'yi buldular. O, bu davetsiz ziyaretçilerine korku içinde bakarken askerler ona, Sovyet'in yeni bir koalisyon hükümetine katılmayı düşündüğünü duymuş olmaktan ne kadar rahatsız olduklarını bildirdiler. Bunun, izin veremeyecekleri bir şey olduğunu söylediler.

Kalabalıktan bazıları daha az kibar olmaya hazırdılar. Dışarıdaki şehirden, sarayın parmaklıklarının ötesinden, Koalisyon Hükümetinin liderlerinin tutuklanmalarını haykıran sesler yükseliyordu. Sovyet'in tutuklanmasını haykıran!

Ancak bir plan ve bir rota yoktu. Bleyhman'ın özgüvenine rağmen, sokaklar hiç kimseyi örgütleyemedi.

En sonunda karanlık çöktü ve gerilim hafiflemese de, devasa kalabalıklar dağıldı. O an için.

***

O akşam, koalisyonunun geriye kalan "kapitalist bakanları" General Polovtsev ile Saray Meydanının yakınındaki Stavka karargâhında bir araya geldiler. Kışlık Saray ile Stavka, sadece hizmetlerindeki askerler tarafından korunuyordu: İmparatorluk yanlısı savaş yaralıları tarafından. Onlara katılması beklenen destek, ertesi akşam gelecekti. Bu, beklemek için çok uzun bir süreydi.

Gece ilerliyordu. Birkaç Kozak birliği, isyancılara müdahale ederek, şehirde dolaşıyordu. İspolkom'un korunmasından sorumlu Voytinskiy diken üzerindeydi: Tavrida Sarayı'na yapılacak ciddî bir saldırı karşısında koruma yetersizdi ve o bunu biliyordu. Ve Menşevikler ve SR'ler de bunu biliyorlardı. Sokağa çıkmış daha az radikal alaylar belli bir dereceye kadar yalpalasalar da, o sabah daha çok protestoya, yükselen bir belirsizliğe tanıklık edebilirdi. Bolşevikleri suçladılar, "karşı-devrimci" gösterileri lanetlediler, "dağılmanın bu tehlikeli işaretlerini" protesto ettiler.

Şafak yaklaşırken, Sovyet delegeleri, onları yatıştırmak için, alaylara ve fabrikalara gitmek gibi, hiç de imrenilmeyecek bir görevle, sokağa çıkma cesareti göstererek yola koyuldular.

***

Erken saatlerde, Bolşevik MK, M. A. Savelyev'i, Lenin'i geri getirmesi için Bonç-Bruyeviç'e gönderdi. Sabahın dördünde, Stalin tarafından aceleyle yazılmış bildirileri dağıtıyorlardı. Bildiri, hareketle olan ilişkilerini vurgulamak üzere tasarlanmıştı. Belirgin bir zayıf tonla –"Bu hareketi ... Petrograd işçilerinin, askerlerinin ve köylülerinin iradelerini ifade etmek için örgütlenen barışçıl bir hareket olmaya çağırıyoruz'– bildiri, partinin

sahip olmadığı, amaç ve analiz birliğini ve etkiyi, sanki varmış gibi sunuyordu.

Fazla seçenekleri olmadığını hisseden ve hareketi yakalamaya çalışan Bolşevikler, militan Askerî Örgüt'ü dinlediler ve bu hareket her neyse, onun bir parçası haline gelmesi için, onu özgür bıraktılar. Mademki artık parti çizgisi değişmişti, Zinovyev ve Kamenev'in uyarılarının *Pravda*'da yayımlanmayacak olması etkisiz kalmaktan da öte bir şeydi: Şüphesiz, bu bir utançtı. Ancak bunu değiştirmek için ne zaman ne de bir odak noktası vardı. Ve onun yerine, tam olarak, neyin konulacağından kim emin olabilirdi? Partinin istikameti neydi? Cevapların yokluğunda, gücendirici sözcükler basitçe kesilip çıkarıldı.

Ayın 4'ünde, Temmuz günlerinin ikincisi ve daha şiddetli olanında, *Pravda* yayımlandı ve ön sayfasının ortası boştu. Beyaz, yazısız bir boşluk.

***

Ayın 4'ü. Sıcak, nemli bir şafak. Şehir boyunca dükkânlar kapalı kaldı. İsyancıların kamyonları sokaklardan hızla geçiyordu. Askerler, gerçek veya hayalî düşmanlara karşı siper alıyorlar, sabahın sessizliği silah sesleriyle durmaksızın bozuluyordu. Sokaklar dolmaya başladı. Sabahın ilerleyen saatlerinde, Petrograd yine gösterici kalabalıklarıyla dolmuştu. O gün, yarım milyon insan sokağa dökülecekti.

Sabah saat 9'da, Lenin, kız kardeşi Mariya, yoldaşları Bonç-Bruyeviç ve Savelyev'i taşıyan külüstür tren, Finlandiya ve Rusya'yı ayıran, sınır kasabası Belo-Ostrov yakınlarındaki Sestra ırmağını geçti. Rusya imparatorluğunun bir parçası olmasına rağmen, Finlandiya sınırında kontrol noktaları vardı. Bir müfettiş belgelerini incelerken, Bonç-Bruyeviç nefesini tutuyordu. Petrograd acılar içinde kıvranırken, kendilerine engel olunacağından korkuyordu. Ama adam, geçmelerini işaret etti ve özel grup şehre doğru yoluna devam etti.

Onlar şehre yaklaşırlarken, Neva ırmağının ağzına da donanma benzeri bir şey yaklaşıyordu. Yamalı ve çılgın küçük bir filo. Sekiz çekici, bir torpido botu, yolcu feribotları, üç trol, üç gambot, bir çift mavna, dağınık durumda bir sürü sivil tekne. Güvertelerinde, parmaklıklarından el sallayan, silahları görünür durumdaki Kronştadt denizcileri, akıntıyla birlikte yaklaşıyorlardı. Kronştadt *Pravda*'sının editörü, enerjik Bolşevik Raskolnikov'un komutasında binlercesi geldi. Ana karaya, devrimlerinin zirve noktası olacağına inandıkları şeye katılmak için yelken açmışlardı. Kronştadt'ın öfkesi, devrimin tabyası, el koyabilecekleri her ne var ise, el koymak için geldi.

Onlar giderek yaklaşırlarken, Sovyet Yürütme Komitesi, tuhaf grubu selamlamak için kendi botunu gönderdi. Güvertesinde, onlara gitmeleri için yalvaran, Sovyet'in onları istemediğini, suyun diğer tarafına duyurmak için bağıran bir haberci duruyordu. Renkli armada onu, yarattığı dalgaların ortasında sallanmaya bıraktı.

Kronştadt Şubatı kanlı ve ümitsizdi, şafakta bir karşı-devrim beklentisi içinde, izole olmuş bir ada üzerindeki devrimci bir eylemdi. Şimdi hiçbir subay yerinden kıpırdamıyordu. Denizcilerin sovyeti, kendi yerel devrimini tamamlamakla ilgili hiçbir pişmanlık yaşamamıştı ve onların gelişi, Petrograd'da daha çok asker olacak demekten daha anlamlıydı. Onlar, daha çok, kızıl bir kaleden gelen özel temsilcilerdi. Yaşayan bir kolektif, politik bir önseziydiler.

Tekneleri şehri salladı. Kronştadt denizcileri, Nikolayevskiy Köprüsü yakınına demir attılar, bağlandılar ve şehri selamlamak için silahlarını kaldırdılar. Suyun kıyısındaki caddelerde bulunan göstericiler onları izlediler ve tezahürat yaptılar ve yeni gelenlere hükümeti devirmeyi öğütlediler. Ama Raskolnikov, henüz Tavrida Sarayı'na yönelmeye hazır değildi. Önce, denizcilerini kıyı boyunca götüreceğini, kuzeye doğru köprüyü geçeceğini ve Petropavlovsk Kalesi'nin boş duvarları boyunca ilerleyerek, Kşesinkaya malikânesine gideceğini ilan etti. Bu yol, saraya gitmek için nehrin yanlış tarafındaydı. Orada, Kşesin-

kaya'da, askerlerini Bolşeviklerle ve Bolşevikleri de askerleriyle tanıştıracaktı.

Onlar kıyıya çıkarlarken, Mariya Spiridonova, ünü alıp yürümüş denizcilere hitap etmeyi sabırsızlıkla bekliyordu.

Halkı için insan öldürmüş ve bunun bedelini ödemiş, 1906'da gördüğü işkenceler ve mahkûmiyeti liberallerin bile vicdanını şoke etmiş, neredeyse efsane olan SR Spiridonova. Cesareti, samimiyeti ve fedakârlıkları –ve şüphesiz çarpıcı güzelliği– onu popüler bir azize haline getirmişti. Hâlâ partisinin sert ve sabırsız solunda yer alıyordu ve Kerenskiy ve hükümetin azgın bir muhalifiydi.

Raskolnikov'un Spiridonova'ya –muhteşem Spiridonova'ya! – Kronştadt denizcileriyle konuşma fırsatı tanımaması, aşırı sekterliğin gereksiz bir anıydı. Raskolnikov, onu orada bekler halde, aşağılanmış ve mazlum durumda bırakarak, adamlarını kendi grubunun bulunduğu yere yönlendirdi.

Denizciler, "Tüm İktidar Sovyetlere" yazılı pankartlarını taşıyarak, Vasilyevsky Adası boyunca yürüdüler ve Borsa Köprüsü'nü geçtiler. Asker sıraları en sonunda, balkonundan Sverdlov, Lunaçarskiy ve Nevskiy'nin kendilerine hitap ettikleri malikânenin önüne vardılar. Topluluğun içinde yer alan anarşistler ve Sol SR'ler, Spiridonova'ya yapılan yoldaşlık dışı küstahlığa öfkelenip, bu partizanca toplantıyı protesto ederek ayrıldılar.

Raskolnikov ve Flerovskiy içeriye girdiler ve orada sessizce oturan, yeni dönmüş Lenin'i gördüler.

İki Kronştadt Bolşeviki, ona konuşması, militan ziyaretçileri selamlaması için yalvardılar. Ama Lenin sıkıntılıydı.

Günün olayları onu hiç mutlu etmemişti ve bu çok büyük ve aceleci provokasyonu onaylamadığını ima ederek, reddetmeye çalıştı. Ancak göstericiler dağılmayacaklar ve oradan ayrılmayacaklardı ve onun için bağırmaktan vazgeçmeyeceklerdi. Talepler, malikânenin duvarlarının arkasından duyulabiliyordu.

En sonunda, gerilim tehlikeli bir noktaya ulaşmadan, Lenin, ısrar eden kalabalığa teslim oldu. Balkona çıktığında, coşkulu bir alkış tufanıyla karşılaştı.

Ama onun tereddüdü aşikârdı. Konuşması, tipik özellikleri dışında, tutkudan yoksundu. Denizcileri şaşırtıcı bir yumuşaklıkla selamladı, "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganının bir gerçeklik haline gelmesini, talep etmekten çok ümit etti. Özdenetim ve uyanık olma çağrısında bulundu.

En sadık partililer bile hayretten dona kalmışlardı. Özellikle, bir Kronştadt Bolşevik'inin söylediği gibi, "mücadeleye girmek için büyük bir iştahla bekleyen silahlı asker kolları, onun barışçıl gösterilerin gerekliliğine yaptığı vurguyla, şaşkına dönmüşlerdi.

İngiliz Büyükelçisinin kızı, "sokaklardaki asi Kronştadt askerlerine bakınca, insan, tıraş edilmemiş suratlarıyla, külhanbeyi yürüyüşleriyle, şehir bu zorbaların merhametine bırakılacak olursa, Petrograd'ın kaderinin ne olacağını merak ediyor" diyordu. Gerçekten de ne olurdu? Aslında bu şekilde şehri ele geçirmemişler miydi? Ama bu, bir gösteriden büyük, bir isyandan daha küçük bir şeydi.

Askerî Örgüt, Petropavlovsk Kalesi'ndeki garnizonda, kavga gürültüyle yaptığı ajitasyonla 8.000 askeri yanına çekti. Radikaller, ellerinde silahlarla, şehrin her yerine yayıldılar, Bolşevik karşıtı gazetelerin kontrolünü ele geçirdiler ve istasyonlara muhafızlar yerleştirdiler. Sağ ve sol kanlı biçimde çatışırken, kurşun sesleri devam etti.

Öğleden sonrasının ortaları. 60.000 kişilik kalabalığın yürüyüşü, Sadovaya ve Apraksina caddelerinin köşesindeki bir kiliseye ulaştı. Yukarıdan, yürüyüşçülerin panik içinde dağılmalarını sağlayan mermiler yağmaya başladı. Yerde 5 ölü yatıyordu.

Saat 15.00, denizcilerin devasa gösterisi, vitrinleri ordunun ilerlemesine ve hükümete gururla verilen destekle donatılmış mağazaların bulunduğu Nevskiy ve Liteynıy Prospekt'in şık cepheleri arasındaki geçidi tıkadı. Meraklı zenginler, yürüyüşçüleri yukarıdan izliyorlardı. Başka bir yerden bir atış daha geldi. Siyah bayrak taşıyan bir anarşist yere yığıldı. Kalabalık tekrar darmadağın oldu, karşı-ateş ve kaos içinde, eğilerek ve zig zag çizerek güvenli yerler aradılar. Denizciler, hırçın arama grupları olarak, caddeye bakan evlere daldılar, silah aramaya başladılar ve

bazen de buldular. Kan dökülmüştü ve kan beyinlere sıçramıştı ve askerler de intikam olarak kan döktüler, yakaladıklarından bazılarını linç ettiler.

Ateş etmiş, ateş edilmiş, ateşi yükselmiş yürüyüşçüler Tavrida Sarayı önünde toplandılar. Taleplerini tekrar ve tekrar bağırdılar: *Tüm iktidar Sovyetlere.* Gökyüzü, geriye kalanlar için bir gün sonu atmosferi yaratarak, onları kamçılayan şiddetli bir yağmuru özgür bıraktı. Hava kararmaya başladığında, saraydan biri, bir silahı ateşledi, panik hızla yayıldı. Kronştadtlılar, Durnovo'da gözetim altına alınan anarşist Jeleznyakov'un neden serbest bırakılmadığını bizzat ondan duymak için, Perverzev'i, adalet bakanını, görmek istediler.

Kalabalığın onu bulmak için kapıları kırdığı sırada, Perverzev, gazetecileri ve Petrograd askerî birliklerinden gelen temsilcileri karşılamak için ofisindeydi. Onlara gösterecek bir şeyleri olduğunu söylemişti. Hükümetin bir süredir toplamakta olduğu kanıtları. Lenin'in bir Alman casusu olduğunu iddia eden kanıtları.

***

Tavrida Sarayı'nda kuşatılan Sovyet liderleri panik halindeydiler. Kısa bir müzakereden sonra, bağırıp çağırarak Perverzev'i arayanları yatıştırmak için, SR lideri Çernov'u, elçi olarak dışarıya gönderdiler. Bilgili, cana yakın, bir zamanlar herkesin saygısını kazanmış Çernov'un, aktarmalarla baharatlandıracağı tipik bir konuşmasıyla göstericileri yatıştırabileceğini düşünmüşlerdi.

Ancak, Çernov göründüğü anda, biri bağırdı; "işte halka ateş açanlardan biri!" Denizciler onu yakasından yakalamak için ilerlediler. Şaşıran ve ürken Çernov, bir fıçının üzerine çıktı ve yiğitçe onlara hitap etmeye başladı.

Dört Kadetin hükümetten ayrıldığından söz etmenin kalabalığı memnun edeceğini düşünmüş olmalı ki, bunu açıkladı ve "Oh be, kurtulduk!" dedi.

Kalabalıktan biri cevap olarak bağırdı; "Peki neden daha önce söylemedin?"

Atmosfer çirkinleşiyordu. Şüpheli kadın ve erkekler etrafını sararken, dengesini kaybeden Çernov, öne arkaya sallanmaya başladı. İriyarı bir işçi iterek önünü açtı ve iyice yaklaşıp, yumruğunu Çernov'un yüzüne doğru salladı.

1917 yılının en ünlü deyimlerinden biri olan, "İktidarı al, seni o... çocuğu, sana verildiği zaman!" diye bağırdı.

***

Sarayın içindeki Çernov'un yoldaşları, onun nasıl bir tehlike içinde olduğunu kavrıyorlardı. Çaresizlik içinde, onu kurtarmaları için, saygı duyulan birkaç solcuyu –Martov, Kamenev, Steklov, Voytinskiy– dışarı gönderdiler. Ama yanında Raskolnikov ile birlikte, kalabalığı yararak ona ulaşan ilk kişi Troçki idi.

Bir trampet çaldı ve kalabalık sessizleşti. Troçki, birilerinin Çernov'u içine soktuğu arabaya doğru ilerledi. Arabaya doğru yaklaşırken, kendisini dinlemelerini talep ederek, ateşli kalabalığa nutuk attı. Troçki arabanın kaputuna çıktı.

Devrimin onuru ve şerefi, "Kronştadtlı yoldaşlar!" diye bağırdı. "İradenizi deklare etmeye ve Sovyet'e, işçi sınıfının artık burjuvaziyi iktidarda görmek istemediğini göstermeye geldiniz. Ama sıradan bireylere karşı şiddet kullanarak, neden amacınıza zarar veriyorsunuz? Bireyler sizin dikkatinize değmez."

Sözünü kesen ateşli insanlara baktı. Özellikle çenesi güçlü bir denizciye doğru elini uzattı. "Bana elini ver yoldaş" diye bağırdı. "Elini, kardeş!"

Denizci, bu lütufta bulunmayacaktı, ama şaşkınlığı aşikârdı.

En sonunda Troçki bağırdı; "Şiddetten yana olanlar ellerini kaldırsın."

Hiçbir el kalkmadı.

"Vatandaş Çernov" dedi Troçki arabanın kapısını açarken, "gitmekte özgürsün."

Her yeri morarmış, aşağılanmış, dehşet içindeki Çernov, panik halinde saraya geri döndü. Hayatını büyük olasılıkla Troçki'ye borçlu olması, o gece oturup Bolşeviklere hakaretler içeren saldırılarını yazmasına engel olmadı.

***

Akşam yaklaşık 6 civarında, Sovyet Yürütme Komitelerinin birleşik toplantısı başladı. Ilımlılar yardım almak için orduya başvurdular. Gerici General Polovtsev'den, banliyölerde konuşlanmış İmparatorluğa bağlı askerlerden bazılarını onları korumaları için göndermesini istediler çünkü politik tartışmalar bölgedeki askerlerin tümünün fikrini değiştirmemişti. Polovtsev, ironiyi hatırlayacaktı, "Şimdi, Sovyet'in kurtarıcısı rolünü üstlenmekte özgürdüm."

Dışarıda, hâlâ, on binlerce kişi bağırıyordu, şimdi de Tsereteli için. Popüler bir Bolşevik olan Zinovyev, şakalarla ve tatlılıkla onları sakinleştirmek için dışarıya çıktı ve dağılmaları için yalvardı. Ancak hiçbirini amacından vazgeçiremedi ve azimli bir protestocu grubu aniden Yekaterina salonuna, dehşete düşmüş Sovyet komitelerinin toplantı yaptığı yere daldı.

Bu istilaya karşılık olarak, bazı Sovyet üyeleri, Suhanov'un hassas formülasyonuyla, "yeterli cesaret ve özgüveni ortaya koyamadılar". İktidara el koymalarında ısrar eden öfkeli kalabalığın karşısında korkudan yere çömeldiler.

Şaşırtıcı bir özgüvenle, kalabalığı sessizliğe gömen Çheidze, evlerine dönme çağrısında bulunan resmî bir yazı iletti. "Lütfen onu iyi okuyun ve işimize müdahale etmeyin" dedi.

***

Ordu gibi, Sovyet de donanmaya çağrıda bulundu. Akşam saat 7'yi biraz geçerken, donanma bakanı yardımcısı Dudorov, Kronştadtlıları ürkütmek için dört destroyer çağırdı. Şaşırtıcı bir hızla, özel emirleri olmaksızın "Kronştadt'tan ayrılma girişi-

minde bulunan herhangi bir geminin, denizaltı filosu tarafından batırılmasını" emretti.

Ancak bu çağrı, aşırı-sol Baltık Donanma Merkez Komitesi, Tsentrobalt tarafından engellendi. Komutan Verevskiy'i şu cevabı vermeye zorladı: "Emirlerinizi yerine getiremem."

Mars Alanı'nda, Kozaklar Kronştadt denizcilerine saldırdılar.

Sovyet tartışmaya devam etti. Göstericiler gibi, Bolşevikler, Spiridonova'nın Sol SR'leri ve Martov'un Menşevik-Enternasyonalistleri de mevcut düzenin devam etmesine izin verilemeyeceği konusunda ısrar ettiler. Diğer taraftan, ana akım ve ılımlı SR'ler ve Menşevikler, hâlâ az gelişmiş kapitalizmiyle, tamamlanmamış burjuva aşamasıyla ve orantısal olarak cılız işçi hareketiyle bu ülkede, sosyalistlerin oluşturduğu bir hükümet felaket olur iddialarını inatla sürdürdüler. O koalisyon, bu aşamada vazgeçilemezdi.

Tavrida Sarayı'nın salonunda, işçi ve askerlerin temsilcileri, toprağın köylülere verilmesi için, barış için, işçilerin kontrolü için tavır koydular.

Bir delege, "Biz Sovyet'e güveniyoruz, ama Sovyet'in güvendiklerine güvenmiyoruz" dedi. Başka biri, "Mademki Kadetler bizimle çalışmayı reddettiklerini ilan ettiler, size soruyoruz: Başka kiminle takas yapacaksınız?" dedi.

Dışarıda, silah patlamaları ve ayrılıklar devam ediyordu. Pusular, ani yaylım ateşleri ve duman kokusu. Makineli tüfekler atlıları eyerlerinden ayırıyordu. İnsan kanının bulaştığı binicisiz atların yarattığı karmaşa, toynakların yankısıyla, dehşet içindeki bakışlar altında, kıyı boyunca yayıldı.

Akşamın erken saatleri ve gökyüzü hâlâ aydınlık. Aniden, 176. Alay geldi ve saraya girdi.

Bu Mejrayontsı taraftarları "devrimi savunmak için" çağrılmışlar ve Krasnoye Selo'dan gelmişlerdi. Şans eseri, karşılaştıkları ilk yetkili figür Menşevik Dan idi. Dan, genelde yaptığı gibi, askerî üniformasını giyiyordu ve yeni gelen silahlıları görünce, onlara hemen nöbetçilik görevini emretme fikri aklına geldi. 176. Alay emre itaat etti.

Daha sonra, Suhanov, bir düşmana, muhalefet ettikleri aşırı ılımlılardan birine itaat ettikleri için onlarla alay etti. Ancak Troçki, muhaliflerinin bulundukları yer bilinirken, onların belli derecede bir düzen sağlamalarına yarayan bu hareketinin stratejik olduğunda ısrar edecekti. Her haliyle ilginç bir andı. "Tüm iktidar sovyetlere" sloganının aşırı-sol savunucuları, ele geçirmek istedikleri iktidarı ateşli şekilde savunan bir Sovyet muhalifi tarafından Sovyet'i savunmakla görevlendirilmişlerdi.

***

İktidar konusundaki tartışmalar devam etti. Saat 8'de, Liteynıy Köprüsü'nde, Kozaklar işçilere müdahale ettiler: Artık Şubat değildi. Yaylım ateşleri, yaralıların veya ölmekte olanların çığlıkları, köprüyü ortadan ikiye ayırıp, yukarı kaldıran parçaların olduğu yerden sızan kanlar. Suyun diğer tarafındaki Kşesinskaya'dan, 2.000 silahlı Kronştadt denizcisi, Petropavlovsk Kalesi'nin girişini parçaladı ve askerî kompleksin kontrolünü ele geçirdi. Muhteşem, ama karşılığı olmayan bir davranış: Şimdi ele geçirdikleri kaleyle ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Ve Sovyet hâlâ tartışmaya devam ediyordu. En sonunda imparatorluk yanlısı askerler Petrograd'a ulaşmaya başladılar. Dağılmış şarjörler ve kırık camlar arasında ölü atlar uzanıyordu.

Gece yarısı olduğunda, Sovyet'in önüne üç pozisyon konuldu. Sağda yer alan Avram Gots, bir Sovyet Yürütme Komitesi genel kurulu toplanana kadar, geride kalanlarla kurulacak bir Geçici Hükümet'e destek önerisinde bulundu. Soldaki Martov'a göre, "bir bütün olarak Rus burjuvazisi, kesinlikle haddini aşarak köylülerin ve işçilerin demokrasisine saldırıda bulunmuştur", "tarih, iktidarı kendi ellerimize almamızı talep ediyordu" – ve o da, yeni radikal bir Geçici Hükümet çağrısında bulundu; bu sefer hükümette Sovyet temsilcileri çoğunlukta olacaktı. Lunaçarskiy ise, aşırı-sol için tam Sovyet iktidarı talep etti.

Delegeler ayağa kalktılar ve birer birer oylarını kullandılar. Gots'u; Menşeviklerden Dan'ı; Trudoviklerden Kondratenko'yu;

Halkın Sosyalist Partisi'nden Çaykovskiy'i; SR Saakyan'ı; ve daha fazlasını, birbiri ardı sıra grupları, birbiri ardı sıra kişileri ilan ettiler. Kaybedeceğini anlayan sol, davasını korumak için mücadele etti.

Gece, saat 1'e yaklaşırken, Tsereteli kürsüde nutuk atıyorken, ayak sesleri duyuldu. Vekiller ayağa kalktılar, yüzleri korkudan tekrar soldu.

Sonra Dan, rahatlayarak bağırdı. "Devrime sadık kalan alaylar, Merkezî Yürütme Komitesi'ni savunmak için geldiler!" diye haykırdı.

Önce İzmailovskiy Muhafızları geldi, sonra Preobrajenskiy ve Semyonovskiy Alayları. Bandoları Marseyyez marşını çalıyordu ve Menşevikler ve SR'ler, mutlulukla onlara katılarak şarkılar söylediler. Sovyet kurtarılmıştı, iktidarı almaması için kurtarılmıştı.

Haberin verildiği askerler sertti, az önce kendilerine söylenenlerden ötürü cesaretleri kırılmıştı, bilgi henüz kamuoyuna açıklanmamıştı: Şoke edici haber, Lenin bir casustu.

***

Temmuz günleri, yerel dalgalanmaları yansıtarak, özellikle garnizonların tekrar cepheye gönderilmekle tehdit edildiği daha büyük bölge şehirlerine yayılıyordu: Saratov'a, Krasnoyarsk'a, Taganrog'a, Nijniy Novgorod'a, Kiev'e, Astrahan'a. Nijniy Novgorod'da, ayın 4'ü akşamında, 62. Yedek Piyade Alayı'nın toplanması için gelen bir emir, imparatorluk yanlısı askerler ile huzursuz askerler arasında, birkaç ölümle sonuçlanan bir çatışmayı ateşledi. Ayın 5'inde, isyancılar bir Geçici Komite seçtiler ve kısa bir süre için yerel iktidara el koydular. Militan bir işçi sınıfına sahip tekstil kenti İvanovo-Voznesensk'de soyvet kısa süreliğine tüm yetkiyi ele geçirdi.

Ancak, böylesi olaylar, birçok bölge için hızla organize edilmiş gösterilerden fazlası değildi. Örneğin, Petrograd'daki hareketlerin haberi gelince, ikinci şehirde, Moskova Bolşevikleri,

4 Temmuz'da Sovyet iktidarını talep etmek amacıyla yapılacak bir yürüyüş için pek de ateşli olmayan bir çağrıda bulundular. Bu, Moskova Sovyeti tarafından anında yasaklandı ve işçilerin çoğunluğu da buna itaat etti. Bolşeviklerin çoğu sorun ortadan kalktığı için memnundu, ancak, daha genç ve coşkulu, yeni radikalleşmiş üyelerinin, bir harekete her halükarda kalkışmak istemeleri olasılığı, onları bu tutarsız, bir şekilde yararsız gösteriye istemeden katılmak zorunda bıraktı.

***

Gece saat 2 ile 3 arasında, Petrograd'da, Bolşevik MK, sokak gösterilerine son vermek için işçilere ve askerlere "çağrı" adını verdikleri şeyi yayımladı: Bu, tam olarak, hareket geri çekilirken, kaçınılmaz olanın olaydan sonra kabulüydü.

Ayın 5'inin sabahında, *Pravda,* arka sayfasında, partinin gösterileri sona erdirme "kararını" hiç de inandırıcı olmayan bir şekilde açıklıyordu –sanki bu partinin bir kararı veya partinin yaptığı bir şeymiş gibi. Böyle davranmışlar çünkü "gösteriler amacına ulaşmış'; yani, "proletaryanın ve ordunun öncülüğü sloganları gösterişli ve gerektiği şekilde yüceltilmişti". Gösterişli bir şekilde, belki: Ancak Bolşevikler, bunları bu şekilde "ilan etmenin" uygunluğu konusunda uzun süre tereddüt etmişlerdi.

Her durumda, ılımlı şekilde ifade edecek olursak, sloganların ifade ettiği amaçlar elde edilmemişti.

***

Ayın 5'inin şafağı. Yetkililer köprüleri kaldırdılar. Köprülerin uçları gökyüzünü gösteriyor ve isyancıları birbirinden ayırıyordu.

İmparatorluk yanlısı askerler kendisini tutuklamaya geldiklerinde, Lenin *Pravda*'nın matbaasından yeni ayrılmıştı. Bu yüzden onun yerine işçileri tutukladılar, dosyaları yağmaladılar

ve ekipmanları parçaladılar, casuslar, Alman ajanları, ihanet gibi sözcükler haykırdılar.

Önceki gün Perverzev, Lenin hakkında iddia edilen ihanet haberlerini yayarken, bakanlığında çalışan Bolşevik bir sempatizan, bu haberi MK'ya gönderdi ve MK'dan İspolkom'un derhal bu karalamayı durdurmasını istedi. Dayanışmadan arta kalanlar yüzünden, sonraki süreçten duyulan endişe yüzünden veya şehirdeki durumun tekrar alevlenmesini engellemek için, Tsereteli ve Çheidze Petrograd gazetelerine telefon etmişlerdi. Onların, doğrulanmamış iddiaları yayımlamalarını yasaklamışlardı.

Çoğu boyun eğmişti. Ancak, ayın 5'inin sabahı, askerlerin geldiği sabah, aşırı-sağın paçavralarından sansasyon peşindeki *Jivoye Slovo* –"Yaşayan Sözcük'– ön sayfasında çığlık atıyordu: "Lenin, Ganetskiy, Kozlovskiy [yoldaşları]: Alman Casusları!"

Artık söylentileri hiçbir şey durduramazdı.

***

Kerenskiy, bu açıklamayla kendisi arasına derhal mesafe koydu, ama bu bir numaraydı: Ayın 4'ünde, cepheden Lvov'a (ki o onaylamamıştı), "eldeki bilgilerin yayımlanmasını hızlandırmanın" gerekliliğinden söz eden bir yazı göndermişti. İftiranın Bizans entrikalarına benzer ayrıntıları, Teğmen Yermolenko'nun ve bir tüccar olan Z. Burstein'in, kendilerine söylenenleri söylemeleri temeline dayanıyordu. Tüccar, sonradan Alman vatanseveri olan Marksist teorisyen Parvus'un başında olduğu Stockholm'deki bir Alman casusluk ağının, Bolşevik bağlantılarının sürdüğünü iddia etti. Yermolenko, kendi payına düşeni, Lenin'in rolünün kendisine Alman Genel Kurmayı tarafından söylendiğini iddia ederek yerine getirdi. Yermolenko, bir savaş esiriyken, (muhtemelen, çapraşık bir yanlış kimlik silsilesine göre) Almanlar tarafından casus olmaya teşvik edilmişti –ve söylediğine göre de, onlara bunu başarılı bir şekilde yerine getirdiği izlenimini vermişti.

Bu iddialar, yalanlardan, uydurmalardan ve önyargılardan oluşan bir kördüğümdü. Yermolenko tuhaf bir karakterdi, en iyi haliyle bir hayalperestti ve Burstein, kendi hükümetinin yöneticileri tarafından bile tamamen güvenilmez olarak tarif ediliyordu. Dosya, küskün sabık-Bolşevik Aleksinskiy tarafından hazırlanmıştı. Aleksinskiy, sahtekârlıkları ve kötülükleriyle öylesine büyük bir şöhret kazanmıştı ki, Sovyet'e girmesi kabul edilmemişti. Sağ kanatta bile, hiçbir ciddî insan, bu iddialara bir an için bile inanmadı ve bu da, sağ kanattaki daha az şerefsiz veya daha ihtiyatlı olanların *Jivoye Slovo*'ya, bu haberi yayımladığı için neden öfkelendiklerini açıklıyor.

Yine de, yayımlanmasının yarattığı ilk etkiler tahripkârdı.

***

5 Temmuz, kasvetli bir reaksiyon günüydü. Sarkaç sallanıyordu.

O gün Petrograd sol için güvenli değildi. Bir *Pravda* dağıtıcısı sokakta öldürülmüştü. Kozaklar ve diğer imparatorluk yanlısı askerler, korkutma ve haydutluk yöntemleriyle otorite kuruyorlardı. Aşırı sağ kabına sığmıyordu.

Ancak tehlikenin tamamı sağdan gelmiyordu, soldan da, hatta solun kalesi sayılan yerlerden de geliyordu. Partili bir aktivist olan E. Tarasova, çok iyi bildiği bir Vıborg fabrikasına girdi ve günler öncesi konuştuğu kadın işçiler anında ona hakaretler yağdırmaya, Alman casusu demeye, vidalar ve cıvatalar fırlatmaya başladılar, yüzünü ve ellerini vahşice kestiler. Panik yatıştırılınca, utangaç bir tavırla, bir Menşevik'in Bolşeviklere karşı ajitasyon yapmış olduğunu söylediler.

Ama o gün, korkmak için nedenleri olanlar sadece Bolşevikler değildi; Sol Menşevik Voytinskiy, ortamı, "Kara Yüzlerin ahlaksızlığının" damgasını vurduğu "karşı devrimci bir cümbüş" olarak tanımladı. O sadist haydutlar sokaklara çıktılar, "hainleri" ve "baş belalarını" avlamak için, her yeri kırıp dökerek evlere daldılar. Ve popüler destekten de mahrum kalmadılar.

Voytinskiy, "kamuoyu etkili önlemler talep ediyor" diye kederli bir şekilde dikkat çekti.

Raskolnikov gibi Bolşevik solcular, Kşesinskaya malikânesini savunmaya hazır hale getirdiler. Bazıları, saldırıya geri dönmeyle ilgili illüzyonlar beslemeye başladılar. Ancak liderliğin büyük bölümü, içinde bulundukları durumun vahametini anladı. O gün öğleden sonra, Zinovyev, Petropavlovsk Kalesi'ndeki son göstericilerin kaleyi teslim etmelerini şiddetle talep etti. Başka herhangi bir yol, gülünç, sonu felaketle bitecek bir provokasyon olabilirdi.

Bolşevikler, güvenlik ve önlem almak için, dağılmaya başladılar. Önde gelen liderlerin çoğu, planlar yaparak, gizlenecekleri yerlere gitmeye başladılar. Üç genç aktivist, Liza Pılayeva, Nina Bogoslovskaya ve Yelizaveta, parti fonlarını ve evrakları sargı bezleri içinde taşıyarak, Petropavlovsk Kalesi'nden hemşire kılığında çıktılar. Sepetlerinde ne taşıdıklarını öğrenmeyi talep eden hükümet güçleri tarafından derhal durduruldular. Pılayeva sırıttı ve "dinamit ve tabancalar!" dedi. Askerler onu, kötü espri anlayışı yüzünden azarladılar ve geçmesine izin verdiler.

Şimdi Bolşevik MK, "gösterileri sona erdirme kararından vazgeçmeme" yönünde oy kullanıyordu – sanki, yine, karar onlarınmış gibi, sanki o "karardan" vazgeçme kararının herhangi bir etkisi olacakmış gibi.

Temmuz günleri sona ermişti.

Bolşevik liderler, oldukça gergin bir şekilde, bir temsilciyi, partiyle ilgili pozisyonundan emin olmak için, Sovyet'e gönderdiler; Sovyet de üzerine düşeni yapmak için Yürütme temsilcilerini Kşensinskaya malikânesine gönderdi. Bu temsilciler, partiye karşı başka baskıcı önlem alınmayacağına ve spesifik suçlarla itham edilmeyen göstericilerin serbest bırakılacağına dair söz verdiler. Bolşevikler, destekçilerinin zırhlı araçlarını geri çağırmayı, Petropavlovsk Kalesi'ni teslim etmeyi (Zinovyev'in ısrarına rağmen, işgalciler mırın kırın etmeye devam etmişlerdi) ve denizcileri Kronştadt'a geri göndermeyi kabul ettiler.

Sovyet, ulusal çapta, daha başka cezalandırıcı önlem önermemiş olsa da, aynı şey Geçici Hükümet için geçerli değildi.

Bir sonraki günün şafağında, General Polovtsev, Kşesinskaya malikânesi ve Petropavlovsk Kalesi'ne, devasa bir saldırı gücü gönderdi. Sekiz zırhlı araç, Petrogradskiy Alayı, denizciler, askerî öğrenciler ve Havacılık Akademisi, ürkütücü ağır toplar tarafından destekleniyordu. Ayrıca yanlarında, bir cephe hattı bisiklet tugayı bulunuyordu: Bisikletli askerler fikri, günümüzde algılanacağı gibi, çok komik kaçan bir şey değil, hız ve moderniteyi çağrıştıran bir şeydi ve tüm büyük güçler bisikletle denemeler yapıyordu. Bir İngiliz tabur binbaşısı, "bu, ordunun en yeni ve çoğalmakta olan birliğidir" diyerek bunu onaylıyordu. Yola çıkmalarından önce, saldırı gücünün tüm askerleri konuşmalarla galeyana getirildi: Onlara, orada, öğütlerde bulunanlardan bazıları, etkileyici bir şekilde, Sovyet'in önde gelenleriydi.

Sabah saat 7'de komutan, malikânedekilere, teslim olmaları için bir saat süre verdi. Bazı üyeler, Sampsonevskiy Köprüsü'nü hızlıca geçerek Petropavlovsk Kalesi'ne ulaşmayı başardılar. Orada, direniş gösterebilecekleri gibi hoş bir hayal kurmuşlardı. Kşesinskaya'da kalan 500 üye karşı koymadı. Onlara karşı kullanılan ateş gücü, ürkütücü derecede orantısızdı. Hükümet askerleri onları tutuklamak için içeriye girdiklerinde, yedi üyeyi telaş içinde parti evraklarını yakarken gördüler. Kısa süre sonra, Petropavlovsk Kalesi'ne ulaşmış denizciler bile, sefil bir şekilde, teslim olmayı kabul ettiler.

***

Ordunun geri kalanına bir uyarı olarak, yetkililer, Makineli Tüfek Alayını sadece cezalandırmakla kalmayıp, silahlarını alarak ve toplum önünde yürüterek aşağıladılar. Krupskaya bu sahneye tanıklık etti. "Atlarını dizginlerinden çekerek götürürlerken, gözlerinde parlayan o kadar büyük bir nefret, yavaş yürüyüşlerinde o kadar büyük bir kin vardı ki, bundan daha

aptalca bir yöntem kullanılamazdı" –Tabii, eğer hükümet, bununla sosyal barışı amaçladıysa.

Vıborg'un iç bölgelerinde toplanan Peterburg Komitesinden birkaç ultra solcu, o anda bile, bu mücadelenin devam etmesini istiyorlardı. O gün öğleden sonra, Latsis ve birkaç yoldaşı, şehrin dostane olmayan bölgelerinden geçerek Reno fabrikasına ulaştılar. Orada, bir bekçi kulübesinde saklanan Lenin bekliyordu.

Latsis, bir genel grev çağrısıyla ilgili fikrini coşkuyla ifade etti.

İnanamayan, öfkelenen Lenin, bazı gerçekleri gözler önüne serdi. Gerilemenin acımasız büyüklüğünü sindirmelerinde, konjonktürü anlamaları gerektiğinde, ısrar etti. Latsis'i yaramaz bir çocuğu azarlar gibi azarladı. En sonunda, bunu yapması için Peterburg Komitesine güvenemediğinden Lenin, onlar adına bir işe geri dönme çağrısı taslağı hazırladı.

***

O akşam, Zinovyev, Kamenev, Stalin, Lenin ve Podvoyskiy, küçük bir Vıborg dairesinde, içinde bulundukları durumu değerlendirdiler. Lenin, SR'ler ve Menşeviklerin, altın tabakta sunulsa bile iktidarı kabul etmeyeceklerini net bir biçimde açıkladıklarını, söyledi: Onlar iktidarı burjuvaziye terk etmeyi seçtiler. Bu yüzden, "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganı modası geçmiş bir slogandır. Bunun yerine, kabaca değil ama kesin olarak şunu talep etme zamanıdır; "Tüm İktidar Devrimci Partisinin –Bolşeviklerin– Liderliğinde Proletaryaya".

Ama o anda, Bolşevikler herhangi bir şey talep edecek durumda değillerdi. En can alıcı sorun, güvenlikti: O gece hükümet, Lenin, Zinovyev, Kamenev, Kollantay ve Lunaçarskiy de dahil olmak üzere, bela "çıkaranların" tümünün derdest edilerek tutuklanmaları için emir çıkardı. Troçki, tipik olan kibriyle, hemen o listeye eklenmeyi talep etti ki, bu hükümetin anında yerine getirdiği bir istekti.

7 Temmuz Cuma akşamının geç saatlerinde, şehirde hâlâ silah sesleri duyuluyordu ve tramvaylar bir kez daha köprü-

den aşağıya itiliyor ve ışıkları Neva ırmağından saçılıyordu. Vıborg'da ateşler açılıyor, Vasilyevskiy Adası yakınlarından ani salvolar yükseliyor, otomatik silahların kesik kesik atışları devam ediyordu. Petrograd'ın tepesinde kıvrılan gizli yollar, avluların üzerinde bir çatı-dünyası, ufuk çizgisinde gizli geçitler: "Belki de serseriler evlerin damlarından tekrar ateş ediyorlardı" diye yazdı, Harold Williams, *Daily Chronicle* için. Duyduğu vurmalı seslerinin temizlik operasyonu olduğunu biliyordu. Kızıllar ve isyancılar silahsızlandırılıyorlardı veya daha da kötüsü.

***

Tutuklama listesindeki bazı Bolşevikler, açıkça operasyonlara katılıyorlar ve hükümete, kendilerini tutuklaması için meydan okuyorlardı. Diğerleri teslim oldular. Başlangıçta Lenin, halka açık bir mahkemeyle yüzleşmeye karar verdi. Başkentteki güçlü reaksiyonun, onun durumunu çok tehlikeli hale getireceğini hisseden bazı yoldaşları –kız kardeşi Mariya da dahil– onu bu yoldan vazgeçirdiler. Böylece gizlenmeye devam etti. Kararı tartışmalıydı: Kamenev ve diğerleri, bu kararın onu itham edildiği casusluk faaliyetlerinin suçlusu olarak göstereceğinden endişe ediyorlardı.

Lenin, bir yoldaşının evinden diğerine taşınıyordu. Margarita Fofanova'nın dairesinde gizlendi, sonra Rojdestvenskaya Caddesinin 17 numaralı çatı katında Alliluyev ailesiyle birlikte kaldı. Kalabalıklar arasında kaybolmayı denedi. 9 Temmuz'da, hâlâ polis tarafından aranırken, Petrograd'ı tamamen terk etti.

Yüreği ağzında gerçekleştireceği kaçış serilerinin ilkiydi.

Gece geç saatte, Lenin ve Zinovyev, silah fabrikasında çalışan yoldaşları Yemelyanov ile buluşmak için Primorskiy İstasyonuna gittiler. Geç saatte yolculuk yapan sıradan sarhoşlara dirsek atıp geçerek, sarhoş şarkılarına aldırış etmeden, saat 02'deki son trene bindiler. En arkadaki vagonun merdivenlerine çömelip, tren soğuk gecenin içinden tıngır mıngır ilerlerken, kapı kollarına tutunarak yollarına devam ettiler. Gergindiler, her an atlamaya,

biri isimlerini bağırırsa veya onları tanıyacak olursa, kendilerini karanlığa bırakmaya hazırdılar. Tren ne kadar hızlı giderse gitsin, trende kalma riskini göze almamaya karar verdiler. Atlamayı tercih edeceklerdi. Ama hiçbir aksilik yaşamadan kendilerini, şehrin biraz ilerisindeki, Yemelyanov'un köyü Razliv'e atabildiler.

Birkaç gün onun ahırında kaldılar, ama polis aramalarını bu bölgeye kadar yayınca kaçaklar, sazlıkların arasından geçerek Razliv Gölü'nün güneydoğu kıyısındaki terk edilmiş derme çatma bir kulübeye ulaştılar. Zinovyev ve Lenin, kulübedeki saman yığınından yataklar da dahil olmak üzere her şeyi kullanarak, kendilerini Fin köylüsü kılığına soktular. Günlerce beklediler. Ağaç kütüklerinden birini masa ve diğerini sandalye olarak kullanan Lenin, orada gözlerden uzak durdu, merhametsiz sivrisineklerin saldırısı ve yağmur altındaki mağdur, yazmaya devam etti.

***

Temmuz olayları arkada kalıntılarını bıraktı. Petrograd'ın suç oranı yükselmeye devam ediyordu. Ama –sözde– Temmuz isyanından sonra, karanlık bir sosyal semptom olarak, özel türde cinayetler ortaya çıkmaya başladı. Politik tartışmalar yüzünden işlenen cinayetler. Günün nobran, argo dalaşmaları aniden kavgalara, hatta silahlı şiddete dönüşüyordu. Şubat'tan sonra, politik tartışmalar öfkeli ve bol hale gelmişti. Şimdi, ölümcül olabiliyordu.

Her yer kapışma yeriydi, bazen rezil biçimde. Tuhaf tehditlerle. *Petrogradskiy Listok*, sokak adaletine ve linç girişimlerine karşı tuhaf bir uyarıyı, bir ültimatomu ve eski moda suçlulardan gelen zalimce bir pazarlığı sayfalarına taşıdı. Bu alçaklığın sözcüsü olan biri, artık kendilerini soygunla sınırlamayacaklarını, "sokakların karanlık köşelerinde karşılaşacağımız herhangi birini öldüreceğiz" diyerek belirtiyordu. Hırsızlık katliama açılan bir yol olacaktı. "Evlere girdiğimiz zaman, basitçe yağmalamakla kalmayacağız, herkesi, hatta çocukları

bile öldüreceğiz ve çete şiddeti sona erene kadar, kanlı intikamımızı durdurmayacağız."

Duruma bakıldığında, Temmuz Günleri felaketi, Bolşevikleri yıllarca geriye götürmüş gibi görünüyordu. Steklov tutuklandı. Yetkililer, Lenin'in kız kardeşi Anna Yelizarova'nın evini yağmaladılar. Ayın 9'unda Kamenev'i içeri aldılar. Ayın son günlerinde, Lunaçarskiy ve Troçki, Bolşevik liderlerin birçoğuyla ve diğer aktivistlerle bir araya geldikleri, gardiyanların adi suçluları "Alman casuslarına" karşı kışkırttıkları Krestıy hapishanesine götürüldüler.

Siyasal mahkûmlar, yazmak ve tartışmak için hâlâ alan ve zaman yaratabiliyorlardı. Bazı ılımlı gazeteler –*İzvestiya*, *Volya Naroda*, *Golos Soldata*– hâlâ, casusluk iddiaları üzerine yapılan yorumlardan uzak duruyorlardı. Kadet gazetesi *Reç* bile, Bolşeviklerin suçları ispat edilene kadar masum olduklarını, ihtiyatlı şekilde kabul etti. Bu, şüphesiz, gazetenin, sağ Menşevikler ve SR'lerin, Bolşeviklere karşı cezalandırıcı önlemler alınması taleplerini desteklemesine engel olmadı. Böylesi kısıtlamalar bir yana bırakılacak olursa, Lenin tüm Rus medyası tarafından suçlanıyordu. 11 Temmuz'a gelindiğinde, Gorkiy'in gazetesi *Novaya Jizn*'e, kendisine yöneltilen suçlamaları reddettiği yazısını gönderdiğinde, kopan yaygara kulakları sağır etti.

12 Temmuz'da Latsis kederli bir şekilde, "karşı-devrim muzaffer oldu. Sovyetlerin hiçbir gücü yok. Ortalıkta özgürce dolaşan junkerler, Menşeviklere de baskı uygulamaya başladılar" diye yazdı. Sol SR'ler de polis tarafından avlanıyorlardı.

Moskova Bolşevik Bölge Komitesi, partiden istifaları, "sıradan sempatizanların dağılmaları" olarak bildiriyordu. Vıselki, Ukrayna'da bir "kıyım havası" yeşeriyordu ve bölünmelerle çatlayan ve ayrılmalarla kan kaybeden parti, "alevler içindeydi." Yeni insanlara ulaşamıyorlardı. Kolpinskiy'den bir aktivist, "işçiler aleyhimize döndü" haberini iletiyordu. Bolşevikler altı bölgede, iş arkadaşları tarafından fabrikalardan dışarı atıldılar. 16 Temmuz'da, ceza niteliğinde meşum bir ritüel olarak, Vasilyevskiy Adası'ndaki bir fabrika komitesi, yerel Bolşevik

temsilcilerini, kargaşa esnasında öldürülen bir Kozak'ın cenaze törenine katılmaya zorladı.

Mejrayontsı'nın en sonunda partiye girmesi, kayıpların küçük çaplı tazminatı olarak hissedildi. Bazı yerel Bolşevik gruplar, kendi liderliklerine karşı sokağa çıktılar. Tiflis'te ve Vıborg'daki her yerdeki parti yürütme komitesi Sovyet'e tam destek için yemin etti ve Bolşevik liderlerin teslim olmalarını talep ettiler.

Geri çekilmelerin arasında birkaç zafer de geldi. Hiçbiri, sola kayan Letonya kadar önemli değildi. Bolşevikler orada, işçi sovyetlerini ve topraksız köylü sovyetlerini ellerinde tuttular ve taviz vermeyen bir çizgiyle tutundular. Temmuz Günleri, orada Riga'daki çatışmalarda yankı yaptı. Letonyalı tüfekçilerle, rejimin şok askerleri olan "Ölüm Taburları" arasında, her iki tarafta da birkaç ölüme neden olan çatışmalar yaşandı. Hemen arkasından, 9 ile 19 Temmuz arasında Beşinci Letonya Sosyal Demokrat Konferansı yapıldı ve Bolşevikler, önlemlerini tüm toplum üzerinde uygulayarak –gıda dağıtımı, yerel idareler ve diğerleri – konumlarını konsolide ettiler. Letonya partisi, beklemedeki bir hükümet gibi davrandı. Bu denli bir özgüvene sahip olsa da, sonuçta dış kapının bir mandalıydı.

Ülke boyunca en uğursuz olan şey, ultra-sağın, Yahudi-karşıtı pogromcuların yükselişiydi. Kutsal Rusya isimli bir grup, şiddet çağrılarında bulunarak *Groza* –fırtınalar– koparıyordu. Köşe başı ajitatörleri, Yahudiler aleyhinde propaganda yapıyorlardı.

Bu kötü günler boyunca Lenin, gizlendiği yerden yoldaşlarına makaleler gönderiyor ve casusluk suçlamasında masum olduğunu, devamlı olarak ilan ediyordu. Sahile giden sessiz patikada yürüyüş yaparken, biriyle karşılaşıyordu; Yemelyanov'un oğlu. O, karanlık sularda nöbet tutuyordu ve bir yabancı göründüğü anda, kuş sesi taklidiyle alarm vermeye hazır bekliyordu.

Lenin, reaksiyonun elinden ölüme hazırlanıyordu. Kamenev'e "Kesinlikle *entre nous,* aramızda kalsın, eğer benim işim biterse, lütfen not defterimi, "Marksizm ve Devlet'i yayınla" diye yazdı.

Henüz işi bitmemişti ve kısa süre sonra, Finlandiya'da, devlet ve devrim üzerine o not defterini geliştirme fırsatı olacaktı.

***

Sağ, sokaklarda dövüştüğü Temmuz Günlerinden sonra daha da güçlenmiş olabilirdi, ama Geçici Hükümet güçlü değildi. Tam tersine, merkezindeki hizipleşmeler hâlâ devam ediyordu.

8 Temmuz'da, kendisiyle kabinenin sosyalistleri arasındaki uçurum yüzünden Başbakan Prens Lvov istifa etti. Kendisinin yerine, bu uçurumu kapatmayı başarması en olasılık dışı görünen kişiyi, hem Duma'nın hem de Sovyet'in adamı olan Kerenskiy'i davet etti.

Kerenskiy, şüphesiz, kabul etti. Hiç de gıpta edilmeyen, yeni bir birlik hükümeti kurma sürecini başlattı.

Kerenskiy kültünün ilk çılgın günlerinde, şair Marina Tsvetayeva bağlılığının objesini Napolyon olarak dile getirdi:

> Ve biri, dikkat çeken,
> Rüyalarında uyumayan.
> İşte geldi bir Bonaparte
> Benim ülkeme.

Şimdi, Lenin de, aylar sonra, *Rabochy i soldat*'ta Kerenskiy hükümetinin Bonapartizm olduğunu ileri sürüyordu –ama bu övgü dolu bir tanımlama değildi. Bu terimi Marx ve Engels'in kullandığı gibi, teknik olarak, "neredeyse birbirini dengeleyen iki düşman sınıf veya güç arasında, destek için askerî kliğe yaslanan devlet iktidarının manevrasını" tanımlamak için kullandı. Lenin için, Kerenskiy'in yozlaştırıcı Bonapartizm'i, muhalif iki sosyal güç arasında dengeleyici bir hareketti.

Cephedeki felaket artık gizlenemiyordu. Başbakan olduğu gün Kerenskiy, şanlı General Kornilov'u, Rus askerlerinin dramatik oranda dağılmaya başladığı güney-batı cephesinin komutanı yaptı. Kerenskiy bu kararı için, o cephenin hükümet temsilcisi olan, olağanüstü Boris Savinkov tarafından güçlü bir şekilde teşvik edilmişti.

Savinkov, o sarsıntılı aylarda önemli bir politik rol oynamıştı. O, dramatik siyasal yolculuklar yapmış bir adamdı. Sadece bir SR değil, 1905 devrimine yol açan yıllarda, SR'in terörist kanadı Mücadele Örgütünde yer almış, gösterişli ve kötü şöhrete sahip bir aktivist idi. Birkaç çarcı yetkilinin öldürülmesi olayına karışmıştı. 1905'ten sonra, sansasyonel romanların yazarı olmuştu. Savaş, onun ruhunda sınırsız şovenizm ve militarizm duyguları yaratmıştı: Sürgündeyken Fransız Ordusuna katıldı, Nisan 1917'de geri döndüğü zaman, Kerenskiy ile olan yakınlığını perçinledi. Subaylar ile askerler arasında ara buluculuk için, komiserlerin, halkın temsilcilerinin kullanılmasının akıllıca olduğuna inanmasına rağmen, coşkulu otoriter vatanseverliğiyle Savinkov, aynı zamanda, disiplinsizliğe karşı, kesinlikle acımasız önlemlerin –duruma bakıldığında, askerî diktatörlüğe varacak kadar veya o da dahil olmak üzere– alınmasını savunuyordu.

Demir disiplinden yana olan Kornilov, tayin edilir edilmez, firar eden askerlerin idam edilmesi için yetki talep etti. Aslında, saygıdan biraz uzak olan bu talebi yerine getirilmeden önce, Kerenskiy zaten komutanlara, ricat eden askerlere ateş açılması yetkisini vermişti ve günler içinde hükümet, talep edildiği şekilde, ölüm cezasını geri getirdi. Yine de, Kornilov'un Kerenskiy ile yaşadığı çatışmanın ayrıntıları basına sızdığı zaman, sağın sert adamı olarak Kornilov'un şöhreti, hem düşmanları hem de dostları arasında artmaya başladı.

16 Temmuz'da, Kerenskiy, Savinkov ve yakın işbirlikçisi, Sekizinci Ordunun sağ SR komiseri Maksimilyan Filonenko'un eşliğinde, askerî durum hakkında bilgi almak için, Rus yüksek komutanlığı, Stavka'yla, Mogilyov'da toplandı. Kornilov toplantıda yoktu –anlatılana bakılırsa, bölgesindeki askerlerin dağılması ve yarattığı kaos, gelmesine engel olmuştu– ve bunu telgrafla gönderdiği oldukça ılımlı yazılmış raporunda bildirdi. Ancak, Alekseyev, Genel Kurmay Başkanı Brusilov ve batı cephesinden Denikin de dahil olmak üzere, toplantıya katılan generallerin çoğu, kendilerini hiç de bu şekilde kısıtlamadılar.

Özellikle Denikin, ordunun çöküşüyle ilgili olarak, içindeki tüm zehri devrime kustu. Afallamış Kerenskiy'in karşısında, otoritenin altını oymakla suçladığı Bir Numaralı Emir'e dayanan komiserlere lanetler yağdırdı. Generaller, İkili İktidarın böylesi özelliklerinin ortadan kaldırılmasında ısrar ettiler.

Sarsılmış Kerenskiy Petrograd'a, Temmuz Günlerinde katledilen Kozakların cenazesinde her zamanki sahte tavırlarını sergilemek üzere dönerken, trende, durumun vahametinin, Brusilov'un yerine Kornilov'u genelkurmay başkanlığına getirmeyi zorunlu kıldığına karar verdi. İki gün içinde orduyu, düşünceli, göreceli olarak açık fikirli muvazzaf bir subaydan almış ve onu uzlaşmaz, ihtiraslı bir karşı-devrimciye teslim etmişti.

***

Yakın geçmişteki gelişmelerden cesaret alan, ülkenin durumundan tiksinen, sağdaki hoşnutsuzluklar yüzünden reaksiyona özlem duyan, daha güçlü bir diktatörlük hayali kuran bir adama.

19 Temmuz'da, Endüstri ve Ticaret Kongresi, "Rus halkının zehirlenmesine izin vermiş" olmakla suçladığı hükümete saldırdı. Kongre, "Sovyet'in diktatörlüğünden radikal bir kopuş" talep etti ve "anavatanı kurtarmak için bir diktatörlük iktidarına ihtiyaç olup olmadığını" açıkça tartıştı. Sovyet'e karşı böylesi homurdanmalar giderek artacaktı. "İktidarı al" talebinde bulunmuştu sokaklar ve Sovyet bu daveti geri çevirmişti. Şimdi, sahip olabileceği böyle bir iktidar için kan kaybediyordu.

18 Temmuz'da, Kerenskiy hükümeti Kışlık Saray'a taşındı. Kaba bir züppelikle, Sovyet'ten, Dördüncü Devlet Duma'sına yer açılması için, Tavrida Sarayı'nı terk etmesini rica etti. Bu, geri çevrilebilecek bir rica değildi.

Kadetlerin zorlamasıyla Kerenskiy, politik toplantılara ağır kısıtlamalar getiren yasalar çıkardı. Ukraynalı ve Fin milliyetçiliğine kısa süre için izin veren pencere kapatıldı: Rusya, yarı-bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana Finlandiya topraklarına asker yığıyordu ve şimdi, 21 Temmuz'da, Fin parlamentosu

dağıtıldı –ve bu da Fin Sosyal Demokratlarını (ki çoğunluğa sahiptiler) Bolşeviklerle ittifak kurmaya teşvik etti. SD (Sosyal Demokrat) gazete *Työmies*, "Rus Geçici Hükümeti, reaksiyoner Finlandiya burjuvazisiyle birlikte parlamentoyu ve bütün Fin demokrasisini sırtından bıçakladı" diyerek öfkesini dile getirdi.

Reaksiyon, tüm ülkede yayıldığı gibi Petrograd'da da yayıldı. Özellikle nefret edilen savaş yüzünden köylü isyanları ve anarşi şiddetini artırarak devam etti. Felakete dönüşen saldırı yüz binlerce askerin yaşamına mal oldu. 19 Temmuz'da, Saratov'da bölgesel bir başkent olan Atarsk'da, askere alınmış öfkeli bir grup, cepheye gidecek treni beklerken, istasyonun fenerlerini parçaladı, popüler bir asker komutayı ele alıp, subayların tutuklanmasını emredene kadar ellerinde silahlarıyla, üstlerinin peşine düştüler. İsyan eden askerler, kendi subaylarını tutukladılar, tehdit ettiler ve hatta öldürdüler.

Belki de Kornilov'un, ayın 16'sındaki ılımlı telgrafı Kerenskiy'i, kendisiyle işbirliği yapılabileceğine inanacağı şekilde yatıştırmıştı. Böylesi ümitler hızlı ve kapsamlı bir şekilde yok edildi. Ayın 19'unda, yeni genelkurmay başkanı tavizsiz bir şekilde, "sadece vicdanına ve bir bütün olarak halka" referans vererek, operasyon prosedürlerinde tam bir bağımsızlık talep etti. Adamları, kamuoyu onun sertliğine hayran olabilir diye, bu mesajı basına sızdırdı.

Kerenskiy, bir canavar yaratmış olabileceğinden korkmaya başlamıştı. Evet. Yaratmıştı.

Büyüyen bu alarm duygusunda yalnız değildi. O ay, Kornilov'un bu yükselişinden kısa bir süre sonra, isimsiz bir "gerçek dost ve yoldaş", Sovyet Yürütme Komitesi'ne, kahinlik içeren, kısa ve özlü bir not gönderdi: "Yoldaşlar. Lütfen o o..... çocuğu General Kornilov'dan kurtulun yoksa o, makineli tüfeğiyle sizden kurtulacak."

***

Hükümet kurma çabaları içindeki Kerenskiy'nin, sağdaki bu tip itişip kakışmalara olan dikkati bir süre için dağılmıştı. Hükümet kurmak için birkaç girişimde bulundu ve 25 Temmuz'da, Kerenskiy nihayet ikinci Koalisyon Hükümetini kurmayı başardı. Hükümet şimdi dokuz sosyalist bakanıyla, az farkla bir çoğunluğa sahipti. Ama Çernov hariç, geri kalanların hepsi partilerinin sağ kanadından geliyorlardı. Ayrıca ve önemli olarak, hepsi kabineye, partilerinin veya Sovyet'in temsilcileri olarak değil, bireyler olarak katılmışlardı.

Aslında, yeni hükümet –bu bakanlar da dahil olmak üzere– Sovyet otoritesini tanımıyordu. İkili İktidarın sonu gelmişti.

***

Bolşevikler, gecikmiş Altıncı Kongrelerini, dikkat çekici şekilde düşmanca olan bu iklimde topladılar.

26 Temmuz'un geç saatlerinde, Vıborg'daki özel bir salonda, Rusya'nın her yerinden 150 Bolşevik bir araya geldi. Liderleri hapishanede veya kaçak durumdayken, dümensiz, aşırı gerilimli ve yarı-illegal bir durumda toplandılar. Toplantılarının başlamasından iki gün sonra hükümet, güvenliğe veya savaşa zararlı olduğunu ileri sürerek, tüm toplantıları yasakladı ve kongre sessiz bir şekilde, güneybatı banliyösündeki bir işçi kulübüne aktarıldı.

Kuşatılmış Bolşevikler, verilen her destek ve dayanışma için minnettardılar. Kongreye katılan, Larin ve Martov gibi sol Menşevikleri karşılamaları, konuklarının kendilerini selamlamalarının yanı sıra paylamalarına rağmen, kongre sevinç doluydu.

Ancak günler geçerken ve kongre de, parti gibi, kaçak, kısıtlı, endişeli devam ederken, bir şey iyice netleşmeye başladı. Aslında kıyamet kopmamıştı. Hava gergindi, ancak iki hafta öncesinden daha parlaktı. Temmuz Günleri Bolşeviklerin canını yakmıştı –ama bu acı ne derin bir kesikti, ne de uzun sürmüştü.

Son derece ılımlı sosyalistler arasında bile, sağdan gelebilecek saldırılar şu anlama geliyordu: Bölge sovyetleri, sol kanadın

hoşuna gitmese de Bolşevikleri bile kendilerindenmiş gibi koruyarak, öngörülen karşı-devrime karşı saflarını sıklaştırmaya başlamıştı. Nisan'da, partinin, yetmiş sekiz yerel örgütünde 80.000 üyesi vardı: Şimdi, Temmuz krizinden ve kısa süren, moral bozucu kan kaybından sonra– üye sayısı, 162 örgütte hâlâ 200.000 idi. Petrograd'daki sayıları 41.000'di, benzer şekilde yüksek sayılar Ural madencilik alanları içinde de geçerliydi, ama Moskova ve çevresinde daha az (ve politik olarak daha ılımlı) Bolşevik vardı. Ama Menşevikler –hâlâ önemli bir kurum olan Sovyet'in partisi–, buna karşılık, 8.000 üyeye sahipti.

Temmuz'un son iki gününde, uzun bir tartışmadan sonra, Lenin'in analizi ve itirazı üzerine, Bolşevikler, "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganından vazgeçtiler. Yeni bir yol çizmeye başladılar. Bu, Sovyetlerin gücüne ve potansiyeline dayandırılan bir yol değil, iktidarın direkt olarak işçiler ve parti tarafından ele geçirilmesine temellendirilen bir yoldu.

8
Ağustos: Sürgün ve Komplo

Yazın o son günlerinde, sağ, aklında bir temizlik yapmayı evirip çevirirken, bin yılın sefahati serpilmeye başladı. Orkestralar ve bütün gece devam eden danslar, renkli, ipek elbise ve kravatlar, etrafına sineklerin üşüştüğü akmış pastalar ve kusmuklar ve dökülen içkiler. Uzun günler, âlemli ılık geceler. Bir dünyanın sonu için lüks ve zevk düşkünlüğü. Kiev'de, Kontes Speranskiy, "çingene orkestralarının ve koroların eşlik ettiği yemekler, briç, poker ve hatta tango ve yaşanan aşklar" vardı diye anlatıyordu. Kiev'de olduğu gibi, rüyayı yaşayan zenginler arasında, Rusya'nın diğer şehirlerinde de.

***

3 Ağustos'ta, Altıncı Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Kongresi –Bolşevik Kongre– yeni bir slogan lehine kararı ittifakla geçirdi. Bu, devrimin Sovyet-sonrası yeni bir aşamaya girdiğini gören sabırsız "Leninistlerle", devrimi savunmak için kendilerinin sağında yer alan sosyalistlerle hâlâ birlikte çalışılabileceğini düşünen ılımlar arasında bir uzlaşmaydı. Yine de, ifadedeki bu kaymanın sembolik önemi devasaydı. Ders sarsmıştı, çağrılar değişmişti. Temmuz görevini tamamlamıştı. Bolşevikler artık "Bütün İktidar Sovyetlere" diye bağırmıyorlardı. Bunun yerine, "Karşı-Devrimci Burjuva Diktatörlüğünün Tamamen Tasfiyesini" şiddetle arzuluyorlardı.

Sovyet, rica edildiği gibi yerini değiştirdi. Smolnıy Ensititüsü, Neva ırmağı yanında, şehir merkezinin doğusunda, Smolnıy bölgesinde, neo-klasik tarzda heybetli bir bina olarak, 1800'lü yıllarda inşa edilmişti. Mağara benzeri koridorları, beyaz döşemeleri, su gibi elektrik ışığı olan bir bina. Zemin katında büyük bir yemek salonu vardı, koridorlarının üzerinde, sekreterlerle ve vekillerle ve Sovyet partilerinin fraksiyonlarıyla, onların askerî örgütleri ve komiteleriyle dolu ofisler ve özel toplantı odaları yer alıyordu. Gazete yığınları, broşürler, afişler masaları kaplıyordu. Makineli tüfekler pencerelerden dışarı sarkıyor, askerler ve işçiler geçişleri tıkıyor, sandalye ve sıralarda uyuyor, toplantıları koruyorlardı ve imparatorluğa ait portrelerin içlerinden çıkartıldığı boş altın çerçeveler onları izliyordu.

Devrimin hemen öncesine kadar enstitü, soyluların kızlarının eğitim aldıkları bir tesis olarak kullanılmıştı. Bir zamanlar devlet gücünün garantörü olan Sovyet, özel bir kız okuluna yerleşmek zorunda kalarak, tenzili rütbeye uğramıştı. Sovyet'in tamamı toplandığında, balo salonu kullanılıyordu.

Ayın 3'ünde, Kornilov, Kerenskiy ile buluşmak için geldi ve teknik olarak patronu olan adamdan yine, birkaç talepte bulundu. Daha önceki tavrını sertleştirerek, bunlara, asker komitelerinin kesinlikle kapatılması talebini de dahil etti. İçeriğini

geniş çapta kabul etmelerine rağmen, Kerenskiy, Savinkov ve Filonenko, Kornilov'un sunduğu belgenin kışkırtıcı aşağılamasını gizlemek için, onu birlikte yeniden düzenleyeceklerdi. Generalin hükümete karşı hissettiği tiksinti, kabineye askerî durumla ilgili kısa bir brifing vermeye hazırlanırken, Kerenskiy, ona, sakince, ayrıntılara girerek fazla spesifik olmamasını tavsiye ettiğinde, sadece arttı. Kornilov, özellikle Çernov'u ima ederek, kabinenin Sovyet üyelerinden bazılarının, güvenlik riski oluşturabileceğini söyledi.

Toplantıları sırasında Kerenskiy, Kornilov'a ilginç bir soru sordu.

"Varsayalım ki ben çekildim" dedi, "ne olacak? Sen havada asılı kalacaksın; demiryolları duracak; telgraf fonksiyonunu yerine getiremeyecek."

Kornilov'un çekingen cevabı –yani Kerenskiy'in pozisyonunu koruması gerektiği– sorudan çok daha az ilginçti. Sorunun melankolisinin arkasındaki anlam belirsizdi. Kerenskiy, Kornilov'un kendisini desteklemesi konusunda güvence peşinde miydi? Yoksa deneme kabilinden, bir Kornilov diktatörlüğünün olasılığını mı dile getiriyordu?

Hepimizde biraz hinlik vardır, ama Kerenskiy hinoğlu hindi. Onun hüzünlü sorusu, vazgeçme, sert-tavırlı genelkurmay başkanına teslim olma düşüncesindeki hem dehşeti ve hem de ümidi ifade etmiş olabilirdi. Politik bir ölüm dalışı.

***

Savaştan hâlâ nefret ediliyordu. Ülkenin her yerinden, askerlerin cepheye transfer edilmeye direndikleri haberleri geliyordu.

Ülkede, Kornilov'un etrafında, Kadetlerin yöneldiği aşırı sağ ile gittikçe güç kaybeden ılımlı sosyalistler arasındaki büyüyen bölünmeyi yansıtan bir propaganda mücadelesi yoğunlaşıyordu. 4 Ağustos'ta, *İzvestiya*, Kornilov'un yerine, göreceli olarak ılımlı ve asker komiteleriyle çalışılması gerektiğine inanan General Çeremisov'un getirilmesine dair planlardan söz ediyordu. Ayın

6'sında, Kozak Askerleri Birliği Konseyi bu planlara, Kornilov "orduya gücünü yeniden toplatacak ve ülkeyi içinde bulunduğu çok zor durumdan çıkarabilecek tek generaldir" diyerek cevap verdi. Kornilov görevinden alınacak olursa, isyan çıkabileceği imasında bulundu.

Aziz Georgiy Süvarileri Birliği, Kornilov'a desteklerini bildirdi. Rodzyanko yönetiminde, önde gelen Moskovalı muhafazakârlar ona, "ağır koşulların bu tehditkâr saatlerinde, Rusya'yı düşünen herkes size ümit ve inançla bakıyor" ifadelerini içeren, coşkulu telgraflar yolladılar. Bu, sözcüklerin iç savaşıydı.

Kornilov, Kerenskiy'den, Petrograd Askerî Bölgesinin komutasını talep etti. Darbeye aç sağı mutlu edecek şekilde, kurmay başkanı Lukomskiy'e, askerleri Petrograd yakınlarında toplamasını emretti –bu onların hızlı bir şekilde başkente gönderilebilmelerini sağlayacaktı.

Bu manevranın arka planında sadece, tam bir felaket olan ve giderek kötüleşen ekonomik ve sosyal durum değil, cezalandırıcı sağın bir bölümünün, gerilimi bilinçli ve kasıtlı olarak artırması yatıyordu. 300 endüstri ve finans kodamanının, Ağustos başlarında yaptıkları bir toplantıda, açılış konuşmasını, tekstil sanayiindeki güçlü işadamı Pavel Ryabuşinskiy yaptı. "Geçici Hükümet, iktidarın sadece gölgesine sahiptir" dedi. "Aslında kontrol, politik şarlatanlardan oluşan bir çetenin elindedir... Hükümet vergiler üzerine yoğunlaşıyor ve onları asıl olarak ve zalimce, tüccarlara ve endüstriyel sınıfa uyguluyor... Anavatanın selameti adına, bu savurganlara bir gardiyan tayin etmek daha iyi olmaz mı?"

Sonra, öylesine şaşırtıcı bir sadizm ortaya çıktı ki, solu afallattı. "Açlığın ve ulusal yoksulluğun kemikli eli, halkın dostlarını boğazından yakalayacak."

İskelet parmakların yırtıcı kavrayışını hayal ederek, o "halkın dostları" sosyalistlerdir, dedi.

***

Ancak, biriken sadece sağdan gelen baskı değildi. 6 Ağustos'ta, Kronştadt'ta, 15.000 işçi, asker ve denizci, Steklov ve Kamenev, Kollantay ve diğer Bolşevik liderlerin tutuklanmalarını protesto ettiler. Helsingfors'da, benzer büyüklükteki bir toplantıda iktidarın sovyetlere devredilmesi kararı alındı. Şüphesiz, birçok Bolşevik'i ilgilendirdiği kadarıyla, bu talebin modası geçmişti ama birçok işçi için bu, sola kayış anlamına geliyordu. Bolşeviklerin ve Sol SR'lerin zorlamasıyla, ertesi gün, Petrograd Sovyeti'nin işçi seksiyonu, askerî idam cezasının geri gelmesi kadar, solcu liderlerin tutuklanmalarını da eleştirdi. Oylamayı kazandılar. Menşevikler ve SR'ler, kendi sollarına geçişlerden şikâyet etmeye başladılar –kendi maksimalist seksiyonlarına veya daha ötesine.

Solun kendine gelmesinin böylesi işaretleri seyrek ve düzensizdi: 10 Ağustos, Odesa seçimlerinde, örneğin, 100'den fazla sandalyenin sadece üçünü kazandılar. Ama Lugansk'ta, Ağustos'un ilk günlerindeki belediye seçimlerinde Bolşevikler, yetmiş beş sandalyeden yirmi dokuzunu kazandılar. Revel'deki (bugün Tallinn) seçimlerde, oyların yüzde 30'unu, Tver'de de hemen hemen aynı oranda oy kazandılar, kısa bir süre sonra İvanovo-Vosnezensk'de, oranlarını ikiye katladılar. İmparatorluğun tüm topraklarında, bu trend neredeyse kesindi.

***

Yağmurun şiddetli yağdığı bir gün, kulübesinde sıkışıp kalan Lenin, duyduğu lanetleme sözcüklerine şaşırıp kaldı. Bir Kozak, ıslak sazlıkların arasından yaklaşıyordu.

Adam, sağanak yağmurdan kurtulacağı bir sığınak için yalvarıyordu. Lenin'in, kenara çekilip, adamı içeri almaktan başka seçeneği yoktu. Birlikte oturup, yağmurun sesini dinlerlerken Lenin, ziyaretçisine, onu bu ücra köşeye getiren şeyin ne olduğunu sordu.

İnsan avı, dedi Kozak. Lenin adında birinin peşindeydi. Onu ölü veya diri geri götürecekti.

Lenin merakla sordu, peki melun adam ne yapmıştı?

Kazak elini salladı, ayrıntıların pek umurunda olmadığını vurguladı. Onun bildiği, kaçağın bir şekilde başını "belaya" sokmuş olduğu; tehlikeli biri olduğu ve yakınlarda olduğuydu.

En sonunda gökyüzü aydınlandığında, ziyaretçi geçici ev sahibine teşekkür etti ve sırılsıklam otlar arasında aramasına devam etti.

Bu endişe verici olaydan sonra Lenin ve iletişimini gizli olarak sürdürdüğü MK, onun Finlandiya'ya geçmesine karar verdi

***

8 Ağustos'ta, Zinovyev ile Lenin Yemelyanov, "Eski Bolşevik" Finlandiyalı Aleksandr Şotman ve son derece gür bıyıklı, heybetli aktivist Eino Rahja eşliğinde, kulübelerini terk ettiler. Yerel bir istasyona ulaşmak için, göl kıyısındaki bataklık alandan, tabelaların yanlış dönüşleri gösterdiği, uzun, ıslak, zorlu bir patika boyunca, kendilerini güçlükle taşıyarak ilerlediler ve en sonunda, Dibunı köyü yakınındaki demiryoluna ulaştılar. Sorunları henüz sona ermemişti: Orada, platformda, şüphelenen askerî bir öğrenci kafa tuttu ve Yemelyanov'u tutukladı. Ancak Şotman, Rahja, Zinovyev ve Lenin platforma varan, Petrograd'ın eteklerindeki Udelnaya'ya giden trene hızla atladılar.

Zinovyev, oradan başkente devam etti. Lenin'in yolculuğu henüz bitmemişti.

Finlandiya'ya giden 293 numaralı tren, ertesi gün Udelnaya İstasyonuna ulaştı. Trenin sürücüsü, demiryolu çalışanı, komplocu ve adanmış bir Marksist olan Guro Jalava idi.

Daha sonra, "platformun sonuna geldim, orada, ağaçların arasından çıkan bir adam kendisini hızla vagona attı. Çok zor tanımama rağmen, o, şüphesiz, Lenin idi. O benim ateşçim olacaktı" diye anlatacaktı.

Konstantin Petroviç İvanov olarak yolculuk yapan Lenin'in, sahte pasaportundaki resmi daha sonra ünlü oldu. Kıvırcık bir peruğun üzerine oturtulmuş bir kasket, sakalsız, dudaklarının

kenarındaki çizgiler alışılmamış bir alaycılıkla yukarı kıvrılmış, küçük derin gözleri dışında tanınması mümkün değildi.

Lenin, gömleğinin kollarını kıvırdı. Çalışmaya koyuldu. Öylesine istekli çalışıyordu ki, trenin cömertçe çıkardığı dumanlar havaya yayılıyordu. Tren sürücüsü, Lenin'in nasıl bir şevkle motoru beslediğini, onun nasıl daha hızlı gitmesini, kendisini oradan alıp raylar üzerinde götürmesini nasıl sağladığını hatırlıyordu.

En sonunda ateş harlandığı zaman, ateşçi Lenin'in önünde, dolambaçlı, belalı bir yolculuk uzanıyordu. Lenin, 10 Ağustos'ta, Helsingors'un kuzeyinde Hakaniemi Meydanındaki 1 numaralı daireye vardığı zaman saat 23.00'dü. Burası, Rus Marksist'i evinde barındırmayı kabul eden Sosyal Demokrat aktivist Kustaa Rovio'nun rezidansıydı. Karısı ailesini ziyaret etmek için evden ayrılmıştı.

İri ve gösterişli bir adam olan Rovio'nun kariyeri, şaşırtıcı bir şekilde olasılık dışı bir yöne kaymıştı. Uzun zamandır sosyalist olan Rovio, şimdi Helsingfors Polis teşkilatının başındaydı.

Devrime bağlılığıyla bu rolü nasıl elde ettiği tam bir muammaydı. Birkaç yıl önce, evindeki konuğunun, meslektaşlarına atmak üzere, "bombalar, taşlar veya asit" biriktirdiğini varsayan polis şefi Rovio, "böylesine cana yakın ve sevimli bir yoldaşla daha önce hiç karşılaşmamıştım" dedi.

Lenin'in önemli talepleri –ve bunlarda ısrarcıydı– Rovio'nun ona her gün Rus gazetelerini tedarik etmesi ve mektuplarının partili yoldaşlarına gizlice ulaştırılmasını ayarlamasıydı. Ev sahibi bunları, bayan Rovio'nun beklenen geri dönüşünün son anına kadar yaptı ve bayan Rovio geri dönmeden hemen önce Lenin, Telekatu yakınlarındaki bir sosyalist çiftin evine, Blomqvist'lerin yanına yerleşti.

Kendi tehlikeli yolculuklarını yapan Kruspkaya, ormanın içinden yaya olarak geçerek sınırı aştı ve kocasını birçok kez ziyaret etti. Lenin, Helsingfors'da şaşırtıcı bir özgürlükle hareket ediyordu. Blomqvist'lerin mutfak masasında, hükümetin peşinde

olduğu haberini okurken, büyük bir zevkle, "Beni yakalamak için hızlı olman gerekiyor, Kerenskiy" diye deklare etti.

Her şeyden önemlisi, Temmuz'da yaptığı ve Eylül'de de yapacağı gibi, Lenin Ağustos boyunca da yazdı. Yoldaşlarına, mesajlar, mektuplar ve direktifler gönderdi ve bir başka uzun eser daha yazdı. Onu evinde misafir ettiği ilk gün Rovio, Lenin'i, başı kollarının arasında, önünde iyice doldurulmuş bir not defteriyle, masada uyurken buldu. "Merakına engel olamayan" Rovio, "Sayfaları çevirmeye başladım. Kitabı "*Devlet ve Devrim*'in el yazmalarıydı" diye anlatıyordu.

Bu, proletarya yönetiminde, "burjuvasız bir burjuva devletinin" geçici gerekliliğiyle, amansız bir devlet-karşıtlığının olağanüstü, güçlü bir pazarlığıydı. Lucio Colletti tarafından, "Lenin'in politik teoriye yaptığı en büyük katkı" olarak tanımlanan tarihsel metin, önce sivrisineklerin uçuştuğu göl kıyısındaki bir kütük üzerinde ve sonra da bir polisin masasında oluşturuldu. Şartlar değiştiğinde, Lenin Rusya'ya geri dönmek için yola çıktığında, henüz tam olarak bitmemişti. Metin, efsanevî bir ifadeyle bitiyordu: "Devrimin deneyimlerini yaşamak, yazmaktan çok daha zevkli ve yararlıdır."

***

Lenin'in Rovio'ların dairesine geldiği gün, 10 Ağustos "da Kornilov, Savinkov'un ısrarı üzerine, tekrar Kerenskiy ile buluşmak için Petrograd'a geldi. Generalin yeni taleplerini tartışacaklardı: Şimdi demiryollarının ve savaş endüstrilerinin kontrolünü istiyordu. Ayrıca, disiplinsiz davranan askerleri cepheye göndermek de dahil olmak üzere, gerekli olduğunu düşündüğü olağanüstü eziyetlere başvurma hakkını da, diktatörce talep etti.

Başbakan ile general arasındaki güvensizlik öylesine büyüktü ki, Kornilov, kışkırtıcı şekilde sıkı koruma altında geldi. Korumalar, Kafkasların her tarafından gelen gönüllü askerlerin Vahşi Bölüğü olarak adlandıran Türkmen savaşçılardan oluşuyordu – son derece gizemli, sindirmek için seçilmiş askerlerdi. Kerenskiy,

alarm halinde, onları Kışlık Saray'dan izlerken, kırmızı pelerinli savaşçılar, koşar adımlarla geniş caddelerde ortaya çıktılar, palalarını ve makineli tüfeklerini sallayarak, Kornilov'un arabasının etrafını sardılar. Saray kapısının etrafında, bir şeylere el koymak isteyen düşman askerleri gibi pozisyon aldılar.

Toplantı buz gibiydi. Kornilov, yerine başkasının getirilebileceği söylentilerini duymuştu ve Kerenskiy'i bu tür adımlara karşı tehditkâr bir şekilde uyardı. Kerenskiy, istediği her şeyi yerine getiremeyeceğini söylediği zaman, Kornilov, durumu anlatmak için, kabineyle bir toplantı yapılmasında ısrar etti; ama Kerenskiy, Kornilov'un taleplerini prensip olarak kabul eden, ancak zamanlanması konusunda belirsiz davranan Kadetleri dışlayarak, gayri-resmî bir grubu toplayacaktı ve demiryollarının ve endüstrilerin askerlerin emrine verilmesine karşı çıkmaya devam etti. General öfkelenerek ayrıldı.

Aslında, çaresiz Kerenskiy, sosyal çöküşün bağlamı göz önüne alındığında, reddettiği önlemlere tamamen karşı değildi. Ancak, anlaşılabilir bir şekilde, böylesi önlemlerin Sovyet'te ve ötesinde tepkileri ateşlemesinden korkuyordu. Onun "denge" stratejisi, şimdi onu hem solunda ve hem de sağında öfkeyi provoke edecek hale getirmişti.

***

Büyüyen sosyal bölünmeleri uzlaştırmak için gösterdiği zoraki çabalarıyla, Geçici Hükümet, sembolik bir danışma toplantısını, apar topar gündemine aldı. Moskova Devlet Konferansı'na, sendikaları, Duma'ları, ticareti ve sovyetleri temsil eden, yaklaşık 2.500 delege katılacaktı. Toplantı, 12 ile 14 Ağustos arasında, şehrin ikinci muhteşem neo-klasik abidesi Bolşoy Tiyatrosu'nda yapılacaktı.

Sovyet ve VTsİK'deki üyelikleri aracılığıyla, Bolşevikler de delegeler göndermeye hak kazandılar. Başlangıçta, gösterişli bir şekilde protesto ederek salondan ayrılmanın ardından küçümseyici bir açıklamada bulunmayı planladılar, ancak Çheidze'nin

bundan haberi oldu ve böyle bir şeye izin vermedi. Parti, toplantıdan tamamen uzak durmaya karar verdi.

Aşırı-sol Bolşevik Moskova Bölge Bürosu, konferans toplanırken, bir günlük grev çağrısında bulundu. Ana akım SR'lerin ve Menşeviklerin küçük bir çoğunluğa sahip olduğu Moskova Sovyeti bu harekete az bir farkla karşı çıktı, ama şehrin fabrikalarındaki mücadele ve tartışmalardan sonra, Bolşeviklerin gücünün bir işareti olarak, işçilerin çoğu greve çıktı. Delegeler, tramvayların çalışmadığı, restoranların kapalı olduğu şehre gelmeye başladılar. Tiyatro büfesi de kapalıydı; grev, ulusal ve sınıflar arası birliğin bu gösterisine katılanları, kendi yiyeceklerini hazırlamak zorunda bıraktı. Ve bunu karanlıkta yapacaklardı, gaz lambaları yakılmamıştı.

Moskova Sovyeti'nin *İzvestiya*'sı, "Bolşeviklerin sorumsuzca davranan bir grup olmadığını, tam tersine, örgütlü devrimci demokrasinin arkasındaki geniş kitleleri temsil eden bir grup olduğunu" yazdı.

Böylesine gönülsüz bir kabul, belli ölçülerde bir Menşevik-SR-Bolşevik işbirliğinin sıra dışı ortamında geldi. Tam bir devrimci işbirliği değildi, kesin olarak: Bu daha çok, karşı-devrime karşı gönülsüz bir işbirliği olarak tanımlanabilirdi. Kendi sollarında bulunanlarla hangi tartışmaları yaşamış olurlarsa olsunlar, bunu anlayacak kadar kurnaz olan ılımlı sosyalistler, ateş hattında birinci sırada Bolşeviklerin olduğu bir ülkede zafer kazanmak için sabırsız olan reaksiyonerlerdi –bu bir metafor bile olmayabilirdi– ama kendileri de bundan kurtulamayacaklardı.

Kornilov'un ve sağın gerçek niyetleriyle ilgili söylentiler öylesine alarm verici derecede büyümüştü ki, Moskova Sovyeti, tetikte olan halkı harekete geçirerek, hükümeti ve Sovyet'i korumak için bir Geçici Devrimci Komite kurma zorunluluğu hissetti. Ve bunu yapmaları için, iki Menşevik ve iki SR'in yanı sıra, önde gelen Bolşevikler Nogin ve Muralov'u görevlendirdi. Bu komitenin Sovyet'inkiyle kıyaslandığında, ikna edici gücünün sınırlarının şaşırtıcı bir şekilde kabul görmesi partiye –hatta Temmuz Günlerinden hemen sonra olmasına rağmen– bu

savunma savını ileri sürebilmek için, Moskova garnizonu kışlalarına geçici bir giriş bile sağladı.

Bu, politik korku bağlamıydı ve bu bağlamda konferans sağ ile sol arasındaki gerilimi yumuşatma girişiminde bulundu. Konferans bu işte sadece başarısız olmakla kalmadı: Tuhaf şekilde amacından da uzaktı.

***

Moskova Devlet Konferansı, kelimenin tam anlamıyla, gözle görülür bir şekilde bölünmüş bir toplantı olarak başladı. Salonun sağ tarafında, sayıca üstün olan elitler –sanayiciler, Kadetler, işadamları, meslekten politikacılar, yüksek rütbeli askerler– yer almıştı. Sol tarafta, ılımlı sosyalist aydınlar, Menşevik avukatlar, sendika örgütçüleri, daha düşük rütbeli subaylar ve erler oturuyordu. Ve baykuş bakışlarıyla, Kerenskiy tam ortada oturuyordu.

"Halihazırda, halkın iktidarına karşı silahlı güç kullanmayı denemiş olanlar şunu bilsinler ki, böylesi girişimler kan ve kurşunla ezilecektir" diye bir nutuk attı ve Bolşeviklere karşı açılan bu yaylım ateşinde, ilk ve son kez olarak, bütün salon alkışladı. "Devrimci hükümeti süngülerle devirmek için şartların olgunlaştığını düşünenler, daha da dikkatli olmalı" sözleriyle devam etti. Kornilov'a uyarısı, sadece sol taraftan alkış aldı.

Kerenskiy, iki saat boyunca abartılı ve heyecanlı biçimde, lafı uzattıkça uzatarak, kendisini anlatıp durdu. Milyukov, daha sonra, "birilerini korkutma ve güç ve iktidar yaratma arzusu içinde görünüyordu" diye anlattı. "Sadece acıma duygusu uyandırdı."

Tsereteli, ünlü sanayici Bublikov ile el sıkışma girişiminde bulunduğu zaman, sosyal barış için ümitli olan saf bir gözlemci, iyimserlik rüzgârının estiği bazı anlara tanıklık etmiş olabilir. Ancak bu anlar çok kısaydı ve inandırıcı değildi. Kadet Maklakov, "hükümetten gereken cesur adımları atmasını talep ettiği zaman ... (çünkü) kıyamet günü yaklaşıyordu", sağ tezahürat yaptı ve sol sessiz kaldı. Çheidze, VTsİK'in platformunu okuduğu zaman, sol alkışladı ve sağ somurttu. Bir taraf

alkışladı, diğer taraf taş gibi durdu. Bir taraf tezahürat yaptı, diğer taraf yuhaladı.

Ayın 12'sinde, Kornilov, etrafı yine Türkmen muhafızlarla çevrili olarak Moskova'ya geldi. İstasyonda askerî öğrencilerden oluşan bir kalabalık, bir bando ve Kadınların Ölüm Taburları tarafından karşılandı. Tamamı kadınlardan oluşan bu gönüllü ordu birlikleri, Novgorod'lu dikkate değer genç bir asker olan Mariya Boçkareva'nın isteği üzerine Kerenskiy tarafından kurulmuştu. Mariya, savaşın başında, orduya katılmak için imparatorluktan izin koparmayı başarmış ve kanlı çatışmalar içinde kendisini kanıtlamıştı. Kornilov, askerî eskortun arasından geçerek, kendinden geçmiş yüksek sınıfın çiçek yağmuruna daldı.

Hoş geldin konuşmasında Kadet Rodiçev ona yalvardı: "Rusya'yı kurtar ve müteşekkir halk sana taç giydirsin." Patavatsız bir sembolizmle Kornilov, önce, çarın geleneksel olarak ibadet ettiği İverskiy türbesine uğradı. O gün kabul ettiği ziyaretçilerin çoğu, kendisiyle hükümetin silahla devrilmesi konusunu tartıştı: Örneğin, Putilov ve Vişnegradskiy'in temsil ettiği Rusya'nın Ekonomik İhyası Derneği'nden sağ kanat işadamları, otoriter bir rejim için, özel fonlar önerecek kadar ileri gittiler.

Ertesi gün, ayın 13'ünde Kornilov, konuşma yapmak için Bolşoy'a geldi.

Moskova Konferansının kalabalık salonunda kürsüye çıkmaya hazırlanırken, Kerenskiy onu durdurdu. Generale, açıklamalarını askerî sorunlarla sınırlaması ricasında bulundu.

Kornilov, "Konuşmamı kendi tarzımda yapacağım" diye cevap verdi.

Kornilov kürsüye çıktı. Sağ, alkışlayarak ayağa kalktı. "Tezahüratlar başladı " diye kayıtlara geçti. "Şehirliler!" "Ayağa kalkın!" Sol taraftaki sıralardan kimse itaat etmedi.

Hiç de özgüvenli bir konuşmacı olmayan Kornilov, Kerenskiy'i son derece rahatlatacak şekilde hem acemice ve hem de şaşırtıcı şekilde yumuşak bir konuşma yaptı. Sağ kanattakilerin onun için devamlı kükremeleri, özel olarak söylediği herhangi bir şeyden çok, onun bir kukla olmasındandı.

Kornilov'dan sonraki konuşmacılar, Rusya'yı enkaza çeviren devrimi kötülediler ve düzenin yeniden sağlanmasına olan özlemlerini yüksek sesle dile getirdiler. Don bölgesi Kozaklarının seçilmiş lideri –Ataman– General Kaledin, sağ kanadı mutlu ederek, "tüm Sovyetlerin ve komitelerin ilga edilmesi gerektiğini" ilan etti. Genç Kozak subayı Nagayev, sol kanatta heyecan yaratarak, Kozak işçilerinin Kaledin ile aynı fikirde olmadıklarında ısrar etti.

O konuşurken, sağdan biri, "Alman işaretleri!" diye bağırarak müdahale etti. İhanet suçlaması büyük bir kargaşa yarattı. Müdahale eden kimliğini açıklamaktan kaçınınca, Kerenskiy, "Teğmen Nagayev'in ve tüm Rus halkının ... bir korkağın sessizliğinden tatmin olduğunu" en sonunda deklare etti. Bu, bir zamanlar Rusya için ümidi olan insanlarda, güzel bir duygu yaratan ender anlardan biriydi.

Kerenskiy'in kapanış konuşması, neredeyse tezat olarak, uzun ve sıkıcı, aşırı duygusal, anlaşılmaz ve zavallıca bir karışımdı. "Yüreğim taşa dönüşsün, insanlığa olan inancımla ilgili tüm duygular kaybolsun, insanlık için kurduğum hayallerin çiçekleri solsun ve ölsün. Halkını seven bu yüreğin anahtarlarını bir tarafa fırlatacağım ve sadece devleti düşüneceğim" diyerek konuşmasına son verdi.

Dinleyiciler arasından birkaç aşırı duygusal kişi, nazikçe karşılık verdi –"Yapamazsın! Yüreğin buna izin vermeyecek!"– ancak gösterinin büyük bölümü dayanılmaz olmaktan öte bir şey değildi. Kerenskiy'in sayıları gittikçe azalan destekçilerinden biri olan Stepun bile, rahatsızlık duyarak, "insan sadece onun iktidarının değil, kişiliğinin de can çekiştiğini görebiliyordu" diye itirafta bulundu.

Böylece, Geçici Hükümet'in yavaş ölümü devam etti.

***

İnsan öğüten savaşta askerler radikalleştiler veya ümitlerinden vazgeçtiler ya da her ikisini de yaşadılar. Artık ülkenin

liderlerine acı ve öfke dolu mektuplar yazıyorlardı. Asker Kuçlavok ve alayı *İzvestiya*'ya, devrimlerinin boşuna, saptırılmış bir kıyamet, önüne geçilmesi mümkün olmayan bir felaket olduğunu belirten, neredeyse vecd içinde yazılmış, uzun bir mektup gönderdi.

> Şimdi, insanları bu topraklarda meydana gelen felaketlerden kurtarmak ve bu kanlı günlere son vermek için, prensler veya hükümdarlar tarafından değil, tanrının bahşettiği doğada yaratılan her türlü yaratığın hayatta kalması için, dünyanın yeni bir kurtarıcısı doğmalı. Tanrı, vicdanı olan insanların içinde yaşayan ve bize dostluk içinde yaşamamızı söyleyen, görünmez bir varlıktır, ama hayır, aramızda, fitne tohumları eken ve bizi birbirimizi öldürmemiz için zehirleyen, kendileri için arzu etmedikleri şeyleri başkaları için arzu eden kötü insanlar var ... Onlar, savaşın Nikolay tarafından başımıza bela edildiğini söylerlerdi. Nikolay devrildi, peki şimdi savaşı başımıza kim bela ediyor?

Siyasal ve diğer nedenlerden ötürü kitlesel firarlar sona ermedi –ve hatta önceden ilan ediliyordu. "Çeşitli alaylardan" isimlerini belirtmeyen bir grup asker, öfkeli bir nezaketle, Kerenskiy'e, zamanı gelmiş olan bildirimi iletti: "Cephede siperlerde kalacağız ve düşmanı püskürteceğiz ve belki de saldıracağız, ama sadece sonbaharın kahredici ilk günlerine kadar". Eğer savaş ondan sonra da devam edecek olursa, diye uyardılar, basitçe cepheyi terk edeceklerdi.

Başka bir asker grubu, Sovyet Yürütme Komitesi'ne son derece samimî bir soru gönderdi: "Hepimiz ... yoldaşlarımız olarak sizlerden, bu Bolşeviklerin kimler olduğunu bize açıklamanızı istiyoruz ... Bizim Geçici Hükümetimiz Bolşeviklere her yerde karşı çıkmıştı. Ama biz ... onların bir hatasını göremiyoruz." Daha önce Bolşeviklere muhalefet ettiklerini, ama şimdi yavaş yavaş onların yanında yer aldıklarını, açıkladılar. Ama yaptıkları bu seçimi tam olarak anladıklarından emin olmak için, Sovyet'ten daha net açıklamalar göndermesini istediler.

***

Hâlâ, köylülerin, daha büyük ve tavizsiz şiddet uygulayarak topraklara el koydukları haberleri geliyordu. Bazı bölgelerde *zemstvo*'ları, Geçici Hükümet'in yerel örgütlerini lanetlediler ve reddettiler. Bir gazetede yer alan, "gelecekteki hükümetimize ne isim vereceksiniz verin ama *zemstvo* kelimesini kullanmayın. Biz bu kelimeden iğreniyoruz" ifadesi, güneydoğu Rusya'da zorlu yolculuklar yapan yerel hükümet aktivistlerinden yapılmış bir alıntıydı. Kursk'ta, toprakla ilgili bir haciz davası sırasında, köylüler haciz memurunu *-ve mahkemeyi-* köyden kovdular. Tambov bölgesindeki bir köyle ilgili resmî raporda "anarşi üstün geliyor" diye yazıyordu. "Köylüler bahçelere dalıyorlar ve yağmalıyorlar."

Bağımsızlık dürtüleri birçok bölgede yoğunlaşıyordu. Temel gıda maddelerinin fiyatları fırlamıştı. Petrograd'ın gıda durumu, aniden, kötüden çaresizliğe dönüştü.

Geriye kalan merkezler de dayanamıyordu. Menşevikler, Petrograd'da "Birlik Kongresi" adını verdikleri bir toplantı yaptılar: Adı bile kötü bir şakaydı. Martov'un enternasyonalistleri delegelerin üçte birine sahipti, ama geriye kalan üçte ikisi, liderliği izleyerek, daha çok işbirliğinden yana tavır koydu -Tsereteli buna "ülkenin yaşayan güçleriyle işbirliği" diyordu. Çatlak her zamankinden daha derindi ve sağ resmî otoritesini korudu.

Ağustos ortasında gizemli bir patlama dalgası Petrograd ve Kazan'daki mühimmat fabrikalarını sarstı. Görünüşe göre bu, Alman yanlısı sabotajcıların işiydi.

Almanlar Letonya'ya yaklaşırken Riga düşmek üzereydi. Şehrin ciddî bir Alman saldırısı karşısında şansı sıfırdı: Konferans sırasında Kornilov, Riga Körfezini elde tutmanın daha fazla çaba gerektirdiğini söylemişti, aksi takdirde kaybedileceği ve Petrograd'a giden yolun Almanlar için açılacağı uyarısında bulunmuştu. Almanlar, onun konuştuğu o anda bile bunun için hazırlanıyorlardı.

Fısıltılar dolaşmaya başladı; "Riga'yı Petrograd mı izleyecekti?"

Gerçekten de, hükümet Petrograd için savaşacak mıydı?

Bir akşam yemeği için buluşan on bir Moskovalı zenginin onu, önemli Amerikalı gazeteci John Reed'e, böyle bir şey olursa, Bolşevikler yerine Wilhelm'i tercih edeceklerini söylediler. Rodzyanko, *Utro Rossii* gazetesinde, şaşırtıcı bir dürüstlükle şunları yazdı: "Kendime, Tanrı Petrograd'ı korusun diyorum." Petrograd kaybedilirse, merkezî devrimci örgütlerin yok olacağından korkuyorlar..." Bu örgütler yok edilirse sevineceğim; çünkü onlar Rusya'ya felaketten başka bir şey getirmeyecekler."

***

Kerenskiy, umutsuzluğa kapılarak "bir orta yol izlemek istiyorum, ama hiç kimse bana yardım etmeyecek" diyordu.

Moskova Konferansından sonra, başlangıçtaki tüm darbe söylentilerine rağmen Kerenskiy, anarşi dalgasının önüne geçmesi ümidiyle, Kornilov'un politik hakları kaldırma talebini kabul etmeye istekliydi. Önlenemez şekilde Sovyet'ten tam bir kopma anlamına geleceği için bu fikri beğenmiyordu, ama o başka seçeneği olmadığını hissedebilen bir adamdı.

Kornilov, avantajını sürdürdü. 19 Ağustos'ta Kerenskiy'e, şehir ve etrafındaki bölgeler de dahil olmak üzere, Petrograd Askerî Bölgesi'nin komutasını kendisine vermesinin "gerekli olduğunda ısrar eden" bir telgraf gönderdi. Ama Kerenskiy, bu konudaki tutumunu devam ettirdi.

Letonya'daki Mazā Jugla ırmağının kıyılarında, efsanevî Leton tüfekçiler, tarihe Jugla Muharebesi olarak geçecek olan mücadelelerine başladılar. Riga'nın Almanların eline düşmemesi için başarısızlığa mahkûm cesaretleriyle savaştılar. Ertesi gün, Birinci Don Kozakları ve Vahşî Bölükler, kutuplaşmakta olan Petrograd'a tehditkâr şekilde yakın olan Pskov ve çevresine doğru harekete geçtiler.

Ayın 20'sinde, Petrograd'daki Duma seçimlerinde Kadetler 114.000 oy aldılar, Menşevikler ise alay konusu olan 24.000 oy. SR'ler, 205.000 oyla kazandılar –ama Bolşevikler, şoke edici 184.000 oyla bir karış mesafedeydiler.

Suhanov, "Mayıs seçimleriyle kıyaslandığında, SR'lerin toplam oyu bir zaferi değil, "önemli bir gerilemeyi" temsil etmektedir" diye yazdı. Buna karşılık, "yakın geçmişte çamura batırılan, ihanetle ve rüşvetçilikle, tamamen yoldan çıkmış olmakla suçlanan Bolşeviklerin tek gerçek muzaffer oldukları konusunda" netti, Lenin'in partisini desteklemeyen Suhanov. "İnsan ebediyen yok olduklarını düşünmüşken, neden.... peki tekrar nereden ortaya çıktılar? Bu ne tür bir şeytanî, tuhaf büyülenmeydi?"

Bu garip, şeytanî büyülenmenin ertesi günü, Alman bombardımanının, Letonya'nın başkentinin peri masallarındakilere benzer çehresini sarsmaya başlamasından saatler sonra, Rus orduları ricat etti. Alman askerleri şehre girdi. Alman denizaltıları körfezi ele geçirdi ve soğuk denizden sahil köylerini topa tutarak, onları havaya uçurdu.

Riga düşmüştü.

***

Finlandiya'daki sürgününden olayları izleyen Lenin, Moskova Bolşeviklerinin işbirlikçiliği olarak düşündüğü şey karşısında öfkeden deliye döndü. Onların günahı mıydı? Menşevikler ve SR'ler ile birlikte Sovyet'in Geçici Devrimci Komitesi'ne katılmak.

Lenin, karşı-devrim korkusuyla komitenin kendisini haklı göstermesini hor görüyordu. 18 Ağustos'ta, böylesi korkuların, kitleleri kendilerini desteklemeleri için kandırma kampanyalarının bir parçası olarak, ılımlılar tarafından uydurulduğunu ima ettiği "Komplo Söylentileri" adlı makalesini yazdı. "Sağduyusunu tamamen kaybetmemiş, hiçbir dürüst Bolşevik, karşı-devrimci saldırının gerçek şekilde göründüğü bir anda bile, SR'ler veya

Menşeviklerle herhangi bir blok kurulmasını kabul etmez" diye yazdı. Ki bu durumda, gerçek olmadığını varsayıyordu.

Lenin yanılıyordu.

Dağınık ve net olmayan kanıtlar, o andaki kargaşanın, kısmen birleşik karşı-devrim hareketinin başarısızlığı yüzünden olduğunu gösteriyordu –sağ kanatta, kotarılan *birden fazla komplo* söz konusuydu.

Çeşitli karanlık gruplar –Subaylar Birliği, Cumhuriyetçi Merkez ve Askerî Lig– sıkıyönetim planlarını tartışmak için toplanıyorlardı. Şubat'tan bu yana geçen altı ayı kutlamak için, ayın 27'sinde Sovyet tarafından düzenlenecek gösterilerin, Kornilov'un silahlarının namlusu altında empoze edilecek bir rejimi haklı göstermek için kullanılabileceğine karar verdiler. Ve eğer bu gösteriler herhangi bir karışıklık yaratmazsa, komplocular bu karışıklığı ajan-provokatörlerle yaratacaklardı.

22 Ağustos'ta, Genelkurmay Başkanlığı, çeşitli subayları, görünüşte eğitim için, Mogilyov'a çağırdı. Ancak geldiklerinde, Petrograd'a gönderilmelerinden önce, kendilerine planlarla ilgili brifing verildi. Kornilov'un planın spesifik ayrıntıları hakkında nasıl bilgiler verdiği net değildi: Soldaki –ve hükümetteki– düşmanlarının üzerine yürümek için mi hazırlanıyordu– belli değildi.

Ve Kornilov komutasında bir sıkıyönetim düşünenler sadece aşırı sağcılar değildi. Sancılar içinde, hazin bir tutarsızlıkla, olası bir çıkış yolu için uğraşarak, bizzat Kerenskiy de düşünüyordu.

***

23 Ağustos'ta, Savinkov, Kerenskiy adına, Kornilov ile görüşmek üzere Stavka'ya gitti. Toplantı, büyük bir husumet havasında, ümitsizce başladı.

Savinkov, Kornilov'a üç ricayı sundu. Ondan, Subaylar Sendikası'nın ve Stavka'nın siyasal bölümünün kapatılması için yardım istedi. Her ikisi hakkında da, darbe hazırlığı yapıldığına dair söylentiler vardı; Petrograd'ın Kornilov'un direkt kontro-

lünden muaf olması ve sonra, şaşırtıcı bir şekilde, Petrograd için bir süvari birliği.

Bu son isteğe şaşırmış görünen Kornilov, dikkat çekici şekilde daha dostane bir tavır takındı. Savinkov, bu atlı askerlerin, "Petrogad'da başlatılacak sıkıyönetim için ve her ne olursa olsun herhangi bir girişime karşı geçici hükümeti korumak amacıyla kullanılacağını" onayladı. General Alekseyev'in daha sonra doğrulayacağı gibi, "Kerenskiy'inin (sıkıyönetim planlamasına) katılımı her türlü şüphenin ötesindeydi... Üçüncü Süvari Kolordu birliğinin Petrograd'a ilerleyişi Kerenskiy'in talimatlarıyla planlandı... Savinkov tarafından iletildi."

Görünüşe bakılırsa, Kerenskiy, Kornilov'un planlamakta olduğu karşı-devrimci operasyonu himayesine alıyordu.

***

Duruma bakılırsa, anın yoğun puslu havasından yeniden inşa edilebileceği kadarıyla, Bolşevik isyan olasılığıyla telaşlanan Kerenskiy, sıkıyönetime muhalefet ile onun gerekliliğine olan inancı arasında bölünmüştü. Hatta kolektif ve bireysel diktatörlük arasında da.

Ve üzerine düşen rolde, Kornilov da esnekti: Kerenskiy'i devirmek için son derece istekli olan Kornilov, ayrıca onunla, belli şartlar altında uzlaşmaya da hazırdı. Şimdi, Savinkov tarafından, hükümetin kendi düşünce tarzına yaklaştığı temin edilen Kornilov, Kerenskiy'in "politik nedenlerden" ötürü, aşırı-sağcı General Krımov'un süvari kolordularının başına getirilmesine muhalefetini ve onun diğer önerilerini kabul etme konusunda daha da rahatlamıştı. Böylece Savinkov, Kornilov'un Kerenskiy'e karşı tavır almadığından emin oldu –Kerenskiy, Savinkov'u sorguladığında, Savinkov, çok gösterişli olmasa da, generalin Kerenskiy'e sadakat yemini ettiğini bile söyledi.

Görünüşe bakılırsa, sanki bir uzlaşma sağlanmıştı, kabul edilebilir bir sıkıyönetim karara bağlanmıştı. Ancak, Savinkov ve Kornilov'un bilmedikleri, önceki akşam Kerenskiy'in bir zi-

yaretçisi olduğuydu. Ve reaksiyonun düzenbazlık ve hatalarının meşum komedisi böyle başladı.

***

Vladimir Nikolayeviç Lvov –sabık-başbakanla karışmaması için adını tam yazdım– Moskovalı ahmak bir işgüzar, yönetici sınıfın candan bir Pooter'ıydı.* Üçüncü ve Dördüncü Dumalarda liberal bir vekil olan Lvov, Rusya'nın sağ-kanattan otoriter bir "ulusal hükümete" ihtiyacı olduğu görüşünü savunan Moskovalı sanayiciler ağının bir parçasıydı. Şimdiye kadar, çok sıradan. Daha az sıradan olan şey ise, onun Kerenskiy'e saygısını belli bir dereceye kadar korumuş olmasıydı. Bu yüzden, Stavka komplolarının söylentileri kulağına çalındığında, Kerenskiy ile Kornilov arasındaki bir çatışmayı önleyebilmeyi ümit etti.

Kerenskiy ile yaptığı toplantıda Lvov, daha muhafazakâr bir hükümete sahip olmanın gerekliliğiyle ilgili çeşitli basmakalıp yorumlarda bulundu ve bu amaç için önemli politik figürlerin isimlerini önerdi. Uğursuzca, "büyük güçlere sahip bazı önemli grupları" temsil ettiği izlenimini yarattı. Bunun ötesinde, daha sonraki ifadeleri farklılaşmaktadır.

Lvov, Kerenskiy'in kendisini vekili olarak yetkilendirdiğini iddia edecekti; Kerenskiy, daha çok kayıtsızlıkla, "aklında olanları tam olarak açıklamasını bekleyerek, onunla tartışmaya girmemesinin, geri durmasının daha fazla mümkün olmadığını" düşündü. Lvov'u, gayri-resmî tartışmaları kendisine rapor etmesi için teşvik eden Kerenskiy, ziyaretçisinin ima ettiği bazı planların içeriğini elde edebileceğini düşündü. Bu yüzden Lvov'u, bu gizemli çevrelerin ağızlarını aramaya teşvik etti.

Asla keskin zekâlı biri olmayan Lvov'un, Kerenskiy'i yanlış anlaması yüzünden olabilir; veya, göreviyle övünmesi yüzünden de olabilir, kendisini resmî bir işte olduğuna inandırdı. Her iki durumda da, Kerenskiy çökmekte olan bir devleti destekleyerek başarısız olmaya doğru yol alırken, Lvov aceleyle Stavka'ya gitti.

* Gerçek osuruk sesi çıkaran bir cihaz. (ç.n.)

O Stavka'ya gitmişken, darbeyle ilgili korkular büyümeye başladı ve solun buna karşı çıkma planları da çoğaldı. 24 Ağustos'ta, Sovyetlerin Petrograd Bölge İçi Konferansı (sol Menşevik Gorin'in liderliğinde, güçlü şekilde Bolşeviklerden etkilenmiş bir organ), hükümetten, Rusya'nın demokratik bir cumhuriyet olduğunu deklare etmesini talep etti ve devrimi savunmak için, işçilerin ve işsizlerin silahlı timlerini harekete geçiren, bir "Kamu Güvenlik Komitesi" kurulduğunu ilan etti. Partilerinin, karşı-devrim tehditlerine yeterince karşılık vermemesine gücenen Vıborg Bolşevikleri, Peterburg Komitesi'ni acil olarak toplamayı planladılar.

Bu, tam da Lenin'in, korku tacirliği olarak itham ettiği düşünce tarzıydı. Ve aktivistler bu düşünceye yenik düşerlerken, Kornilov, gerçek karşı-devrimci komployu harekete geçiriyordu.

Kornilov, Krımov'a, söylentisi yayılan "Bolşevik isyanı"na karşılık olarak, Petrograd'a ilerlemesi için direktifler gönderdi.

Lvov, kafasında yarattığı önemli görevi için Stavka'ya vardığında, etrafta böylesi entrikalar dönüyordu.

***

Kendisini Kerenskiy'in özel elçisi olarak tanıtan Lvov, Kornilov ve onun danışmanlarından biri olan uzun boylu, yapılı, saçları kırlaşmakta olan Zavoyko adında bir adamla buluştu ama Lvov onun, sıkı bir komplocu olduğunu bilmiyordu. Zengin, aşırı-sağcı, ana akım siyasetin dışında duran becerikli Zavoyko, Kornilov'daki potansiyel diktatörü aylar öncesinden görmüş ve kendisini generalin vazgeçilemez veziri yapmıştı.

Lvov, Kornilov'a yeni hükümetin kompozisyonu hakkında düşüncelerini sordu. Kornilov ihtiyatla cevap verdi, ama bunun süvari isteğinden sonra geliyor olması yüzünden, Lvov'un bu sorusunun, hükümetin uzlaşmaya açık olduğunun ve kendisinin görüşlerine katıldığının ileri düzey bir kanıtı olduğunu ümitle hissetti.

Savinkov ile daha önce yapılan toplantının sonucu olarak Mogilyov'daki sağcılar, otoriter hükümetlerinde kimin hangi bakanlığı alacağını açıkça tartışmaya başlamışlardı. Şimdi, Kornilov ve Zavoyko bu vizyonun bir bölümünü –kendi isteklerini– Lvov'un önüne seriyorlardı. Petrograd sıkıyönetim altına alınmalıydı. Burada herhangi bir anlaşmazlık yoktu. Soru şuydu, kimin yönetiminde olacaktı bu sıkıyönetim?

Lvov üç olasılık önerdi: Kerenskiy diktatör olabilirdi; Kornilov ve muhtemelen Kerenskiy'in de dahil olduğu bir İdare, küçük bir diktatörlük kabinesi; veya Kornilov diktatör olabilirdi.

Makul şekilde Kornilov tercihini üçüncü opsiyon olarak ifade etti. Ne de olsa, ülkedeki sivil ve askeri yetkinin başkomutana bağlı olması daha basit olabilir –ayrıca , "her kim" olursa olsun "olabilir" diye mütevazı şekilde ekledi.

Kornilov, hükümetinde Kerenskiy ve Savinkov için olası pozisyonları müzakere etti ve Lvov'dan onları, kendi güvenlikleri için, iki gün içinde Mogilyov'a gelmeye ikna etmesini istedi. Lvov, görüşmenin geri kalan kısmında diğer kabine üyeleri için çeşitli isimler önererek, neşeli, hiç rahatsızlık duymayan tavrını sürdürdü. Ama toplantı sona erdikten sonra ve Lvov Petrograd'a geri dönmek için trene binmeye hazırlanırken, belki ziyaretçisinin sadakatini yanlış yargılayarak, belki de umursamadığı için Zavoyko, meydan okuyan bir kibirle, şoke edici, gereksiz bir beyanda bulundu.

"Kerenskiy'e, askerler için bir isim olarak, on günlüğüne veya biraz fazlası bir süre için ihtiyaç duyulmaktadır, ondan sonra elimine edilecektir" dedi.

Tren hareket ettiğinde, Lvov, vagonunda afallamış şekilde oturuyordu. En sonunda, Kerenskiy'in özlemleriyle Kornilov'unkilerin mükemmelen uyuşmayabileceğinin –mi diyelim– belli belirsiz farkına vardı.

***

Kornilov Üçüncü Kolorduyu –Savinkov "un istediği süvarileri– alarm durumuna geçirdi. Krımov'a, Petrograd'a girişte dağıtılmak üzere, sıkıyönetimi, sokağa çıkma yasağını ve grev ve toplantıların yasaklandığını ilan eden bir emir taslağı hazırlattı. Bildiride, itaatsizliğin şiddetle cezalandırılacağı yazıyordu: "askerler havaya ateş etmeyecekler." Bu arada daha fazla asker, yaklaşmakta olan askerî istila ve düzene jandarmalık yapmak için Petrograd'a akın ediyordu.

Daha önce ayarlandığı gibi, Kornilov Savinkov'a, ayın 28'inin akşamında askerî kuvvetlerin yerlerine konuşlanmış olacaklarını bildiren bir telgraf gönderdi. "29 Ağustos'ta Petrograd'ın sıkıyönetim altına girdiğinin ilan edilmesini rica ediyorum": Kornilov, devrimi nazik bir şekilde sonlandırmak için hazırlanıyordu.

Aşırı-sağ basın, ayın 27'sinde, solcu katliamlar için uyarıda bulundu. Provokatörler provoke ettiler: Sosyalistlere, isyanı kamçılamaya çalışan "asker ceketi giymiş yabancılarla" ilgili çok sayıda ihbar geliyordu. Kerenskiy'in Kornilov ile niyetlendiği işbirliği, diğer niyetlerini sürdürmesini, karmaşık sağ-kanat darbeci planları dışlamıyordu.

Hava, karşı-devrimci pis kokularla doluydu. 26 Ağustos'ta, Petrograd Sendika Sovyeti ve Fabrika Komiteleri Merkez Sovyeti, İlçelerarası Konferans'ın Kamu Güvenlik Komitesi için çağrısını birlikte onayladılar.

Lvov, geri döndüğünde bu durumla, kaynayan bir kazanla karşılaştı. Telaş içinde Kışlık Saray'a yöneldi.

***

Savinkov, Lvov'un gelmesinden hemen önce, Kerenskiy'e kendisinin Kornilov ile yaptığı samimî toplantıyı rapor etmişti. Savinkov'un raporuyla temin edilen Kerenskiy, Lvov'a neler öğrendiğini sordu. Ve sonra, artan bir şaşkınlık ve dehşet içinde dinledi.

Lvov, Kerenskiy'e, kendisinin Kornilov'a sunduğu opsiyonlar arasından, Kornilov'un –Kerenskiy adına sunulduğuna inana-

rak– *talepler* olarak ifade ettiği *tercihlerini*, iletti. Lvov, Kornilov'un Kerenskiy'in Mogilyov'a gelmesini istediğini söyledi. Ama bu davetin tehlikeli olduğu konusunda onu uyardı, çünkü bunu Zavoyko'nun ağzından duymuştu. Lvov, Kerenskiy'in kaçması gerektiğinde ısrar etti.

Kerenskiy, buna inanmayarak, sinirli bir şekilde güldü.

Lvov, sert bir suratla, "şaka yapılacak zaman değil" dedi.

Kerenskiy, duyduklarından bir anlam çıkarmak için çabalıyordu. Lvov'dan, Kornilov'un "taleplerini" yazıya dökmesini istedi. Sıkıyönetim; sivil yetkiler de dahil olmak üzere, tüm yetkiler baş komutana devredilecek; bütün bakanlar, Kerenskiy de dahil, istifa edecekler. Kornilov'un olasılıkların tartışılması olarak düşündüğü şey, şimdi bir darbe ilanı olarak okunuyordu.

Sersemleyen Kerenskiy, Lvov'dan, direkt olarak Kornilov ile konuşmaları için, akşam saat 8'de Savaş Bakanlığında kendisiyle buluşmasını istedi: Ne olup bittiğinden kesin olarak emin olmak istiyordu. Ancak son bir absürtlük daha söz konusuydu. Lvov randevusuna geç kaldı. Kerenskiy o kadar ajite olmuştu ki, daha fazla bekleyemedi ve saat 8.30'da Kornilov'a telgraf çekti ve basitçe Lvov yanındaymış gibi davrandı. Ve tuluat, klik klak sesleri arasında, giden gelen her metin şeride kaydedilerek, oynanmaya başladı.

Kerenskiy: "İyi günler, General. V. N. Lvov ve Kerenskiy, hattayız. Sizden, Kerenskiy'in, Vladimir Nikolayeviç tarafından kendisine iletilenler doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini teyit etmenizi istiyoruz."

Kornilov: İyi günler, Aleksandr Fyodoroviç, iyi günler, Vladimir Nikolayeviç. Ülkenin ve ordunun içinde bulunduğu güncel durumu tekrar teyit etmek için, ki V. N'den bunu size iletmesini istemiştim, şunu tekrar deklare ediyorum ki, son birkaç gün içinde meydana gelenler ve gelmekte olduğunu gördüğüm olaylar, mümkün olan en kısa zamanda, kesin bir karara varmayı zorunlu kılmaktadır."

Şimdi Lvov'u taklit eden Kerenskiy. "Ben, Vladimir Nikolayeviç, benden özel olarak Aleksandr Fyodoroviç'e iletmemi

istediğiniz kesin karara uymasının gerekli olup olmadığını soruyorum. Sizin şahsî teyidiniz olmadan, Aleksandr Fyodoroviç bana tam olarak güvenmekte tereddüt ediyor."

Kornilov: "Evet, sizden, Mogilyov'a gelmesi acil isteğimi Aleksandr Fyodoroviç'e iletmenizi istediğimi doğruluyorum."

Kerenskiy, omuzlarını düşürerek, Kornilov'a, Savinkov'un da gelmesi gerektiğini doğrulattı. Kornilov, inanın bana, sadece anın sorumluluğunu kavramış olmam, ricamda bu kadar ısrarcı olmamı gerektiriyor" diye ekledi.

Kerenskiy, "sadece gösterilerin olması durumunda mı gelelim, ki bu konuda söylentiler var, yoksa her durumda mı gelelim " diye sordu.

Kornilov: "Her durumda."

Bağlantı, tarihte en çığır açacak yanlış anlamalarla dolu konuşmayı sonlandırarak, koptu.

Karargâhındaki Kornilov, rahatlamış olarak derin bir nefes aldı. Kerenskiy'in artık Mogilyov'a geleceğini ve yönetimindeki bir hükümete boyun eğeceğini –hatta katılacağını– düşündü.

Bu arada Kerenskiy, Kornilov'un az önce değerlendirdiği "kesin kararın", sadece kendisinin ona gitmesi olmadığına, Kornilov'un diktatörlük yetkisine sahip olacağı anlamına geldiğine inandı. Yani Kerenskiy'e bir ültimatom verilmişti. Yani o harcanmıştı.

Ya Lvov, hayatını kurtarması için kaçması konusunda uyarmamış olsaydı?

***

En sonunda Lvov geldiğinde, Kerenskiy afallamış adamı tutuklattı.

Yakın geçmişte yaptığı sıkıyönetim planlarıyla, aşırı-sağa doğru o kadar sürüklenmişti ki Kerenskiy, şimdi ne Petrograd kitlelerinin onun herhangi bir çağırısına nasıl karşılık vereceklerini biliyordu ne de Sovyet'e destek istemek için başvurursa ne olacağını. Telaş içinde toplanan kabinede, Kornilov'un "ihane-

tini" "kanıtlayan" yazıyı okudu. Şaşkına dönmüş bakanlardan, yaklaşmakta olan tehlike karşısında, kendisine sınırsız yetki vermelerini talep etti. Kornilov'un çevresiyle son derece içli dışlı olan Kadetler, itiraz ettiler ancak çoğunluk Kerenskiy'e sınırsız yetkiyi verdi. Kerenskiy'in istediği gibi istifa ettiler ve geçici olarak pozisyonlarında kaldılar.

Böylece, 27 Ağustos'ta, sabahın saat 4'ünde, İkinci Koalisyon da sona erdi.

Kerenskiy, bir kez daha Kornilov'a telgraf çekti. "Size, yönetimi derhal General Lukomskiy'e devretmenizi emrediyorum" diye dikte etti ve tuşlara basmaya devam etti, "Yeni başkomutan gelene kadar görevleri geçici olarak üstelenecek başkomutan odur. Size, derhal Petrograd'a gelmeniz talimatı verilmiştir."

Bu işi bitirdikten sonra, Lvov'un tutulduğu odanın bitişiğindeki odasına çekildi. Kerenskiy, aryalar söyleyerek sinirlerini yatıştırmaya çalıştı. Onun sesi, duvarların arasından süzülerek, kafası karışık muhbirini uyandırdı ve onu bütün gece boyunca uyanık tuttu.

***

27 Ağustos Pazar, Sovyet kutlama günü, açık, ılık ve gergin şekilde sökün etti. Bolşevik *Raboçiy*, "uğursuz insanlar, bugün, bizim partimiz tarafından örgütlendiğini iddia ettikleri isyan söylentilerini yayıyorlar" diye uyardı. "MK, işçi ve askerlerden provokasyonlara gelmemelerini... ve herhangi bir harekete karışmamalarını istirham etmektedir." Parti hâlâ, dışarıdan geleceklerden çok parti içinden, provokatörlerden gelecek tehditlerden korkuyordu.

Ve komplocular kendi zamanlarının gelmesini bekliyorlardı. O sabah ve sonraki iki gün boyunca, Cumhuriyetçi Merkez'den Albay L. P. Dyusimeter ve P. N. Finisov ile Stavka'daki bağlantıları Albay V. İ. Sidorin Petrograd'ın batakhane bölgelerinde, bar bar dolaşarak, darbelerini uygulamaya hazır şekilde, Krımov'dan haber beklediler.

Pazar günü, sabah saat 8'i biraz geçe, Kornilov, Kerenskiy'den gelen telgrafı aldı. Önce sersemledi. Sonra hızla felç geçirir gibi oldu.

En azından onun kadar ileriyi görebilen General Lukomskiy, Kerenskiy'in güvenle kendisine emanet ettiği pozisyonu reddetti. "Sizin onayınızla başlatılan operasyonu durdurmak için artık çok geç" diye yazan bir telgraf gönderdi. Son kelimelerin yarattığı şaşkınlık somuttu. "Rusya'nın selameti için Kornilov ile birlikte olmalısınız, ona karşı değil... Kornilov'un görevden alınması, Rusya'ya daha önce hiç görmediği dehşeti yaşatacaktır."

Kerenskiy, darbeye karşı savunma için, askerî hazırlıkların başına Savinkov'u getirirken, Kornilov, Krımov komutasındaki Üçüncü Kolordu'ya, şehri istila etmesi emrini verdi. Kerenskiy, askerleri "bastırılması" –askerlerin gelmeleri için uydurulan bahane– gereken bir isyan olmadığı konusunda temin ederek, durmaları için bir talimat gönderdi. Askerler durmadı.

Kornilov ile Kerenskiy arasındaki çatlakla ilgili, yayılması istenmeyen söylentiler, tüm Petrograd boyunca yayılmaya başladı. Şüphesiz, bu söylentiler aynı zamanda, çatlak-öncesi bir anlaşmayı da ima ediyordu.

Öğle sonrasının ortalarında, Sovyet liderleri ve partileri acil bir oturumda bir araya geldiler. Neyin tartışılacağından veya görüşüleceğinden bile emin değillerdi. Durum gergin, ancak anlaşılmazdı.

Sadece akşamın ilk saatlerinde, Kerenskiy bir beyanatta bulunduğu zaman, sorunlar açıklık kazandı. Kornilov'un, Lvov aracılığıyla, karşı-devrimci bir hükümet kurmak amacıyla sivil ve askerî yetkiyi talep ettiğini, ilan etti. Bu ölümcül tehdit karşısında hükümet, karşı önlemler alması için Kerenskiy'e vekâlet verdi. Böylece beyanat, artık sıkıyönetim ilan edildiğini açıklığa kavuşturmuş oldu.

Kornilov, Kerenskiy'in beyanatına, Lvov'un temsilcisi olmadığında ısrar ederek –haklı olarak– hızla cevap verdi.

"Bizim büyük anavatanımız ölüyor" dedi. "Sovyetlerdeki Bolşevik çoğunluğun baskısı altındaki Geçici Hükümet, Alman

Genelkurmayıyla tam bir uyum içinde davranıyor... Büyük Rusya'yı korumak dışında, kendim için hiçbir şey istemiyorum ve zafer aracılığıyla, halka, kaderine kendisinin karar vermesi için, Kurucu Meclis'i getireceğime yemin ederim."

General Klembovskiy, Baluyev, Şçerbatov, Denikin ve diğerleri, hepsi, Kornilov'a sadakat yemini ettiler. Subaylar Sendikası, ülkenin her yerindeki donanma karargâhlarına ve orduya Geçici Hükümet'in sonunun geldiğini ilan eden ve Kornilov için "sıkı ve sarsılmaz" destek isteyen, coşkulu telgraflar gönderdi.

Kerenskiy etkisiz bir muharebe ilan etti; Kornilov savaş ilan etmişti.

***

Hemen anında, vatandaşları darbeye karşı harekete geçirmek, silah sağlamak, tedarikleri, iletişim ve hizmetleri koordine etmek için, bir sürü geçici komite ortaya çıktı. Vikjel, Menşeviklerin kontrolündeki Demiryolu İşçilerinin Bütün Rusya Yürütme Komitesi, Kornilov'a karşı mücadele etmek için, İlçelerarası Konferans'la birlikte çalışacak bir büro kurdu. Haber Kronştadt'a ulaştırıldı. Sol, güçlerini topladı. Smolnıy'da parti fraksiyonları toplandılar.

Acı bir ironi olarak, o aynı gece, Narva Bölgesinde, Bolşevik Peterburg Komitesi, üç gün öncesi için –partinin karşı-devrimci tehditlere yeteri kadar karşılık vermediğinden endişe eden Vıborg Bolşeviklerinin endişelerine cevap olarak– planlanan oturum için toplanmıştı. Liderlik, neredeyse kesin şekilde, böylesi endişeleri küçümseme niyetindeydi: Şimdi, otuz altı parti yetkilisi toplantıdayken Kornilov'un askerleri Petrograd'a üşüşüyorlardı. Felaket tellalları nadiren bu kadar haklı çıkarlar.

Ve Vıborglu sıradan üyeler, sadece liderliğin meşum durumu değerlendirmede geç kalmışlığına değil, ayrıca yakın geçmişte yapılan Altıncı Kongrenin muğlak taktik çözümlerine de öfkeliydiler. Birincisi, "Politik Durum Üzerine" taktik, karşı-devrimle mücadele eden *tüm* güçlerle işbirliğini teşvik ediyordu; "Birlik

Üzerine" olan ikincisi ise, Menşeviklerin, proletarya kampını kalıcı olarak terk edenlerin arasında olduğunu deklare ediyordu ki, bu da onlarla işbirliğini engelliyordu. O zaman, nasıl ilerlenecekti?

Toplantı çekişmeliydi. MK'ya katılmak için kısa süre önce Moskova'dan gelen profesyonel militan Andrey Bubnov, yoldaşlarını, ne Menşeviklere ne de SR'lere güvenmemeleri konusunda uyardı. Onlara, Moskova Devlet Konferansı sırasında, "hükümet önce yardım için bize başvurdu ve sonra da üzerimize tükürdü" dedi. O, herhangi bir öz-savunma örgütüyle işbirliğine karşıydı ve kitleleri hem Kornilov'a hem de Kerenskiy'e karşı yönlendirmek için, Bolşeviklerin yalnız çalışmalarında ısrar ediyordu. Bir şekilde hâlâ *contra* Lenin, Lenin karşıtı olan liderliğin ana akımından Kalinin ona karşı, eğer Kornilov gerçekten de Kerenskiy'i devirmenin eşiğindeyse, Bolşeviklerin Kerenskiy'in tarafında müdahale etmek zorunda kalacağı bir pozisyonu almamanın absürt olacağında ısrar etti.

Düşmanlık patlak verdi. Radikal konuşmacılar parti yetkililerini, liderlik eksikliğiyle, "savunmacılıkla", kitleler üzerinde "soğutucu" unsur olarak davranmakla, Temmuz Günleri'nde ve o zamandan bu yana "sis içinde" operasyon yapmakla suçlayarak, yerden yere vurdu.

Toplantı, hoşnutsuzluklara, gücenmelere ve genelleştirilmiş saldırılara boğularak, yozlaştı. Öfke, anın aciliyetinden saptırdı, ta ki en sonunda biri bağırana kadar: "Somut savunma önlemlerini tartışalım!"

Herkesin kafası, Kornilov'a karşı mümkün olduğu kadar büyük kitleleri harekete geçirmenin önemli olduğu konusunda netti. Bolşevikler bir iletişim ağı kurdular, işçileri ve askerleri silahlanmaya çağıran bildiriler dağıttılar. Üyeler, kitle örgütlenmelerini koordine etmek için görev paylaşımında bulundular. Ve Bubnov da dahil olmak üzere, herkes, partinin Sovyet liderliğinin savunma organıyla bağlantısını –dikkat çekmeyen bir açıklamayla, "enformasyon amacıyla" diyerek– sürdürmesini kabul etti.

O zaman, Bubnov için, Sovyet'le "istihbarat" paylaşımı "Sovyet çoğunluğuyla hiçbir etkileşim olmaması gerekirken" bile vazgeçilmezdi. Bu, krizin büyüklüğünün talep ettiği bir yalanı gizleme kadar bile "diyalektik bir sentez" değildi. Kerenskiy ve Kornilov eşit derecede kötüydü ama o anda Kornilov, eşitler arasından en kötüsüydü.

***

Gece 11.30'da, Sovyet Yürütme Komitesi, Kerenskiy ve Kornilov'un yakın geçmişteki ittifakı ve bu ittifakın çöküşünün ortaya çıkardığı skandal ve şimdi de Kerenskiy'in bir Direktuar için, otoriter yetkileri olan küçük bir kabine için yaptığı çağrı göz önüne alınarak, hükümet ile ilişkilerini tartışmak üzere toplandı. Daha da acil olarak, devrimin nasıl korunacağını tartıştılar.

Ilımlılar için Kerenskiy, şimdi bile ve ne kadar tehlikeli olursa olsun, savunulmak zorundaydı.

Menşevik Vaynşteyn, "şu anda hükümet kurabilecek tek kişi yoldaş Kerenskiy'dir" dedi. "Eğer Kerenskiy ve hükümet düşecek olursa, "devrimci amaç yok olacaktır."

Bolşevikler en aşırı tavrı takındılar: Geçici Hükümet *in toto*, tamamen güvenilmezdi. Bolşevikler, ordu içinde demokrasinin teşvik edilmesini, toprakların köylülere devredilmesini, sekiz saatlik iş gününü, endüstri ve finansın demokratik kontrolünü ve yetki gücünün devrimci işlere, köylülere ve askerlere verilmesini istediler. Ancak. Bu görüşleri Sovyet Yürütme Komitesi'nde dile getiren ve Lenin veya Vıborglu yoldaşlarından daha uzlaşmacı olan Bolşevikler, bu isteklerini bir çözüme bağlamadılar. Muhalefetlerini keskin, ancak soyut düzeyde gösterdiler.

Şaşırtıcı bir şekilde, Kerenskiy'in istediği Direktuara muhalefet ederlerken, onun, sadece mevcut hükümetteki gücünü devam ettirmesine değil, kabinedeki boşlukları, dikkatle seçilmiş Kadetlerle doldurmasına izin veren çözümde bile çekimser kaldılar. Daha da şaşırtıcı olanı, hükümet sorununu ve Kurucu Meclis toplanana kadar gözlemci olarak hareket etmeyi tartışmak

üzere başka bir "devlet konferansının" toplanması için –ama bu sefer tamamen "demokratik unsurlardan, soldan oluşacaktı– Menşevikler ve SR'ler ile birlikte oy kullanmalarıydı.

Ama temsilcileri Kerenskiy'e Sovyet'in kararını bildirdiği zaman, Kerenskiy, altı kişilik bir Direktuar kurması gerektiğinde ısrar etti. Bu bir kördüğümdü ve Sovyet'in hamlesiydi.

***

Martov, "bütün direktuarlar karşı devrim doğururlar" diyerek Sovyet'te varılan anlaşmayı protesto etti. Lunaçarskiy de muhalefetinde muhteşemdi. Hem Kornilov'u hem de Geçici Hükümet'i karşı-devrimci olarak damgaladı ve iktidarın işçilerin, köylülerin ve askerlerin hükümetine devredilmesini talep etti –ki burada kastettiği Sovyetlerdi.– Böylece Lunaçarskiy, tam olarak aynı biçimde olmasa da, "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganının içeriğini ani olarak yeniden gündeme getirmiş oldu. Lenin'in hakkında eskimiştir hükmünü verdiği sloganın ta kendisini.

Ancak gece bitkin düşmüş delegelere, generallerin birer birer Kornilov'dan yana tavır aldıkları haberini getirdi. Gittikçe artan şekilde gereklik haline gelen hükümet sorunuyla devam eden toplantı, yavaşça sağa kaydı.

En sonunda Yürütme Komitesi, Tsereteli'nin Kerenskiy'i destekleyen ve hükümet biçimini ona bırakan çözümünü benimsedi. Bu, Kerenskiy'in Direktuarının tasdiklenmesiydi.

Salondaki Bolşevikler çözüme hiddetle karşı koydular. Ama buna rağmen, partilerinin standartlarına göre, ılımlılıklarının dramatik bir kanıtı olarak, eğer hükümet karşı-devrimle savaşmak için ciddî taahhütlerde bulunacak olursa, "hükümetle askerî bir ittifak kurmayı" kabul ettiler.

Düşman yaklaşıyordu. Sovyet, bölge sovyetlerine, demiryolu işçilerine ve askerlere, Stavka'ya karşı konulmasını, karşı-devrimci iletişimlerin engellenmesini bildiren acil emirler yolladı. Onlardan, Sovyet'in emirlerine –ve hükümetinkilere– derhal itaat etmeleri istendi.

O gece, işbirliği hamleleri sadece orada bulunan Bolşeviklerden değil, onların sağında olanlardan da geldi: Diğer taraf da Bolşeviklerle işbirliği yaptı. Sağ bir Menşevik olan Veynşteyn, askerî bir savunma örgütlemek için adanmış bir grup önerirken, orada bulanan herkes, Bolşeviklerin de bu grubun içinde yer almasını kabul etti.

***

28 Ağustos'ta, dışişleri bakanlığından Prens Trubetskoy, Mogilyov'daki Tereşçenko'ya bir telgraf gönderdi. Prens şunları öngörüyordu. "Tüm komuta personeli, subaylar ve en iyi savaş birliklerinin ezici çoğunluğu Kornilov'u izleyecektir. Tüm Kozaklar, askerî okulların çoğunluğu ve en iyi savaş birlikleri ... Bunlara ek olarak ... hükümet organlarının zayıflığı karşısında, askerî örgütlenmenin üstünlüğü."

Petrograd'da, karşı-devrimcilere karşı hareketlenmeler hız kazandı, ama aralıksız olarak gelen haberler umutsuzdu. Şehir, Kornilov'un askerlerinin Luga'ya ulaştığını ve devrimci garnizonun etrafının kuşatıldığını öğrenmişti. Dokuz askerî tren dolu olarak Orodej'i geçti. Reaksiyon yola çıkmıştı.

Sovyet'ten ve Bolşevikler de dahil olmak üzere, solun büyük bölümünden verilen karşılık panikti. Ama Petrograd işçi ve askerleri büyük sayılar halinde farklı tepki verdiler. Trubetskoy'un, "popüler ve şehirli kitlelerinin büyük çoğunluğunun, var olan düzene karşı umursamazlığı artmıştır ve bir kırbaç şaklaması karşısında boyun eğeceklerdir" şeklindeki hüzünlü iddiası, şaşırtıcı şekilde yanlıştı.

Askerler, yaklaşmakta olan darbeye karşı, binleri harekete geçirdiler. Fabrikalarda, alarmlar ve düdükler, işçileri bir araya toplamak için çalındı. Stok yaptılar, güvenliği güçlendirdiler, kendilerini savaş birlikleri halinde örgütlediler.

Bazı örgütler tehlikeyi öngörmüşlerdi. Sovyetlerin Petrograd Bölgelerarası Komitesi, örneğin, epeydir, böylesi bir tehdit için uyarıda bulunuyordu ve hemen harekete geçmek için hazır

durumdaydı. Vikjel, "şüphe çeken telgraflara" el konulması ve şüpheli askerî hareketlerin izlenmesi direktifini verdi. Ayın 28'inin öğlen saatlerinde, Veynşteyn tarafından önerilen grup, Karşı-Devrime Karşı Mücadele Komitesi, çalışır durumdaydı.

***

Üzerinde anlaşıldığı gibi komite, Menşevikler, SR'ler, Bolşevikler ve diğer demokratik örgütlenmelerden oluşuyordu. Suhanov'un sözleriyle,

> Örgütlenmeleri söz konusu olduğunda kitleleri örgütleyenler Bolşeviklerdi ve kitleler onları izliyorlardı... Onlar olmaksızın komite kudretsizdi... Sadece çağrılar ve gereksiz konuşmalarla vakit geçirebilirdi... Bolşeviklerle birlikte komite, örgütlü işçilerin ve askerlerin tüm gücünü hizmetine almıştı... Ve onlar azınlık olmalarına rağmen, şu çok açıktı ki... kontrol Bolşeviklerin elindeydi.

Komite, her yerden fışkıran kendiliğinden örgütlenmiş, geçici savunma gruplarıyla irtibat halindeydi. Kritik bir görev de –ve Bolşevikler için katılımın bir şartıydı– işçi milislerinin silahlandırılmasıydı. Pratikte, 40.000 kişinin bir gecede dönüştürülmesi. Zanaatkârlar, metal işçileri, her türlü ticaretle uğraşan halk, bir ordu haline geliyordu. Sanayi fabrikalarının geniş alanları, yeni milislerin müziği olan acemice atılan adımların sesleriyle çınlıyordu.

Yükselen bir dalgayla bilinir hale gelen isimleriyle, Kızıl Muhafızlardan Rakilov'un daha sonra hatırlayacağı gibi, "Fabrika kamp yeri gibiydi. İçeri girdiğiniz zaman, ustaları banklarda görebiliyordunuz, ama çantaları yanlarındaydı ve silahları banklara dayalıydı."

Kırk bin insan, hızlı bir şekilde bu yeni rollerine adapte oldu. Birlikleriyle fotoğraf çektirmek için de zaman ayırdılar. Çeşitli becerilerini göstererek, kameralar için silahlarını incelediler, yüzleri belirgin, dalgalı, heyecanlı, azimliydi. Birbirini izleyen

muhafızlar, iş kıyafetleriyle veya geçici milis kıyafetleriyle değil de, sanki bir kiliseye, bir düğüne, bir cenazeye gider gibi, en iyi kıyafetleriyle boy gösteriyorlardı. Kravatları düz ve sıkıydı, başlarındaki melon veya fötr şapkalarıyla, o kıyafetleri özel bir durum için giymişlerdi ve hazır olduklarında tüfekleriyle birlikte diz çöküyorlardı. Bu özel durum öz-savunmaydı.

Bolşevikler taktik anlaşmazlıklarının pazarlıklarını yaptılar. Ilımlılarla işbirliği yapmışlardı ama bu, silahlı işçileri savunmanın öncüleri olarak gören bir işbirliğiydi.

Petrograd'daki, askerî okul öğrencilerinin çoğu Kornilov'u destekliyordu, ama bu, hepsinin onun için savaşmak istediği anlamına gelmiyordu. Kozaklar, her iki taraf için de savaşmayı reddederek, tarafsız kaldılar. Şehirdeki diğer tüm birlikler, şehrin savunmasız noktalarında savunma inşa etmek için asker gönderdiler.

Bu gergin askeri atmosferde, Kornilov'a açık şekilde destek vermek tehlikeliydi. Öfkeli askerler, Viborg bölgesinin caddelerinde, devrimci bir komiserin otoritesini kabul etmeyen birkaç subayı öldürdüler. Helsingfors'da, *Petropavlovsk* savaş gemisinin mürettebatı, "demokratik örgütlenmelere" sadakat yemini etmeyen subayların idam edilmeleri yönünde oy kullandı.

Şlisselburg barut atölyeleri, fabrika komiteleri tarafından dağıtılmak üzere, başkente bir mavna dolusu dinamit gönderdi. Estonya ve Finlandiya sovyetleri, dayanışma mesajları gönderdiler. Tüm Petrograd boyunca asılan sovyet posterleri, sarhoşluk belasından uzak durulmasına ve disipline vurgu yapıyordu. Şehir Duması, yiyecek sağlanmasına yardımcı olmak için bir komisyon kurdu. Ve en önemlisi, Kornilov'un askerleri arasında ajitasyon yapmaları amacıyla Luga'ya seçilmiş vekiller gönderdi.

Petrograd'ın güneyinde, silahlı askerler barikatlar kurdular. Yollara dikenli teller çektiler, şehrin eteklerinde siperler kazdılar. Banliyö, askerî bir kampa dönüştürüldü.

***

Sağ, inisiyatifi kaybetmeye başlıyordu. Bunu hissediyorlardı. Geri çekildiler.

Ayın 28'inin öğleden sonrasında, Milyukov, Kerenskiy'in çekilebileceğini ümit ederek, kendisini arabulucu olarak önerdi. Yüksek rütbeli Kadet Kişkin, Kornilov'u destekleyen Alekseyev lehine çekilmesi için Kerenskiy'e baskı uyguladı. Kerenskiy'in (geçici) bakanlarının hepsi hızla bu öneriden yana tavır koydular ve yabancı temsilciler bile ona, "müzakereyi" düşünmesini tavsiye ediyorlardı.

Ancak Sovyet, böyle bir davranışa kategorik olarak muhalefet ediyordu. Sovyet'in kendisini hızla anahtarı ilan etmiş olduğu devrimci savunmanın boyutlarını dikkate alan ve eğer bu muhalefete karşı çıkacak olursa, işçilerin ve askerlerin olası direnişinin huzursuzluğunu hisseden Kerenskiy, müzakere baskılarını reddetmek zorunda kaldı.

Ayın 28'inde, Dyusimeter ve Finisov, Luga'ya gitmek için sessizce yola çıktılar. Sidorin'i, parolayı gönderdikleri zaman darbeyi finanse etmesi için, Putilov ve Rusya'nın Ekonomik Rehabilitasyonu Derneği'nden aldıkları fonlarla birlikte arkalarında bırakmışlardı. Onun işi, askerî baskıyı haklı göstermek için "Bolşevik bir isyan" uydurmaktı.

Ancak sağda aksaklıklar hızla ortaya çıkmaya başladı. O akşam, Ussuriyskiy Atlı Birliği, şehre yaklaşırken engellendi: Yamburg'a vardıklarında, Vikjel'in mesajlarını ulaştırdığını keşfettiler: Demiryolu işçileri rayları enkaza çevirmişlerdi. Rayları bloke etmişler, contalarını söküp çıkarmışlar, büküp, yamultmuşlardı. Vahşî Bölüğün askerleri, Viritsa'ya, başkentten sadece otuz yedi mil uzağa kadar ulaşabildiler. Ama o tren de, parçalanmış raylarla karşılaştı. Devrimin yolunda kırık kemikler gibi çıkıntılar vardı.

Kornilov'un askerlerinin irtibatı kesilmişti, ama yalnız değillerdi.

Burada, zor duruma düştükleri yerde, onları bekleyen özel elçiler vardı. Bu elçiler, Mücadele Komitesi'nden, bölge Sovyetlerinden, fabrikalardan, garnizonlardan, Tsentroflot'tan,

Donanma Komitesi'nden gelmişlerdi. İkinci Baltık Donanma Mürettebatından olanlar vardı. Ve yerel halk da gelmişti. Hepsi, çalılıkları ezerek ve ağaçların aralarından çıkarak, hırıldayan trene doğru koşuyorlardı. Akıllarında ajitasyon vardı. Vahşî Bölüğe, karşı-devrim tarafından kullanılmaya direnmeleri için, yalvarmaya gelmişlerdi.

Devrimci talih eseri, Müslüman Sovyetleri Birliği Yürütme Komitesi, kriz başladığında Petrograd'ı ziyaret ediyordu. Komite, treni karşılaması için kendi delegasyonunu gönderdi –delegelerden biri İmam Şamil'in torunuydu. Şamil, Kafkasya'nın on dokuzuncu yüzyıldaki özgürlük hareketinin ve de Vahşî Bölüğün askerlerinin efsanevî kahramanıydı. Şimdi, bu ünlü kanı taşıyan bir adam, devrimi gömmek için gönderilen askerlere, devrimin yanında yer almaları için yalvarıyordu.

Aslında, Vahşî Bölüğün askerleri, gönderilme nedenlerinden haberdar değillerdi. Kornilov'u desteklemek için önceden hazırlanmış değillerdi ve bunun için irade beyan etmemişlerdi. Karanlık çökerken, kendilerine anlatılanları dinlediler ve tartıştılar ve düşündüler, ta ki gece olana kadar. Trenleri ve çevresi bir tartışma alanına, acil tartışmaların toplantısına dönüştü. Subaylarının cesaretleri kırıldı.

***

Petrograd'da, bazı birliklerin subaylarının ihtiyatlı davranışlarıyla, belirsiz itaatleri ve yetersiz azimleriyle Kornilov'u desteklekleri haberleriyle telaşa kapılan Mücadele Komitesi, seferberliği teftiş etmek için komiserler gönderdi. Şehir, Kızıl Muhafızlarla uğulduyordu. Kronştadt'tan üç bin silahlı denizci yardım için şehre gelmişti. Fabrika-Atölye Komitelerinin Merkezî Sovyeti hazırlıkları koordine etti. Metal İşçileri Sendikası –Rusya'nın açık ara en güçlü sendikası– parasını ve uzmanlığını Mücadele Komitesi'nin hizmetine sundu.

Kerenskiy'in bu çabalar için atadığı Savinkov ve Filonenko, Bolşevikleri de, en azından, kendisine engel olmak için yılmadan

izledikleri Kornilov kadar iyi izleyebilmek için, mücadele ettiler. Petrograd'ın savunmasını bu ikisinin yönettiği düşüncesi açık bir kurguydu. En iyi haliyle onlar, Sovyet ve tabandaki çalışmaların izleyicileriydiler.

Önlem alınması söz konusu olduğunda, Bolşevikler vazgeçilmezdiler. O kadar öyleydiler ki, birkaç üyeleri İkinci Bölge Milis karargâhındaki tutukevinden kaçtığı zaman, Mücadele Komitesi, olağanüstü bir şekilde, "ortak mücadeleye katılabilmeleri için", özgür kalmaları gerektiğini kabul etti.

Partinin yaklaşımı, somut olarak Geçici Hükümeti desteklemeden, Kornilov'a karşı seferberlikte mümkün olduğu kadar çok düğmeye basmaktı. Gazeteci Chamberlin onları, hükümeti "yarım ağızla" destekleyenler olarak tarif etti.

Ve öz-örgütlenmeler ile kitle toplantıları arasında, tanıdık bir talep geri döndü. "Burjuva karşı-devrim hareketinin ortaya çıktığı görüşünde" olan boru fabrikası işçilerinden bir grup, "tüm iktidar işçilerin, askerlerin ve köylülerin vekillerine devredilmedir" diye ısrar etti. Ayın 29'unda, binlerce Putilov işçisi, "devrimci sınıfların temsilcilerinin yönetimini" ilan etti. Novo-Admiralteyskiy gemi inşa fabrikasının işçileri iktidarın "işçilerin, askerlerin, fakir köylülerin ellerine bırakılmasını ve işçi, asker ve köylülerin vekillerinin sorumlu olmalarını" talep etti.

"Tüm İktidar Sovyetlere" sloganı kesinlikle geri dönmüştü.

***

Krımov'u ümitsizce uzak tutmaya çalışan Kerenskiy ona, "Beklenen herhangi bir karışıklık yok. Askerlerinize ihtiyaç yok" diyen bir telgraf gönderdi.

O aşamada, Kerenskiy sanki Krımov'u kontrol ediyordu. Ama Krımov artık kendi askerlerini kontrol edemiyordu. Hâlâ Yamburg'da (şimdi Kingisepp olarak biliniyor) bekleyen Ussuriyskiy Kozak Atlı Bölüğü'nün etrafı, Narva ve Yamburg sovyetlerinden, askerî birliklerden, kitle örgütlerinden ve yerel fabrikalardan

gelen kalabalıklarla, artı Tsereteli liderliğindeki bir delegasyonla çevrilmişti. Kerenskiy'in Kornilov hakkındaki beyanatını okumak, Kozakların azmini kırmak için yeterli oldu.

Krımov'un kendisi de Birinci Don Kazaklarıyla beraber Luga'da 20.000 askerden oluşan garnizon tarafından engellendi, etrafı sarıldı ve muhasara edildi. Sokak hatipleri treni boydan boya sardılar. Kozakların şaşkınlığı ve Krımov'un öfkesine karşın, pencerelerden içeriye doğru yakarışlarını haykırdılar. Kornilov ona, Petrograd'a giden yolu sonuna kadar zorlamasını emretmişti, ama Luga garnizonu buna izin vermiyordu –ve zaten Kozaklar da o anda bir tartışmadan yana değillerdi. Köpüren Krımov, askerlerinin çeşitli spontan toplantılara katılmak için uzaklaşmalarını izlemek dışında bir şey yapamıyordu. Cesaretleri gözlerinin önünde kırılıyordu.

Ayın 29'u, geç saatler, Petrograd'da, komplocu dostları Dyusimeter ve Finisov'un telgrafı nihayet Sidorin'e ulaştı. Ürpertici bir hatırlatma: "Derhal direktiflere göre harekete geç." İşe yarayacak olan o isyanı istiyorlardı.

Ancak, sağdaki destekçilerin bile kabul etmek zorunda kaldıkları gibi, artık çok geçti. Darbenin amacının ümitsiz olduğunu gören General Alekseyev, eğer bir provokasyon planı uygulamaya konulacak olursa, intihar etmekle tehdit etti.

30 Ağustos'a gelindiğinde, Kornilov İsyanı çökmüştü.

On yıl sonra Kerenskiy, "tek bir mermi bile sıkmadan biz muzaffer olduk" diye yazdı. "Biz" sözcüğü, nefes kesici ölçüde tarafgirdi.

***

Lenin, Rusya'dan tüm haberleri gecikmeli olarak alıyordu. Tehdit haberinin gerisinde kalmıştı ve tehdidin ortadan kalktığı haberinin de gerisinde kalmıştı. Ayın 30'unda, MK Petrograd'da, artık nefes alan şehirde toplanırken, onlara aceleyle yazdı.

Lenin'in onlara gönderdiği şey, karşı-devrimin "Menşevikler ve SR'ler tarafından, dikkatlice düşünülmüş bir komplo olduğu-

nu" iddia eden, açık bir *mea culpa,* kabahat bende, notu değildi. Yine de, belki mektup "olayların beklenmedik... ve açıkça inanılmaz keskin dönüşü" karşısındaki belirgin şaşkınlığın ifadesinde zımnî bir *mea culpa* içeriyordu. Şüphesiz, böylesi herhangi bir değişikliği bir kayma izlemeliydi. Lenin, "her keskin dönüş gibi, (durum) taktiklerin revizyonunu ve değişiklikleri gerektiriyor" diye yazdı.

O yılın başlarında, Zürih'te, Romanyalı şair Valeriu Marcu'yu devrimci bozgunculuğa ikna etmeye çalışan Lenin, onu, daha sonra ünlenecek bir ifadeyle teşvik ediyordu. "İnsan her zaman, gerçeklik kadar radikal olmaya çalışmalıdır" dedi. Peki, şaşırtmayan radikalizm nedir?

Radikal gerçeklik, şimdi onu sersemletmişti.

Bazen sinsice şu ima edilmektedir ki, Kornilov krizi sırasında Bolşevikler, hükümetle enerjik, etkili, bir ortak çalışmaya dayalı olmayan işbirliğine Lenin'in rehberliğiyle ikna edilmişlerdir. Bu yanlıştır: Onun direktifleri gelmeye başladığı zaman parti zaten günlerdir Mücadele Komitesi'nin içinde yer alıyordu ve isyan büyük ölçüde bitmişti. Ancak Lenin'in çizdiği yol, olay-sonrası memnuniyet verici bir meşruiyete yol açtı.

Yakın geçmişte, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde suçladığı Menşevikler ve SR'ler ile "izin verilebilir" işbirliği olarak düşündüklerini telaffuz etmedi, ama bunun gerekliliğini ima etti. Ve "şüphesiz, tam da Kerenskiy'in askerlerinin yaptığı gibi, biz de Kornilov ile savaşacağız, ama Kerenskiy'e destek olmayacağız" dedi. Ki bu da, kapsamlı olarak şimdiki durumdu. Mektubu yazdığı gün, Moskovalı Bolşevik *Sotsial-Demokrat* gazetesi şöyle dedi: Devrimci proletarya, ne Kornilov'un ne de Kerenskiy'in diktatörlüğüne tolerans gösterir."

Lenin, "Kerenskiy'in yalpalamalarına dikkat çekerek ve maksimalist taleplerde –toprakların köylülere devredilmesini, işçilerin kontrolünü, işçilerin silahlanmalarını– bulunarak onun zayıflıklarını ifşa ederiz" diye yazdı. Şüphesiz, sonuncusu halihazırda karşılanmıştı. Göndermeden önce Lenin'in mektubuna

eklediği onaylayıcı notlardan anlaşılabilirdi bu: "Bu yazıldıktan sonra *Raboçiy*'in altı sayısını birden okuyunca, görüşlerimizin tamamen çakıştığını söylemeliyim."

***

Ayın 30'unda, Kornilov'un parçalanan Vahşî Bölüğü kızıl bayrak açtı. Ussuriyskiy Kozakları, Geçici Hükümet'e sadakat yemini ettiler. General Denikin, kendi askerleri tarafından hapse atıldı. Diğer cephelerin komutanları da, sağcı komploya karşı hükümetin yanında yer aldıklarını ilan etmeye başladılar. Luga'da, Krımov'un, Finisov ve Dyusimeter'den "Bolşevik kargaşanın" her an patlak verebileceğine dair gerçekdışı uyarılar aldığı yerde, Don Kozakları öylesine radikalleştiler ki, Krımov'u tutuklamayı homurdanmaya başladılar.

O gün, öğleden sonra, hükümetten bir elçi geldi. Adam, Krımov'a güvenliği için söz vererek, onu başkentte Kerenskiy ile buluşmaya davet eti.

Kerenskiy, etkisiz yöntemiyle evin içini temizlemek istiyordu. Petrograd'ı kurtarmış olmasına rağmen, sol da onu sağ kadar ürkütüyordu. Örneğin, Savinkov'u çeşitli komplocuların vekili olması yüzünden azlederken, onun yerine, politikaları aşırı derece benzer olan Palçinskiy'i getirdi ve onun da ilk icraatlarından biri, Bolşevik *Raboçiy*'i ve Gorkiy'in *Novaya Jizn*'ini kapatmak oldu. Sanki bu noktanın altını çizercesine Kerenskiy, görüşleri kelimenin tam anlamıyla Kornilov'unkilerle örtüşen bir adamı, General Alekseyev'i Genelkurmay Başkanı olarak tayin etti.

Gemi batıyordu, fareler telaş içinde tüymeye başladılar, herhangi bir nedenle Kornilov'u desteklemiş olabilecekler şoke olmuşlardı! Rodzyanko gösterişli bir şekilde, "şimdi kanlı kavgalara ve tartışmalara başlamak, anavatana karşı işlenecek bir suçtur" diye açıkladı. Komplo hakkında bildiklerinin sadece gazetelerde okuduklarından ibaret olduğu yaygarasını kopardı.

Hücresinde, afallamış haldeki Vladimir Lvov, rüzgârın yön değiştirdiği haberini aldı. "Bir dostu Kornilov'un pençesinden kurtarmış olmaktan" mutlu olduğunu belirterek, Kerenskiy'e yürekten tebriklerini gönderdi.

O akşam, Krımov geldiğinde, Petrograd sakin bir şehirdi.

***

31 Ağustos sabahında, Krımov ve Kerenskiy, ateşli bir tartışma için Kışlık Saray'da buluştular. Tam olarak nelerin konuşulduğu bilinmemektedir.

Kerenskiy'in Krımov'u isyanla suçlamış olması, ki Krımov bunu hiç de inandırıcı olmayan bir şekilde inkâr etmiş olabilir, bir olasılıktır. Kornilov gibi, Krımov da, Kerenskiy'in ikiyüzlülüğüne, onun açıklanamaz dönekliğine öfkeliydi. En sonunda, devam edemeyecek kadar bitkin düşen Krımov, daha sonra bir görüşme daha yapmayı kabul etti ve bir arkadaşının dairesine yerleşti.

Krımov ev sahibine, "anavatanı kurtarmak için oynadığım son koz da işe yaramadı. Artık hayat yaşamaya değmez" dedi.

Krımov özel bir odaya kapandı. Orada, Kornilov'a bir not yazdı, tabancasını çıkardı ve kendisini kalbinden vurdu.

Son mektubunun içeriği, hâlâ bilinmemektedir.

***

Kerenskiy, darbe girişimi için bir araştırma komisyonu kurulmasını emretti. Ama araştırmayı, kurumlardan ziyade, bireylerle sınırlayarak, hâlâ kendini, kendisinden nefret eden sağa sevdirmeye çalışıyordu. Kadetlerin iktidarını sağlamlaştırmak amacıyla, sağ sosyalistlerle ve liberallerle otoriter bir koalisyon kurma planlarını devreye soktu.

Ancak, Petrograd sokaklarında dolaşanlar, komployu mağlup etmiş olan radikal işçiler ve askerlerdi ve onlar özgüvenle

parlıyorlardı. Kornilov'un İsyanı'nın başarısızlığı, politik levyeyi tekrar sola kaydırmıştı. Petrograd Garnizonu'nun askerleri, "halkın sadık evlatlarının herhangi bir koalisyonla da, Kornilov ile savaştıkları gibi savaşacaklarını" beyan ettiler. Şimdi, işçilerin ve fakir köylülerin hükümetini talep ediyorlardı. İkinci Makineli Tüfek Alayı, "mevcut durumdan çıkmanın tek yolunun, iktidarın çalışan halkın ellerine terk edilmesi " olduğunda ısrar etti.

Fabrikalarda ılımlıların kontrolünde olan işçiler gibi, daha önce tarafsız kalan birlikler de dönmeye başladılar. Bir önergeler furyasıyla –Bolşeviklerden, Sol SR'lerden, Menşevik-Enternasyonalistlerden, bağımsızlardan– iktidarın sovyetlere verilmesinde, solun birliğinde, karşı-devrime baskı uygulanmasında ve savaşın sona erdirilmesi için sadece sosyalistlerden oluşan bir hükümette ısrar edildi. Martov'un yoldaşı Larin, koalisyon yanlısı Menşeviklere duyduğu öfkesinin sınırlarına ulaştı ve birkaç yüz işçiyle birlikte Bolşeviklerin safına geçti.

31 Ağustos'un öğleden sonrasında, Sovyet'in Bütün Rusya Yürütme Komitesi, hükümeti ve onunla olan ilişkilerini tartıştı. Sovyet'in Kornilov'a karşı göstermiş olduğu gücü ve birliği, onun şehri savunma becerisini anımsatan Kamenev, bir önerge sundu.

Bu önerge, Kamenev'in kendisi gibi, Bolşevik bağlamda, kesinlikle ılımlıydı, ama Sovyet pratiğinden, sola doğru temel bir kopuşu temsil ediyordu. Tavizin reddi. Sadece işçi sınıfının ve fakir köylülerin temsil edildiği ulusal bir hükümet çağrısında bulundu. Malikânelere ait topraklara, tazminat ödenmeksizin el konulması ve köylülere devredilmesi. Endüstrinin işçiler tarafından denetimi. Evrensel ve demokratik barış. Kamenev her ne kadar havalı bir şekilde, "bir hükümet kurmanın sadece teknik yanlarıyla ilgilenmediğini" ilan etmiş olsa da... onun önergesi, "tüm iktidar sovyetlere" çağrısı olarak yorumlandı.

Akşam saat 7.30'da, Yürütme Komiteleri toplantısı, bir oylama yapılmadan ertelendi. Kısa süre sonra, onun yerine Petrograd Sovyeti toplandı. Lambaların hırpalayıcı parlaklığının altında, saatlerin yelkovan ve akrepleri yavaş hareketlerine devam eder-

lerken, delegeler, ardı ardına uzun süre konuştular. Ağustos sona ererken ve Eylül başlarken, Kamenev'in önergesini tartıştılar ve dünya yeni bir güne doğru yol alırken bunu tartışmaya devam ettiler.

Sol bir hükümet için, yeni ve paylaşılan bir irade varmış gibi görünüyordu. Sosyalist birliğe giden yol için. İktidar için.

9
Eylül: Uzlaşı ve Ondan Hoşnutsuz Olanlar

1 Eylül, sabah saat 5'te, Kamenev'in önergesi ve genel olarak hükümetle ilişkiler konusunda uzun, yıpratıcı bir tartışmadan sonra, Petrograd Sovyeti oylamaya geçti.

SR'ler, Yürütme Komitelerinin, "Geçici Devrimci bir Hükümete" karşı sorumlu olan bir kabine tayin etmesini önerdiler, bu kabineye bazı burjuva grupların dahil edilmesinde hâlâ ısrarcıydılar–ama hiçbir Kadet olmayacaktı. Kornilov-sonrası bu saatlerde Kadetler, komplocularla işbirliği yaptıkları için lanetleniyorlardı.

SR'lerin önerisi reddedildi. Bunun yerine, toplantı Kamenev'in önerisi lehinde oy kullandı.

Sovyet'teki askerler, ikiye bir oranında işçilerden fazlaydılar, ama çoğu hâlâ görevdeydi. Bu yüzden üyelerinin göreceli olarak az bir kısmı oylama için oradaydı. Ve Kamenev'in önerisi, Altıncı Parti Kongresi'nin "Leninizm'i ile kıyaslandığında "ılımlıydı". Yine de, son derece heyecan dolu bir andı.

Mart'ta, Geçici Hükümet'e karşı Bolşevik muhalefet 19 oya karşı 400 oyla aşağılanarak kaybetmişti. Nisan'da, hükümete katılıma karşı ileri sürülen savlar onlara, 2.000 oya karşı 100 oy kazandırmıştı. Ama şimdi, Temmuz Günlerinin felaketinden, aylarca süren hükümet, ekonomi ve savaş krizlerinden ve dramatik karşı-devrimci girişimden sonra, politik arenanın çehresi tamamen değişmişti. Şimdi, Sol Menşevik ve Sol SR –bu aşamada, başkentteki SR'lerin çoğunluğunu oluşturuyorlardı– üyelerinin desteğiyle Petrograd Sovyeti ilk kez olarak Bolşevik bir çözümü benimsiyordu: 279 lehte, 115 aleyhte ve 51 çekimser.

Oylama, bir fırsatın sinyali gibi görünüyordu. Bolşevikler ve diğer sosyalistler, belki, ortak bir zemin bulabilirlerdi.

***

Böylesi işbirlikçi özlemler, olasılık dışı alanlara da genişledi. Finlandiya'da saklandığı yerde Lenin, "Uzlaşı Üzerine" adlı dokümanını yazmak için masaya oturdu.

Altıncı Kongre'de Lenin, sovyetleri, liderlerinin arkasından "mezbahaya giden koyunlar" olarak tanımlamıştı. Menşevikler ve SR'ler ile çalışmanın herhangi bir olasılığına kapıyı önceden kapatmış, iktidarın zorla ele geçirilmesinin kesin gerekliliği konusunda ısrar etmişti. Ama "şimdi ve sadece şimdi", baş döndüren bir perspektif değişikliğiyle, "belki sadece birkaç gün veya bir veya iki hafta boyunca", "tamamen barışçıl bir yolla", sosyalist sovyet hükümeti için bir şans varmış gibi görünüyor" diye yazdı.

Kadetlere karşı kitlesel muhalefetin ve Sovyetlerin Kornilov'a karşı etkileyici seferberliğinin sarstığı Lenin, partisinin Temmuz-öncesi talebine, "Tüm İktidar Sovyetlere" "talebine

geri dönmesini" önerdi -ki bu çağrı, zaten, davetsiz olarak geri dönmüştü. Lenin, " biz... ılımlı sosyalistlere gönüllü bir uzlaşı önerebiliriz" diye teklifte bulundu.

Lenin, SR ve Menşeviklerin, yerel Sovyetlerden sorumlu olan, sadece sosyalistlerden oluşan bir hükümet kurmalarını önerdi. Bolşevikler bu hükümetin dışında -"proletaryanın ve fakir köylülerin diktatörlüğü kurulmadığı sürece"- kalacaklardı ama iktidarı ele geçirmek için ajitasyonda bulunmayacaklardı. Bunun yerine, Kurucu Meclis'in toplanmasını ve propaganda özgürlüğünü üstlenerek, Sovyetler içinde etkinlik kazanmak için", "sadık muhalefet" olarak çalışacaklardı.

Belki de bu, halihazırda imkânsızdı?" Lenin, bu çağrısını, özellikle, Menşevik ve SR'lerin sıradan üyeleri için yazdı. "Belki. Ama eğer yüzde bir bile olsa, bir şans varsa, bu fırsatı elde etme girişimi yine de değerlidir."

Ayın 1'inin akşamının geç saatlerinde, Bütün Rusya Yürütme Komiteleri oturuma tekrar başladı. Ve sanki Lenin'in, ümitlendiren ama henüz görülmemiş düşüncelerini çürütmek istermiş gibi, önde gelen Menşevikler ile SR'ler, Petrograd Sovyeti'nden geçirilmemesi için Kamenev'in önergesini reddetme sırasına girdiler. Bunun yerine Kerenskiy'i desteklemeyi tartıştılar -Kerenskiy'in, o gün tüm iktidarın onun ısrar ettiği Direktuarda, yani Beşli Konseyde olduğunu ilan etmiş olmasına rağmen.

Kamenev muhaliflerine hakaret etti. Kerenskiy'in onları "sıfıra indirgemiş" olmasına rağmen, hâlâ onun yanında yer aldıkları için, hiç vicdan azabı duymadan, muhalifleriyle alay etti. "Umarım siz bu darbeyi, Kornilov'un saldırısını püskürttüğünüz gibi geri püskürtürsünüz" dedi. Direktuara hâlâ inatla karşı çıkan Martov, hepsi sosyalist bakanlardan oluşan bir hükümet önerdi. Ama çoğunluk buna evet demiyordu. Bunun yerine, işlemeyen bürokrasinin acı bir parodisi olacak şekilde, başka bir konferans daha, bu sefer, tüm "demokratik unsurlar" için, "Demokratik Devlet Konferansı" önerdiler.

Konferansın amacı mı? Neredeyse inanılmaz biçimde, hükümeti tartışmaktı.

2 Eylül'ün erken saatlerinde, komite, Bolşevik ve Menşevik-Enternasyonalist önerileri reddetti. Bunun yerine, Kerenskiy'e desteklerini sundular.

Lenin, ertesi gün tam da "Uzlaşı Üzerine" adlı makalesini göndermeye hazırlanırken, karardan haberdar oldu. Makalesine hızlıca melankolik bir zeyil eklemesi şaşılacak bir şey değildi.

"Kendime şöyle diyorum: Belki de bir uzlaşı önermek için artık çok geçtir. Belki de, barışçıl gelişmelerin hâlâ mümkün olduğu o birkaç gün de geçmiştir... Geriye kalan tek şey, bu notları editöre verirken şu başlıkla basmasını rica etmektir: "Geç Kalmış Düşünceler". Geç kalmış düşünceler bazen ilginç olabilir.

***

Kerenskiy'in Sovyet'in önüne attığı tek kemik, diktatoryal Direktuarından bütün Kadetleri çıkartmış olmasıdır. Alekseyev genelkurmay başkanlığını devraldı ve Kornilov, otuz komplocuyla birlikte, kendisine sempati duyan gardiyanların korumalarının kendisiyle birlikte kalmasına izin verdiği ve ailelerinin günde iki kez ziyaret ettiği Bıhov Manastırı'na gönderildi.

Radikal ajitasyonu yumuşatmak için mücadele eden Kerenskiy, askerlerin politik faaliyetlerini sonlandırmak için komutanlara, komiserlere ve askerî örgütlenmelere emir verdi. Bu emrin kesinlikle hiçbir etkisi olmadı. Kerenskiy'in Kornilov ile yaptığı pazarlıkları herkes öğrenmişti ve bu durum onun geriye kalan otoritesini de tüketmişti. Sadece ılımlı sosyalistler onu dinliyordu. Sağcılara göre o, Rusya'nın ümitlerine ihanet etmişti; Sola göre, özellikle de askerlere göre, Kerenskiy, subayların nefret edilen güçlü rejimine geri dönmek için Kornilov ile pazarlık yapmıştı.

Kerenskiy, gücüyle değil, zayıflığına rağmen başka yerlerde yaygın şekilde ortaya çıkan gerilimler sayesinde hükümetin başı olarak kalmaya devam ediyordu. Eğer bu hâlâ, Lenin'in tarif ettiği gibi bir dengeleme hareketiyse, negatif bir hareket –nefret edilen bir Bonapartizm– idi.

Ve yine, inatla, politikalarını ve koalisyondaki ısrarlarını vurgulayan belli bir aşamacılık anlayışıyla uyumlu biçimde, ılımlı sosyalistler, hâlâ iktidarın Kerenskiy'de kalmasında ısrar ediyorlardı. Liberalizm ile ittifak, pazarlık edilebilir bir konu değildi. Kerenskiy'in somut emirlerine karşı çıkılıyorken bile, bu emirleri verme hakkının ona ait olduğunu savunuyorlardı.

***

4 Eylül'de, Kerenskiy, Karşı-Devrime Karşı Mücadele Komitesi de dahil olmak üzere, bu kriz sırasında ortaya çıkan tüm devrimci komitelerin dağıtılmasını talep etti. Komite derhal toplandı –bunu yapması bir sivil itaatsizlik hareketiydi– ve kendine güven içinde ve meydan okuyan bir tavırla, karşı-devrimci tehditlerin devam etmesi göz önüne alınarak, böylesi kurumların çalışmaya devam edeceklerini ifade etti.

Menşeviklerin ve SR'lerin sol kanadıyla sağ kanadı arasındaki büyüyen ve dramatik kopuşlar kadar, bunun gibi tabandan gelen itaatsizlikler de, Lenin'in, yakın geçmişteki zeyline rağmen, uzlaşı için ümitlerini korumasına neden oldu. 6-9 Eylül arasında, "Devrimin Görevleri", "Rus Devrimi ve İç Savaş" ve "Devrimin Temel Sorunlarından Biri" adlı makalelerinde Lenin, "sovyetler iktidarı barışçıl yollarla ele geçirebilir" düşüncesini sürdürdü. Hatta bir sovyet rejiminde, Bolşeviklerin, Menşeviklerin ve SR'lerin ittifakının iç savaşı imkânsız kılacağını deklare ederek, politik muhaliflerine, yakın geçmişteki çabaları için belli bir dereceye kadar saygı gösterdi.

Bu makaleler, özellikle Moskova Bölge Bürosu ve Peterburg Komitesi'nde olmak üzere, parti yoldaşları arasında dehşet uyandırdı. İnsan bu makaleleri Lenin'in dönüşlerinin şaşırtıcı kanıtları olarak görebilirdi, ama makaleler açıktı ve yakın geçmişte onu ılımlı Bolşeviklere karşı savunan sol Bolşevikler, bu dönüş karşısında afalladılar. Şimdi, Lenin'in "Uzlaşı Üzerine" adlı makalesinin yayımlanması *Raboçiy Put* tarafından fazla uzlaşmacı bulunarak, reddedildi.

Ve onun işbirliği ile ilgili bu yeni arzusundan şüphe etmek için iyi nedenler vardı. Çünkü bu arzu Sovyet Bütün Rusya Komitelerinin Kerenskiy'e verdiği destekle birlikte yeni ümitler yeşertebilirdi. 3 Eylül'de, yeni planlanan Demokratik Konferans'ın kuruluşu ilan edildi ve bu oluşum sol için hiç de iyi bir işaretle başlamadı. 1198 delege arasında, şehir işçi ve askerlerinin oranı, daha muhafazakâr olan kırsal Sovyetlerden, *zemstvo*'lar ve kooperatiflerden gelenlerle kıyaslandığında, düşüktü.

Öyle olsa bile, Bolşevikler, delegelerine yönlendirici direktifler gönderdiler. Her şeye rağmen, Lenin'in yaklaşımı şimdi, sovyet iktidarını kapitalizmden uzaklaşmanın bir geçiş biçimi olarak gören daha radikallerin görüşleriyle olduğu kadar, ülkeyi sosyalist devrim için henüz olgunlaşmamış olarak gören, Kamenev gibi partinin sağ görüşlüleriyle de uyum içinde görünüyordu. Ve bu arada, tabandan hâlâ, partiler-arası sosyalist birlik için büyük baskı geliyordu ve ümitler besleniyordu. Bu, denemeye değer bir durumdu.

***

Ülke, sadece sağ ile sol arasında değil, politize olmuş kitlelerle apolitikler arasında da kutuplaşıyordu. Bu yüzden, sosyal gerilim artarken, belki de karşıt sezgiler yüzünden, sayısız yerel örgütteki seçimlerde oy kullananların sayısı azalıyordu. Örneğin, Moskova'da, Temmuz ayında, belediye seçimlerinde oy kullananların sayısı 640.000 idi: şimdi, üç ay sonra, bu sayı sadece 380.000 idi. Ve oy kullananlar daha aşırı pozisyonlara çekilmişlerdi: Kadetlerin oranı yüzde 17.2'den yüzde 31.5'e; Bolşeviklerin oranı yüzde 11.7'den yüzde 49.5'e fırladı. Ve ılımlıların oranı ise tepe taklak oldu. Menşevikler yüzde 12.2'den yüzde 4.2'ye ve SR'lerin oranı yüzde 58.9'dan yüzde 14.7'e geriledi.

Sol SR'ler, Revel, Pskov, Helsingfors, Samara, Taşkent ve Petrograd'ın da dahil olduğu bazı yerlerde parti örgütlerinin ve komitelerinin kontrolünü ele geçirdiler. Ulusal bir Sovyetler Kongresi ve sadece sosyalistlerden oluşan bir hükümet talep

ettiler. Rus SR liderliği, zorbalıkla görmezden gelmeye çalıştığı sol kanadının dalgalanmaları karşısında felç olmuş gibi görünüyordu. Şimdi de, diğerlerinin yanı sıra, Petrograd örgütünü de, sapmaları yüzünden "dışladı" –tüm kaynakları radikaller için yerinde bırakan, anlamı olmayan bir yaptırımdı. SR Merkez Komitesi, tüm ümitlerini (o zaman) Kasım'da yapılacak Kurucu Meclis seçimlerine bağladı.

Birkaç hafta öncesine kadar Bolşevik hatiplerin sokaklarında hakarete uğradığı Bakü'de, partinin önergeleri artık fabrika komiteleri ve toplantılarda kabul görüyordu. Bölgesinin yiğit ve sadık bir üyesi olan Şaumyan, "Rusya'nın her yerinde dikkat çeken Bolşevikleşme, petrol imparatorluğumuzda da en geniş boyutlarda görülür oldu. Ve bu *Kornilovşçina*'dan (Kornilov Olayı) uzun süre önce başlamıştı" diye yazdı. "Bölgenin eski efendileri Menşevikler, işçi bölgelerinde yüzlerini gösteremez oldular. Bolşeviklerin yanı sıra SR-Enternasyonalistler de (solcu) güçlenmeye başladılar... ve Bolşeviklerle bir blok oluşturdular."

Menşevikler, tüm İmparatorluk boyunca küçücük parçalara ayrılıyorlardı. Bazıları, Bakü'de olduğu gibi, sağa kaydı; diğer uçta Tiflis, Gürcistan'da Menşevikler, Bolşeviklerin de dahil olduğu birleşik bir sosyalist hükümet için aşırı-sol pozisyon aldılar.

Ayın 5'inde, Kamenev'in 31 Ağustos'taki çözümü lehine oy kullanma sırası Moskova Sovyeti'ne geldi. Krasnoyarsk, Sibirya'daki bir sovyet kongresini Bolşevik çoğunluk ele geçirdi. Ayın 6'sında, Lenin'in "Uzlaşı Üzerine" adlı makalesi yayımlandığında, Urallar'daki Yekaterinburg'da iktidar sovyetlerin eline geçti ve işçiler Geçici Hükümet'i tanımayı reddettiler. On dokuzuncu Baltık Filo komiteleri, Kerenskiy'in Direktuarını protesto etmek için tüm gemilere kırmızı bayrak asılmasını tavsiye etti.

Muhalefetin sosyalist biçimler alıp almadığı bir yana, Rusya azınlıklarının ulus özlemleri büyüyordu. Taşkent, Özbekistan'da, Rus nüfus ile Müslüman Özbekler arasındaki gerilim, yerel askerlerin devrimci bir komite kurduğu, hükümet temsilcilerini dışladığı ve şehrin kontrolünü ele geçirdiği 10 Eylül'e kadar,

tırmanmaya devam etti. Ukrayna Rada'sı, kışkırtıcı bir şekilde, ayın 8'inden 15'ne kadar Ukraynalıları, Yahudileri, Lehleri, Litvanları, Tatarları, Türkleri, Besarabyalıları, Romenleri, Letonları, Gürcüleri, Estonları, Kazakları ve çeşitli radikal partilerin temsilcilerini bir araya getirerek, bir Milliyetler Kongresi topladı. Kongre, "kültürel özerklik dilinin hızla tırmanışa geçmesiyle birlikte, Rusya'nın, her bileşenin diğerlerine nasıl bağlanacağına karar verdiği "bir federatif-demokratik cumhuriyet" olması gerektiğini kabul etti. İstisnaî olarak, Polonya'daki ve daha düşük çapta Finlandiya'daki yönelim (formel talep bir yana) tam bağımsızlık için değildi. Ancak bazı biçimlerde bağımsızlığa giden dinamikler en azından zımnîydi –ve daha sonra, fazlasıyla ortaya çıkacaktı.

***

Sağ Menşevikler ve SR'lerden oluşan Petrograd Sovyeti prezidyumu, Kamenev'in 1 Eylül'deki zaferini, Sovyet'in o geceki tükenmişliğin bir yan etkisi olarak görerek, reddetti. 9 Eylül'de, bu karar değiştirilmezse, istifa etmekle tehdit ettiler.

Bolşevikler, önergeyi bu kez geçiremeyeceklerinden korkuyorlardı. Yalpalayanlara çağrıda bulunmak ve nüfuz kazanmak için, daha önce temsil edilmemiş grupları –Bolşevikler de dahil olmak üzere– kapsayan, adil, orantısal bakımdan reforme edilmiş bir prezidyum önerdiler. Salonda, "eğer Kadetlerle koalisyon kabul edilebilir bir şeyse, bu organda, kesinlikle, Bolşeviklerin koalisyon politikalarıyla da muhatap olunabilir" savını ileri sürdüler.

Troçki, bu manevraya ustaca bir fırça darbesi ekledi.

Uzun zaman önce, Petrograd Sovyeti'nin ilk günlerinde, şüphesiz, Kerenskiy'in de prezidyumda olduğunu hatırlattı. Troçki, "Peki, o prezidyum, diktatoryal Direktuarın başı olan Kerenskiy'i, hâlâ üyesi olarak görüyor mu?" diye sordu.

Bu soru, ılımlıları hiç de gıpta edilmeyecek bir pozisyona soktu. Kerenskiy'e, şimdi bir karşı-devrimci olarak küfrediliyordu,

ama işbirliğine olan politik bağlılıkları, ılımlı Menşeviklerin ve SR'lerin, Kerenskiy'i reddetmelerini yasaklıyordu.

Prezidyum, onun kendilerinden biri olduğunu gerçekten de kabul etti.

Masadaki hayaleti hiç de hoş karşılanmayan Banquo'dan* bu yana bu bir ilkti. Hakaret sayılan Kerenskiy'in üyeliği, üyelik dengesini değiştirdi. Petrograd Sovyeti, 414'e karşı 519 lehte ve 67 çekimser oyla Bolşeviklerden yana ve orada olmayan zehirli üyesi de dahil olmak üzere, prezidyuma karşı oy kullandı. İtibarını kaybeden prezidyum, topluca istifa ederek, bunu protesto etti.

Bu, Bolşeviklerin bu arenada büyük bir çoğunluğun desteğine sahip oldukları anlamına gelmiyordu. Hâlâ bütün önergelerini geçirebileceklerinden emin olamıyorlardı. Yine de, bu politikleştirilmiş prosedür manevrası bir zaferdi. Lenin, bunu daha sonra aşırı derecede uzlaşmacı bularak hor görecekti: Başarısı ve etkileri göz önüne alındığında, kaba, inandırıcı olmayan bir serzeniş.

***

Eylül'de, köylü başkaldırılarının yükselen hızı yavaşlamadı. Köylüler, gittikçe yükselen sayılarla, genelde asker ve firarilerle yan yana, daha fazla malikâneyi, daha fazla şiddet kullanarak, yağmaladılar. Penza'da, Saratov'da, Kazan'da ve özellikle Tambov'da malikâneleri yaktılar. Köylü sovyetleri mantar gibi çoğalıyordu. Yakıp yıkmalar ve hırsızlıklar, tam olarak 1358'deki Fransız köylülerinin isyanına benziyordu.

Bazen bu olaylarla birlikte, kötü şekilde ünlenen cinayetler de işleniyordu: Bir önceki ay, toprak sahibi Prens Vyazemskiy'in öldürülmesi gibi. Adamın hayırsever faaliyetleri yüzünden, bu cinayet liberalleri şoke etti. Durum, Tambov Özel Toprak Sahipleri Birliği Konseyi için son derece kötü hale gelmişti ve Konsey, "Talihsiz Toprak Sahipleri Birliği" adıyla imzaladığı bir çağrıyla yardım talep etti.

---

* *Macbeth*'teki bir sahneye atıf yapılıyor. (ç.n.)

Eylül'ün ilk yarısında, Kozlovsk idarî bölgesinden bir yetkili, yerel malikânelere yapılan saldırıların listesini yaptı. "Malikânelerin bir bölümünün durumu" da dahil olmak üzere, elli dört olayı belgeledi. Kırsal öfke ve tahribatın bir özet çizelgesiydi. "Enkaz halinde". "Yağmalanmış ve kısmen yakılmış". "Enkaza çevrilmiş ve yakılmış". "Enkaz halinde".

Şehirlerdeki grev dalgası sadece kalifiye işçileri değil, beyaz yakalıları ve vasıfsız işçileri, hastane çalışanlarını, kâtipleri de sokağa döktü. Kızıl muhafızlar hükümet milisleriyle, bazen kanlı şekilde olmak üzere, daha sık karşı karşıya gelmeye başladılar. Patronlar lokavt ilan ettiler; açlık çeken proletarya, hem gıda spekülatörlerini avlamak hem de yiyecek bulmak için, öfkeyle, çeteler halinde evlere saldırdı.

K. İ. Globaçev, "Petrograd'ı esas olarak anarşi yönetiyor" diyordu. Eski bir Ohrana şefi olarak, bu görevi yüzünden, Şubat ile Ağustos arasını Krestıy Kalesi'nin karanlık bir hücresinde mahkûmiyetle geçirmişti. Ama gözlemlerinde adildi. "Suçlular, hayal edilemez ölçülerde çoğaldı. Hemen her gün, sadece gece değil, güpegündüz de, soygunlar yapılıp, cinayetler işleniyordu."

Hapishaneler mahkûmları tutamıyordu: Politik isyanlar veya gardiyan yetersizliği yüzünden, sayısız mahkûm basitçe yürüyerek, özgürlüğüne doğru çıkıp gidiyordu. Eski rejimin bir gizli polisi olarak, Şubat-sonrasının sokaklarında nasıl dolaşabileceğini bilemediği için korkan Globaçev, kendi seçimiyle Krestıy'ın duvarları arkasında kaldı.

Voronej'nin bir kasabası olan Ostrogojsk'da, yağmacılar, şiddet dolu üç gün boyunca bir içki dükkânını hedef aldılar ve bu olay büyük bir felakete dönüştü. En sonunda askerler, sarhoş cümbüşüne dönüşen bu kıyamet gibi olayı bastırdıklarında, yirmi altısı yanarak olmak üzere, toplamda elli yedi insan hayatını kaybetmişti.

Sağ SR'lerin gazetesi, *Volya Naroda*, büyüyen anarşi hakkında, endişeyle, kısa ve öz olarak, maddeler halinde "kelimenin tek anlamıyla, bir iç savaş dönemi" başlıklı bir başyazı yayınladı.

Oryol'de isyan ...
Rostov'da belediye binası dinamitlendi.
Tambov Vilayetinde kırsal katliamlar var ...
Soyguncu çeteleri Pskov sokaklarında ...
Askerler, Kamışin yakınlarında, Volga boyunca trenleri yağmaladılar.

Gazete, durumun daha ne kadar kötüleşebileceğini merak ediyordu. Bolşevizm'i suçladı.

Sovyetler, tüm Rusya boyunca sola kayıyordu. Astrakan'da, sovyetlerin ve diğer sosyalistlerin bir toplantısı, 175'e karşı 276 oyla, Menşevik/SR birlik çağrılarına karşı oy kullandı –Kornilov'dan yana tavır koymuş gruplar da *dahil olmak üzere.* Bunun yerine delegeler, Bolşeviklerin, iktidarın işçilere ve fakir köylülere devredilmesi çağrısını destekledi.

Eylül ortasında, askerî istihbarat, "askerler arasında... aşikâr bir düşmanlık ve husumetle ilgili" raporlar sundu; çok önemsiz bir olay bile bir isyan başlatabilirdi. Askerler, tüm subayların General Kornilov'un destekçisi olduğunu... (ve) yok edilmeleri gerektiğini söylüyorlardı." Savaş bakanı, SR'lere, "askerler tarafından subaylara yapılan saldırıların arttığını, subay toplantıları esnasında, pencerelerden içeriye ateş açıldığını ve el bombaları fırlatıldığını" rapor etti. Askerlerin öfkesini şöyle açıklıyordu: "Kornilov'un bir asi olarak deklare edilmesinin ertesinde ordu, hükümetten onun operasyonel emirlerini yerine getirmeye devam etmesi için direktifler aldı. Hiç kimse, daha önceki direktiflerle böylesine çelişen bir emrin doğru olduğuna inanmak istemedi."

Doğruydu. Kerenskiy'in parçalanmakta olan hükümeti buydu.

Mart ve Nisan aylarındaki festival duygusunun yerini, barışla değil, ama felaketle sonlanacak, savaşın çamuru ve ateşi aldı.

İlk günlerin yenilenmiş dili, gereksiz gevezelikler içinde boğulmuş gibi görünüyordu. Kıyametin koptuğu bu dünyada, "yaptıklarımız ve fedakârlıklarımız şimdi neredeler?" diye hay-

kırıyordu yazar Aleksey Remizov. Hiçbir cevap bulamıyordu. Sadece görüntüler. "Duman kokusu ve maymunların hırıltıları."

***

14 Eylül'de, Demokratik Konferans, Petrograd'ın ünlü Aleksandrinskiy Tiyatrosu'nda başladı. Salon, sanki fazlasıyla eksik olan solda amaç birliğini ifade edermişçesine, kızıl pankartlarla donatılmıştı. Prezidyum masasının arkasındaki sahnede, bir oyunun dekoru duruyordu: Konuşmacıların arkasında yapay ağaçlar ve hiçbir yere açılmayan kapılar vardı.

Radikallerin konferanstan hiç de yüksek olmayan beklentileri, katılanlar üyeliklerini deklare ettikleri an yok oluyordu. Salonda 532 SR vardı, sadece yetmiş biri partinin sol kanat militanıydı; 530 Menşevik, elli altısı Enternasyonalist; elli beş Popüler Sosyalist; hiçbir yere üyeliği olmayan on yedi delege; ve 134 Bolşevik. Konferans, ılımlılardan yana ilerliyordu. Yine de Bolşevikler, toplantıyı sosyalist hükümet için bir uzlaşma yaratmak amacıyla zorluyorlardı.

Parti toplantılarında Troçki, iktidarın sovyetlere devrini şiddetle arzuluyordu; buna karşılık, Rusya'nın dönüşüme hazır olduğuna inanmayan ve işçi yönetimi için daha geniş bir taban kazanmayı ümit eden Kamenev, devlet iktidarının "sovyetlere" değil, sosyalist bir koalisyona devredilmesini savunuyordu. Bu iki pozisyon arasındaki farklılıklar, tarihin farklı konseptlerine işaret ediyordu. Ancak o anda parti delegeleri için bunlar, küçük, stratejik nüanslardı. Her iki durumda da önemli olan, Bolşeviklerin, koalisyon ve devrimin barışçıl ilerlemesi için, ılımlı sol partilerle işbirliğine hazır şekilde, konferansa tamamen müdahil olmalarıydı –tam da ayın başından beri Lenin'in ileri sürdüğü gibi.

Bu yüzden, Bolşevikler, konferansın ikinci gününde, saklanmakta olan liderlerinden gelen iki yeni mektupla, yıldırım çarpmışa döndüler.

Şimdi, taş gibi sert biri olarak, geçmişteki tüm uzlaşı önerilerini geri çekiyordu.

"Bolşevikler, her iki başkentte de işçi ve asker vekilleri Sovyetlerinde çoğunluğu elde ettikten sonra, 'devlet iktidarını ellerine alabilirler ve almalıdırlar'" diye başlıyordu ilk ileti. Lenin, Konferansı, *"küçük burjuvazinin yüksek tabakasının uzlaşmacılığı"* olarak teşhir etti. Lenin, Bolşeviklerden, "tüm iktidarın, *devrimci proletaryanın öncülüğünde, devrimci demokratlara* derhal devredilmesinin" gerekliliğini deklare etmelerini ve sonra orayı terk etmelerini talep etti.

Lenin'in yoldaşları dehşete düşmüşlerdi.

***

Paradoks olarak bu, Rusya'nın sola kaymasının devamı, Lenin'in işbirliği ümitlerinden yükselen bir eğilimdi ve şimdi de Lenin'in fikrini değiştirmişti. Bu eğilimle, iki temel şehrin Sovyetlerinde Bolşevikler için zaferler gelmişti ve şimdi Lenin, eğer parti kendi başına hareket etmeyecek olursa, olabilecekler konusunda huysuzlaşmaya başlamıştı. Devrimci enerjinin boşa harcanmasından veya anarşinin ülkeye hâkim olmasından –veya zalim bir karşı-devrimin yükselebileceğinden– korkuyordu.

Huzursuzluk Alman ordusunu ve toplumunu sarsıyordu. Lenin, tüm Avrupa'nın devrim için olgunlaştığını ve kapsamlı bir Rus devriminin güçlü bir dürtü olabileceğini hissediyordu. Ve Lenin, hükümetin Petrograd'ı, kızıl başkenti, Almanlara teslim etmesinden büyük endişe duyuyordu –bunun için haklı nedenleri vardı ve bu endişesinde yalnız değildi. Eğer bu yapılırsa, Bolşeviklerin şansının "yüz kat daha az olacağını" söyledi.

Partinin, Temmuz'da, arkasında kitleler olmadan harekete geçmemekte haklı olduğunu tekrarladı. Ama şimdi onlara sahipti.

İşte yine, yoldaşlarının kafasını karmakarışık eden o keskin dönüşlerinden biri daha. Ancak, bu sadece bir kapris değil, politikadaki anlık kaymaları dikkate almanın sonuçları ve bun-

lara verilen abartılı karşılıklardı. Şimdi, kitleler arkasındaydı ve partinin harekete geçmesinde ısrar ediyordu.

***

15 Eylül'ün geç saatlerinde, önde gelen bir Bolşevik grup Aleksandrinskiy'den ayrıldı ve Genel Merkeze gitti. Orada, son derece gizlilik içinde, Lenin'in ürkütücü mektuplarını tartıştılar.

Taleplerine destek olabilecek küçücük bir kıvılcım bile söz konusu değildi. Lenin tamamen izole edilmişti. Ve dahası, yoldaşları için, onun sesinin kısılması, mesajının, Petrograd işçilerine veya Petrograd veya Moskova Bolşevik komitelerine ulaşmaması şarttı. Lenin'in yanlış olduğunu düşüneceklerinden değil: Onun haklı olduğunu düşünebileceklerinden. Lomov daha sonra, "eğer böyle bir şey olsaydı, birçok insan, MK'nın tamamı tarafından benimsenen pozisyonun doğruluğundan şüphe edebilirdi" diye açıklayacaktı.

Liderlik, hareket için herhangi bir çağrının iş yerlerine veya kışlalara ulaşmadığından emin olmak için, Askerî Örgüt ve Peterburg Komitesi'ne üyeler gönderdi. MK, daha önce kararlaştırıldığı gibi, konferans için hazırlıklara başladı.

Lenin'in yeni pozisyonundan, kelimenin tam anlamıyla, söz edilemezdi. MK, her bir mektup için tek bir kopya dışında, hepsinin yakılması lehinde oy kullandı. Mektuplar sanki korkunç bir kara büyü kitabının sayfalarıymış gibiydi. MK üyelerinin sanki kitabın küllerini gömmek ve toprağı tuzlamak istermiş gibi bir halleri vardı.

***

Lenin keskin şekilde bölünmüş konferansla ilgili şüphelerinde haklı çıkmıştı. Konferans boyunca, Menşeviklerin ve SR'lerin çoğu, her zamanki gibi inatla, burjuvaziyle koalisyona bağlı kaldılar –ki bu da nefret edilen ve yalpalayan Kerenskiy'in hükümetin başında kalması anlamına geliyordu.

Ayın 16'sında, Bolşevik liderlik, neşe içinde gizleyerek, Lenin'in –iki hafta öncesine ait– sözlerini yayımladı. Onun iyileştirici denemesi "Rus Devrimi ve İç Savaş'ı yayımladılar.

Yazarının öfkesi hayal edilebilir: Onu ilgilendirdiği kadarıyla, bu makale artık bir fosildi. Ayın 18'inde, partinin hükümetle ilgili formel konferans beyanatı, yine liderlerinin eskimiş olan "Uzlaşı Üzerine" adlı makalesine dayandırılıyordu. Evet, Bolşevikler tiyatronun önünde sosyalist bir hükümet talep eden gösteriyi başlatmışlardı ama bu Lenin'in talep ettiği, Aleksandrinskiy'in etrafının militanca, silahlı ve isyan başlatan bir şekilde sarılmasından çok uzakta olan, daha çok görev gereği bir müdahaleydi.

***

Olup bitenlere tolerans gösteremeyen, hareketten uzak kalmanın verdiği acı içinde kıvranan Lenin, MK'dan direkt olarak gelen bir direktife itaat etmedi. Petrograd'dan sekiz mil uzaktaki Fin şehri Vıborg'a (Rusya başkentindeki bir bölgenin adını paylaşan şehir) gitmeye karar verdi. Orada, olayların kalbine gizlice ulaşmanın bir yolunu arayacaktı.

Kılık değiştirmeye ihtiyacı vardı. Kustaa Rovio ona, Helsingforslu bir perukçuya kadar eşlik etti. Mağaza sahibi, uygun bir peruk için iki haftalık provanın gerekli olduğunda ısrar ederek acil planı tehdit ediyordu. Ama Lenin'in, hazır bir gri peruğu sabırsızca elleyip durduğunu görünce şaşırdı. Alıcıların çoğu kendilerini genç gösterecek bir şeyler isterlerdi: Bu peruğun etkisi tam tersiydi. Ve Lenin, acilen mağazadan çıkabilmek için, adamın her türlü önerisini tersliyordu. O günden sonra uzun bir süre boyunca perukçu, yaşlı görünmek isteyen genç bir müşterisinin hikâyesini anlatacaktı.

Lenin, Vıborg'da, şehrin tuğla imalathanelerinin bulunduğu bölgede, 15 Aleksandrinkatu'da birkaç hafta kaldı. Sosyalist Lattukka ve Koikonen ailelerinin paylaştığı evde kalırken, günlerini gazeteleri okuyarak ve yazarak geçirdi. Talepkâr olmayan, ihtimamlı, yerleşik düzenin baş belası konuk, hemen popüler

oldu. En sonunda –MK'nın özel elçisi Shotman ile yaşadığı birden fazla şiddetli tartışmadan sonra– Petrograd'a dönmekte ısrar etti. Lattuka'lar ve Koikonen'ler onun gitmesine üzüldüler.

***

Ayın 19'unda, müstakbel hükümetle ilgili dört gün süren tartışmalardan ve beş saat süren bıktırıcı yoklamadan sonra, Demokratik Konferans en sonunda, burjuvazi ile yapılacak koalisyonun ilkeleri için oylamaya geçti.

Oylamayı, yüksek oranda temsil edilen ılımlıların kazanması şaşılacak bir şey değildi: Oylama 766'ya karşı 688 oy ile koalisyondan yanaydı ve 38 çekimser vardı. Ancak, bu oylamadan hemen sonra, delegeler, karşıt iki değişikliği tartışmak zorundaydılar.

Birinci değişiklik, Kornilov Olayı'na karışan Kadetlerin ve bu suça iştirak eden diğerlerinin, koalisyondan dışlanmasında ısrar ediyordu; ikincisi, Kadet partisinin *entirety*'si, yani tamamı, *tout court,* sözün kısası, karşı-devrimciler olarak, dışlanacaktı.

Martov ile birlikte Bolşevikler, bir fırsat sezdiler. Her iki değişiklik hakkında da, ilgili veya ilgisiz, ne olursa olsun konuştular.

Gergin bir ortam, karmaşık bir tartışma vardı. Ama Kornilov ile işbirliği yaptıklarına karar verilenlere karşı öylesine büyük bir nefret ortaya çıktı ki, oylama zamanı geldiğinde, iki değişiklik de geçti. Bu, değiştirilmiş önerinin yeniden oylanmak zorunda olduğu anlamına geliyordu. Yeni değişikliklerle birlikte, oylamada yine burjuvaziyle koalisyon kazandı, ama şimdi, suçlanan Kadetler de dahil olmak üzere, Kornilovcuların katılımı olmadan kurulacak bir koalisyon olacaktı; *ve* anlaşılmaz bir şekilde, koalisyonda Kadetlerin yer almaması gerekiyordu.

Bu son şart, Kadetler olmadan bir koalisyon tasavvur edemeyen sağ ılımlılar için kabul edilemezdi, bu yüzden karşı oy kullandılar. Şüphesiz, sol da öyle yaptı, çünkü (çoğu, ikisi için olmasa bile, en azından birisi için oy kullanmış olsa da) bu değişikler, temelde onlar için bir anlam ifade etmiyordu: Mülkiyetin

temsilcileriyle herhangi bir koalisyona amansızca karşı çıktılar. Konferanstaki sağ ile sol arasındaki bu geçici absürt ittifak, önergenin ezici bir çoğunlukla reddedilmesini garanti altına aldı.

Hiçbir sonuca ulaşılmadı. Hiçbir şey halledilmedi.

***

Ilımlıların birlikte koalisyon kurmak için zorladıkları adam, Kerenskiy, acınacak derecede zayıf kaldı ve giderek iyice güçsüzleşti. Kerenskiy, otoritesini artırmak için, her şeyini ortaya koyarak, mücadele etti. 18 Eylül'de, Baltık Filosunun Merkez Komitesini dağıttığını ilan etti. Denizciler basitçe, onun emrinin "geçersiz sayıldığını " belirterek, karşılık verdiler.

Demokratik Konferans da, geçerli sayılması için bastırdı. Ayın 19'undaki oylamanın hiç de yardımcı olmayan sonuçlarının ele alındığı, tüm gün süren yorucu prezidyum oturumundan sonra, koalisyon için seçim yapan yeni bir prezidyum, lehte elli oy ve aleyhte altmış oyla, bir bölünmeye neden oldu.

Neredeyse inanılmaz bir şekilde, Beckettvari bir komediyle, kendine has gayesi olan, komiteler üreten komiteler döngüsüne sadık kalan Tsereteli, başka bir komitenin daha kurulmasını önerdi. Bu komitenin, 14 Ağustos'ta kabul edilen Sovyet politik programı temelinde, müstakbel kabinenin kurulmasına karar vereceğini, söyledi. Bolşevikler (tek başlarına) bu programa muhalefet etmişlerdi –ama onların liderliği, şimdi bile, Lenin'in hâlâ imkânsız olarak açıkladığı işbirliği için baskı yapıyordu ve bu "Demokratik Konsey" veya Ön-Parlamento'nun [*Pred-parlament*] kurulmasını kabul ettiler.

Ki prezidyum, mülkiyet sahibi unsurların da dahil edilmesi için, aceleyle oy kullandı.

Önceki gün, Konferans koalisyonu onaylamış, ama Kadetlerle koalisyonu reddetmişti. Şimdi de, Kadetler de dahil olmak üzere, burjuvaziyle politik işbirliğini ortadan kaldırmak için, koalisyonu reddettiler. Görüşmeler, kendi tuhaflıklarına galebe çalıyordu.

Mekanizmalar, üyeler ve Ön-Parlamento'nun yetkileri geçici ve karmaşıktı, ama sağ ile çalışmanın kapısı açık bırakıldı. Ilımlıların seçtikleri ekibe, -çünkü sol, burjuvaziyle yapılacak herhangi bir işbirliğine sıkı şekilde muhalefet ediyordu- ilerlemenin bir yolunun bulunması için, hükümetle toplantı yapma yetkisi verildi.

Ve yine de, tüm bunlara rağmen, Bolşevik MK, ayın 21'indeki Demokratik Konferansı terk etmeye karar verdi. Kendi aralarında, Ön-Parlamento'ya katılıma karşı oy kullandılar, ama kıl payıyla -sekize karşı dokuz oyla- tartışmayı sürdürmeleri gerektiğini hissettiler ve sorunu tartışmak için delegelerle acil bir toplantı yaptılar.

Troçki boykot lehine, Rıkov boykot aleyhine konuştu. Fırtınalı bir yönetim toplantısından sonra oylama zamanı geldiğinde, elliye karşı yetmiş beş oyla Ön-Parlamento'ya katılma kararı verildi.

Özellikle sol kanatta yer alan Bolşeviklerin, bu karardan şüphe duymaları şaşılacak bir şey değildi. Hemen ertesi gün, sanki onları zorlamak istermiş gibi, seçilmemiş Ön-Parlamento, Kerenskiy ve kabinesiyle -ve Kadet temsilcileriyle- pazarlıklara başladı.

***

Ancak, pazarlık yapılan burjuvazi yetkilileri, Sovyet ılımlılarının 14 Ağustos programını kabul etmeyeceklerdi. Sadece danışma kurulu olması gerektiğinde ısrar ederek, Ön-Parlamento kurulunun herhangi bir resmî gücünün olmasını kabul etmeyeceklerdi. Uzlaşmazlıkla karşılaşan Troçki, yeni açılan Ön-Parlamento'nun hükümet ile yapacağı pazarlıkların reddedilmesini gündeme getirdi. Ama ayın 23'de bu öneri kolayca yenilgiye uğratıldı ve pazarlıklar, kıl payı da olsa, onaylandı.

Bolşevikler için artık, diğer mücadele alanlarının daha uygun olabileceği görüşü gittikçe netlik kazanmaya başladı. Başarılı bir şekilde, Sovyet Merkezî Yürütme Komitesi'nin, gelecek ay,

Petrograd'da, ulusal çapta bir Sovyetler Kongresi toplamasını gündeme getirdiler. Bu gerçekten de bir rahatlama sağladı, çünkü parti ön-parlamento çalışmalarını, Ekim Kongresini inşa etme ve iktidarın sovyetlere devredilmesi görevi karşısında tali görmeye başladı.

Bu arada, güneşin yükselişinin önlenememesi gibi, Tsereteli'nin ekibi de sırtlarını asla dönmeyecekleri, nefret edilen Kadetlere daha hoş görünmek için, kendilerinin zayıflatılmış azınlık platformundan vazgeçti. Ön-Parlamento 367 "demokratik" delegeye –ki bu delegelerin, hükümet üzerinde hiçbir gücünün olmamasına, sefilce izin verdiler– mülkiyetin yüz elli temsilcisinin eklenmesini kabul ettiler.

Ve bu zayıflık, bu kıymeti kendinden menkullük devam ederken, açlığın o kemikli eli kavrayışını iyice güçlendiriyordu.

Amerikalı yazar Louise Bryant kısa süre önce başkente gelmişti. Sabahın erken saatlerinin soğuğunda yürürken, yiyecek kuyruklarını gördüğü zaman dehşete düştü. Eskimiş elbiseleriyle insanlar, her gün, şafaktan önce, Kızıl Petrograd'ın karanlık sokaklarında soğuktan titriyorlardı. Güneş yükselmeden çok uzun süre önce rüzgâr, bulvarları soğuğuyla yakarken, insanlar saatlerce kuyruklarda bekliyorlardı. Süt için, tütün için, yiyecek için.

***

Yoldaşlarının Lenin'in uyuşmazlıklarını gizleme girişimleri apaçık ortaya çıkmaya başlamıştı. Lenin, Vıborg şehrinden, birbiri ardına yolladığı kırıcı yazılarında onları azarlıyordu ve aceleyle, bu azarların en kötüleri çıkarılıyordu.

Demokratik Konferans sonlandığı sırada, Lenin, *Raboçiy Put*'a, "Sahtekar Kahramanlar ve Bolşeviklerin Hataları" adlı makalesini gönderdi. Bu makalesinde, Bolşeviklerin terk etmiş olmaları gerektiğinde ısrar ederek, partisini ve özellikle de Zinovyev'i acımasızca eleştirdi. Makale, Ön-Parlamento pazarlığı yapılırken, ayın 24'ünde yayınlandı –ama makalenin adı şimdi

"Sahtekâr Kahramanlar" olmuştu ve Bolşeviklere yapılan bütün saldırılar kesilip, çıkarılmıştı.

Lenin'in öfkesi ürkütücüydü.

Ertesi gün, asık suratlı biçimde Ön-Parlamento tarafından yetki alan Kerenskiy, üçüncü koalisyon hükümetini kurdu. Hükümet, yine, teknik olarak sosyalist çoğunluktan oluşuyordu, ama bu ılımlı solcular önemli mevkileri tutuyorlardı. Ve Demokratik Konferans'ın kararını düpedüz ihlal eden, Ön-Parlamento kurulu, dört Kadet ve nefret edilen Tereşçenko'nun dahil olduğu bir kabineyi kabul ederek, oturumu sonlandırdı.

Ayın 9'u, seleflerinin terk etmelerinden sonra, Petrograd Sovyeti'nin yeni, daha temsilî prezidyumunun toplandığı gündü. Prezidyum bir Menşevik, iki SR ve partiye kesin çoğunluğu kazandıran tarihsel kaymayla birlikte, dört Bolşevik'ten oluşuyordu.

O dört kişiden biri büyük tezahürat ve alkışlarla karşılandı. Sovyet'in ilk başlarında, 1905'te ortaya çıkışında, oynadığı hâkim rolden on iki yıl sonra, Lev Troçki yerine oturdu.

Troçki, derhal, Petrograd işçi ve askerlerinin yeni, zayıf, küfredilen hükümeti desteklemeyeceklerini belirten bir kararı masaya yatırdı. Bunun yerine, çözümün yapılacak olan Sovyetlerin Bütün Rusya Kongresi'nde olduğunu ifade etti.

Önerisi, ezici bir çoğunlukla geçti.

***

Ve Lenin'in yoldaşları onun yazılarını hâlâ sansürlüyorlardı. 22 ile 24 Eylül arasında, onun "Bir Gazete Yazarının Günlüğünden Sayfalar" adlı makalesi, partinin Ön-Parlamento'ya katılımıyla alay ediyordu. *Raboçiy put*'un yönetimi bunu yasakladı. Makale onu, boykot yanlısı tutumundan dolayı övüyor olsa da, Troçki de onların arasındaydı. Ayın 26'sında, nefes kesici bir hamleyle, bunun yerine "Devrimin Görevleri" adlı makalenin bir bölümünü yayımladılar –üç hafta öncesine ait, geciktirilmiş başka bir uzlaşma yanlısı makale.

Lenin'in öfkesi en sonunda onu komploculuğa götürdü.

Ayın 27'sinde, Finlandiya'daki Ordu, Filo ve İşçilerin Bölgesel Yürütme Komitesi'nin başkanı olan, ultra-sol Bolşevik İvar Smilga'ya yazdı. Lenin, devrimci bir partinin övülen "disiplini-ni" parçalarken bu disiplini küçümsemedi. Onun yaptığı şey, kendi örgütü içinde isyan yanlısı alternatif bir eksen yaratma girişiminden daha az bir şey değildi –Finlandiya'nın anahtar olduğu bir eksen.

Smilga'ya, "gördüğüm kadarıyla, sadece Finlandiya'daki askerler ve Baltık Filosu tamamen hizmetimizde olabilir ve sadece onlar ciddî bir askerî rol oynayabilirler" diye yazdı. "Kerenskiy'in yaklaşan devrilişi için, tüm dikkatini Finlandiya'daki askerlerin hazırlıklarına ve filoya ver. Kesinlikle güvenilebilir askerî unsurların gizli bir komitesini kur."

Bu hazırlıklar, Petrograd'ın potansiyel olarak yaklaşmakta olan düşüşüyle ilgili artan endişeler ortamında yapıldı –özellikle de, 28 Eylül'de, Almanlar, Riga yakınındaki Estonya adası Saaremaa'ya çıkarma yaptıkları zaman. Bu, Batı Estonya takımadalarının kontrolünü ele geçirmek, Rus savunma mevkilerini kuşatmak ve Petrograd'ı işgale hazır duruma getirmek için yapılan Albion Harekâtının başlangıcıydı.

Tüm Rusya boyunca, sağın ve hükümetin şehri basitçe teslim edecekleri korkusu büyüyordu. Kızıl Petrograd'ın düşmesine izin verebilirlerdi.

29 Eylül'de Lenin, MK'ya "Kriz Olgunlaştı" adlı makalesini gönderdi. Bu, siyasal bir savaş ilanıydı. Bu sefer, her zamanki yayın yasağı tuzağına düşmemek için, makaleyi Petrograd ve Moskova komitelerine de dağıttı.

Bu makalede Lenin, Avrupa çapında bir devrimin yakın olduğuna dair güçlü inancını tekrarladı. İktidarı derhal ele geçirmedikleri sürece, Bolşeviklerin "proleter amacın sefil hainleri" olacakları suçlamasında bulundu. Onu ilgilendirdiği kadarıyla, planlanan İkinci Sovyet Kongresi'ni beklemek sadece bir zaman kaybı değil, devrim için gerçek bir tehlikeydi. "Şimdi İktidarı

ele geçirmek mümkün, ama 20-29 Ekim arası bu fırsat size verilmeyecektir" diye ısrar etti.

Sonra bomba patladı.

> Demokratik Konferansın başlamasından bu yana bazı politikalar için ısrarla dile getirdiğim taleplerin MK tarafından cevapsız bırakılmış olması dikkate alındığında, merkezî organın, Bolşeviklerin yaptığı yakıcı hatalara verdiğim referansları makalelerimden çıkardığı dikkate alındığında... bunları, çenemi kapalı tutmam için ince bir ima ve çekilmem için bir öneri olarak kabul etmeye mecbur hissediyorum.
>
> Partinin sıradan üyeleri arasında ve Parti Kongresi'nde kampanya yapma özgürlüğümü saklı tutarak, *Merkez Komiteye istifamı sunmaya* mecbur hissediyorum ki, bu mesajla onu da yapıyorum.

Bu mesaj geldiği anda bile, Zinovyev, partinin pozisyonunu *Raboçiy Put*'a yazmakla meşguldü –Lenin'inkiyle direkt olarak ters düşen bir stratejiydi.

Zinovyev şöyle yazdı. "Sovyetler Kongresi'ne hazırlanmaya başlayın. Herhangi bir münferit doğrudan, eylem içinde bulunmayın!"

Zinovyev: "Tüm enerjimizle Sovyetler Kongresi'ne hazırlanalım."

Lenin: "Benim yürekten inancım odur ki, eğer Sovyetler Kongresi'ni "beklersek" ve anın geçip gitmesine izin verirsek, bu devrimi *yok edecektir*."

10
Kızıl Ekim

Ekimde, ormanlarda, yapraklar rüzgârda süzülerek, demiryolu raylarını örtüyordu. Ağaçlar, silah gümbürtüleriyle sarsılıyordu. Kerenskiy, Rusya'nın tek ümidi olarak kalmaya devam ediyordu: O bundan hâlâ emindi. Bir şey veya diğeri tarafından, bir şey veya diğeri için seçildiğine inanarak, kendisiyle ilgili Mesihvari görüntüyü koruyordu.

Koalisyonda yapabileceği değişikliklerle devamlı tehdit ederek, son, güçsüz Geçici Hükümeti'ni de bir arada tutabildi. Kerenskiy, kasıtlı çıkartılan dedikodularla yıpratılıyordu. Ondan yaratılan kült, eski hayranları için utanılacak bir anıydı. Yobazlar, o bir Yahudi diye fısıldıyorlardı. Homofobik olanlar, onu kadınsı

biçimlerde anarak gerçek bir erkek olmadığını ima ediyorlardı. Ve ona olan son inanç kırıntısı da yok olunca, sosyal ve askerî panik başladı.

Ayın ilk gününde, Petrograd'da işlenen baş döndürücü suçlardan, özellikle biri, inanılmaz bir dehşet yarattı. Lesnoy'daki dairelerinde, bir adam ve üç çocuğu vahşice öldürülmüş olarak bulundular. Diğer bir dizi zalimlikten bir tanesi. Ancak bu kurbanların dairesi, şehir milisinin yerel şubesiyle, şehir Duması tarafından organize edilen güvenlik devriyeleriyle aynı binadaydı.

Herhangi biri kendini nasıl güvende hissedebilirdi? Zaten, şehrin bazı bölümlerinin, yetkililerin giremediği, suçlular tarafından yönetilen bölgeler olması yeterince kötü değil miydi? Zabalkanskiy Prospekt'deki Olimpiya eğlence parkı; Vasilyevskiy Adası yakınındaki Goloday; Narva bölgesindeki Volkovo. Şehrin bazı bölgelerinin canilere ve haydutlara terk edilmiş olması ve onların, şimdi cezalandırılma fikriyle alay etmeleri, yeterince kötü değil miydi? Böyle bir canavarlık, milislerin tam tepesinde yapılabiliyorsa eğer, herhangi biri, yetkililerin yetki sahibi olduğuna nasıl inanabilirdi ki?

Bezmiş kalabalıklar milis karargâhının önünde toplandılar. Taş attılar. Kapıyı kırdılar, binanın içini harabeye çevirdiler.

İktidar buharlaşırken, bazı saldırılar öngörülebilir şekilde, çirkin biçimlere büründüler. 2 Ekim'de, Smolensk'de, Roslavl kasabası, *Smolenskiy Byulleten*'in ifade ettiği gibi, "içmesi için önüne konulan bir kap zehirle karşılaştı: bir pogrom. Kara Yüzler çetesi, "Yahudileri Tepeleyin!" diye bağırarak –sahibi Yahudi olan bir mağazada buldukları– ama çalışanlarının asla olmadığını iddia ettiği –çizmelerle yarattıkları bir "spekülasyon'la insanlara saldırdılar ve birkaçını öldürdüler. Saldırılar, tüm gece boyunca ve ertesi gün de devam etti. Gazeteler ve yetkililer, Bolşevikleri şiddetle ilişkilendirmeye çalıştılar. Bu, basının apaçık politik saçmalıklarına ve şehirdeki Bolşevik askerlerin kıyımı durdurmak için kayıtlı çabalarına rağmen, liberal basında büyüyen popüler temaydı.

3 Ekim'de, Rus Genelkurmayı, cephe ile başkent arasındaki son müstahkem mevki olan Revel'i boşalttı. Ertesi gün, buna uygun olarak hükümet, yönetimin ve önemli endüstrilerin – ama Sovyet'in değil– Moskova'ya taşınması konusunu görüştü. Bu tartışma haberleri dışarıya sızdı. Fırtına koptu: Burjuvazi gerçekten de, iki yüzyıl önce kendisi için inşa edilen şehri terk etmeyi planlıyordu. Kemiklerin şehrini. İspolkom, kendi onayı olmaksızın böyle bir hareketin yapılmasını yasakladı ve istikrarsız hükümet bu fikri rafa kaldırdı.

Bu ihanet, zayıflık ve şiddet atmosferinde Lenin, isyan kampanyasını parti içinde genişletti.

***

MK'nın, Lenin'in istifa tehdidine verdiği tepkiyle ilgili bir kayıt mevcut değil. Belki de pazarlık isteklerini kışkırtmıştır. Ayrıntıları her nasılsa, bu konu bir daha gündeme gelmedi ve Lenin de istifa etmedi.

1 Ekim'de, bir mektup daha gönderdi, bu sefer, Moskova ve Peterburg Merkez Komitelerine ve Petrograd ve Moskova Sovyetlerinde yer alan Bolşeviklere. Köylü ve işçi huzursuzluklarını, Alman donanmasındaki isyanları ve Moskova'da, yerel seçimlerden sonra, Bolşeviklerin büyüyen etkisini anarak, isyan hareketini Sovyetlerin İkinci Kongresi'ne kadar geciktirmenin "pozitif bir suç" olduğunu bir kez daha vurguladı. Bolşevikler, "İşçilere, Köylülere ve Askerlere" "Tüm İktidar Sovyetlere" çağrısı yapmalı ve "derhal iktidarı almalıydı." Ama bu zamanlama sorununda, izole edilmiş olarak kaldı: O aynı gün, Petrograd civarındaki kasabalardan gelen Bolşeviklerin yaptığı toplantı, Kongreden önce herhangi bir eyleme karşı çıktı.

MK, onun yazışmalarını ebediyen gizleyemezdi. Ayın 3'ünde, bir mektup nihayet militan Moskova Bölge Bürosu'na ulaştı. Lenin bu mektubunda onları, isyan hazırlıkları yapması için MK'ya baskı yapmaya teşvik ediyordu. Makalelerinden birkaçı, Peterburg Komitesi'ne de ulaştı. Üyeler, Lenin'in talepleri konu-

sunda bölündüler ama MK'nın muğlaklığına duydukları öfkede birleştiler. Ayın 5'inde, Peterburg Komitesi, okuduklarıyla ilgili tepkileri tartışmak için toplandı.

***

Tartışma uzun ve çekişmeliydi. Latsis, Lenin'e karşı çıkma küstahlığını gösterenlerin devrimci kimliklerini yüksek sesle sorguladı. Toplantının sonunda, isyan hazırlıklarının rafa kaldırılması için bir öneri verildi. Ancak, Yürütme Komisyonu –Latsis de dahil olmak üzere– üç üyeyi, Bolşeviklerin askerî gücünü değerlendirmek ve bölge komitelerini olası bir hareket için hazırlamakla görevlendirdi. Bunu MK'ya bildirmediler.

Lenin'in pozisyonları hakkındaki farkındalık parti içinde yayılırken, MK bu farkındalığı engellemeye çalışsa da, sosyal başkaldırılar, MK içinde sola doğru belli kaymaları kışkırtıyordu. Peterburg Komitesi, muhalif özel toplantılarda buluşurken, MK, en sonunda, ayın 7'sinde Smolnıy'da tekrar toplandığı zaman, etkisiz Ön-Parlamento'yu boykot etme kararı verdi. Karar ittifakla alındı, ama her zaman ihtiyatlı olan Kamenev, derhal Ön-Parlamento'da yer alan Bolşeviklere, terk etmelerini haklı gösterecek daha ciddî bir sorun çıkana kadar sabır çağrısında bulundu. Bu savını, derhal harekete geçme çağrısında bulunan Troçki'ye karşı kıl payı kaybetti.

Ertesi gün, Petrograd komutanı General Polkovnikov, askerlerine cepheye gitmek için hazırlanmaları talimatını verdi. Bunun öfkeyi kabartacağını biliyordu ve öyle de oldu.

Ayın 7'si akşamı, Mariinskiy Sarayı'nda, imparatorluktan geriye kalan armaların kırmızı kumaşlarla dekoratif biçimde örtüldüğü salonda, basının ve diplomatik erkânın gözleri önünde, Ön-Parlamento tekrar toplandı. Kerenskiy, dramatik bir nutuk daha attı. Bu seferki kamu düzeni temalıydı. Bunu Devrimin Büyük Annesi Breşko-Breşkovskqya'nın; daha sonra başkan Nikolay Avksentyev'in sözleri izledi; ve en sonunda Troçki müdahale etti. Acil bir çağrı yapmak için ayağa kalktı.

Hükümeti ve Ön-Parlamento'yu, azarlayarak, karşı-devrimin araçları olmakla itham etti. Dinleyiciler ayağa fırladılar. Troçki sesini, onların bağrışmalarının üstüne yükseltti. "Petrograd tehlikede!" diye bağırdı. "Tüm iktidar sovyetlere! Bütün topraklar halka!" Yuhalamalar ve ıslıklar arasında, otuz üç Bolşevik delege ayağa kalktı ve hep birlikte salonu terk ettiler.

Davranışları sansasyon yaratmıştı. Bunu anında yayılan bir söylenti salgını izledi: İnsanlar, Bolşeviklerin bir ayaklanma planladıklarını söylüyorlardı.

Lenin'in gizlice Petrograd'a gelmesi, belirsiz anların yaşandığı Ekim'in başındaki bu gergin günlere denk gelmişti. Krupskaya, Lesnoy'a kadar ona eşlik etti. Lenin orada yine, eski ev sahibi Margarita Fofanova'nın yanında kaldı. Acil vaazlarını acil durumdaki şehre onun evinden iletti.

***

9 Ekim'de, askerlerin yerlerini değiştirme planına duyulan kitlesel öfke, Sovyet içinde yayıldı. Menşevik Mark Broydo, Yürütme Komitesinde bir uzlaşmayı dile getirdi: Askerler transfer için hazırlanacaklardı ama halka özgüven kazandırmak için, aynı zamanda Petrograd'ı savunma planları da yapılacaktı. Mark, bunun hükümetin hainliğiyle ilgili endişeleri azaltabileceğini, hükümet ile Sovyet arasında işbirliği yolu açabileceğini ve başkent için duyulan korkulara da hitap edeceğini düşündü.

Onun önerisi Bolşeviklerin kör tarafına geldi.

Kendini hemen toparlayan Troçki derhal, Kerenskiy ve hükümetini tanımayan, burjuvaziyi Petrograd'ı teslim etmeye hazırlanmakla suçlayan, derhal barışı ve sovyet iktidarını talep eden ve garnizonu mücadele için hazırlanmaya çağıran, bir karşı öneride bulundu. Onun çağrısı, Karşı-Devrimle Mücadele Komitesi'nin yeniden işlerlik kazanması, Kızıl Petrograd'ın dış düşmanlara karşı olduğu kadar iç düşmanlara, onun ifade ettiği gibi, "asker ve sivil Kornilovcular tarafından açıkça planlanan

saldırılara" karşı da savunulması içindi. Bu, Rusya Ana adına "savunmacılıktan" oldukça farklı bir şeydi.

Şimdi bile, Yürütme Komitesi'ndeki Bolşevik çoğunluğa rağmen, –kıl payı geçen öneri– Troçki'nin değil, Broydo'nun önerisi oldu: Savaş çabalarıyla ilgili endişe, hâlâ, askerî bir paralel yapının oluşmasına engel oluyordu. Ama o akşam, Sovyet genel kurulunun kalabalık, gürültülü oturumunun önüne iki öneri geldi. Şimdi, fabrika ve kışla temsilcilerinin ezici çoğunluğuyla desteklenen Troçki, Broydo'nun önerisini yenilgiye uğrattı. Böylece, Askerî-Devrimci Komite, *Voyenno-revolyutsionnıy komitet* veya VRK doğmuş oldu.

Troçki daha sonra, VRK lehine verilen oyları, "kuru", "sessiz" bir devrim, gelmekte olan tam devrimin vazgeçilemez parçası olarak niteleyecekti.

Bolşevik isyan tehdidi artık her yerde açıkça tartışılıyordu. Gerçekten de, onların bazı düşmanları bunu davet etmişlerdi. Kerenskiy, "bu isyanı çıkaracak olanlara dualarımı sunmaya hazır olabilirim. Kesinlikle mahvolacaklar" dedi. Buna karşılık, Bolşeviklerin çoğu tereddüt ediyordu. Sovyet toplantısından sonraki gün, şehir düzeyinde yapılan parti konferansı, Sovyetler Kongresi'nden önce yapılacak herhangi bir isyanla ilgili açık çekincelerini ifade etti.

Üstüne düşen rolde MK, böylesi bir hareketle ilgili resmî bir duruş sergilemedi. Henüz.

***

Ayın 10'u sabahı, Suhanov, Sovyet'e gitmek için evinden çıkarken, eşi Galina Flakserman karanlık gökyüzüne baktı ve böylesine kötü havalarda âdeti olduğu üzere, ofiste kalması ve o gece eve geri dönmeye çalışmaması için kocasına söz verdirdi. O gece, o, âdeti olduğu üzere, Smolnıy'de uyumaya hazırlanırken, şehrin her yerinden sarıp sarmalanmış insanlar, yağmurlu gri havada, birbiri ardına dairesine akın etmeye başladılar.

Suhanov daha sonra, "oh, Tarihin neşeli perisinin yeni şakası!" diye acı acı yazacaktı. Önceden bağımsız olan ve yakın geçmişte Menşevik sola katılan günce yazarı kocasının aksine, Galina Flakserman, uzun zamandır, *İzvestiya* personeli arasında yer alan Bolşevik bir aktivistti. Kocasının haberi olmadan, yoldaşlarına, büyük, çok girişli dairesine gizlice gelip gitmelerinin dikkat çekmeyeceğini bildirmişti. Bu yüzden, kocası evde yokken, Bolşevik MK onu ziyaret ediyordu.

Yirmi bir kişiden oluşan güçlü komitenin, Kollontay, Troçki, Uritskiy, Stalin, Varvara Yakovleva, Kamenev ve Zinovyev de dahil olmak üzere, en azından on ikisi oradaydı. Yemek salonunda toplandılar, hızla rutin işleri ele aldılar. Aleksandra Kollontay'ın hatırladığına göre, odaya, temiz tıraşlı, gözlüklü, gri saçlı, "her haliyle Lutherci bir vaizi andıran" bir adam girdi.

MK, gözlerini yeni gelene dikti. Tanıdıkları bir kel kafayı ortaya çıkarmak için, peruğunu bir şapka gibi dikkatsizce çıkardı. Lenin gelmişti. Ciddî tartışmalar artık başlayabilirdi.

Lenin uzun boylu konuştu. Kabına sığmıyordu. Saatler su gibi akarken, artık aşina olunan görüşlerine vurgu yapıyordu. Zamanı gelmişti, isyan için, yine ısrar etti. Partinin "isyan sorunu karşısındaki umursamazlığı" görevi ihmaldi.

Bu bir monolog değildi. Herkes konuşmak için sırasını bekledi.

O gece geç saatlerde, kapının çalması herkesin yüreğini ağzına getirdi ve korkuya kapılmalarına neden oldu. Ama gelen sadece Flakserman'ın erkek kardeşi Yuriy idi. O da Bolşevik idi, toplantının sırdaşıydı, semaverle ilgilenmek için gelmişti. Ortak kullanılan kocaman çaydanlıkta çay yapmakla meşgûl oldu.

Kamenev ve Zinovyev o tarihsel tartışmaya geri döndüler ve neden Lenin'in yanıldığını düşündüklerini, bıkıp usanmadan açıklamaya çalıştılar. Yanlarında olmayan –henüz değil, belki – küçük burjuvazinin ağırlığını anımsattılar. Lenin'in, Bolşeviklerin, başka yerler bir tarafa, Petrograd'daki gücünü abarttığını ileri sürdüler. Lenin'in, uluslararası devrimin yakınlığı konusunda yanıldığında inat ettiler. "Savunmacı bir duruş" için, sabır

için savlarını ortaya koydular. "Ordu aracılığıyla, burjuvazinin şakağına dayanmış bir tabancaya sahibiz" dediler. Bu arada, Kurucu Meclis'in toplanmasını garantiye almanın ve güçlerini konsolide etmeye devam etmenin, daha iyi olacağını söylediler.

Yoldaşları, devamlı teyakkuz durumunda olan bu çifte, bazen sevgilerinden, bazen de öfkelerinden ötürü, "İlahî İkizler" diyorlardı. Muhafazakârlık konusunda, parti hiyerarşisinde yalnız değillerdi. Ama o gece –Nogin, Rıkov ve diğerleri gibi– aynı görüşte olanlar orada değillerdi.

Bu, Lenin'in pozisyonunun, diğer yoldaşları tarafından tüm detaylarıyla kabul edildiğini söylemek anlamına gelmez. İlk olarak, zaman baskısını Lenin'den daha az hisseden Troçki, sovyetlere daha büyük ümitler yükleyerek, yaklaşan Kongreyi, herhangi bir hareketin potansiyel meşrulaştırıcısı olarak görüyordu. Ama gecenin önemli sorusu şuydu: Bolşevikler, mümkün olan en kısa sürede, isyan için harekete geçecekler miydi, geçmeyecekler miydi?

Bir çocuğun not defterinden yırtılan bir sayfaya Lenin, bir öneri karaladı.

> MK, uluslararası durumun, Rus devriminin... askerî durum kadar... etkileyeceğini... ve proletaryanın partisinin Sovyetlerde çoğunluğa sahip olduğu gerçeğini kabul ediyor –bütün bunlar, köylü isyanı ve halkın partimize güvenerek yönelişi ve son olarak, ikinci bir Kornilovşçina için aşikâr hazırlıklar... silahlı bir ayaklanmayı günün konusu haline getirmektedir... Silahlı bir isyanın önlenemez olduğunu ve zamanın tamamen olgunlaştığını kabul eden MK, tüm parti örgütlenmelerini bu duruma göre yönlendirecek direktifler vermeli ve pratik sorunlarla ilgili bütün kararlarını bu bakış açısıyla düşünerek vermelidir.

Nihayet, uzun ve coşkulu gidip gelmelerden sonra, oylamaya geçtiler. Ona karşı iki oyla –Zinovyev ve Kamenev, şüphesiz– öneri kabul edildi. Öneri, detaylarında bulanıktı, ama Rubicon* geçilmişti. İsyan artık "gündemdeydi."

* Eski Galya'yı İtalya'dan ayıran nehir. (ç.n.)

Gerilim azaldı. Yuriy Flakserman peynir, sosis ve ekmek getirdi ve açlıktan ölen devrimciler içine düştüler. İyi niyetle, İlahî İkizlere takıldılar: Burjuvaziyi devirmek için tereddüt etmek tam Kamenev'lik bir işti.

***

Olayın zaman çerçevesi de bulanıktı. Lenin, ertesi gün isyan istiyordu: Kalinin, örneğin, bir taraftan "MK'nın şimdiye kadar geçirdiği en iyi önerilerden biri" olarak överken –kesinlikle Zinovyev ve Kamenev'in alacağı bir pozisyonla– zamanı, "belki bir yıllık süre içinde" olabilir diye düşünüyordu.

Ayın 11'inde, militan Kuzey Bölgesi Sovyetler Kongresi başkentte toplandı: elli bir Bolşevik, yirmi dört Sol SR, dört Maksimalist (SR'in devrimci bir kolu), bir Menşevik Enternasyonalist ve on SR. O SR'ler de dahil olmak üzere, toplantıda yer alan bütün delegeler sosyalist bir hükümeti desteklediler. O sabah, bitkin düşmüş Kollontay, MK'nın oyunu, Bolşevik katılımcılara iletti. İçlerinden biri, Kollontay'ın "MK'nın her an terk etme sinyalini vereceği" izlenimi bıraktığını hatırlıyordu. Latsis, "plan, onun (Kuzey Bölge Kongresinin) kendisini hükümet olarak deklare etmesiydi ve bu başlangıç olacaktı" diye hatırlayacaktı.

Ancak Kamenev ve Zinovyev hâlâ harekete karşı lobi yapıyorlardı. Yapmak zorunda oldukları tek şey, on iki Bolşevikin ve/veya Maksimalisin fikrini çelmekti ve böylece MK, Kerenskiy'e karşı hemen isyan için çoğunluğa sahip olmayacaktı. Toplantı gürültülü ve radikaldi. Krestıy hapishanesindeki siyasal mahkûmları, açlık grevinden uzak durmaları, tam aksine güçlerini muhafaza etmeleri konusunda uyardılar "çünkü özgürlük saatleri artık çok yakındı." Ama Lenin'in yoğun öfkesine neden olarak, kongre ayın 13'ünde, devrimle değil, yaklaşan İkinci Sovyet Kongresi'nin önemine vurgu yapılıp, kitlelere çağrıda bulunularak, sonlandı.

İşçiler ve askerler hâlâ sovyetlere bakıyorlardı. 12 Ekim'de, Egerskiy Muhafızları, Sovyet'i, "işçilerin ve en fakir köylülüğün gerçek liderlerinin sesi" olarak deklare etti.

O gün, İspolkom'un kapalı bir oturumu Kızıl Petrograd'ı hükümetten korumak için Troçki'nin VRK'sını askerî olarak güçlendirip güçlendirmeme konusunda bir oylama yaptı. Menşevikler önergeye engel olmaya çalıştılar, ancak oylamada kaybettiler. Troçki'nin Broydo'ya karşı hızlı hamlesi, bir "cephe organizasyonu", partinin kontrolünde parti olmayan, sovyet benzeri bir kurum yarattı.

Bolşevik isyan söylentileri gittikçe spesifik bir hal aldı. *Gazeta-Kopeyka*, "kesin kanıtlar var, Bolşevikler 20 Ekim'de sokağa çıkmak için tüm enerjileriyle hazırlanıyorlar" diye haber yaptı. Sağcı gazete *Jivoye Slovo*, "3-5 Temmuz'un rezilce ve kanlı olayları sadece bir provaydı" diye uyarıda bulundu.

Kerenskiy'in kabinesi kabadayılığına devam etti. Bir bakan basına, "Eğer Bolşevikler harekete geçerlerse, cerrahî operasyona başlayacağız ve cerahati ebediyen söküp atacağız" dedi.

Dan, ayın 14'ündeki Bütün Rusya Yürütme Komiteleri genel kurulunda, soğuk bir nezaketle "yoldaş Bolşeviklere, politikalarının amacının ne olduğunu samimiyetle sormalıyız. Devrimci proletaryayı sokağa çıkmaya mı çağırıyorlar? Bir evet veya hayır cevabı talep ediyorum" dedi.

Salondan, Bolşevikler adına Ryazanov cevap erdi. "Biz barış ve toprak talep ediyoruz."

Bu, ne evet ne hayırdı, ne de güvence veriyordu.

***

15 Ekim. Temmuz Günlerinde yukarıdan açılan ateşin göstericileri öldürdüğü ve dağıttığı Sadovaya ve Apraksina caddelerinin kesiştiği köşede, bir kalabalık tramvayların önünü kesti. Asker üniformalı bir erkek ve şık giysileri içinde bir kadın, iki mağaza hırsızı için, *samosudı*, sokak mahkemesi talep ettiler. Kalabalık, şehir milisiyle kavga ederek, iki hırsızın korkuyla,

çömelerek bekledikleri mağazaya girdi. Başsız güruh adamı sürükleyerek dışarı çıkarırken, suç ortağı kadın ağlayarak bir telefon kabinine sığındı. Kalabalık, kadını korumaya çalışan polisin hakkından geldi, kapıyı söküp çıkardı ve kadını yumruk yağmurunun altına çekti.

Biri bağırdı, "Daha ne bekliyoruz?" Tabancasını çıkardı ve adamı vurarak öldürdü. Bir sessizlik oldu. Sonra biri, milis çaresizce izlerken, kadını da vurdu.

Petrograd'da Pazar günü. Artık adalet böyle işliyordu.

Ertesi gün, Sovyet'in tam üyeli oturumu VRK'yı –Askerî-Devrimci Komite– tartıştı.

Onu, Bolşevik bir kurum olarak sunmamak için özen gösteren parti –ki, resmen olmasa da, fiilen öyleydi– VRK'nın kurulmasını önermesi için, Sovyet'in askerî seksiyonunun başkanı, Sol SR genç Pavel Lazimir'i tayin etti. Broydo, öfkeyle, VRK'nın niyetinin şehri savunmak değil, iktidarı ele geçirmek olduğunu söyleyerek, uyarıda bulundu. VRK'nın karşı-devrime odaklanmasını ve bu yüzden askerî hazırlıklarını haklı gösteren Troçki, sağdan gelen ısrarcı tehditlere dikkat çekti. Savunmasını yapması zor değildi: Rodzyanko'nun, "Petrograd'ın canı cehenneme!" diye gürlediği, yakın geçmişte verdiği kötü şöhretli röportajından alıntı yaptı.

Ayın 17'sinde, Pskov'da, generaller, yanlarına cepheden gelen temsilcileri de alarak, bir Sovyet delegasyonuyla, askerlerin cepheye nakillerini tartışmak için toplandılar. Devrimciler, cephe hattında bulunan askerlerin acılı öfkelerinden endişe ediyorlardı: Onlar için, cephe gerisi garnizonların cepheye gönderilmeye karşı isteksizlikleri vicdansızca bir dayanışma eksikliğiydi. Sovyet endişeyle cephedeki askerlerin kahramanlıklarını doğruladı, ama yine de, generallerin çağrısına herhangi bir destek sözü vermeyi reddetti. Genelkurmayı ilgilendirdiği kadarıyla, görüşme etkisiz olmuştu.

O gün, şüpheci hükümetin askerileştirilmiş şüphesi sovyet organının, VRK'nın kurulduğu gündü. Fakat Bolşevik MK,

henüz tüm dikkatini ona vermiş değildi: Parti içi belirsizlikler dikkatlerini dağıtmıştı.

***

Ayın 15'inde, Peterburg Komitesi, şehrin tüm bölgelerinden gelen otuz beş Bolşevik temsilciyi, ayaklanma hazırlıkları için toplamıştı. Ancak toplantı, şüphelerle, beklenmedik yerlerden gelen bir uyarıyla, konusundan sapmıştı.

MK için Bubnov, "sokağa çıkmayı" savundu. Bu sefer, ona karşı çıkanlardan biri Nevskiy idi.

Nevskiy, eski ultra, partinin baş belalarının temsilcisi, radikal Askerî Örgüt taraftarı, şimdi Askerî Örgüt'ün "sağcı olduğunu" bildiriyordu. Tamamen yetersiz gördüğü hazırlıklar da dahil olmak üzere, MK'nın planında tespit ettiği sayısız zorluğu sıraladı. Partinin tüm ülkeyi ele geçirebileceği konusunda derin şüpheleri vardı.

Belirsizliklere kapı açılmasıyla birlikte komite, Kamenev ve Zinovyev tarafından dağıtılan, uzun ve endişeli bir notu okudu. Etkileri hissediliyordu. Bazı bölge temsilcileri iyimserliklerini korudular –Latsis, her zamanki gibi pozitif destekçiydi– ama çoğu ürktü. Bir gazetecinin ifade ettiği gibi, "ücretli köleliğin açlık ve nefretiyle, demirden bir bağla" bir araya gelmiş olmalarına rağmen, Kızıl Muhafızların, bu görev için politik olarak yeteri kadar deneyimli olup olmadıklarından emin değillerdi.

Çok az kişi, kitlelerinin herhangi bir karşı-devrim girişimine karşı tekrar harekete geçebileceklerinden ya da onların Sovyet'e olan veya iktidar için Bolşevik çağrıya desteklerinden şüphe ediyordu, ama bu isyan başladığı zaman partiyi izleyecekleri anlamına gelmezdi. Bazıları, ekonomik krizin halkı perişan ettiğini, onları Bolşevikler için saldırıya geçmede isteksiz hale getirdiğini, söyledi.

En sonunda, sekiz temsilci, kitlelerin savaşmaya hazır olduğunu düşündü. Altısı, emin olmadıklarını düşündü ve geciktirilmesini savundu. Beşi, anın hiç de uygun olmadığını söyledi.

Bubnov dehşete düşmüştü. Konuşmanın, pratik hazırlık sorunlarına dönmesini talep etti. Toplantı, bazı önlemlerin alınmasını onayladı –parti ajitatörleri konferansı, iletişim işçileriyle bağlantı kurulması, silah eğitimi– ama isyan için somut hiçbir plan yapmadı.

Terslenen MK ivedilikle tekrar toplandı.

Karanlık sokaklar üstünde ıslak karlar, Petrograd'ın kuzey Lesnoy bölgesi. Karanlık boyunca kayan gölgelerle çılgına dönmüş bir Saint Bernard cinsi köpek uluyordu, havanın bir an için biçimlendirdiği her şekil, hemen sonrasında yok oluyordu. Her ulumayla, bölge Duma'sının bulunduğu binaya giren Bolşevik liderlerin sayısı artıyordu. Onları ajite olmuş genç bir kadın karşılıyordu ve büründükleri kılıklarını değiştiriyorlardı.

Ayın 16'sıydı. Bu binanın temizlikçisi olarak çalışan Yekaterina Alekseyeva, yerel Bolşeviklerin bir üyesiydi. Parti başkanı Kalinin, ona bir görev vermişti. Ondan bu gizli toplantıyı organize etmesini istemişti. Dışarıdaki zavallı köpek iyice çılgına dönünce, Alekseyeva dışarıya çıkmış ve onu sakinleştirmeye çalışmıştı. Uzun bir gece olacaktı.

Bolşevikler, son ana kadar açıklanmayan toplantı yerine, bir dizi parolayla, kılık değiştirerek gelmişlerdi. Şimdi bir araya gelmişler, birkaç sandalyeli odada, yere oturmuşlardı.

Geç gelenlerden biri de Lenin'di. Peruğunu çıkardı, köşeye oturdu ve stratejisinin çılgınca tutkulu savunmalarından birini başlattı. Uzlaşmayı denediler. Kitlelerin ruh hali ağırkanlı değil, değişken, dedi. Kitleler *bekliyordu.* Onlar "Bolşeviklere güvendiler ve onlardan laf değil, aksiyon talep ettiler".

Orada bulunan herkes bunun, Lenin'in en sürükleyici konuşmalarından biri olduğu konusunda hemfikirdi. Buna rağmen Lenin, tüm tereddütleri yok edemedi.

Askerî Örgüt için, bu alışılmadık kuşkucular için, Kıylenko ihtiyatı elden bırakmadı. Volodarskiy, "hiç kimse sokaklara çıkmıyor... Sovyet'in çağrısına herkes karşılık verebilir" deme girişiminde bulundu. Rojdestvensk bölgesinden, "...onların

(işçilerin) ayaklanıp ayaklanmayacakları" konusunda şüpheler ortaya çıktı. Ohten bölgesinden: "Durum kötü." Krasnoye Selo'da vaziyet o kadar iyi değil. Kronştadt'ta moraller düştü." Ve Zinovyev, "bir başkaldırının başarısının temin edilip edilmediği konusunda esaslı şüpheler" görüyordu.

Bilindik argümanlar aşınıyordu. En sonunda, dışarıda sulu kar devam ederken, Bolşevikler oylama yaptılar.

Lenin'in istediği, önceki kararın resmen onaylanmasıydı. Ama ayaklanmanın biçimini ve kesin zamanlamasını MK'ya ve Petrograd Sovyeti'ne ve Bütün Rusya Yürütme Komitesi'ne bırakan bir onay olmalıydı. Tam tersine Zinovyev, lafı dolaştırmadan, ayın 20'si için planlanan İkinci Kongreden ve oradaki Bolşevik fraksiyona danışılmadan, bir ayaklanma örgütlemenin *yasaklanması* çağrısında bulundu.

Zinovyev için: altı oy lehte, 15 oy aleyhte, üç oy çekimser. Lenin için: dört çekimser oy, iki aleyhte oy ve on dokuz lehte oy.

Eksik oyun nereye gittiği, tarihin bir gizemidir. Her durumda, büyük farkla, devrime karar verilmişti. Zamanlaması hâlâ tartışma konusu olsa da, Bolşevikler bir haftada ikinci kez, isyan için oylamayı kazanmışlardı.

Kederli Kamenev son kartını oynadı. Bu karar Bolşevikleri mahvedecek, dedi. Buna uygun olarak da, MK'ya istifasını sundu.

Gecenin geç saatleri, toplantı bitmişti ve Bolşevikler, arkalarında Alekseyeva'nın temizlemesi için devasa bir dağınıklık bırakarak, geldikleri gibi gizlice sıvıştılar.

***

Kamenev ve yılgın müttefikleri, fikir ayrılıklarını *Raboçiy Put*'da ifade etmek için yalvardılar. Reddedildiler. Parti içinde bir çıkış yolu bulamayınca, Kamenev, Zinovyev'in yardımıyla başka bir yere gitti.

Gorkiy'in gazetesi, *Novaya Jizn,* politik olarak Menşeviklerin solu ile Bolşevikler arasında gidip gelen bir gazeteydi. Bolşeviklerden daha kötümser olduğu için, yazılarında "aceleci" bir

isyana kesinlikle karşı çıkıyordu. Kamenev'in şaşırtıcı saldırısını yayımladığı yer de *Novaya Jizn* oldu.

"Şu anda, Sovyet Kongresi'nden önce ve ondan bağımsız olarak, silahlı bir kalkışmayı teşvike izin verilemez ve hatta bu proletarya ve devrim için ölümcül bir adım olur" diye yazdı.

***

Güçlü bir şekilde ima etmiş olsa da Kamenev, bir kalkışmanın planladığını açıkça belirtmekten kaçındı. Ancak, uzun zamandır militan olan Kamenev'in, Bolşevik-olmayan bir yayın organı seçmesi bir yana, özellikle, böylesi şüphelerini yayımlamış olması, son derece şoke edici ve zararlı ve parti disiplinin çiğnenmesiydi.

Lenin, İncil'de yer alan gazabı kustu.

Arkasına Zinovyev'i alan Kamenev'in bu ihanetine bir türlü inanamıyordu. Onlar, Lenin'in en eski arkadaşlarıydı. Kamenev'in makalesinin kışkırttığı Lenin'in partiye salvo halinde yazdığı mektupları keskin ve gerçekten kederliydi. Bu "oyunbozanlara", "grev kırıcılara", "ihanet edenlere", "suç" işleyenlere, "karalayıcı yalan müteahhitlerine" karşı kapıldığı öfke seliyle, "Eski yakın yoldaşlarım hakkında bu şekilde yazmak benim için hiç kolay değil" diye yazdı. Partiden atılmalarında ısrar etti.

Ancak Lenin'in ısrarına ve otoritesine rağmen, Kamenev'in skandal saldırısını gerçekleştirdiği gün, Smolnıy'da toplanan Petrograd askerî birliklerinin on sekiz delegesinden on beşi hükümeti suçlasa da, yine de tam yarısı, silahlı harekete müdahil olmadı. Ve sokağa çıkmaya hazır olanlar, bunu sadece Sovyet için yapacaklarını açıkça belittiler. İktidarı kesin olarak ele geçirmeyi tartışmak için çağrılan 200 Bolşevik aktivistin yer aldığı toplantıda, Larin ve Ryazanov gibi ılımlılar MK'nın planına erken diyerek saldırdılar. Doğrudan güney-batı cephesinden gelen yoldaş Çudnovskiy de onları destekledi. Bolşeviklerin orada güçlü olmadığını söyleyerek uyarıda bulundu. Şimdi yapılacak bir isyan, felaketle sonuçlanabilir, dedi.

Apaçık ve tırmanan gerilim altında, Sovyet liderleri ürkekçe, İkinci Kongrenin tarihini ayın 25'i olarak belirlediler. Ilımlılar, bu zamanı, sosyal güçleri daha geniş ölçüde kendi yanlarına çekmek için kullanmayı ümit ettiler. Ancak bu zaman dilimi Lenin'e de avantaj sağladı: Şimdi, kongreyi isyana hazırlamak için, ekstra beş güne daha sahipti.

O günlere ihtiyacı vardı. Parti derinden bölünmüştü.

Askerî Örgüt, VRK'nın sonradan ortaya çıkmasını şüpheli buluyordu ve onun gücünü kıskanıyordu. Üyelerin, partinin sağ kanat liderlerine duydukları saygı ve Lenin'in kasıp kavuran nutukları kaynayan kazanı taşırabilirdi: Lenin'in "İlahî İkizlere" karşı ithamlarından biri, Bolşevik editörler tarafından, "keskin tonu" nedeniyle eleştirildi. Ayın 20'sinde yapılan bir MK toplantısında, Stalin Kamenev'in istifasına itiraz etti. Kamenev ve Zinovyev'in MK'ya açıkça saldırmaları yasaklandığı zaman, Stalin, bunu protesto ederek, yazı işlerinden istifa ettiğini ilan etti.

MK, ne onun istifasını ne de Lenin'in Kamenev ve Zinovyev'in partiden atılmaları talebini kabul etti. Kamenev'in daha önce MK'dan istifası ise, bu aşamada, bir tarafa bırakılmış oldu.

Stalin, alışılmadık bir kavrayışla, "bizim pozisyonumuzun tamamı çelişkili" dedi. Bolşevikler anlaştıkları konularda bile bölündüler.

Ayın 19'unda, VRK ciddî bir aksilikle karşılaştı. Petropavlovsk Kalesi'ndeki birlikler, sokağa çıkmaya muhalefet eden bir önerge geçirdiler. Onlar, herhangi bir başkaldırı için önemli askerlerdi.

Askerî-Devrimci Komite yeniden örgütlenmeye çalıştı. 20 Ekim Cuma günü, ilk seferberlik toplantısında dikkatler potansiyel saldırılar karşısında Sovyet'in savunulmasına odaklandı. Pazar günü "Petrograd Sovyet Günü" olacaktı ve sosyalistler kutlama için çeşitli toplantı ve konserler düzenlemişlerdi. Ama aynı gün, Moskova'nın Napolyon'dan kurtuluşunun 105. yıldönümüydü ve Kozak Askerî Güçler Birliği Sovyeti de kendi dinsel yürüyüşünü planlamıştı. Sol, aşırı sağcıların bu yürüyüşü bir çatışma çıkarmak için kullanabileceklerinden korkuyordu. VRK, şehrin savaş birliklerini, böylesi provokasyonlara karşı

uyarmak için temsilciler gönderdi ve ertesi sabah için Garnizon Konferansının bir oturumunu planladı.

Petropavlovsk Kalesi sorunu bir yana, VRK son derece enerjikti. Askerler arasında güç inşa ediyorlar ve başarılarıyla kuşkucuları ve Bolşevikler arasındaki "önce-parti" stratejistlerini yanlarına çekiyorlardı. MK şimdi, "tüm Bolşevik örgütlenmelerin, Sovyet tarafından örgütlenen devrimci merkezin bir parçası haline gelebilecekleri" değerlendirmesini yapıyordu. Ancak, hem Sovyet'in rolüne ve hem de MK stratejisine hayır diyenler, pozisyonlarını koruyorlardı.

Lenin, Askerî Örgüt'ten Podvoyskiy, Nevskiy ve Antonov'u, Vıborg bölgesinde, dikkat çekmeyen bir dairede topladı. Nevskiy, daha sonra, "Lenin, bir isyanın olabilirliğine karşı direnişin son izlerini de yok etmekte azimliydi" diye hatırlayacaktı. Aslında, Askerî Örgüt elemanlarının ortaya attığı bazı endişeler, onu da etkilemiş görünüyordu. Ancak, on ile on beş gün arası bir geciktirmeden söz ettikleri zaman, derhal kendine geldi. Ve ek olarak, mademki Askerî Örgüt tarafından kazanılmıştı, Lenin, Askerî Örgüt'e VRK içinde çalışmaları gerektiğini söyledi.

Ayın 21'i sabahında, Troçki, VRK'nın garnizon konferansının açılışını yaptı. Askerleri ve işçileri, iktidar mücadelesinde VRK'yı ve sovyetleri desteklemeye çağırdı. Garnizon, yaklaşmakta olan Sovyetler Kongresini "iktidarı almaya" çağıran bir önergeyi geçirdi.

Kuşkucu bir SR-Menşevik gazete olan *Golos Soldata,* "çeşitli insanlar, iktidarın derhal sovyetlere devredilmesinin gerekliliğiyle ilgili konuşmalar yaptılar" diye haber yaptı. Pazar günü olabileceklerle ilgili güvenceler de vardı. "Dördüncü Don Kozak Alayının temsilcisi toplantıya, alay komitesinin Pazar günü yapılacak dinsel geçit törenine katılmama kararı aldığını bildirdi. On Dördüncü Don Kozak Alayının temsilcisi, alayının karşı-devrimi sadece desteklememekle kalmayacağını... ve karşı-devrimle tüm gücüyle savaşacağını deklare ettiğinde, büyük bir heyecan yarattı." Çılgınca alkışlamalar arasında, konuşmacı, "Kozak yoldaşlarıyla" el sıkışmak için eğildi.

Cesaretlenen VRK, hükümetle yüzleşmeye karar verdi.

Ayın 21'inde, gece yarısı, bir grup VRK temsilcisi, Baş Komutanlığa giderek, General Polkovnikov ile görüştüler. Bir temsilci ona, "şu andan itibaren, bizim tarafımızdan imzalanmayan emirler geçersizdir" dedi.

Polkovnikov, garnizonun kendi sorumluluğunda olduğunu ve Merkezî Yürütme Komitesinden bir komiserin yeterli olduğu, karşılığını verdi. "Biz sizin komiserlerinizi tanımayacağız" dedi. Muharebe başlamıştı.

***

Delegasyon, Antonov, Sverdlov ve Troçki ile buluşmak için VRK karargâhına döndü. Orada, birlikte, Ekim devriminin anahtar dokümanını formüle ettiler.

"21 Ekim'de yapılan bir toplantıda, VRK etrafında birleşen devrimci garnizon" şu açıklamayı yaptı.

> Buna rağmen, 21'i, 22'ye bağlayan Ekim gecesinde, Petrograd Askerî Bölge Karargâhı, VRK'yi tanımayı reddetmiştir... Böyle yaparak, karargâh, devrimci garnizon ve Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti'yle bağlarını koparmıştır... Karargâh karşı-devrim güçlerinin direkt bir silahı haline gelmiştir... Devrimci düzenin, karşı-devrim saldırılarından korunması görevi, VRK tarafından yönlendirilen devrimci askerlere düşmektedir. VRK tarafından imzalanmayan hiçbir emir, geçerli bir emir olarak görülmemelidir... Devrim tehlikededir. Yaşasın devrimci garnizon.

Ayın 22'si, Pazar gününün erken saatlerinde, Smolnıy'daki özel bir oturumda, garnizon konferansı, Troçki'nin bomba gibi deklarasyonunu oylayarak onayladı. Eş zamanlı olarak Polkovnikov, VRK'ya karşı harekete geçti. Dikkatli bir şekilde, garnizon komitesinin temsilcilerini ve Petrograd ve Bütün Rusya Yürütme Komitelerinin yetkililerini bir toplantıya davet etti.

Polkovnikov kurnazdı. VRK deklarasyonunu onaylamalarına karşılık olarak, Smolnıy'daki askerleri de buluşmaya davet etti.

***

Petrograd Sovyet Günü. Başkentin her yerinde yapılan çeşitli kitlesel toplantılarda, muhteşem Bolşevik hatipler -Troçki, Raskolnikov, Kollontay, Volodarskiy- kalabalıkları kamçılıyorlardı. Kamenev bile, şaşırtıcı şekilde, İkinci Kongreden önce herhangi bir isyan beklentisini etkisiz kılmak için, konuşma fırsatlarını kullanarak etrafta dolaşıyordu.

Halk Evi olarak bilinen opera binasında Troçki, Petrograd'ın burjuvazinin yakın tehlikesi altında olduğu uyarısında bulundu. Şehrin savunmasının işçilere ve askerlere bağlı olduğunu söyledi. Devamlı olarak seyirci kalan huysuz Suhanov, yine huysuz huysuz seyrederken, bu durum, "çılgınlığa yaklaşan bir ruh halini" teşvik ediyor diyordu.

Tezahüratlar, bağrışmalar ve sıkılmış yumruklardan ve milislerin azim ve alkışlarından oluşan böylesi bir atmosferde Polkovnikov, sıradaki hamlesini yaptı. Pozisyonu zayıftı ve bunu biliyordu. Hâlâ uzlaşı arayarak, şimdi de VRK'yı, ertesi gün kendisiyle buluşmaya davet etti.

Heyecanla yeni stratejiler deneyen tek general o değildi. O akşam, Petrograd Askerî Bölgesi kurmay başkanı Jaques Bagratuni, kuzey cephesinden bir piyade ve bir süvari tugayının hızla şehre gönderilmesini rica etti. Cephedeki Voytinskiy, askerlerin kuşkulu olduğu karşılığı verdi. Bunu kabul etmeden önce, nedenini öğrenmeye ihtiyaç duyabilirlerdi.

Bu arada, Kerenskiy, büyük bir hatayla, elindeki gücü abartıyordu. O gece kabinesine, VRK'nın zorla tasfiye edileceğini bildirdi. Polkovnikov, VRK'nın iktidar deklarasyonundan vazgeçeceğini ümit ederek, beklemesi için onu ikna etmeye çalıştı. Ancak hükümet beklemedi ve bir ültimatom yayımlandı.

Ültimatom, VRK ayın 22'sindeki deklarasyonunu geri çekmezse, yetkililerin bunu onun için yapacağını, deklare ediyordu.

***

23 Ekim. VRK, komiserlerini atama işini neredeyse bitirmişti –komiserler, hiç kimsenin şaşırmayacağı şekilde, çoğunlukla Bolşevik Askerî Örgüt'ün aktivistleriydi. Şimdi, hükümetle yüzleşmeyi hızlandırmanın zamanıydı. Komite, askerî emirlerle ilgili kendisine veto yetkisi veren kararı etrafa yaydı.

Gün ortasında, VRK temsilcileri Petropavlovsk Kalesi'ne geri döndüler: Yakın geçmişte reddedildikleri kalede, açık bir toplantı rica etmişlerdi. Çok daha sonra, Antonov, kaleyi zorla ele geçirmek için Bolşevik yanlısı askerler göndermeyi önerdiğini, ama Troçki'nin oradaki askerlerin kazanılabileceğine inandığını, iddia edecekti. Bu duruma uygun olarak VRK, oldukça sıra dışı bir toplantı düzenledi.

Mevcut komuta zinciri adına konuşan kale komutanının çabaları yüksek profilli Sağ SR'lerin ve Menşeviklerin çabalarıyla birleşti. VRK, çoğunlukla Bolşevikler tarafından temsil ediliyordu. Toplanmış asker kitlelerinin önünde, öfkeyle ileri geri savrulan tartışmalar, saatler boyu devam etti.

VRK'yı savunmak için elinden gelen en iyi mücadeleyi sergileyen bitkin düşmüş Çudnovskiy, devasa kalabalıktan yükselen bir alkış dalgası duydu. Artan gürültü için salona göz attı. Gülümsedi.

"Şimdi yerimi, Yoldaş Troçki'ye bırakıyorum!" diye bağırdı.

Yükselen coşku dalgası içinde Troçki, kürsüye çıktı. Artık söyleyeceklerini söyleme sırası ondaydı.

Toplantı hava kararana kadar devam etti. Kalabalıklar yerlerini değiştirdiler ve Kamennoostrovskiy Prospekt'deki 11 numaralı muhteşem ahşap binaya yöneldiler. Bolşevik kadınların gazetesi *Rabotnitsa*'nın düzenli olarak toplantılarını yaptığı, loş ışıklarla aydınlatılmış bir anfiteatr olan Modern Sirk, devrimciler için favori forumdu. Genç Troçki'nin 1905'te yaptığı muhteşem konuşmaların çoğuna ev sahipliği yapmıştı. Daha ileride Troçki, on iki yıl sonra, 1905 olaylarının o Ekim gecesinin anımsanmasına hizmet edecek, bir tanımlama, lirik bir mersiye yazacaktı.

Her santimetre kare doldu, her insanın vücudu sınırlarına kadar sıkıştı... Balkonlar, insan bedenlerinin fazla gelen ağırlığıyla, yıkılma tehlikesiyle tehdit edildi... Hava, alınan nefesler ve beklemeyle gerildi. Modern Sirke özgü tutkuyla ve çığlıklarla patladı... Ne kadar yorgun olursa olsun, hiçbir konuşmacı, o tutkulu insan topluluğunun elektrikli gerilimine direnemedi... İşte böyleydi Modern Sirk. Kendine özgü, ateşli, narin, çılgınca bir atmosfere sahipti.

Ve akşam saat 8'de, en sonunda askerlerin, dramatik olarak oylama yaptıkları yer orasıydı.

VRK'dan yana olan herkes sola kaydı: karşı olanlar, sağa. Uzun süre itişip kakışmalar oldu. Hareketlenme durduğunda, devasa ve kalıcı bir tezahürat yükseldi. Sağ tarafta sadece birkaç subay ve o tuhaf bisiklet alayından birkaç entelektüel vardı. Çoğunluk açık arayla, VRK'nın yanındaydı.

Sadece üç gün önce VRK'ya karşı açıklamada bulunan Petropavlovsk Kalesi birlikleri, onlara katıldı. Sembolizm devasa boyutlardaydı. Ve bununla birlikte, daha somut faydalar ortaya çıkmıştı. Petrograd silah depolarının büyük çoğunluğu artık VRK'nın elindeydi. Ve kalenin topları artık Kışlık Saray'a bakıyordu.

***

Delegeler, Sovyetler Kongresi için gelmeye başladılar. Bolşevikler ve Sol SR'ler kesinlikle çoğunluğa sahipti ve iktidarın sovyetlere, gerçek bir sosyalist hükümete devredilmesini talep edebileceklerdi. O gece, Petrograd Sovyeti birleşik oturumunun bir toplantısında, gösterişli Antonov, tamamen Kongrenin hayrına, VRK'nın savunma nitelikli olarak tarif ettiği tüm hamlelerini rapor etti. Böylece, delegelerin ezici çoğunluğunun desteğini aldılar.

Askerî-Devrimci Komite'nin zaferleri gerçekten de muhteşemdi. Bu yüzden, aynı gece geç saatlerde, Askerî Bölgenin ültimatomuna boyun eğmesi, son derece şaşırtıcıydı. Yakın geçmişteki deklarasyonunu –veto yetkisini– geri çekti.

Bu şaşırtıcı geri adımı neyin attırdığı açık değildi. Olasılık olarak görülen şey, ılımlı Menşevikler Bogdanov ve Gots'un beyanatlarıydı. Eğer komite boyun eğmezse, Sovyet'in Merkezî Yürütme Komitesi'nin ilişkileri kesebileceğini ilan ettiler. VRK, desteğini ve meşruiyetini Sovyet adına elde etmişti: Böylesi bir kopuş nasıl görünürdü?

Gelen tehdit hangisi olursa olsun, sadece Sol SR'ler değil, Ryazanov gibi ılımlı Bolşevikler de, kendi varoluşsal krizini hızlandıran, VRK'nın askerî yetki iddiasını geri çekmesinde, ısrar ettiler.

***

Gece saat 2.30'da, soğuk şehrin gecesi, tuhaf bir ordunun gelişine tanıklık ediyordu. Sağın güvenebileceği, elde kalan hangi güçleri varsa, hepsi bir araya getirilmişti. Asilzadelerden oluşan iki veya üç müfreze; subay eğitim okullarından bazı öğrenciler; Kadınların Ölüm Taburu'ndan birkaç savaşçı; Pavlosk'tan bir atlı topçu bataryası; çeşitli Kozaklar; kalın tekerlekli makineleriyle bir bisikletli birliği; ve savaş gazilerinden oluşan bir tüfekçi alayı. Sessiz şehrin içinden, Kışlık Saray'ı savunmak üzere geçtiler.

VRK göz kırptı. Kerenskiy saldırdı.

İmparatorluk yanlısı askerlerin cepheden çabuk gelmeleri için dua eden Kerenskiy, Bagratuni'ye elde olanları göndermesi için emir vermişti. 24 Ekim'in erken saatlerinde, Bolşeviklere saldırı başladı.

Kış karanlığının erken saatlerinde, milis ve askerî öğrencilerden oluşan bir müfreze, *Raboçiy Put*'un basıldığı Trud basımevine ulaştı. Zorla içeriye girdiler ve gazetenin birkaç bin kopyasını yok ettiler. Ekipmanları parçaladılar, girişi mühürlediler ve dışarıya bir nöbetçi bıraktılar. Adil görünme düzenbazlığı içindeki Kerenskiy, iki aşırı-sağ gazete *Jivoye Slovo* ve *Novaya Rus*'un da eş zamanlı olarak kapatılmalarını emretti. Ama hiç kimse, bu saldırının hedefi konusunda yanılmıyordu.

Yeni gelen parti delegeleriyle yapılan toplantılarla geçen uzun bir günden sonra, önde gelen birkaç Bolşevik, partinin Priboy'daki yayınevinde derin uykudaydılar, kitap yığınları arasındaki portatif karyolalarında horluyorlardı. Telefon çalmaya başladı ve susmayacak gibiydi. Homurdandılar. Adı Lomov olan, en sonunda, uzandı ve ahizeyi kaldırdı.

Troçki'nin keskin sesi, onları çağırıyordu. "Kerenskiy saldırıya geçti!"

Smolnıy'da, Lazimir, Troçki, Sverdlov, Antonov ve diğerleri, VRK'nın uyarılarını, alay komiteleri ve yeni komiserler için formüle etmek üzere toplandılar. "Bir Numaralı Direktif. Petrograd Sovyeti direkt olarak tehlike altında... Bu yüzden, alayınızı savaşa hazır duruma getirmeniz emri verilmiştir... bu emri uygulamada herhangi bir gecikme veya bu emre müdahale, devrime ihanet olarak görülecektir."

Şimdi hiç kimse, Sovyet Kongresinin yapılıp yapılmayacağını bilmiyordu. VRK ve Peterburg Komitesi'nden bazıları, Lenin gibi, derhal isyan için ajitasyon yapmaya başladılar. Ancak, basınları saldırıya uğramış ve imparatorluk yanlısı güçler saldırıya geçmişken bile, Troçki ve Kamenev de dahil olmak üzere, MK'nın Smolnıy'da kalan bölümü, VRK ile Askeri Bölge arasında ikna edici pazarlık görüşmeleri olabileceğini düşünüyordu. Kerenskiy'in hamlesinin böylesi yolları geçersiz kıldığını hâlâ kavramamış görünüyorlardı.

MK, en azından Sovyet Kongresine kadar, desteklediği tüm aksiyonları, hâlâ bütün olarak defansif çerçeveyle sınırlıyordu. Ama MK şimdi, Troçki'nin Trud'a muhafızlar gönderilmesi kararını onayladı, çünkü "İşçi ve Asker Vekilleri Sovyet" özgür basının susturulmasına tolerans gösteremezdi."

Basını tekrar açmak, karşı saldırıdan daha çok, bir savunma olacaktı. Cephede olduğu gibi, isyanda da öyle olacaktı: "Defansif" ile "ofansif" arasındaki fark belirsizleşebilirdi.

***

Sabah saat 9'da, Bolşevik Askerî Örgüt ve MK'dan Daşkeviç, makineli tüfek-taşıyan Litovskiy muhafızlarından oluşan bir kıtayla, matbaanın önüne geldi. Fazla uğraşmadan ve kan dökmeden, imparatorluk yanlısı milisleri alt ettiler ve hükümetin mührünü kırdılar. Bir muhabir, "yoldaş askerlerin benzer çabayı *Jivoye Slovo*'yu özgürleştirmek için göstermediklerine" alaycı bir şekilde dikkat çekti. *Pravda*'nın, ana akım MK çizgisini, yaklaşmakta olan Sovyetler Kongresinde Kerenskiy rejimini değiştirmeye zorlayan bir nüshası hızla basıldı.

Silahlı işçi ve askerler, bu olaylar dalgasına bir anlam vermeye çalışarak, sokaklarda bir araya geldiler. Harekete geçen tek taraf sol değildi.

Kerenskiy, hızla Mariinskiy Sarayı'na gitti. Orada, Ön-Parlamento'yu harekete geçirmek için, bu emektar melodram oyuncusu kendi cömert standartlarına göre bile, gelişigüzel, tutarsız ve ayrıntılarda boğulmuş bir konuşma yaptı. Sol, Almanlarla işbirliği yapıyor diye, yakındı. Bolşevikleri bastırmak için güç istedi. Menşevik-Enternasyonalistler ve Sol SR'ler, onun kendisini tuhaf bir gösteri haline getirmesinden utanç duyarlarken, sağ alkışladı.

O andan itibaren Kerenskiy, kendini Kışlık Saray'daki, imparatorluk yanlısı yetersiz güçlerin eline bıraktı. Ön-Parlamento'nun artık kendisini destekleyeceğinden emindi. Sol SR Kamkov daha sonra, "adam, kendisine hangi yetki verilirse verilsin, isyanı bastıracak kimsenin olmadığı gerçeğinden tamamen habersizdi" diye hatırlayacaktı.

O inine çekilirken, Troçki, Bolşevik delegelere, partinin kongreden önce isyandan yana olmadığını, ama kongrenin, hükümetin kendi altını oymasını sağlayacağını açıklıyordu. Alkışlar arasında, "Kabineyi tutuklamak bir hata olabilir... Bu savunmadır, yoldaşlar. Bu savunmadır." Öğreti hâlâ böyleydi.

***

O gün öğleden sonra, aniden meşum bir gelişme oldu: Ordu Kurmay Başkanı, köprülerin kaldırılmasını emretti. Altından değil, üstünden geçişleri engellemek için. Gıcırdayan makaraları yavaşça yukarı kalkarken, köprüler suyun her iki yanında da büyüyen kalabalıkları çaresiz bırakıyordu. Sadece hükümet güçlerinin kontrolü altındaki Saray Köprüsü geçilebilir durumdaydı.

Bolşevik Askerî Örgüt'ten İlin-Jenevskiy, daha sonra, "Temmuz Günlerini hatırladım. Köprülerin kaldırılması bana, bizi yok etme girişiminin ilk adımı olarak göründü. Geçici Hükümet'in bize karşı tekrar zafer kazanması mümkün müydü?" diye yazdı.

Okullar öğrencilerini ve devlet daireleri de çalışanlarını evlerine gönderdi. Köprülerin kapandığı haberi yayıldı. Dükkânlar ve bankalar kepenklerini indirdi. Tramvaylar servislerini bitirdi.

Ama öğleden sonra saat 4'te, tam da bisiklet alayı, Kışlık Saray'daki nöbet yerlerini aniden terk ettiğinde, imparatorluk yanlısı topçu öğrenciler, o önemli köprülerden birine, Liteynıy köprüsü'ne ulaştılar ve kendilerini büyük ve öfkeli bir kalabalığın karşısında buldular. Halk bu kez kararlıydı, köprülerin düşmanın eline geçmesine izin verilmeyecekti. Sayıca az olan öğrenciler sadece teslim olabilirlerdi.

Kadınların Ölüm Taburuna, Troitskiy Köprüsü'ne gitmesi, orayı tutması emredildi. Ama oraya vardıklarında, Petropavlovsk Kalesi'nin makineli tüfeklerinin tam hedefi olduklarını kavradılar. Duraksadılar.

İlin-Jenevskiy, emir almadan, garnizonunun askerlerine Grenaderskiy ve Samsonovskiy köprülerini kontrol altına almalarını emretti. Bir grup, arkalarındaki ağır ekipmanı sürükleyerek, geri döndü. Onları bağıran bir teknisyen izliyordu. "Köprüyü indirdik ve öyle kalmasını sağlamak için de mekanizmanın bir parçasını yanımızda getirdik" dediler, merak içindeki İlin-Jenevskiy'e. İlin-Jenevskiy, köprü teknisyenine, devrimcilerin o büyük parçaya iyi bakacaklarının güvencesini verdi ve parçayı alay komite odasına gizledi.

Her şey kalabalıkların lehine işlemiyordu. Nikolayevskiy Köprüsü'nde, askerî öğrenciler, sivil kıyafetleri içinde, adanmış,

ama disiplinsiz Kızıl Muhafızlarla çatıştılar ve geçişi ele geçirmek için onları geri püskürttüler. Saray Köprüsü'nde, askerî öğrenciler ve Ölüm Taburundan kadınlar, yerlerini korudular. Yine de, akşamın erken saatlerinde, kalabalıklar Petrograd'ın dört temel köprüsünü tutmayı başarmışlardı. Yeterliydi.

Sol SR'lerin ısrarı üzerine, Askerî-Devrimci Komite, basını bilgilendirdi; "tüm söylenti ve haberlerin aksine, VRK iktidarı ele geçirmek için değil, tamamen savunma için sokağa çıkmıştı." VRK'nın emriyle tüm üyeleri aynı şeyleri söyleyince komiser Stanislav Pestkovskiy, şehrin telgraf ofisine geldi. Ofisin muhafızları, uzun zaman önce, VRK'ya sadakat yemini etmiş olan Keksgolmskiy Alayındandı. Orada oldukları için tek bir mermi bile sıkılmadı ve üç bin çalışanının tek birinin bile Bolşevik olmadığı ofisin yönetimi VRK'nın eline geçti.

***

Tuhaf bir dengenin oluştuğu şehirde akşam. Restoranların ve sinemaların çoğunun açık olduğu Nevskiy Prospekt'te saygıdeğer vatandaşlar grubu, her zamanki gibi gezintilerini yaparlarken, silahlı devrimciler köprülerin üzerinde toplandılar ve onları hükümet güçlerine karşı tüm güçleriyle savundular. Başkaldırı, şehrin her zamanki akşam karanlığında hissedilebiliyordu.

Şehrin eteklerindeki Margarita Fofanov'un dairesinde Lenin, kıvranıyordu. Şimdiye kadar kavga göreceli olarak yumuşak ilerlese de, yoldaşları hâlâ isyanı ilan etmiyorlardı. Onların savunmacı pozisyonu hâlâ geçerliydi.

Onlara, "durum aşırı derecede kritik" diye bir not karaladı.

> İsyanı geciktirmek ölümcül olabilir... Tüm gücümle yoldaşları, her şeyin ince bir ipliğe bağlı olduğunu; konferanslar veya kongrelerle (hatta Sovyetler kongresi) değil, sadece halkın silahlı mücadelesiyle çözümlenebilecek problemlerle karşı karşıya olduğumuzu kavramaya davet ediyorum... Her ne pahasına olursa olsun, bu akşam, bu içinde bulunduğumuz akşam kabineyi tutuklamalıyız... Bekleme-

meliyiz! Her şeyi kaybedebiliriz!... Hükümet sallanıyor. Ne pahasına olursa olsun ona ölümcül darbe vurulmalıdır.

Peki, iktidarı kim almalıydı? "Şu anda bu önemli değil. Bırakın VRK bunu yapsın veya "başka bir kurum".

Lenin, Fofanova'dan notu, Krupskaya'ya, "başka hiç kimseye değil", ulaştırmasını istedi.

Helsingfors'da, bir telsiz operatörü, donanmadaki genç Bolşevik militan Dıbenko'ya bir telgraf iletti. "Yönetmelikleri gönder." Belirlenmiş bir şifreydi. Başkentteki yoldaşları ona, denizcileri ve gemileri Petrograd'a göndermesini emrediyorlardı.

Hazırlananlar sadece aşırı solcular değildi. O gece, yalpalayanlar bile, yalpalamanın artık devam edemeyeceğini kavrıyorlardı. Zayıf Ön-Parlamento, Kerenskiy'in destek ricasını tartışmak üzere tekrar toplandı.

Sol SR Boris Kamkov buyurgandı. "Saklambaç oynamayalım birbirimizle. İçimizde bu hükümete güvenebilecek kimse var mı?"

Martov, bu eleştiriye katılmak üzere ayağa kalktı. Salonun bir yerindeki bir kuş beyinli, "işte müstakbel hükümetin dışişleri bakanı!" diye bağırdı.

"Ben miyobum" diye bağırdı Martov, "bunu söyleyenin Kornilov hükümetinin dışişleri bakanı olup olmadığını göremiyorum."

Otoritenin yapısı tel tel ayrılırken, Ön-Parlamento, dikenli tellerle çaresizce caka satıyordu.

Kamkov ve Martov'un, bir kez daha, derhal barış, sosyalist bir hükümet, toprak ve ordu reformu talep etmeleri hiç kimse için sürpriz olmadı. Ancak gün içindeki ayaklanmalar, bunların hedefe doğru ilerlemeleri, ılımlıları da sola kaymaya zorluyordu.

Sağ ile koalisyon kurmak için aylarca uğraştıktan sonra, Fyodor Dan bile, beklenmedik şekilde, şimdi, "hükümet tarafından, halkın haklı taleplerinin ve çıkarlarının Bolşevikler tarafından değil, hükümet ve Cumhuriyet Konseyi tarafından desteklendiği bir platformla ilgili, açık bir irade beyanında bu-

lunulmasında" ısrar ediyordu. Bunun anlamı şuydu; "barış ve toprak ve ordunun demokratikleştirilmesi sorunları... öyle bir şekilde ele alınmalıydı ki, tek bir işçi veya asker bile hükümetimizin bu yolda şaşmaz ve azimli adımlarla ilerlediğinden en ufak bir şüpheye kapılmamalıydı."

Ön-Parlamento'daki Kadetler, şüphesiz, Geçici Hükümet'e destek için bir önerge sundular. Uzlaşmaz Kozaklar, hükümete sağdan acımasızca saldırarak kendi önerilerini sundular. Ancak Dan, yeni ana akım SR/Menşevik önerisini dile getirdi. Onların çağrısı, düzeni restore etmek ve toprak ve barış getirecek radikal bir program için Geçici Hükümet ile çalışması amacıyla "Kamu Güvenliği Komitesi'nin kurulmasıydı. Birincisi, kulağa uzlaşmacı gelirken, Dan'ın önerisi solun Kerenskiy'e güvensizlik oyuydu.

Üç önerge üzerine tartışmalar başladığında, salon bağrışmalarla çınlıyordu.

En sonunda, akşam saat 8.30'da, Dan'ın "sol" önerisi muhalefetin 102 oyuna karşılık, 26 önemli çekimser oy ve 123 oyla kabul edildi.

Yeni bir dönem. Dan ve Gots şimdi çok zayıf ama yeni bir radikal yetkiyle silahlanmışlardı. Kışlık Saray'da kabineyle buluşmak için, kendilerini hemen soğuk akşamın sokağına attılar. Bunun bir şans olduğuna kesinlikle emindiler. Geçici Hükümet'in düşmanlıkları bitirdiğini ilan etmesini talep edeceklerdi. Barış görüşmelerinde, malikânelere ait toprakların dağıtılmasında, Kurucu Meclis'in toplanmasında, ısrar edeceklerdi. Şimdi her şey değişebilirdi.

Heyhat.

Tam da Ön-Parlamento'da oylama yapılırken, Helsingforslu Bolşevik Leonid Stark, sadece on iki silahlı askerle, Petrograd Telgraf Ofisini ele geçirdi. Yaptığı ilk işlerden biri, bilgi akışını engellemek oldu. Ön-Parlamento'nun aldığı kararla ilgili haber hiçbir yere ulaşamadı.

Ama bunun yarattığı fark önemsizdi. Kışlık Saray'da Kerenskiy'i aklî dengesini kaybetmiş halde bulan Dan ve Gots'un cesaretleri kırıldı. Bir an, somurtarak istifa etme eğiliminde oluyor;

sonrasında Menşevikleri azlediyor ve halüsinasyonlar içinde hükümetin tek başına karşı koyabileceğinde ısrar ediyordu.

İsyan hâlâ, savunma ve saldırı arasında dengede duruyordu. Akşam saat 9 gibi geç bir saatte, Troitskiy Köprüsü'nde, Pavloskiy Alayının VRK komiseri Osvald Denis, imparatorluk yanlısı güçlerin hareketlendiklerini fark etti. Saraya giden yola barikatların kurulmasını ve hükümet yetkililerinin tutuklanmasını emretti. Ancak, sonra hızlı bir şekilde, Askerî-Devrimci Komite'den acil haberler aldı. Ona, bu önlemler için yetki verilmediğini söylediler. Ona, kontrol noktalarını kaldırmasını emrettiler.

Kuşkulanan Denis, emirleri görmezden geldi.

Bu arada Lenin, artık kendisini tutamıyordu. MK'nın emirlerine direkt olarak karşı gelerek –ilk kez değil– paltosunun düğmelerini ilikledi ve ev sahibinin masasına bir not bıraktı.

Notta, "gitmemi istemediğiniz yere gitmek için çıktım" yazıyordu.

Peruğu, paralanmış kasketi ve yıpranmış elbiseleri, yüzünün etrafına sardığı göstermelik bandajlarıyla, kabaca kılık değiştiren Lenin, Finli yoldaşı Eino Rahja ile yola koyuldu.

İki adam, neredeyse boş olan tramvayda sallanarak Vıborg'u geçtiler. Tamamen tesadüf olarak, kondüktör solcu olduğunu söylediği zaman, Lenin, önlenemez şekilde kadını politik durum hakkında sorgulamaya –ve bu konuda ders vermeye– başladı.

Finlandiya İstasyonunun yakınında indiler ve tehlikeli sokakların içinden yaya olarak devam ettiler. Şpalernaya Caddesinin aşağısında, Lenin ve Rahja, imparatorluk yanlısı öfkeli bir atlı devriyeyle karşılaştılar. Rahja nefesini tuttu.

Ancak askerî öğrenciler sadece, asabî bir yaralı sarhoş gördüler. Lenin'e, dünyanın en ünlü devrimcisine, yoluna giderken el salladılar. Lenin ve Rahja, gece yarısından kısa süre önce Smolnıy Enstitüsü'ne vardılar.

Devriyeler, köşe başlarında nöbet tutuyorlardı. Makineli tüfekçiler, silahlarının üzerine eğilmiş olarak, bina girişlerinde hazır bekliyorlardı. Eski kız görgü okulu o gece savaş alanı gibiydi. Araçlar gürültüyle gidip, geliyorlardı. Şenlik ateşleri

duvarları, sert bakışlı dikkatli askerleri ve Kızıl Muhafızları aydınlatıyordu.

Elbette, ne Rahja'nın ne de Lenin'in binaya giriş kartları vardı. Muhafızlar, içeri giremeyeceklerinde ısrar ediyorlardı. Duruma bakılırsa, yüreklerini ağızlarına getiren yolculukları, kendi taraflarının işgüzarca savunması yüzünden engellenecekmiş gibiydi.

Ancak arkalarında toplanan kalabalık da içeriye girme talebinde bulunuyordu. Kalabalık, nöbetçiler bu isyankâr baskıya daha fazla dayanamayıp aniden kenara çekilene kadar büyümeye devam etti. Çaresiz durumdaki Lenin, kalabalığın itmesiyle birlikte, avluyu boydan boya geçti ve enstitünün kapısına kadar dayandı. En sonunda, 24 Ekim'i 25 Ekim'e bağlayan gece Smolnıy'ın koridorlarını geçerek 36 numaralı odaya ulaştı.

Toplantı halindeki Bolşevik kurul, şaşırmış ve bakakalmış bir durumdayken, yüzündeki bandajları çıkaran, pejmürde kılıklı adam, iktidarı almaları için onlara nutuk atıyordu.

***

Bütün Rusya Sovyet Yürütme Komitesi, Kerenskiy'in kısa süre önce reddettiği Dan'ın yeni sol önerilerini büyük bir gayretle zorluyordu. Bunlar, istikrar için en iyi şans olarak görünüyordu. Sol ve hatta merkezci Menşevikler şimdi, Kamu Güvenliği Komitesi'ni ve Ön-Parlamento'nun taleplerini onaylamanın peşine düşmüşlerdi. Gecenin ilerleyen saatlerinde, sol kanattakiler hızlandılar. Kolayca kendi parti kurullarının çoğunluğuna sahip olan Sol SR'ler, sadece sosyalistlerden oluşan bir koalisyon için çabaları koordine etmek amacıyla, Menşevik-Enternasyonalistlerle ortak hareket etmeye karar verdiler.

Hızla harekete geçenler sadece onlar değildi. Lenin'in uyarılarına ve gizli gece yolculuğuna bakılmaksızın, çatışmanın mantığı Askerî-Devrimci Komite'yi, kaçınılmaz olarak daha açık şekilde saldırgan bir pozisyon almaya zorladı: Saldırı, engellemek için en iyisini yapmıştı. Lenin'in Smolnıy'daki varlığı, yine de, eğilimleri hızlandırarak, önemli sonuçlar yarattı.

Gece yarısını geçmişti. Lenin'in enstitüye gelişinden yaklaşık iki saat sonra, kısa süre önce barikat kurdurması yoldaşları tarafından iyi karşılanmayan becerikli komiser Dennis, VRK'dan yeni bir haber aldı. Şimdi ona, daha önce yok etmesini istedikleri kordonu –daha önce itaat etmeyi reddettiği emir– güçlendirmesini ve Kışlık Saray'ın içinde ve dışındaki alanlarda kontrol yetkisini kullanmasını söylüyorlardı. Fiilî durumdan, alenî isyana nihaî geçiş başlamıştı.

***

VRK komiseri Mihail Faerman elektrik santralini ele geçirdi ve o sert ve dondurucu Ekim gecesinde, hükümet binalarının bağlantılarını kesti. Komiser Karl Kadlubovskiy, şehrin ana postanesini işgal etti. Altıncı Levazım Taburu Nikolaevskiy İstasyonunu ele geçirdi. Ay ışığı altında yaptıkları manevralar doğaüstü bir hikâyeden alınmış gibi, bir heykel tarafından izleniyordu. "Evlerin hantal gölgeleri, ortaçağ kaleleri gibi görünüyordu, devasa gölgeleri istihkâmcıları izliyordu" diye hatırlıyordu bir katılımcı. "Bu görüntüde, dehşet içindeki sondan bir önceki imparator, atına dizgin vuruyor izlenimi veriyordu."

Gece saat 3. Daha birkaç saat önce herhangi bir mücadeleyi bastırmaya hazır olduğunu iddia eden Kerenskiy, perişan durumda Genelkurmay karargâhını aradı ve stratejik noktaların düşmesiyle ilgili nakaratları dinledi. Ama daha kötüsü, hızla geldi.

Yarım saat sonra, karanlık bir varlık, gölgeler altındaki Neva'yı yardı. Direkler ve teller ve hayalet gibi üç baca, büyük devasa toplar. Karanlığın içinden, şehrin kalbine doğru ilerleyen, zırhlı gemi *Avrora* göründü.

Kruvazör, uzun zamandan beri Neva'daki bir tersanede tamir ediliyordu. Mürettebatındaki askerler güvenilir radikallerdi –sorunlar alevlendiği zaman, hükümetten gelen emirlere itaat etmemişler, şehre yakınlıklarından dolayı paniğe kapılarak, deni-

ze açılmışlardı– ve şimdi de VRK'nın emriyle geri dönüyorlardı. Avrora, tehlikeli nehri bir uzmanın gözüyle geçiyordu: Gemi kaptanı bu görevi yerine getirmeyi reddedince, askerler onu kamarasına kilitlediler ve her şeye rağmen yola çıktılar. Ancak muhteşem gemisini tehlikeye atmak istemeyen kaptan, gemiyi kullanmasına izin vermeleri için askerlere yalvardı. Askerlerin karanlıkta Nikolayevskiy Köprüsü yakınlarına demir atmalarına rehberlik eden kişi oydu.

Avrora'nın projektörleri geceyi yardı. Köprüde, hükümetin emrindeki son askerî öğrenciler, parıltıdan paniğe kapıldılar. Kaçtılar.

Şok birliğinden birkaç asker, köprüyü tekrar ele geçirmek için geldiklerinde, 200 işçi ve denizci köprüyü savunuyordu.

***

Yoldaşlarına katılmak için, silahlı gruplar, Finlandiya'dan, tren ve gemiyle yola çıktılar. Kızıl Petrograd için daha çok kızıl. Smolnıy'ın 36 numaralı odasında Lenin, Troçki, Stalin, Smilga ve Berzin –ve Kamenev ve Zinovyev– ile bir araya geldi. Son ihanetleri, artık üzerine odaklanacakları en önemli şey değildi.

İnsanlar odaya girip çıkıyorlar, haberler ve direktifler getiriyorlardı. Bolşevikler haritaların üzerine eğilmişler, saldırı hatlarını izliyorlardı. Lenin, Kışlık Saray'ın alınmasında ve Geçici Hükümet'in tutuklanmasında ısrar etti. Bu artık, hiçbir şüpheye yer bırakmaksızın, bir isyandı.

Lenin, yoldaşlarına, o gün daha sonra toplanacak Sovyet Kongresi'ne sunmak için –tamamen Bolşevik– bir hükümet önerdi. Ama atananlara ne isim vereceklerdi? "Bakan, kötü, basmakalıp bir sözcük" dedi.

"Peki, halk komiserlerine ne dersin?" dedi Troçki.

"Evet, çok iyi isim" dedi Lenin. "Kulağa son derece devrimci geliyor." Devrimci hükümetin tohumları, Halk Komiserleri Konseyi, Sovnarkom kuruldu.

Lenin, Troçki'nin İçişleri Komiseri olmasını önerdi. Ancak Troçki, sağdaki düşmanlarının ona –bir Yahudi olduğu için– saldıracaklarını öngördü.

Lenin "Böyle şeylerin ne önemi var?" diye terslendi.

Troçki, "hâlâ çok sayıda aptal var" diye cevapladı.

"Biz, kesinlikle aptallara ayak uydurmayız" dedi Lenin.

Troçki, "bazen, insan bazı aptallıklara yer ayırmalıdır. Neden daha işin başında ek komplikasyonlar yaratalım ki?" dedi.

Olup bitenlerden başı dönmüş adamlar, tuhaf, aşırı, eğlenceli, bürokratik ütopyalarla dolu şakalara yöneldiler. Geçmişteki anlaşmazlıklarının ağırlığı azalmıştı. Lenin, şimdi Kamenev'e *takılıyordu*. Günler öncesi, hain olmakla suçladığı, saatler öncesi, eğer Bolşevikler iktidarı ele geçirirse, iki haftadan fazla dayanamayacakları görüşünü, kederli bir şekilde dile getiren aynı Kamenev'e.

Lenin ona, "önemli değil. İki yıl sonra, hâlâ iktidarda olduğumuz zaman, sen yine iki yıldan fazla dayanamayız diyebilirsin" dedi.

***

Ayın 25'inin şafağı yaklaştı. Çaresiz Kerenskiy, Kozaklara şu çağrıda bulundu: "Özgürlük, onur ve ülkemizin zaferi için... Sovyet Merkezî Yürütme Komitesi'ne, devrimci demokrasiye ve Geçici Hükümet'e yardım etmek ve yok olmakta olan Rus Devletini kurtarmak için harekete geçin."

Ancak Kozaklar, piyadenin sokağa çıkıp çıkmayacağını öğrenmek istediler. Hükümetin cevabı belirsiz olunca, sadece ultra-imparatorluk yanlısı küçük bir grup, "hayatlarını ortaya koyarak hizmet edecekleri" cevabını verdi.

Askerî-Devrimci Komite, tüm şehir boyunca çeşitli noktalarda yer alan imparatorluk yanlısı silahlı muhafızları tekrar tekrar ve kolayca silahsızlandırdı ve onlara, evlerine gitmelerini söyledi. Ve büyük çoğunluğu evlerine döndüler. İsyancılar, basitçe içeriye girerek, İnjenernıy Sarayı'nı işgal ettiler. Bir anıya

göre, "içeri girdiler ve hâlâ orada oturanlar ayağa kalkıp gidince, onların yerlerine oturdular." Sabah saat 6'da, kırk devrimci denizci, Petrograd Devlet Bankası'na yaklaştılar. Bankanın, Semyonovskiy Alayından gelen muhafızları tarafsızlıklarını ilan ettiler: Bankayı yağmacılardan ve suçlulardan koruyacaklardı, ama reaksiyon ve devrim arasında ne taraf olacaklardı ne de müdahale edeceklerdi. Bu yüzden, kenara çekildiler ve VRK'nın bankayı devralmasına izin verdiler.

Bir saat içinde, ıslak kış ışıkları şehri aydınlatırken, sıra dışı bir askerî okul öğrencisi olan Zaharov'un komutasındaki Keksgolmskiy Alayından bir birlik, devrim tarafına geçti ve ana telefon santraline yerleşti. Zaharov orada çalışmıştı ve güvenliğini biliyordu. O geldiği zaman, askerlerini, orada görev yapan asık suratlı, güçsüz askerî öğrencileri izole etmek ve silahsızlandırmak için yönlendirmede hiçbir zorluk yaşamadı. Devrimciler, hükümet hatlarının bağlantılarını kestiler.

İki hattı ıskaladılar. Hükümetin bakanları, Kışlık Saray'ın, kenarları beyaz yaldızlı, dikdörtgen Malahit odasındaki avizelerin ışığı altında, bu iki hatta bağlı ahizelerin tepesine üşüşerek, yetersiz güçleriyle temaslarını sürdürdüler. Kerenskiy, gözlerini boşluğa dikmiş otururken, alçak sesle ağız dalaşlarına girerek, anlamsız direktifler verdiler.

***

Sabahın ortası. Kronştadt'da, silahlı denizciler, daha önce de yaptıkları gibi, buldukları denize açılabilir hangi tekne varsa, ona bindiler. Helsinfors'dan, her biri devrimci afişlerle donanmış, beş destroyer ve bir devriye botuyla yola çıktılar. Devrimciler bir kez daha, tüm Petrograd hapishanelerini boşaltıyorlardı.

Smolnıy'da, hırpanî bir figür, Bolşeviklerin operasyon odasına daldı. Aktivistler, en sonunda Vladimir Bonç-Bruyeviç bağırana ve kollarını açıp ona doğru koşana kadar, yeni gelene rahatsızlık duyarak baka kaldılar. "Vladimir İlyiç, babamız! Seni tanıyamadım, azizim!"

Lenin, bir bildiri taslağı hazırlamak için oturdu. Hükümetin, İkinci Kongre başlayana kadar tam olarak devrilmesi gerekiyordu, zamanla ilgili duyduğu endişe yüzünden, çaresizlik içinde kıvranıyordu. Fait accompli'nin, emrivakinin gücünü çok iyi biliyordu.

> Rusya'nın vatandaşlarına. Geçici Hükümet devrilmiştir. Devlet iktidarı, Petrograd proletaryası ve garnizonunun başında bulunan, Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti'nin organı Askerî-Devrimci Komite'nin eline geçmiştir.
> Halkın uğruna mücadele ettiği amaç –derhal demokratik barışın, malikâne topraklarının ortadan kaldırılmasının, işçilerin üretimi kontrolünün, bir sovyet hükümeti kurmanın önerilmesi– ve bu amacın zaferi güvence altına alınmıştır.
> Yaşasın işçilerin, askerlerin ve köylülerin devrimi!

Artık Askerî-Devrimci Komite'nin yararına iyice ikna olan Lenin, Bolşevikler adına değil, "partili-olmayan" kurum adına imzaladı.

Bildiri, hızla Kiril harflerine uygun kalın metin blokları halinde basıldı. Bildiri, kopyalarının basılma hızına uygun şekilde dağıtılıyor ve sayısız duvara hemen asılıyordu. Operatörler, bildirinin sözcüklerini telgraf telleriyle ulaştırmaya çalışıyorlardı.

Aslında bu bir gerçek değil, bir özlemdi.

***

Kışlık Saray'da, Kerenskiy, elindeki son iletişim kanallarını, başkente gelmek için yola çıkan askerlere katılmayı ayarlamak için kullandı. Ancak onlara ulaşmak gerçekten de hiç kolay olmayacaktı. Kaçabilirdi ama VRK istasyonları kontrol ediyordu.

Yardıma ihtiyacı vardı. Genelkurmay, uzun ve gittikçe çılgınlaşan bir aramayla, en sonunda uygun bir araba buldu. Ricada bulunarak, Amerikan Büyükelçiliği'nden başka bir araç temin etmeyi de başardılar –son derece işe yarayacak, diplomatik plakalı bir araç.

Ayın 25'inde, sabah, yaklaşık 11 civarında, tam da Lenin'in önceden tasarladığı bildiri dağıtılmaya başlamışken, iki araç, etkin olmaktan çok, coşkulu olan VRK yol barikatlarını hızla geçti.

Yıkılmış Kerenskiy, küçük bir gruptan oluşan maiyetiyle birlikte, imparatorluk yanlısı askerleri bulmak için, şehirden kaçtı.

***

Ayaklanma bir tarafa bırakılırsa, birçok vatandaş için Petrograd'da sıradan bir gün gibiydi. Bir miktar gürültü ve velvelenin görmezden gelinmesi elbette ki imkânsızdı, ama göreceli olarak sadece birkaç insan önemli noktalarda gerçek kavgaya katılıyordu. Savaşçılar, isyanla veya karşı-devrimle ilgili işlerini sürdürürlerken ve dünyayı yeniden düzenlerlerken, tramvayların çoğu çalışıyordu ve dükkânların çoğu açıktı.

Gün ortasında, silahlı devrimci askerler ve denizciler Marinskiy Sarayı'na ulaştılar. Yaşanan dramı endişeli şekilde tartışan Ön-Parlamento "dakiler bu dramın aktörleri olmak üzereydiler.

Bir VRK komiseri fırtına gibi içeriye daldı. Ön-Parlamento'nun başkanı Avksentyev'e, sarayı boşaltmalarını emretti. Askerler ve denizciler silahlarını sallayarak içeriye üşüştüler ve dehşete düşmüş vekilleri dağıttılar. Avksentyev, elinden geldiğince hızlı şekilde, yürütme komitesinden bulabildiklerini bir araya getirdi. Direnmenin anlamsız olduğunu biliyorlardı, ama mümkün olan en kısa zamanda toplanmayı taahhüt ederek, mümkün olan en resmî şekilde protestoda bulundular.

Vekiller, ısıran soğuğa çıkarlarken, binanın yeni muhafızları onların evraklarını kontrol ettiler ama gözaltına almadılar. Zavallı Ön-Parlamento, Lenin'in delice öfkesine rağmen, hâlâ kendilerini sakınan ödül değildi.

Şimdi Kerenskiy'siz olan o ödül, Kışlık Saray'daydı. Orada, dünyaları çökmekte olan, Geçici Hükümet'in öfkeli közü hâlâ için için yanıyordu.

***

Öğle vakti, büyük Malahit odasında, tekstil devi ve Kadet Konovalov kabineyi topladı.

"Bu oturumun neden yapıldığını bilmiyorum" diye mırıldandı, donanma bakanı Amiral Verderevskiy. "Somut bir askerî güce sahip değiliz ve bunun sonucu olarak, herhangi bir harekete girişmeye muktedir değiliz." Belki de, Ön-Parlamento'yla birlikte toplanmalıydık, diye önerdi –ve daha cümlesini bitirmeden, onun dağıtıldığı haberi geldi.

Bakanlar raporlar alıyor ve azalan muhataplarına çağrılarda bulunuyorlardı. Verderevskiy'in hazin realizminden etkilenmeyenler, fanteziler oluşturdular. İktidarlarının son kırıntıları da ellerinden kayıp giderken yeni bir otoritenin hayalini kuruyorlardı.

Yanmış kibrit çöplerinin, yakında başlatacakları yangının acı hikâyelerini anlatması gibi, Rusya'nın Geçici Hükümet'inin külleri de, dünyada mevcut tüm ciddiyetle, kimin diktatör olacağını tartışıyordu.

***

Kronştadt güçleri Petrograd sularına, bu kez bir gezi yatında, iki mayın döşeme gemisinde, bir eğitim teknesinde, antik bir savaş gemisinde ve yanaşık düzendeki küçük mavnalarda ulaştı. Bir zıpır filo daha.

Kabinenin, diktatörlükle ilgili fanteziler kurduğu yerin yakınlarında, devrimci denizciler Amirallik binasını ele geçirdiler ve donanmanın yüksek komutasını tutukladılar. Pavlovskiy Alayı köprülere gözcüler yerleştirdi. Keksgolmskiy Alayı Moyka ırmağının kuzeyinin kontrolünü eline geçirdi.

Öğlende, Kışlık Saray'ı ele geçirmek için belirlenen asıl zaman gelmiş ve geçmişti. Bu zaman, üç saat sonrasına ertelendi ki, aynı saatte, saat 14.00'de Sovyetler Kongresi'nin açılmasından sonra, hükümet üyelerinin tutuklanması planlanmıştı –Lenin'in kaçınmak istediği tam da buydu. Bu yüzden açılış ertelendi.

Ama Smolnıy'ın koridoru şimdi, Petrograd'dan ve bölgesel sovyetlerden gelen delegelerle kaynıyordu. Haber almak istiyorlardı. Ebediyen engellenemezlerdi.

Bu yüzden, saat 14.35'de Troçki, Petrograd Sovyeti'nin acil bir oturumunu açtı.

"Askerî-Devrimci Komite adına, artık Geçici Hükümet'in devrildiğini ilan ediyorum" diye haykırdı.

Sözleri bir coşku seli yarattı. Önemli kurumlar VRK'nın elindeydi, Troçki, bağrışmalar arasında devam etti. Kışlık Saray "her an" düşebilir. Büyük bir tezahürat daha koptu: Lenin koridora giriyordu.

"Yaşasın Yoldaş Lenin" diye bağırdı Troçki, "tekrar aramızda!"

Lenin'in Temmuz'dan sonra toplum önüne ilk kez çıkışı sevinçli ve kısa oldu.

Hiçbir ayrıntıya girmedi, "yeni bir dönemin başlangıcını" ilan etti ve yüreklendirdi: "Yaşasın dünya sosyalist devrimi!"

Oradakilerin çoğu mutlulukla karşılık verdi. Ama fikir ayrılıkları da vardı.

Biri, "Sovyetlerin İkinci Kongresi'nin iradesinden önce davranıyorsun" diye bağırdı.

"Sovyetlerin İkinci Kongresi'nin iradesi, "işçilerin ve askerlerin isyanı" gerçekliğiyle önceden belirlendi" diye bağırarak karşılık verdi. "Şimdi, sadece bu zaferi büyütmek zorundayız."

Ancak, Volodarskiy, Zinovyev ve Lunaçarskiy'den bildiriler geldiğinde, çoğunlukla Menşevik olan küçük bir ılımlılar grubu, Sovyet'in yönetim organlarından çekildiler. Bu komplonun korkunç sonuçlarıyla ilgili uyarıda bulundular.

***

Devrimciler, komik hatalar yaptılar. Baltık denizcileri, pozisyon alacakları yerlere geç vardılar. Bazıları, imparatorluk yanlısı istasyon şefinin temin ettiği güvenilmez bir trenle, Fin şehri Vıborg'un arkasındaki bir tarlada konuşlandılar.

Saat 15.00'de, Geçici Hükümet'e yapılması planlanan saldırı bir kez daha ertelendi. Lenin, VRK'ya öfkelendi. Podvoyskiy, daha sonra, "kafese konulmuş bir aslan gibiydi... Bizi vurmaya hazırdı" diye hatırlayacaktı.

Kışlık Saray'da, geriye kalan 3.000 veya ona yakın sayıdaki imparatorluğa bağlı aç askerin morali çökerken, hükümet, kendileri için bir gelecek hayali kurmaya devam ederek, toplantıya devam etti. Ön-Parlamento'dan Dan ve Gots, Kadetleri, önerdikleri hükümetten dışlamışlardı; bu yüzden şimdi, Menşeviklere yönelik destansı derecedeki anlamsız bir küçümsemeyle, kabine, yeni liderin o partiden biri olacağını belirledi: sabık sosyal güvenlik bakanı Nikolay Mihayloviç Kişkin.

Saat 16.00'dan hemen sonra, iktidar resmî olarak kendisine verildi. Böylece, Kişkin, kısa süreliğine, saray odalarının ve sarayı çevreleyen birkaç binanın en güçlü yöneticisi olarak, diktatörlük rejimini başlattı.

Diktatör Kişkin, komutayı ele almak üzere askerî karargâha gitti. İlk icraatı, genelkurmay başkanı Polkovnikov'u azlederek yerine Bagratuni'yi geçirmek oldu. Bu, mutlak otoritesindeki ilk çatlağın oluşmasına neden oldu: Kişkin'in ürkütücü iktidarına mucizevî şekilde direnen Polkovnikov'un çalışma arkadaşları, onun günah keçisi ilan edilmesini protesto etmek için, topluca istifa ettiler.

Bazıları, VRK savunmalarını atlatarak, somurtkan bir yüzle evine döndü. Bazıları, yerlerinde kaldılar ve pencereden dışarıyı seyrettiler.

Saat 18.00. Soğuk yağmur, akşamla birlikte başladı. VRK'nın saraya saldırması için planlanan saatin üzerinden bir saat daha geçti. Saray Meydanındaki askerî öğrenciler kendi barikatlarını kurarlarken, Kızıl Muhafızlar, hafif bir korku içinde izlediler. Bazı heyecanlı devrimciler, ara sıra ateş ettiklerinde, yoldaşları tarafından azarlandılar. Lenin, VRK liderlerine, birbirini izleyen öfke dolu notlar göndererek işlerini yapmalarını istedi.

Saat 18.15'de, oldukça büyük bir grup askerî öğrenci, anlamsız fedakârlıklar yapmak için, özellikle de kendilerini feda etmek

için, pek de iştahlı olmadıklarına karar verdiler. Büyük namlulu tüfeklerini de yanlarına alarak, Kışlık Saray'dan uzaklaştılar. Bakanlar, akşam yemeği için Kerenskiy'in özel odalarına çekildiler. Sebze çorbası, balık, enginar.

Petropavlovsk Kalesi'nde, VRK komiseri Blagonravov, saldırı zamanının gerçekten de geldiğine karar verdi. İki bisikletliyi, bir ültimatomla birlikte, Genel Kurmaya gönderdi: Topları, Avrora ve kardeş gemisi Amur'un silahları, hükümet yirmi dakika içinde teslim olmazsa, ateşe başlayacaklardı.

Blagonravov blöf yapıyordu. Kalenin duvarlarına, sarayı hedef alır şekilde yerleştirilmiş büyük topların kullanılamaz, ateş etmek için çok pis olduklarını öğrenmişti. Sonra, pozisyona sokulan daha küçük topların ise, dolu olmadıklarını anlamıştı. Ve elinde bu toplara uygun mühimmat yoktu.

Generaller, VRK'nın mesajını iletmek için telaş içinde hükümete gittiler. Genelkurmaydaki son telgrafçı, Pskov'a binanın kaybedildiğini bildirdi. "Ben işi bırakıyorum ve buradan gidiyorum" dedi.

Saraydan biri, eğer Avrora ateş etmeye başlarsa saraya ne olacağını sordu. Verderevskiy, öfkeyle, "enkaz yığınına dönüşecek" dedi.

Diktatör Kişkin, titreyen birkaç askerî öğrenciye kalmaları için yalvardı. Görevini, mümkün olan en son ana kadar çekilmemek olarak düşünen kabine, son telgrafını gönderdi.

"Herkese, herkese, herkese! Petrograd Sovyeti –Bolşevikler değil, açıkçası– Geçici Hükümet'in devrilmesini ve iktidarın kendisine bırakılmasını, bombalamakla tehdit ederek, talep etmiştir... Biz teslim olmamaya ve kendimizi halkın savunmasına bırakmaya karar verdik".

Saat 20.00'de, yerlerini terk etme sırası 200 Kozak'a gelmişti. Bagratuni istifa etti ve o da, hızla ayrıldı. Sarayda, geriye kalan imparatorluk yanlısı güçler, goblenlerin altında, asık suratlarıyla sigara içmeye devam ederek, ölümü bekliyorlardı.

Bir kanatta neredeyse hiç nöbetçi yoktu. Kararlı ve biraz da şanslı olan biri, muhafızları rahatlıkla geçebilir ve savunması

zayıf koridorlara ulaşabilirdi. Daşkeviç gibi bir dizi devrimci ve John Reed gibi gazeteciler, meraktan, dostluk kurmak ve haber için gelip gittiler. Ayrılmak isteyen, ama bunu yapmaktan korkan askerî öğrenciler tarafından içeriye davet edilen, Çudnovskiy, onlarla güvenliklerini görüşüyordu.

Bakanlar, saldırıya daha az açık olan bir ofise geçmek için, Malahit odasından ayrıldılar. Bu ofiste bir telefon vardı ve mucizevî şekilde hattı hâlâ açıktı. Bakanlar, Şehir Duması'nı aradılar ve Petrograd Belediye Başkanı, Grigoriy Şreyder'in, yardım için hatta gelmesini rica ettiler.

Duma, derhal acil bir oturumla toplandı ve Avrora'ya, Smolnıy'ya ve Kışlık Saray'a aracılar gönderdi. Ancak VRK onlara gemiye çıkma izni vermedi ve sarayı kuşatanlar da onları terslediler. Beyaz bayrakları bile yeterince anlaşılır değildi; onlar adına gelmiş olmalarına rağmen, içeride bulunan son savunmacıların bazıları, onlara ateş açtı. Smolnıy'da, Kamenev onları nezaketle kabul etti ve saraya girmeleri için güvenli bir geçit sağladı, ama eskort sağlanan grubun şansı bu kadarından fazlası değildi.

Yaklaşık olarak bu olayların yaşandığı anlarda, Kerenskiy cepheye ulaşmayı başarmıştı.

***

Hazırlıklarını tamamlamakla uğraşan Blagonravov, en sonunda büyük bir rahatlamayla, Petropavlovsk Kalesi'nin altı inçlik toplarının ateş edebilir durumda olduğunu öğrendi. Ama komik saçmalıklar henüz sona ermemişti. Devrimciler, Kışlık Saray'a yapılacak nihaî saldırının, Blagonravov'un askerlerinin, kalenin bayrak direğine kırmızı bir fener asmalarıyla başlayacağında anlaşmışlardı –ama hiç kimsede böyle bir fenerin olmadığı ortaya çıktı.

Petropavlovsk Kalesi'nin karanlık bölgelerinde bu feneri bulmak için dolaşan Blagonravov, telaşla yürürken bir pislik çukuruna düştü. Çamura bulanmış, sırılsıklam olmuş Blagonravov, en sonunda uygun bir fener bulup, onu asmak için hızla

yukarı çıktığında, "feneri bayrak diğerine asmanın son derece zor olduğunu" gördü. Bütün bu engelleri aşması, saat 21.40'a, saldırının planlanan ilk saatinden on saat sonrasına kadar mümkün olamadı ve en sonunda, ateş etmesi için Avrora'ya işaret verebildi.

Geminin ilk mermisi kurusıkıydı. Patlaması öfkeden uzaktı, ama çıkardığı gürültü, gerçek mühimmattan daha yüksekti. Geminin tahripkâr gücü Petrograd'ı sarstı.

Nehir kıyısındaki meraklı izleyiciler dehşet içinde, kulaklarını tıkayarak yere kapaklandılar. Patlama sesiyle sağır olan, korkudan titreyen sarayın son savunucularından bazıları, cesaretlerini kaybederek siperlerini terk ettiler. Geriye sadece, çetin cevizler, fazlasıyla adanmışlar, korkudan felç geçirenler, bitkin, aptal veya kaçmaya korkanlar kaldı.

Sağ SR'lerden, bakan Semyon Maslov, sözlerini suskun eve (Duma'ya) ileten bir Duma temsilcisine bağırmak için telefona sarıldı. "Bizi Geçici Hükümet'e demokrasi gönderdi: Bu atamaları biz istemedik, ama kabul ettik. Ama şimdi... üzerimize ateş açıldığı zaman, bize destek verilmiyor... Şüphesiz öleceğiz. Ama benim son sözlerim şunlar olacak: "Bizi nasıl atayacağını bilen, ama bizi nasıl savunacağını bilmeyen demokrasiye lanet olsun."

***

Yaklaşık sekiz saat bekletildikten sonra, sovyet delegeleri artık engellenemezdi. İlk atıştan bir saat sonra, muhteşem kolonlara sahip Smolnıy Toplantı Salonunda, Sovyetlerin İkinci Kongresi başladı.

Çoğunluk, neşeli bir şekilde sigara içilen tarafta yer aldığı için, sigara yasağıyla ilgili devamlı uyarılara rağmen, salon yoğun sigara dumanı altındaydı. Suhanov, ürpererek, delegelerin "Bolşevik bölgelerin özelliklerini taşıyanlardan oluştuğunu" kaydetti.

Onlar, Suhanov'un rafine ve entelektüel gözlerine "somurtkan" ve "ilkel" ve "karanlık", "kaba ve cahil" görünüyorlardı.

670 delegenin 300'ü Bolşevikti. Yarısından fazlasının partinin solunda yer aldığı yüz doksan üçü SR; altmış sekizi Menşevik

ve on dördü Menşevik-Enternasyonalistti. Geriye kalanların herhangi bir üyelikleri yoktu veya küçük grupların üyeleriydiler. Bolşevik varlığın büyüklüğü, temsilci seçimi için oy kullananların partiye verdikleri desteği sergiliyordu –ve aynı zamanda, onlara orantısal paylarından daha fazlasını sağlayan, bir şekilde gevşek olan örgütsel düzenlemeleri de destekliyordu. Öyle bile olsa, Sol SR'ler olmadan, çoğunluğa sahip olamıyorlardı.

Ancak, açılış zilini çalan bir Bolşevik değil, bir Menşevik idi. Bolşevikler, bu rolü ona sunarak, Dan'ın gururunu okşamışlardı. Ama Dan, partiler-arası yoldaşlığı veya yakınlığı anında engelledi.

"Merkezî Yürütme Komitesi, geleneksel politik açılış konuşmamızı yüzeysel bulmaktadır" diye ilan eti. "Onlara yüklediğimiz sorumlulukları fedakârca yerine getiren yoldaşlarımız, şu anda bile Kışlık Saray'da ateş altındalar."

Mart'tan beri Sovyet'e liderlik eden Dan ve diğer ılımlılar, orantısal olarak paylaşılan prezidyumdaki yerlerini yenileri için boşalttılar. Tezahüratlarla onaylanan, –Kollontay, Lunaçarskiy, Troçki, Zinovyev de dahil olmak üzere– on dört Bolşevik ve muhteşem Mariya Spiridonova da dahil olmak üzere, yedi Sol SR, platformdaki yerlerini aldılar. Köpüren Menşevikler, üç sandalyelerinden feragat ettiler. Bir sandalye, Menşevik-Enternasyonalistler için ayrıldı: Eş zamanlı olarak, gururlu ve acınası bir davranışla Martov'un grubu, bu sandalyeyi reddetti, ama daha sonra kabul etme hakkını da saklı tuttu.

Yeni devrimci liderlik yerini alıp, işleri için hazırlık yaparken, aniden, başka bir top gürültüsüyle oda, temelinden sarsıldı. Herkes donup kaldı.

Atış, bu sefer Petropavlovsk Kalesi'nden gelmişti. Avrora'nınkinin tersine, mermisi kurusıkı değildi.

***

Patlamanın yağlı parıltısı Neva'ya yansıdı. Gecenin karanlığında yay gibi gerilen ve hedeflerine doğru çığlık atarak inen

bombalar çoğalmaya başladı. Birçoğu, merhamet veya beceriksizlik sonucu, muhteşem bir görüntüyle ve zarar vermeksizin havada patladı. Çok daha fazlası, çarpma sesiyle birlikte su fışkırtarak nehrin derinliklerini boyladı.

Daimî mevzilerindeki Kızıl Muhafızlar da ateş ediyorlardı. Kurşunları, Kışlık Saray'ın duvarlarında delikler açıyordu. Etraflarındaki cam yağmurundan korunmak isteyen, devrilen hükümetin üyeleri, masaların altına sığınıyorlardı.

Saldırının tehditkâr gürültüsü Smolnıy'da yankılanırken, Martov titreyen sesini yükseltti. Barışçıl bir çözümde ısrar ediyordu. Boğuk sesiyle ateşkes çağrısında bulundu. Partiler-arası, birleşik sosyalist bir hükümet kurulması görüşmelerinin başlaması için.

O anda, dinleyicilerden muhteşem bir alkış tufanı koptu. Prezidyumdan, Sol SR Mstislavskiy, gırtlağını yırtarcasına, Martov'a desteğini sundu. Orada bulunan sıradan Bolşevikler de dahil olmak üzere çoğu aynı şeyi yaptı.

Parti liderliği adına Lunaçarskiy ayağa kalktı. Ve sonra, sansasyon yaratacak şekilde, "Martov tarafından verilen öneriye Bolşevik fraksiyonun kesinlikle hiçbir muhalefetinin olmadığını" ilan etti.

Delegeler, Martov'un önerisini oyladı. Destek oybirlikliydi.

***

San Francisco Bulletin'in muhabiri Bessie Beatty, salondaydı. Duyduklarının ne anlama geldiğini biliyordu. "Bu, Rus devrim tarihinin kritik bir anıydı" diye yazdı. Sanki demokratik sosyalist bir koalisyon kurulmak üzereymiş gibi görünüyordu.

Ancak zaman geçerken, Neva'nın silahları tekrar gürültü çıkarmaya başladı. Yankıları odayı sarsıyordu –ve partiler arasındaki uçurumlar tekrar ortaya çıktı.

Menşevik bir subay olan Haraş, "Bütün Rusya Kongresinin arkasından, suç olan bu politik macera devam ettirilmektedir.

Menşevikler ve SR'ler burada olup bitenleri tanımamaktadırlar ve hükümeti devirme girişimlerine inatla direnmektedirler" dedi.

"O, On ikinci Orduyu temsil etmiyor!" diye bağırdı bir asker. "Ordu, tüm iktidarın sovyetlere devredilmesini talep etmektedir!"

Bir söz kesme furyası başladı. Sağ SR'ler ve Menşevikler, Bolşeviklerin suçlanması için sırayla bağırıyorlar ve sol onları yuhalarken, görüşmelerden çekilecekleri uyarısında bulunuyorlardı.

Ortam giderek çirkinleşiyordu. Moskova Sovyeti'nden Hinçuk, sırasını beklemeden konuştu. "Şu anki krizin tek olası çözümü" diye ısrar etti, "Geçici Hükümet'le yapılacak görüşmelerdedir."

Keşmekeş. Hinçuk'un müdahalesi, ya Kerenskiy'e duyulan nefretin felaket bir şekilde hafife alınmasıydı ya da kasıtlı bir provokasyondu. Bu, öfkeyi, kuşkucu Bolşeviklerin çok daha ötesine taşıdı. En sonunda Hinçuk, gürültüyü bastıracak şekilde bağırdı, "bu kongreyi terk ediyoruz!"

Ancak, bu çağrıyı selamlayan bağrışmalar, yuhalamalar ve ıslıklamalar arasında Menşevikler ve SR'ler tereddüt ettiler. Ne de olsa, terk etme tehdidi son kozlarıydı.

***

Petrograd boyunca, Duma, Maslov'un meşum telefonunu tartıştı. SR Naum Bıhovskiy, "yoldaşlarımıza onları terk etmediğimizi bildirelim; onlarla birlikte öleceğimizi bilsinler" diye haykırdı. Liberaller ve muhafazakârlar, evet oyu kullanmak, ateş altındaki Kışlık Saray'ın sığınaklarında bulunanlara katılacaklarını söylemek için, ayağa kalktılar; rejim için ölmeye hazır olduklarını göstermek istediler. Kadet Kontes Sofiya Panina, "topların önünde duracağını" deklare etti.

Nefret dolu Bolşevik temsilciler hayır oyu verdiler. Onlar da gideceklerini söylediler, ama saraya değil: Sovyet'e.

Yoklama bitmişti, rekabet halindeki iki topluluk karanlıkta yola çıktı.

Smolnıy'da, Yahudi Bund'dan Erlih, şehir Duma'sı vekillerinin kararlarıyla ilgili haberlerle, görüşmelere müdahale etti. "Kan banyosu istemeyenlerin", hükümetle dayanışma içinde, saraya doğru yapılan yürüyüşe katılma zamanı gelmiştir" dedi. Menşevikler, Bund, SR'ler ve bazı çokbilmişler ayağa kalktıklarında ve en sonunda toplantıyı terk ettiklerinde sol yine lanetler yağdırıyordu. Bolşevikleri, Sol SR'leri ve ajite olmuş Menşevik-Enternasyonalistleri arkalarında bıraktılar.

***

Soğuk gecenin yağmuruyla ıslanan, kendilerini Smolnıy'dan sürgün eden ılımlılar, Nevskiy Prospekt'e ve Duma'ya ulaştılar. Orada, Duma vekilleriyle, Köylü Sovyetleri Yürütme Komitesi'nin Menşevikleriyle ve SR üyeleriyle güçlerini birleştirdiler ve kabineyle dayanışmalarını göstermek için hep birlikte yola çıktılar. Belediye başkanı Şreyder ve Geçici Hükümet'in ikmal bakanı Sergey Prokopoviç'in arkasında, dörtlü sıralar haline yan yana yürüdüler. İkmal bakanını desteklemek için ekmek ve sosis taşıyan, titrek sesleriyle Marseyyez marşını söyleyen 300 kişilik grup, Geçici Hükümet uğruna ölmek üzere yollarına devam etti.

Bir blok oluşturmamışlardı. Kanalın köşesinde, devrimciler yollarını kestiler.

"Geçiş talep ediyoruz!" diye bağırdı, Şreyder ve Prokopoviç. "Kışlık Saray'a gidiyoruz!"

Şaşıran bir denizci, geçmelerine izin vermedi.

Yürüyüşçüler, "istersen bizi vur!" diyerek karşı koydular. "Eğer Ruslara ve yoldaşlara ateş edecek yüreğin varsa, biz ölmeye hazırız... Silahlarınıza çıplak göğüslerimizi siper ederiz!"

Tuhaf yüzleşme devam etti. Sol, ateş etmeyi reddetti, sağ, geçiş ve/veya vurulma hakkı talep etti.

Biri, kendisini öldürmeyi inatla reddeden denizciye, "ne yapacaksın?" diye bağırdı.

John Reed'in, daha sonra olanlara görgü tanıklığı ünlüdür. "Fazlasıyla öfkeli başka bir denizci geldi. Ateşli bir şekilde, "sizi pataklarız!" diye haykırdı. "Ve gerekirse sizi vururuz da. Şimdi evlerinize gidin ve bize huzur verin."

Eve dönmek demokrasi şampiyonlarına uygun bir kader olamazdı. Bir kasanın üzerine çıkan ve şemsiyesini sallayan Prokopoviç takipçilerine, bu denizcileri kendilerinden koruyacağız dedi. "Masum kanlarımızı bu cahillerin ellerine bulaştıramayız!... Burada, sokakta makasçılar tarafından dövülmek bir yana, vurulmak bizim onurumuza yakışmaz. Duma'ya geri dönelim ve ülkeyi ve devrimi kurtaracak en iyi araçları tartışalım!"

Böylece, kendilerini liberal demokrasi için ölmeye adayanlar, sosislerini de yanlarına alarak, kısa yolculuklarının utancı içinde, geri döndüler.

***

Martov, Toplantı Salonundan ayrılmadı. Uzlaşma için hâlâ, çaresizlik içinde mücadele veriyordu. Şimdi de Bolşevikleri, Kongrenin iradesini önceden belirlemekle eleştiren bir önerge sundu. Yine, geniş ve kapsayıcı bir sosyalist hükümet için görüşmelerin başlamasını önerdi. Bu, iki saat önceki önerisine çok yakındı ve Lenin'in ılımlılarla bağları koparma arzusuna rağmen, Bolşevikler muhalefet etmemişti.

Ama iki saat uzun bir zamandı.

Martov yerine otururken, bir gürültü koptu ve delegelerin mutluluğu ve şaşkınlığıyla birlikte, Bolşeviklerin Duma fraksiyonu salona girdi. "Ya zafer ya da Bütün Rusya Kongresiyle birlikte ölmek" demek için gelmişlerdi ve dediler de.

Tezahüratlar yatışırken, Troçki, Martov'a cevap vermek için ayağa kalktı.

"Halk kitlelerinin başkaldırısı hiçbir mazaret gerektirmez" dedi. "Şu anda olup bitenler, bir komplo değil, bir isyandır. Peterburg işçilerinin ve askerlerinin devrimci enerjilerini yükselttik. Kitlelerin, komplo değil, isyan iradesini açıkça ortaya

koyduk. Halk kitleleri bizim pankartlarımızı taşıdı ve bizim isyanımız muzaffer oldu. Ve şimdi bize şu söyleniyor: Zaferinizden vazgeçin, taviz verin, uzlaşın. Kiminle? Soruyorum: Biz kiminle uzlaşmalıyız? Bizi terk eden o sefil gruplarla mı yoksa bize bu öneride bulunanlarla mı? Ama ne de olsa, onların tüm görüşlerini ortaya serdik. Rusya'da artık hiç kimse onlarla birlikte değil. Bir uzlaşının, iki eşit taraf arasında yapılması gerekir; bu kongrede temsil edilen milyonlarca işçi ve köylü, ne ilk ne de son kez, burjuvazinin uygun gördüğü bir şeyi feda etmeye hazırdır. Hayır, burada bir uzlaşma mümkün değildir. Bizi terk edenlere ve bize uzlaşın diyenlere şunu söylemeliyiz: sizler sefilsiniz ve yozlaşmışsınız, sizin rolünüz bitti. Gitmeniz gereken yere gidin: tarihin çöplüğüne!"

Salonda fırtına koptu. Coşkulu ve durmak bilmeyen alkışlar arasında, Martov ayağa kalktı. "O zaman terk ediyoruz!" diye bağırdı.

Tam dönerken, bir delege yolunu kesti. Adam ona, üzüntü ve suçlama arasında bir ifadeyle baktı.

"Ve biz de düşünmüştük ki, en azından Martov bizimle kalır" dedi.

"Bir gün sen de anlayacaksın" dedi Martov, sesi titriyordu, "hangi suça ortak olduğunu."

Yürüyüp çıktı.

***

Kongre, Martov da dahil olmak üzere, ayrılanlarla ilgili kin dolu bir suçlamayı hızla ilan etti. Salonda kalan Sol SR'leri ve Menşevik-Enternasyonalistleri ilgilendirdiği kadarıyla, böylesi suçlamalar hoş değildi ve gereksizdi –aynı zamanda birçok Bolşevik için de öyleydi.

Boris Kamkov, kendi grubu Sol SR'lerin kaldığını ilan ettiği zaman, sıcak alkışlarla karşılandı. Bolşevik çoğunluğa yumuşak eleştirilerde bulunurken, Martov'un önerisini canlandırmaya çalıştı. Dinleyicilerine, Bolşeviklerin, köylülüğün veya ordu-

nun büyük bölümüne hâkim olmadığını hatırlattı. Uzlaşı hâlâ gerekliydi.

Bu sefer cevap veren Troçki değil, –daha önce Martov'un hamlesiyle *aynı fikirde olan*– popüler Lunaçarskiy oldu. Önümüzdeki görevler ağırdır, diyerek aynı fikirde olduğunu belirtti, ancak "Kamkov'un bize yönelttiği eleştiriler temelsizdir" dedi.

"Bizim inisiyatifimizle başlayan bu oturum, diğer unsurları reddetseydi veya dışlayıcı adımlar atmış olsaydı, Kamkov haklı olabilirdi" diye devam etti Lunaçarskiy. "Ama hepimiz, Martov'un, krizi çözmenin barışçıl yollarını tartışma önerisini ittifakla kabul ettik. Ve bize bir deklarasyon tufanı başlatıldı. Bize karşı sistematik saldırılarda bulunuldu... Bizi dinlemeden, kendi önerilerini bile tartışma zahmetine girmeden, onlar (Menşevikler ve SR'ler), derhal, bize karşı kendilerini savunmanın peşine düştüler."

Lunaçarskiy'e cevap olarak, Lenin'in haftalarca, kendi partisinin iktidarı ele geçirmesinin gerekliliğinde ısrar etmesine dikkat çekilebilirdi. Ama bütün bu alaycılığına rağmen, Lunaçarskiy haklıydı.

İster sevinçli bir dayanışmada, isterse gaddarlık dolu bir karmaşada veya her ne durumda olursa olsun, diğer her partinin her partilisi gibi, salondaki tüm Bolşevikler de, –bir sosyalist birlik hükümetini– Martov bunu ilk kez dillendirdiği zaman, işbirliğini desteklemişti.

Bessie Beatty, Troçki'nin belki de, "bu diğer liderlerin dilinden maruz kaldığı hakaretlerin acı hatıraları yüzünden", ilk öneriye cevap olarak yeteri kadar hızlı davranmayı başaramadığını, ileri sürdü. Bu tartışılabilir bir şeydi ama doğru olsa bile, Menşevikler, Sağ SR'ler ve diğerleri, oylarını Bolşeviklerin yüzlerine fırlatmayı seçmişlerdi. Kendilerinin solunda olanları suçlayarak, buradan direkt olarak muhalefete geçmişlerdi.

Lunaçarskiy'in sorusu mantıklıydı: İşbirliği yapmayı reddedenlerle nasıl işbirliği yapabilirsiniz?

Bu görüşün altını çizercesine, ayrılan ılımlılar, tam da o anda, bu toplantıyı "Bolşevik delegelerin özel toplantısı" olarak

etiketliyorlardı. "Merkezî Yürütme Komitesinin, İkinci Kongreyi gerçekleşmemiş olarak gördüğünü" ilan ettiler.

Salonda, uzlaşıyla ilgili tartışmalar, geç saatlere kadar devam etti. Ancak, fikir ağırlığı artık, Lunaçarskiy ve Troçki'den yanaydı.

***

Kışlık Saray'da oyunun sonu gelmişti.

Rüzgâr parçalanmış camlardan içeriye sızıyordu. Devasa odalar soğuktu. Amaçlarından yoksun bırakılmış, kederli askerler, taht odasının iki başlı kartallarının yanından geçip, koridorları arşınlıyorlardı. İşgalciler, imparatorun özel odasına girdiler. Oda boştu. İmparatorun imgelerine saldırmak için zaman ayırdılar, duvardan onları izleyen II. Nikolay'ın, gerçek ölçülerdeki vakur tablosunu süngüleriyle delik deşik ettiler. Eski çarın resminde, başından çizmeli ayaklarına kadar, pençeleri olan canavarlar gibi, uzun çizikler bıraktılar.

Kimin kim olduğunu tespit eden figürler, bir görünüp bir kayboluyorlardı. Sinegub adındaki teğmen, hükümeti savunmaya adanmış olarak kaldı. Bir tür, aşırı, narkotik bitkinlik içinde, yarım kalmış hikâyelerdeki sahneleri hayalinde canlandırıp, akıntıya kapılmış gibi dolaşıyor, temkinli bir panik içinde saldırıları bekleyerek, kuşatılmış koridorlarda devriye geziyordu: Amiral üniforması içinde yaşlı bir adam, koltuğunda hareket etmeden oturuyordu; ışıkları yanmayan, terk edilmiş bir santral; askerler, bir galerideki portrelerin, izleyen gözleri altında yere çömelmişlerdi.

İnsanlar merdiven boşluklarında çatışıyorlardı. Döşemelerdeki herhangi bir gıcırtı, devrim olabilirdi. Bir yerden bir asilzade çıkageldi, belki bir görevdeydi. Gösterişli bir sakinlikle, Sinegub'un yanından geçtiği adamın –evet, birinin yanından geçmişti– muhtemelen bir düşman olabileceği uyarısında bulundu. "İyi, mükemmel" dedi Sinegub. "İzle! Derhal emin olacağım." Geri döndü ve ellerini hareket ettirememesi için

parkta kavga eden bir çocuk gibi paltosunu aşağıya çekerek onu hareketsiz hale getirdi –gördüğü adam gerçekten de isyancılardan biriydi.

***

Gece saat 2'de, VRK güçleri aniden saraya girdiler. Çılgına dönen Konovalov, Şreyder'e telefon etti. "'Elimizde sadece küçük bir askeri öğrenci gücü var" dedi. "Tutuklanmamız yakındır." Bağlantı koptu.

Bakanlar, koridorlardan gelen, anlamsız silah sesleri duyuyorlardı. Savunmalarının sonuydu. Ayak sesleri. Nefessiz kalmış bir asker, emirler için koşarak odaya girdi. "Son adama kadar savaşalım mı?" diye sordu.

"Kan dökmek yok!" diye bağırdılar. "Teslim olmalıyız."

Beklediler. Tuhaf bir durum. Nasıl teslim olmalıydılar? Kesinlikle, paltoları ellerinde, tren bekleyen işadamları gibi, utanç içinde ortalıkta dolaşarak değil.

Diktatör Kişkin kontrolü ele aldı. İktidarının son iki emrini verdi.

"Paltolarınızı bırakın" dedi. "Masaya oturalım."

İtaat ettiler. Ve bu yüzden onlar, Antonov, eksantrik sanatçı şapkası, kırmızı saçlarının üzerinden geriye doğru itilmiş halde, dramatik şekilde odaya daldığında, bir kabine toplantısının donmuş tablosu gibiydiler. Antonov'un arkasında askerler, denizciler, Kızıl Muhafızlar vardı.

Konovalov, "Geçici Hükümet burada" dedi, etkileyici bir nezaketle, sanki bir isyana değil de, çalınan kapıya cevap veriyormuş gibi. "Ne istiyorsun?"

"Size bildiriyorum, Geçici Hükümet'in tüm üyelerine, hepiniz tutuklusunuz" dedi.

Devrimden önce, politik yaşamın öncesinde, orada bulunan bakanlardan biri, Malyantoviç, Antonov'u evinde barındırmıştı. İki adam göz göze geldiler, ama bundan söz etmediler.

Kızıl Muhafızlar, Kerenskiy'in çoktan gittiğini öğrenince çok öfkelendiler. Kanları beyinlerine sıçramış olarak bağırdılar, "Bütün o... çocuklarını süngüleyin!"

Antonov, "onlara karşı şiddete, hiçbir şekilde izin vermeyeceğim" diye karşılık verdi.

Bunu söyledikten sonra, bakanları uzaklaştırdı, arkalarında bıraktıkları bildirilerinin kaba taslaklarını karaladı. Bu çapraz-lama karalamalar, diktatörlük rüyalarının hayalî tasarımları gibi dolambaçlı görünüyorlardı. Telefon çalmaya başladı.

Sinegub, koridordan izliyordu. Her şey bitiğinde, hükümeti devrildiğinde, onun görevi de bitmişti. Sessizce geri döndü ve projektörlerin aydınlattığı yoldan yürüyerek, uzaklaşmaya başladı.

Yağmacılar, odaları en küçük köşelerine kadar arayıp taradılar. Sanat eserlerini umursamadılar, elbiseleri ve cicili bicili şeyleri aldılar. Evrakları yerlere fırlattılar. Ayrılırlarken, devrimci askerler onları kontrol ettiler ve aldıklarına el koydular. Bir Bolşevik teğmen, "Burası halkın sarayıdır" dedi. "Bu bizim sarayımız. Halktan çalmayın."

Kırık bir kılıç kabzası, bir mumluk. Arakçılar, ganimetlerini teslim ettiler. Bir battaniye, bir kanepe yastığı.

Antonov, sabık bakanları dışarıya çıkardı. Dışarıda, kaba, ateşli ve öfkeli bir kalabalık onları karşıladı. Antonov, onları korur şekilde, esirlerinin önünde durdu. "Onlara vurmayın" diyerek, o ve deneyimli -gururlu- diğer Bolşevikler, ısrar ettiler. "Bu *kültürsüzlüktür*."

Ancak sokakların kükreyen öfkesi kolayca dindirilemezdi. Endişeli anlardan sonra, şans eseri, yakınlardaki bir makineli tüfeğin ateşi, insanların panik halinde dağılmasına neden oldu ve Antonov bu fırsattan yararlandı; tutuklularını iterek ve sürükleyerek köprüden geçirip, Petropavlovsk Kalesi'nin hapishanesine götürdü.

Hücresinin kapısı üzerine kapanmak üzereyken, Menşevik içişleri bakanı Nikitin, cebinde Ukrayna Rada'sından gelen bir telgraf buldu.

"Bunu dün aldım, "dedi. Telgrafı Antonov'a uzattı. "O şimdi, senin problemin."

***

Smolnıy'daki delegelere haberi ileten, inatçı hayırcı Kamenev oldu: "Kışlık Saray'daki karşı-devrimci liderler, devrimci garnizon tarafından ele geçirildiler." Neşeli bir curcuna başlattı.

Gece saat 3'tü, ama hâlâ yapılacak işler vardı. Kongre, iki saat daha, gelen haberleri dinledi –kendi yanlarına geçen birliklerle, VRK'nın yetkisini kabul eden generallerle ilgili haberleri. Ancak hâlâ muhalefet vardı. Biri, hapishanedeki SR'lerin serbest bırakılması çağrısında bulundu: Troçki onları sahte yoldaşlar olarak paylamıştı.

Saat 4 civarında, çıkarken söylediği vakarsız son sözlerden sonra, Martov'un grubundan bir delegasyon utanarak geri döndü ve Martov'un işbirlikçi sosyalist bir hükümet çağrısını yinelemeye çalıştılar. Kamenev salona, Martov'un uzlaşma öngördüğü insanların, onun önerisine sırtlarını döndüklerini, hatırlattı. Yine de, ebedî ılımlı Kamenev, Troçki'nin, SR'ler ve Menşeviklere karşı suçlamalarını masaya yatırıp, yine ihtiyatlı bir şekilde, bunları prosedüre ait ikilemler olarak ifade edip, mahcubiyetlerin bir yana bırakılarak konuşmaların tekrar başlaması gerektiğini söyledi.

Lenin o gece toplantıya geri dönmeyecekti. Planlar yapıyordu. Ama bir doküman hazırlamıştı ve o dökümanı sunma işini Lunaçarskiy'e vermişti.

"Tüm İşçilere, Askerlere ve Köylülere" hitap eden Lenin, Sovyet iktidarını ilan etti ve demokratik bir barışın derhal önerilmesini üstlendi. Toprak, köylülere devredilecekti. Şehirlere ekmek tedarik edilecek ve imparatorluğun uluslarına kendi kaderini tayin hakkı sunulacaktı. Ama Lenin ayrıca, devrimin hâlâ tehlikede olduğu uyarısında bulundu –hem dışarıdan hem de içeriden.

"Kornilovcular... Petrograd'a karşı savaşacak asker toplamaya uğraşıyorlar... Askerler!, Kornilovcu Kerenskiy'e karşı direnin!... Demiryolu İşçileri! Kerenskiy tarafından Petrograd'a karşı gönderilen tüm personeli durdurun! Askerler, İşçiler, Çalışanlar! Devrimin ve demokratik barışın kaderi sizin ellerinizdedir!"

Onaylayan tezahüratlarla sıkça kesildiği için, belgenin tamamını yüksek sesle okumak uzun zaman aldı. Küçük sözel bir ayar, Sol SR'in muvafakatini garantiye aldı. Önemsiz bir Menşevik fraksiyon, sol-Martovculuk ve Bolşevikler arasında yeniden uzlaşının bir yolunu hazırlayarak, çekimser kaldı. Önemli değildi. 26 Ekim, saat sabahın 5'inde, Lenin'in manifestosu büyük çoğunluğun oyuyla geçti.

Bir kükreme. Bu kükremenin yankısı, bağırılarak ilan edilen kararın büyüklüğü yavaşça netleşirken, zayıfladı. Erkekler ve kadınlar birbirlerine baktılar. Karar geçmişti. Bu iş bitmişti.

Devrimci hükümet ilan edilmişti.

Devrimci hükümet ilan edilmişti ve bir gece için bu yeterliydi. Birinci toplantı için bu kadarı gereğinden fazlaydı, kesinlikle.

Bitkinlik ve tarih yazmanın sarhoşluğuyla, hâlâ tel gibi gerili sinirleriyle, Sovyetlerin İkinci Kongresi'nin delegeleri, Smolnıy'dan sendeleyerek çıktılar. Görgü okulundan sokağa, tarihin yeni bir anına, işçilerin hükümetinin gününe, yeni türde bir güne, şehrin yeni bir sabahına, işçi devletinin başkentine adım attılar. Soluk, ancak aydınlatan gökyüzü altındaki kışa yürüdüler.

Epilog: Ekim Sonrası

"Oh, aşkım, tüm özgürlüğünü biliyorum: Onun geleceğini biliyorum; ama nasıl bir şey olacak?

Nikolayi Çernıshevskiy, *Ne Yapmalı?*

i

O tuhaf kitap *Ne Yapmalı?* uzun bir gölge yarattı. 1902'de, Lenin, sol örgütlenmeyle ilgili yeni ufuklar açan risalesine, kırk yıl önce yazılmış bu romanın adını verdi.

Çernışevskiy'in hikâyesi, en önemlisi dördüncüsü olan, serpiştirilmiş hayalî sekanslardan oluşmaktadır. Burada, on bir bölümde, hikâyenin kahramanı Vera Palovna, kadim geçmişten, tuhaf, duygusal, ütopik bir geleceğe yolculuk yapmaktadır. Kitabın kilit noktası, tarihten olasılığa verilen destek, dördüncü

hayalin 7. Bölümüdür: O bölüm, bütünüyle, bu kitabın kitabesini oluşturmaktadır.

Yan yana iki nokta. Bazı şeyler, dikkat çekecek şekilde, söylenmemiştir. Adaletsizlikten özgürlüğe geçiş. Bilgili okurlar, genişletilmiş üç noktanın arkasında uzanan devrimi anlayacaklardır.

Böylesi bir ihtiyatlılıkla yazar, sansürden kaçınmıştır. Ancak, bu rahibin ateist oğlunun bu yazılmayanlarında da neredeyse dinsel bir şey bulunmaktadır. Politik bir *via negativa*, apofatik bir devrimcilik.

Ona bağlı kalanlar için, gerçekte var olan devrimin paradoksu, onun büsbütün yeniden tasarımlama potansiyelinde, tam da, sözcüklerin ötesinde, mesihî bir müdahale –gündelik olandan kaynaklanan– olmasıdır. Söylenemez, ancak gündelik uyarıların doruğu. Dilin ötesinde ve ona ait, temsilin ötesinde, ama değil.

Çernışevskiy'in noktaları, bu durumda, tuhaf bir hikâyenin tekrarıdırlar. Bu kitap da, başka bir hikâye girişimi olmuştur.

Peki, Çernışevskiy'in, yukarıda, aldığı acil nefes bu noktaları izleyecek mi? "Nasıl bir şey olacak?" Bu soru, tarihin şimdiki bakış açısından, sadece acı verebilir.

ii

26 Ekim 1917, akşamın geç saatleri. Lenin İkinci Sovyetler Kongresi'nin huzurunda durmaktadır. Kürsüyü elleriyle kavrar. Dinleyicilerini bekletmiştir –saat neredeyse 9 olmuştu– ve şimdi, alkışlar üzerine doğru gelirken, sessiz, kendisini bekliyordur. En sonunda öne doğru eğilir, boğuk bir sesle, kongreye, ünlü, ilk sözcüklerini söyler.

"Şimdi sosyalist düzeni kurmaya girişeceğiz."

Bu, yeni bir sevinç dalgası yarattı. Bir kükreme.

Lenin, toprakta özel mülkiyeti yürürlükten kaldırmayı önererek Sol SR'leri izledi. Savaş konusuna gelince, Kongre, demokratik bir barışa yönelik derhal görüşmeler yapılması için bir "savaşan bütün ülkelerin hükümetlerine ve halklarına bildiri" yayımladı. Oybirliğiyle onaylandı.

"Savaş bitti!" diyen, sakin bir çığlık geldi. "Savaş bitti!"

Delegeler ağlıyorlardı. Kutlama değil, cenaze şarkılarına başladılar, bu an için verilen mücadelede ölenleri onurlandırıyorlardı.

***

Ancak savaş henüz *bitmemişti* ve kurulacak olan düzen sosyalizmden başka her şeydi.

Onun yerine, gelecek aylar ve yıllar, devrimin kuşatılmasına, saldırıya uğramasına, izole edilmesine, katılaşmasına, bozulmasına tanıklık edecekti. Bunun nereye vardığını biliyoruz: tasfiyelere, esir kamplarına, açlığa, kitlesel cinayetlere.

Ekim hâlâ, temel, radikal sosyal değişikliklerle ilgili savlar için sıfır noktasıdır. Onun yozlaşması kader değildi, hiçbir yıldızda yazılı değildi.

1917'yi izleyen ümitlerin, mücadelelerin, zorlukların ve yenilgilerin hikâyesi daha önce anlatıldı ve yine anlatılacak. O hikâye ve her şeyden önemlisi o hikâyeden kaynaklanan sorular –değişimin aciliyeti, değişimin nasıl mümkün olduğu, onu saran tehlikeler– geniş çapta bizim ötemize uzanmaktadırlar. Bu son sayfalar sadece anlık bir bakış sunabilirler.

***

Ayaklanmanın hemen sonrasında Kerenskiy, sağ-kanattan General Krasnov ile buluştu ve direniş planları yaptılar. Onun komutası altında, bin Kozak başkente hareket etti. Petrograd'da, Duma içindeki Menşevikler ve Sağ SR'lerin etrafındaki farklı güçler bir grup oluşturdular; yeni Halk Komiserleri Konseyi'ne karşı Selamet Komitesi olarak bir araya geldiler. Muhaliflerin motivasyonları, demokrasiye karşı derin antipatiden, böylesi bir görevin sonucunun felaket olacağını düşünen samimî sosyalistlerin ıstıraplarına kadar, çeşit çeşitti. Ne kadar tuhaf ve geçici yatak arkadaşları olsalar da, Purişkeviç gibiler de dahil

olmak üzere, aynı yatağı paylaşmaya karar verdiler: Komite, Petrograd'da, Krasnov'un askerlerinin gelişine denk düşecek bir isyan planladı.

Ancak Askerî-Devrimci Komite planlardan haberdar oldu. Askerî öğrenciler kontrolü tekrar ele geçirme girişiminde bulununca, 29 Ekim, başkentte bölük pörçük, kısa süren "asilzade isyanına" tanıklık etti. Yine bombalar şehri sarstı ve direniş hemen kırıldı. Antonov, esirlerini intikamcı bir kalabalıktan korumak için, yine devrimci onuru ve militanlarının terbiye edilmiş kültürünü kullandı. Onun esirleri öldürülmedi: Diğerleri o kadar talihli değillerdi.

Ertesi gün, Petrograd'dan 12 mil uzakta, Pulkovo Tepeleri'nde, Krasnov'un güçleri, işçiler, denizciler ve askerlerden oluşan, pejmürde, eğitimsiz ve disiplinsiz ama kendilerinden on kat büyük bir orduyla karşılaştı. Savaş, çirkin ve kanlıydı. Krasnov'un güçleri, Gatçina'ya, Kerenskiy'in üs kurduğu kasabaya geri çekildi. İki gün sonra, güvenli bir geçiş için, Kerenskiy'i teslim etmeyi kabul ettiler.

Eski ikna şampiyonunun son bir kaçış denemesi daha olacaktı. Denizci üniforması ve sıra dışı gözlüklerle kılık değiştirerek başarılı bir şekilde kaçtı. Kendisini temize çıkarmak için, birbiri ardına çeşitli dergiler çıkararak, son günlerini sürgünde geçirdi.

***

Koalisyon yanlısı Demiryolu İşçileri Sendikası'nın Bütün Rusya Yürütme Komitesi, tüm sosyalist gruplardan oluşan bir hükümet talep etti. Her ikisi de bu konuda uzlaşmaz olan, Lenin de Troçki de sonuç alınabilecek olan bu toplantıya katılmadı: Uzlaşanlar ise –Kamenev, Zinovyev ve Milyutin– hayatta kalmak için en iyi şansın sosyalist bir koalisyon olduğunu kabul ettiler. Ancak o anda, yeni rejimin varlığı, Krasnov'un yaklaşan tehlikeli tehdidi altındayken, birçok SR ve Menşevik, görüşmeler kadar, hükümete karşı askerî direnişe de dikkat kesilmişlerdi.

Krasnov'un yenilmesiyle birlikte, koalisyona dönüş yaptılar –tam da Bolşevik MK, daha sert bir çizgiyi benimserken.

Bu çizgi de, tartışmalardan muaf değildi. 3 Kasım'da, İlahî İkizler Zinovyev ve Kamenev de dahil olmak üzere, beş muhalif MK'dan istifa etti. Ancak, Aralık'ta, Sol SR'ler, büyük bir tantanayla hükümete katıldıkları zaman, muhalefetlerini geri çekeceklerdi. Kısa bir süre için, bir koalisyon kuruldu.

***

Devrimin konsolidasyonu ülkenin her yerinde düzensizdi. Moskova'da, uzamış, acı bir savaş vardı. Ama yeni rejimin muhalifleri, şaşırmış ve bölünmüşlerdi ve Bolşevikler kontrollerini genişlettiler.

Ocak 1918'in başlarında hükümet, uzun süredir geciktirilmiş, yeni toplanan Kurucu Meclis'ten sovyetlerin egemenliğini tanımasını istedi. Kurucu Meclis temsilcileri reddettiklerinde, Bolşevikler ve Sol SR'ler, bu yeni bağlamda bunun anti-demokratik ve temsiliyete karşı olduğunu ilan ettiler: Ne de olsa, meclisin (Sağ SR hâkimiyetindeki) üyeleri Ekim'den önce seçilmişlerdi. Radikaller meclisin aşağılanmış olarak kepenklerini indirmesini sağlayarak ona sırtlarını döndüler. Ardından da lağvedildi.

Daha kötüsü kısa süre içinde gerçekleşecekti. 3 Mart 1918'de, haftalarca süren gergin, tuhaf ve zorlu pazarlıklardan sonra, Sovyet hükümeti ile Almanya ve müttefikleri arasında yapılan Brest-Litovsk anlaşması, Rusya'nın savaştaki rolünü sonlandırdı –ancak şoke edici derecede cezalandırıcı şartlar altında.

Lenin, onun için öncelik savaşı sona erdirmek –neredeyse ne pahasına olursa olsun– olduğundan, yeni rejimi konsolide etmek ve uluslararası devrimi beklemek için, bu haksız şartların kabul edilmesinde ısrar ederek, tek başına bir savaş vermişti. Partinin solunda yer alan pek çok kişi, Merkezî Güçlerin devrime gebe olduğundan o kadar emindiler ki, savaş bu devrimler patlak verene kadar devam etmeli diyerek, bu talebe itiraz ediyorlardı. Ancak, Almanların tahripkâr ilerleyişi kar-

şısında Lenin, tekrar istifa tehdidinde bulunarak, en sonunda argümanını kabul ettirdi.

Rusya, barışı elde etti, ancak bazıları en verimli bölgelerde yer alan büyük topraklarını ve nüfusunun önemli bir bölümünü ve devasa boyutlardaki endüstriyel ve finansal kaynaklarını kaybetti. Merkezî Güçler boşaltılan bu topraklarda, karşı-devrimci kukla rejimler kurdular.

Anlaşmayı protesto etmek için Sol SR'ler hükümetten istifa ettiler. Gerilim, Mariya Spiridonova'nın ayrıntılarını sert eleştirilerle yazdığı açık mektubunda ifade ettiği gibi, Bolşevikler daha da kötüleşen kıtlığa haşin gıda tedarik önlemleriyle, köylülüğü kendi aleyhlerine döndürerek karşılık verdiklerinde, iyice arttı. Haziran'da, Sol SR aktivistler, şimdi-"devrimci" savaşa bir dönüşü kışkırtma ümidiyle, Alman büyükelçisine suikast yaptılar. Temmuz'da Bolşeviklere karşı bir isyan girişiminde bulundular –ancak isyan bastırıldı. Köylülerin müsadereye karşı direnişi sertleşirken ve Bolşevik aktivistler suikastlara uğrarken –Volodarskiy, Uritskiy– hükümet, genelde kanlı önlemler içeren, sert karşılıklar verdi. Böylece tek-parti devleti mevzi kazanmaya başladı.

***

Günler, beklenmedik politik anlarla noktalanır oldu. Ekim 1918'de, birçok durumda muhalif kalan Menşevikler, Ekim devrimini "tarihsel gereklilik" olarak kabul ettiler; aynı yıl, hükümet çökmekte olan ekonomiyi çaresizlik içinde düzeltmeye çalışırken, sol Bolşevik Şlyapnikov, partideki birçok kişinin, "kapitalist sınıfın, üretimde kendisine verilen örgütleme rolünü reddettiği" düşüncesinden oluşan tuhaf öfkesini dile getirdi.

Lenin, bir süre için daha, uzun zamandan beri Rus devriminin bekasına dair yegâne bağlam olarak görülen uluslararası devrim beklentisi konusundaki sert tavrını devam ettirdi.

Lenin, Ağustos 1918'de kendisine yapılan başarısız suikast girişiminden sonra iyileşirken bile, Almanya'da Marksist Rosa

Luxemburg ve Karl Liebknecht'in korkunç ölümlerinden ve onların Spartaküsçü isyanlarının çöküşünden sonra bile, Bolşevik iyimserlik, başlarda fazla sarsılmadı. Savaş sonrasında Almanya, 1918 ve 1923 yılları arasında tekrar tekrar alevlenen, dramatik bir sosyal kutuplaşmanın pençesinde kaldı. Macaristan'da bir sovyet hükümeti kuruldu; 1918 ve 1919'da Avusturya'da sınıf mücadeleleri patlak verdi; İtalya, 1919 ve 1920'de "iki kızıl yıl" isyanlarına tanıklık etti. İngiltere bile grevlerle sarsıldı.

Ama 1919 yılı boyunca ve sonrasında bu dalga, olay olay bastırıldı ve reaksiyon alan kazandı. Durum, sınırları boyunca ümitsiz bir hal alırken, Bolşevikler de yalnızlıklarını kavradılar.

***

Mayıs 1918'de, Çekoslovak Lejyonunun 50.000 askeri isyan etti. Bu, Gatçina'daki hatalı başlangıcın ardından İç Savaşı başlattı.

1918'den 1921'e kadar Bolşevikler, yabancı güçler tarafından silahlandırılan, desteklenen ve yardım gören birkaç karşı-devrimci veya "Beyaz" güçle savaşmak zorunda kaldılar. Beyazlar, devrim topraklarına hücum ederlerken, şiddet özleminin harekete geçirdiği "Yeşil" köylü isyanları –en ünlüsü Ukrayna'daki efsanevî anarşist Mahno'nun başlattığı– Bolşevik rejimi temelinden sarstı. 1919'a gelindiğinde, Rus toprakları, Amerikalı, İngiliz, Fransız, Japon, Alman, Sırp ve Polonyalı askerler tarafından işgal edilmişti. Amerikalılar, İngiliz ve Fransızlar için, Sosyalizm ya da kızıl basil savaş dönemindeki düşmanlardan daha bezdiriciydi. Amerika'nın Rusya Büyükelçisi David Francis, endişelerini şöyle dile getiriyordu: "Eğer bu kahrolası Bolşeviklerin iktidarda kalmalarına izin verilirse, sadece ülkenin vefakâr halkı kaybetmeyecek, Bolşevik yönetim bütün ülkelerin altını oyacak ve toplum için bir tehdit olarak kalacaktır."

Özellikle Churchill, "isimsiz canavara", "Bolşevizm'in pis kabalığına" takıntılıydı ve kendisinin en büyük düşmanı olduğu konusunda son derece netti. 1919'da, "tarihin tüm zorba

yönetimlerinin en zorbası, en tahripkârı ve en aşağılayıcı olanı, Bolşevik yönetimdir" diye ilan etti. "Bu yönetimin, Alman militarizminden çok daha kötü olmadığını söylemek, kesinlikle bir aldatmacadır." Savaş sona ererken, ünlü sloganını dolaşıma soktu. "Bolşevik'i Öldür, Barbarı Öp".

Müttefikler, askerlerini Rusya'ya yığdılar, ambargoyu sıkılaştırdılar, yiyeceklerin Soyvet Rusya'nın açlıktan ölen halkına ulaşmasına engel oldular. Ve –ne kadar rezilce olursa olsun– Aleksandr Kolçak'ın diktatörlüğünü destekleyerek, Beyazları fonlara boğdular ve yönetimindeki Kozak güçleriyle Sibirya'da terör estiren Grigoriy Semyonov'a, Amerikalı bir gözlemcinin sözcükleriyle, "tolerans gösterilebilir şiddet uygulayan" biri olarak teveccüh gösterdiler.

Ancak, tüm fonlara, müttefiklerin tüm desteğine rağmen, hırçın, geçimsiz Beyazlar, Rus köylülüğüne veya inatçı ulusal azınlıklara verilecek herhangi bir imtiyaza muhalefetleri –ve barbarlıkları– yüzünden, askerî olarak kazanmayı veya popüler desteği arkalarına almayı başaramadılar. Askerleri ayırım yapmaksızın katliam yaptılar, köyleri yaktılar ve coşkulu kıyımlarla 150.000 Yahudiyi öldürdüler, ibretlik işkenceler icra ederek –çoğunlukla kamçılamak, canlı canlı gömmek, kötürüm bırakmak, esirleri atların arkasında sürüklemek– ve toplu idamlar yaptılar. Kendilerine verilen "esir almak yok" emri, genelde şematik bir açıklıkla yerine getirildi.

Böylesi bir terör, onların yeni otoriterlik rüyalarının hizmetindeydi. Görgü tanığı Chamberlin, "eğer Bolşevizm Beyazlara yenik düşerse, onun yerini "beyaz bir at üstünde Moskova'ya giren... askerî bir diktatör" alacaktır" diye yazıyordu. Troçki'nin daha sonra belirttiği gibi, dünyaya faşizm sözcüğünü kazandıracak olan dil, İtalyan dili değil Rusça olacaktı.

Böylesi amansız baskılar altında, anlatılamaz barbarlıkların ve acıların, açlıktan ölümlerin, kitlesel ölümlerin, endüstri ve kültürün neredeyse tamamen çöküşünün, haydutluğun, katliamların, işkencelerin ve yamyamlığın yaşandığı aylar ve yıllar geçti. Kuşatılan rejim, kendi Kızıl Terörünün dizginlerini serbest bıraktı.

Ve hiç şüphe yok ki, onun kapsamı ve derinliği kontrolün ötesine geçti; kişisel gücün, sadizmin veya anın yozlaşmışlığının baştan çıkardığı siyasal polis Çeka'nın bazı ajanları, siyasal inancın ve yeni otorite erkinin sınırlamadığı haydutlar ve canilerdi. Tanık ifadelerinde onların korkunç davranışlarını mazur gösterecek kıtlık söz konusu değildi.

Diğer ajanlar görevlerini üzüntüyle yerine getiriyorlardı. İnsan, bir kıyam mefhumuna, çaresizce bir zorunluluk altında, "etik" bir teröre, mümkün olduğu kadar sınırlandırılmış bir teröre karşı kuşku, hatta tiksinti duyabilir, ama yaptıklarını yapmaktan başka seçenekleri olmadığına inanan ajanların ifadeleri acı çektiklerini gösteriyordu. 1918 yılının sonunda, sarhoş ve perişan Dzerjinskiy, "o kadar çok kan döktüm ki benim artık yaşamaya hakkım yok. Beni hemen vurmalısınız" diye yalvarıyordu.

Beklenmedik bir kaynak, Sibirya'daki Amerikan güçlerine komuta eden Tüm General William Graves, "Doğu Sibirya'da Bolşevik karşıtlarının, Bolşevikler tarafından öldürülen her bir insan için yüz Bolşevik öldürdüğünü söylediği zaman" kendini tam bir güvenlik içinde hissediyordu. Sovyet rejiminin birçok lideri, kendi dehşetengiz şekilde haberdar oldukları Terörlerinin onur kırıcı eğilimlerini sınırlamak için mücadele ediyordu. 1918'de, bir Çeka gazetesi iğrenç şekilde işkenceyi teşvik ediyordu: MK, yazı kurulunu suçladı ve gazeteyi kapattı ve Sovyet, böylesi uygulamaları lanetlediğini tekrar etti. Ancak hiç şüphesiz, politik ve ahlaki çürüme yerleşiyordu.

***

Topyekûn bir çöküş ve devamlı ve tahripkâr bir açlıkla karşı karşıya kalan rejim, 1921'de, "Savaş Komünizmi" olarak bilinen o korkunç askerileşmiş müsadere ve kontrol önlemlerinden geri adım attı ve bunların yerine Yeni Ekonomik Politikayı veya NEP'i getirdi. Rejim, 1921'den 1927'e kadar, küçük-çaplı yatırımların kâr etmesine izin vererek, belli bir dereceye kadar özel girişimi

teşvik etti. Ücret politikaları liberalleştirildi, yabancı uzmanlara ve teknik danışmalara yetki verildi. Hükümet çeşitli büyüklükte kolektif çiftlikler yaratsa da, toprağın büyük kısmı daha zengin köylülere devredildi. "NEP-insanları", vurguncular ve üç kâğıtçılar, spekülasyon ve tomurcuklanan karaborsa aracılığıyla kârlı işler yapmaya başladılar.

Ülke, savaş sonrasının felaketiyle, endüstrinin, tarımın enkazıyla ve işçi sınıfının kendisiyle boğuşuyordu. Savaş Komünizmi çaresizlik içindeyken bir zorunluluktu ve NEP, belli bir dereceye kadar istikrar sağlamak, üretimi artırmak için gereken bir geri adımdı. Zayıflığın ifadesinin de bir bedeli vardı. Bürokratik aygıt şimdi, adına konuştuğunu iddia ettiği sınıfın parçalanmış kalıntıları üzerinde sallanıyordu.

Bolşevikler arasında, resmî ve gayri-resmî muhalif grupçuklar oluşuyordu. Kollontay ve Şlyapnikov, iktidarın artık var olmayan bir işçi sınıfına devredilmesinin peşinde koşarak "İşçi Muhalefeti'ne önderlik ettiler. Eski Bolşevik entelektüeller, "Demokratik Merkeziyetçiler", merkeziyetçiliğe karşı çıktılar. 1921 yılında yapılan Onuncu Kongre fraksiyonları yasakladı. Lenin de dahil olmak üzere, hareketin savunucuları bunu, partiyi birleştirmek için acil ve geçici bir gereklilik olarak sundular. Önlenemez şekilde daha sonra ortaya çıkanlar –Sol Muhalefet, Birleşik Muhalefet– resmî olmayacaklardı.

***

Lenin'in sağlığı iyiye gitmiyordu. 1922 ve 1923 yıllarında inmeler geçirdi ve "son kavgası" adı verilen, büyüdüğünü gördüğü bürokratik eğilimlere, kemikleşmeye ve yozlaşmaya karşı mücadele verdi. Stalin'in kişiliğinden ve onun parti içindeki yerinden duyduğu kuşku büyümeye başladı. Son yazılarında, Stalin'in genel sekreterlik pozisyonundan alınmasında ısrar etti.

Tavsiyesi dinlenmedi.

Lenin, Ocak 1924'te öldü.

Rejim, hızlı bir şekilde iğrenç bir ölüm kültü başlattı ki bu kültün en dikkat çeken unsuru bugün hâlâ yerindedir: onun naaşı. Katafalkında saygı gören, yıpranmış ve ürpertici bir emanet.

***

1924'teki On Dördüncü Parti Kongresi'nde, Troçki ve diğerlerinin protestolarına karşın parti, aptalca bir geriye dönüş icra etti.

Parti artık, Stalin'in şu iddiasını resmen kabul ediyordu; "genel olarak sosyalizmin zaferi (nihaî zafer anlamında değil), kayıtsız şartsız olarak, tek ülkede mümkündür."

Tırnak içindeki uyarıya bakılmaksızın, "Tek Ülkede Sosyalizmin" kucaklanması, Bolşeviklerin –ve diğerlerinin– temel tezinden dramatik bir geri dönüştü.

Bu kayma, uluslararası devrim için herhangi bir beklenti kalmadığında, umutsuzluktan doğmuştu. Ancak, eğer uluslararası desteğin hemen yakında olduğunu ummak bir ütopya ise, imkânsız olanın –kendi kendine yeten sosyalizmin– üzerine bahse girmek de ne kadar öyledir? Yıkması ne kadar zor olursa olsun, inatçı bir kötümserlik, bu kötü ümitten daha az zarar verici olabilirdi.

Yeni pozisyonun etkileri tahripkârdı. Tartışma ve demokrasi kültürünün her türlü kalıntısı yok olurken bürokratlar, "sosyalizm" adını verdikleri bir garabete doğru, tepeden inme gelişmelerin koruyucuları haline geldiler. Ve Stalin, bu mekanizmanın merkezinde yer alan "gri yüz", kendi güç odağını, eşitlerin birincisi statüsünü inşa etti.

***

1924 ve 1928 yılları arasında Rusya'daki atmosfer, parti içi kavgaların daha da sertleşmesiyle, bağlılıkların ve kliklerin daha hızlı ve daha tehlikeli şekilde değişmesiyle birlikte, gittikçe daha zehirli bir hale geldi. Müttefikler muhalif oldular, sonra tekrar müttefik oldular. İlahî İkizler rejimle barıştılar. Troçki barış-

madı: O MK'dan ve partiden atıldı; destekçileri baskıya uğradı, taciz edildi, dövüldü ve intihara sürüklendi. 1928'de onun Sol Muhalefeti paramparça edildi ve dağıtıldı.

Rejime karşı tehditler çoğaldı ve Stalin yönetimini sağlamlaştırdı. Bir kriz dünya ekonomisini boğarken, Stalin "büyük değişikliği" başlattı. 1931 yılında, "tempo yavaşlatılmamalıdır!" diye ilan etti. Bu, onun birinci Beş Yıllık Planı idi. "Biz, gelişmiş ülkelerin elli veya yüz yıl gerisindeyiz. Bu mesafeyi on yıl içinde kapatmalıyız. Ya biz bunu yaparız ya da onlar bizi yok eder."

Haşin bir endüstrileşme ve kolektivizm, merkezileştirilmiş acımasız bir kontrol ve komuta ekonomisi ve siyasal kültürü, böylece mazur gösterildi. Parti aktivistlerinin peşine düşüldü, diğerlerine ihanet etmeye, gürleyen beyanatlarıyla gülünç suçlarını itiraf etmeye zorlandılar. Geleneklerine karşı, o gelenek adına bu karşı-devrim tarafından idam edildiler. Stalin'e eskiden sadık olmak, bir savunma değildi: Uzun bir liste dolusu Bolşevik 1930'lu yıllarda ölüme mahkûm edildi ve sonra bu listeye sadece Troçki ve Buharin değil, Zinovyev, Kamenev ve sayısız diğerleri de dahil edildi.

Bu despotik yozlaşmayla birlikte, devletçiliğin, Yahudi-karşıtlığının ve milliyetçiliğin yükselişi başladı ve kültürde, cinsellikte ve aile hayatında, sevimsizce gerici normlar oluşturuldu. Stalinizm: paranoyanın, gaddarlığın, cinayetin ve avamlığın [kitsch] polis devleti.

Uzatmalı bir *sumerki*'den [alacakaranlık], "özgürlüğün loş ışığının" uzun bir nöbetinden sonra, bir gün doğumu olabilecek şey, bir gün batımı oldu. Bu yeni bir gün değildi. Bu, Sol Muhalif Victor Serge'nin ifadesiyle "yüzyılın gece yarısıydı."

iii

Ekim'e karşı yüz yıl süren, ilkel, tarihe dayanmayan, cahilce, kötü niyetli ve oportünist saldırılar oldu. Biz, böylesi hor görmeleri tekrarlamasak bile, yine de devrimi sorgulamalıyız.

Eski rejim iğrenç ve şiddet yanlısıydı. Bu arada Rus libera-

lizmi zayıftı ve hızla reaksiyonla ortak davaya katıldı. Bununla beraber, Ekim, önlenemez bir şekilde mi Stalin'e götürdü? Bu eski bir sorudur, ama hâlâ çok canlı bir sorudur. Gulag, 1917'nin son noktası mıdır?

Yeni rejimin yüzleştiği o objektif zorluklar açıktır. Ayrıca sübjektif faktörler ve alınan kararlarla ilgili sormamız gereken sorular vardır.

Sol Menşeviklerin, savaş-karşıtı müzmin enternasyonalistlerin, Ekim 1917'deki ayrı düşmeleriyle ilgili cevap vermeleri gereken sorular vardır. Koalisyondan yana oy kullanan kongrenin hemen sonrasında, bu karar destekçilerinden bazılarını bile şoke etti ve kızdırdı. Pişmanlık duymaktan asla kurtulamadığı bu davranışı için Suhanov, "yıldırım çarpmış gibi oldum. Hiç kimse kongrenin yasallığını sorgulamadı. (Bu davranış) kitlelerden ve devrimden formel bir kopuş anlamına geliyordu" dedi.

Şüphesiz, kesin değil. Ancak, eğer diğer grupların enternasyonalistleri İkinci Kongrede kalsalardı, partinin her kademesinden birçok Bolşevikin işbirliğini savunduğu göz önüne alındığında, Lenin'in ve Troçki'nin koalisyonla ilgili uzlaşmazlıkları ve kuşkuları azalabilirdi. Sonuç, daha az yekpare ve başı daha az dertte bir hükümet olabilirdi.

Bu, izolasyonun kısıtlamalarını ve etkisini inkâr etmek değildir – ne de Bolşevikleri, kendi hataları veya daha kötüsü için temize çıkarmaktır.

Suhanov'un hatıralarına cevap olarak, Ocak 1923'de de yazdığı "Bizim Devrimimiz'de Lenin, oldukça şaşırtıcı bir şekilde, Rusya'nın devrim için 'hazır' olmamış olabileceğinin" tartışılmasına izin vermektedir. Ancak Lenin, "durumunun ümitsizliğinden etkilenmiş bir halkın", kendisine en azından, medeniyeti daha da ileri götürmek için pek de alışıldık olmayan şartları güvence altına alma şansı sunan bir mücadeleye "atılmakla suçlanıp suçlanamayacağını", hırçınca merak ediyordu.

Tükenmiş Rusya'nın, durumun parametrelerini değiştirebilme şansını yakalamak için harekete geçmekten başka hiçbir şansının olmadığını ileri sürmek absürt değildir. Çok şeyin

gelişebileceğini ileri sürmek de. Lenin'in ölümünden sonra partinin, kötü şartlarda mücadele etmekten başka çok az alternatifi olduğu hazin, köşeye sıkışmışlık duygusundan, müteakip Tek Ülkede Sosyalizm kötü umuduna sapması, zorunluluğu bir meziyet olarak yeniden anlamlandırmanın meşum sonucudur.

Çeşitli zamanlarda kimi Bolşevikler tarafından "Savaş Komünizminin" korkunç zorunluluğunun, arzu edilir bir şey, komünist prensipler olarak veya sansürün, hatta iç savaştan sonra bile, zayıflıktan başka her şeyin bir ifadesi olarak tasvirinde, kan dondurucu bir benzer eğilimi görmekteyiz. Bunu, tek adam yönetiminin sosyalist dönüşümün ayrılmaz bir parçası olarak sunulmasında da görüyoruz. Ve muhalifleri yanlış tanıtma ve karalamada da; örneğin, Serge, 1921'deki Kronştadt denizcilerinin rejime karşı ayaklanmasının Beyazların bir saldırısı olduğunun ileri sürülmesini "ürkütücü bir yalan" olarak görmektedir; "halkın yararına bir zorunluluk" olarak mazur gösterilen (ama Serge tarafından değil) bir iftira. Ne de, bu isyanın sonrasını düşündüğümüzde, Mike Haynes'ın –Bolşeviklere sempati duyan bir tarihçi– ürpertici bir şekilde dile getirdiği gibi, onların "idamlara direnme beceriksizliklerini" örtmeye çalışmalıyız.

***

Kendilerini devrimin yanında görenlerin, bu başarısızlıkları ve suçları incelemeleri gerekmektedir. Bunun aksini yapmak, özre, özel bahanelere sığınmak ve hikâye yazma konumuna düşmek ve böylesi hataların tekrar edilme riskini devam ettirmek olur.

Tarihin ilk sosyalist devriminin tuhaf hikâyesinin kutlanmayı hak ediyor olması, nostalji hatırına olan bir şey değildir. Ekim'in standardı şunu bildirmektedir ki, bazı şeyler bir kez değişti ve bunlar bir kez daha değişebilir.

Ekim, bir an için, yeni türde bir iktidar getirdi. Geçici olarak, üretimde işçi kontrolüne ve köylülerin toprak üzerindeki haklarına doğru bir yöneliş oldu. İşte ve evlilikte erkekler ve kadınlar

için eşit haklar, boşanma hakkı, annelik desteği. 100 yıl önce homoseksüelliğin suç olmaktan çıkarılması. Ulusal kendi kaderini tayin yönünde hareketler. Özgür ve genel eğitim, okur-yazarlığın yayılması. Ve okur-yazarlık ile kültürel bir patlamanın meydana gelmesi, öğrenmeye susamışlık, üniversitelerin ve konferans serilerinin ve yetişkinler için okulların mantar gibi çoğalması. Lunaçarskiy'in söyleyebileceği gibi, fabrikalarda olduğu kadar, ruhta da değişiklik. Ve bu anlar bastırılmış, geriye döndürülmüş, çok kısa sürede soğuk şakalar ve anılar haline gelmiş olsalar da, aksi de olmuş olabilirdi.

Farklı olabilirdi, çünkü bunlar sadece ilk, en çok yalpalanan adımlardı.

Devrimciler yeni bir dünyada yeni bir ülke isterler, göremedikleri, ancak inşa edebileceklerini düşündükleri bir dünyada. Ve onlar böyle yaparak, inşa edenlerin de kendilerini yeniden inşa edeceklerine inanırlar.

1924'te, mengene deneyimi sıkıştırmaya başladığında bile Troçki, istediği dünyada, hayalini kurduğu komünizmde –korkunç rejime aniden vurulacak şiddetli bir darbeyle– "hayat biçimleri dinamik olarak, dramatik şekilde değişecektir. Ortalama insan tipi, Aristoteles'in, Goethe'nin veya Marx'ın seviyesine yükselecektir. Ve bu seviye üzerinde yeni zirveler yükselecektir" diye yazıyordu.

1917'de Rusya'nın özellikleri farklı ve önemliydi. Ekim'i, aracılığıyla bugünün mücadelelerini incelemek için basit bir mercek olarak görmek absürt ve gülünç bir miyopluk olur. Ancak uzun bir yüzyıl olmuştu, nefretin ve gaddarlığın uzun süren bir karanlığı, zamanının çirkinliği ve özü. Alacakaranlık, hatta hatırlanan alacakaranlık, hiç ışık olmamasından daha iyidir. Devrimden öğrenebileceğimiz hiçbir şey yoktur demek de aynı derecede absürttür. Ekim'in *sumerki*'sinin bizim olabileceğini ve onu her zaman gecenin izlemesine gerek olmadığını inkâr etmektir.

***

John Reed, Prokopoviç'in Duma vekillerine yaptığı ve kendilerini feda eden çılgına dönmüş denizciler tarafından kesilen konuşmasını anlatırken, anlatımını keser. Prokopoviç'i, "burada, sokaklarda makasçılar tarafından öldürülmek bizim onurumuzu zedelemektedir" derken kaydetmiştir. Sonra: "Makasçı ile neyi kastetti", asla öğrenemedim" der. Aynı anda orada olan Louise Bryant da aynı tuhaf kelimeyi not almıştır. "O kelimeyle tam olarak neyi kastettiği benim basit Amerikalı beynim için çok fazlaydı" der.

Olası cevap, olasılık dışı bir yerde olabilir.

1917'de, Chaim Grade, Vilna, Litvanya'da küçük bir çocuktu. Çok daha sonra, dünyanın önde gelen İbranice yazan yazarlarından biri olduğunda, *Der mames shabosim* –Annemin Şabat Günleri– adlı anılarının İngilizce çevirisinin terimler sözlüğüne, aşağıdakileri kaydetti.

> Forest Shack: Vilna'nın çevresindeki demiryolları boyunca yer alan makasçıların kulübeleri için kullanılan deyim. 1917 Devriminden önce, Forrest Shack'ların (kulübelerin) etrafındaki alanlar, yerel devrimcilerin gizli toplantı yerleriydi...

Toplantı yeri için takma bir ad. Prokopoviç'in sıfat olarak kullandığı bu sözcük "devrimciler için" küçümseyici bir terimmiş gibi görünüyor.

Prokopoviç geçmişte bir Marksisti. Onun liberalizme kayışı, "Legal Marksistler" olarak bilinen ve "Ekonomizm" denen akımdan etkilenen birçok eski Marksist ile paralellik içerir. Onların aşamalı dogmalarında kasvetli türde bir katılık vardır. Bu dogmada, hat üzerindeki istasyonlar gibi, bir aşama diğerinden sonra gelmelidir.

Prokopoviç'in Bolşeviklerden *makasçılar* olarak nefret etmesi hiç de şaşılacak bir şey değildir. Teleolojinin en ufak bir zerresine, tarihin yan yollarını hesaba katanlardan daha fazla kim düşman olabilir? Veya kim bu yolları tutabilir?

1917 devrimi, bir trenler devrimidir. Tarih, soğuk metalin çığlıklarıyla yol aldı. Çarın tekerlekler üzerindeki sarayı, ebediyen yan yola saptı; Lenin'in uyruksuz mühürlü vagonu; Guçkov ve Şulgin'in feragatnameyi taşıyan dolambaçlı ekspresi; umutsuz firarilerle ağırlaşmış olarak Rusya'yı baştan sona dolaşan trenler; peruklu Lenin "Konstantin İvanov" tarafından, azimli bir şekilde, ocağı kömürle doldurulan tren. Ve çok daha fazlası da gelecekti: Troçki'nin zırhlı treni, Kızıl Ordu'nun propaganda trenleri, İç Savaşa asker taşıyan trenler. Hayalet trenler, ağaçların arasından karanlığı yararak geçen trenler.

Marx, devrimler tarihin lokomotifidir der. Lenin, Ekim'den sonraki kıtlık günlerinde, özel bir notunda kendisine, "lokomotifi en yüksek vitese tak ve onu raylarda tut" diye öğütte bulundu.

Ama eğer gerçekten de tek bir doğru yol, bir hat varsa ve o da bloke edilmişse, treni o raylarda nasıl tutabilirsiniz?

"Ben, gitmemi istediğiniz yere gittim."

***

1937'de, Bruno Schulz, "Deha Çağı" adlı hikâyesine, "zaman içinde kendi başlarına bir yere sahip olmayan olaylar" üzerine baş döndürücü bir düşünceyle, "zaman içindeki tüm yerlerin satılmış olabileceği" olasılığıyla başlar.

Kondüktör, neredesin?

Bizi heyecanlandırma ...

Sen hiç çift yollu zaman içinde zamanın paralel akışını duydun mu? Evet, zamanın böylesi dallanmış hatları vardır, biraz illegal ve şüpheli, ama bizim gibi, kaydedilemez olan gereğinden fazla olayın kaçakçılığını yüklenen biri, fazla müşkülpesent olamaz. Tarihin bir aşamasında, bu illegal olayları defetmek için bir yan hat, çıkmaz bir yol bulmaya çalışalım. Korkulacak hiçbir şey yok.

Forest Shack'lar [orman kulübeleri], vahşi tarih içindeki gizli hatlara geçilen noktalar, makaslardır.

Tarih için soru, sadece treni kimin süreceği değil, nereye süreceğidir. Prokopoviç'lerin korkacak bir şeyleri vardı ve onlar bu şüphelileri, illegal yan hatları, var olmadıklarında devamlı ısrar ederek, gözlem altında tuttular.

Devrimciler, tescil edilemez, haddinden fazla ağır, kaçak yükleriyle, ebediyen uzakta olacak, ama gittikçe daha da yaklaşılan bir ufka doğru, trenlerini böylesi yollara yönlendirdiler.

Ya da özgürleştirilmiş trenden, özgürlüğün loş ışığında öyle görünmektedir.

İsim Listesi

Alekseyev, Mihail (1857-1918) General. Şubat 1917'ye kadar Çarın Genelkurmay Başkanı; Mayıs 1917'e kadar başkomutan. İç Savaşta Bolşeviklere karşı savaşırken öldü.

Antonov, Vladimir Aleksandroviç (1883-1938) Bolşevik aktivist. 1903'den biri Marksist, 1914'ten beri Bolşevik. Stalin yönetiminde idam edildi.

Balabanoff, Angelica (1878-1965) Rus-İtalyan Marksist aktivist.

Boçkareva, Mariya (1889-1920) Asker. Kadınların Ölüm Taburu'nun kurucusu. Aralık 1917'de kurulan Sovyet devlet güvenlik örgütü Çeka tarafından idam edildi.

Bonç-Bruyeviç, Vladimir (1873-1955) Bolşevik aktivist. "Eski Bolşevik" ve dinsel tarikatlar üzerine araştırmacı; Lenin'in özel sekreteri.

Breşko-Breşkovskaya, Yekaterina (1844-1934) SR aktivist. Kerenskiy'e yakın, SR partisinin sağ kanadından. Ekim'den sonra Rusya'dan kaçtı.

Bubnov, Andrey (1883-1938) Bolşevik aktivist. Moskova'da ve Askerî-Devrimci Komite'de aktif. Stalin yönetiminde idam edildi.

Büyük Dük Mihail (1878-1918) Son Çar II. Nikolay'ın en küçük kardeşi. Nikolay tahttan feragat ettiği zaman, tahta çıkmayı kabul etmedi. 1918'de Bolşevik aktivistler tarafından öldürüldü.

Çernov, Viktor (1873-1952) SR politikacı. SR partisinin lideri, Kerenskiy hükümetinin bakanı. 1918'de, Rusya'dan kaçmadan önce, kısa süre için Kurucu Meclis'in başkanı.

Çheidze, Nikolay Semyonoviç (1864-1926) Menşevik politikacı. Petrograd Sovyeti'nin ilk başkanı. Ekim'den sonra Gürcistan'a, sonra Avrupa'ya gitti.

Dan, Fyodor (1871-1947) Menşevik aktivist. Doktor. 1917 Sovyet prezidyumunun kurucu Menşevik lideri. 1921'de tutuklandı ve sürgüne gönderildi.

Dyusimeter. L. P. (1883-?) Albay. Cumhuriyetçi Merkez'in Askerî Seksiyonunun Başı; Ağustos 1917'de, sağ-kanat Bolşevik karşıtı komplocu. 1920'den itibaren öldüğü yer olan Şanghay'da sürgündeydi.

Fyodorovna, Aleksandra (1872-1918) Çariçe. Son Çar II. Nikolay'ın karısı. Tutuklandı ve ailesiyle birlikte, en son kaldıkları yer olan Yekaterinburg'a gönderildi; 16 Temmuz 1918'de, Bolşevikler tarafından idam edildi.

Filonenko, Maksimilyan (1885-1960) Sağ SR, ordu komiseri. Kerenskiy'in işbirlikçisi. 1917'den sonra, 1918'de Çeka şefi Moisey Uritskiy'i öldürerek Kızıl Terörün başlamasına neden olan, anti-Bolşevik bir yeraltı grubuna liderlik etti. 1920'de Rusya'dan kaçtı.

Finisov, P. N. (?-?) Sağ-kanat komplocu. Cumhuriyetçi Merkez başkan yardımcısı; Ağustos 1917'de Bolşeviklere karşı komplocu.

Gapon, Georgiy (1870-1906) Rahip. Ocak 1905'te, Kanlı Pazar'da, işçi yürüyüşünün lideri. Polisle irtibatlı biri. SR aktivistleri tarafından yapılan suikasta kurban gitti.

Gorkiy, Maksim (1868-1936) Yazar. Sosyalist aktivist, *Novaya Jizn*'in editörü, önde gelen solcuların yoldaşı; 1917'den sonra giderek Bolşeviklere karşı tavır almaya başladı.

Gots, Avram (1882-1937) SR lideri. Petrograd Sovyeti'nin önde gelen üyesi. 1922'de tutuklandı ve diğer Sağ SR liderleriyle birlikte yargılandı. Kazakistan'da tekrar tutuklandı ve vuruldu.

Guçkov, Aleksandr (1868-1936) Politikacı. Şubat 1917'ye kadar muhafazakâr Oktyabrist. Geçici Hükümet'te Nisan'a kadar Savaş Bakanı. Kornilov'un destekçisi. Devrimden sonra Rusya'yı terk etti.

Kamenev, Lev (1883-1936) Bolşevik aktivist ve politikacı. "Eski Bolşevik'; Lenin'in uzun dönem işbirlikçisi. 1920'li yılların ortalarında, kısa süreliğine Stalin'e karşı muhalefette yer aldı. Stalin yönetiminde yapılan kitlesel göstermelik mahkemeden sonra idam edildi.

Kamkov, Boris (1885-1938) Sol SR aktivist. Uzun süre enternasyonalist, Zimmerwaldçi Sol SR. 1918'den sonra Bolşeviklere karşı muhalefetini artırdı; devamlı olarak tutuklandı. Stalin yönetiminde idam edildi.

Kerenskiy, Aleksandr (1881-1970) Trudovik/SR politikacı. Şubat 1917'den sonra Geçici Hükümet'in önde gelen siması; birkaç mevki üstlendi, Temmuz'dan sonra başbakan oldu. Ekim 1917'den sonra Petrograd'ı tekrar ele geçirmek için imparatorluğa bağlı askerlerle başarısız girişimlerde bulundu. Rusya'dan kaçtı ve sürgünde öldü.

Kişkin, Nikolay Mihayloviç (1864-1930) Kadet politikacı. 1917'de, refah bakanı olarak Geçici Hükümet'te bir süre yer aldı. Ekim'de, hükümetten geriye kalanlar tarafından kendisine "özel yetkiler" verildi; aynı gece tutuklandı. Daha sonra, Sovyet hükümetinin Sağlık Komiserliği'nin emrinde çalıştı.

Kollontay, Aleksandra (1872-1952) Bolşevik aktivist. Başlangıçta Menşevik, 1914'te Bolşeviklere katıldı. Ekim 1917'den sonra,

Sosyal Refah Halk komiseri oldu. Daha sonra, Aleksandr Şlyapnikov ile birlikte "İşçi Muhalefetini" kurdu.

Kornilov, Lavr (1870-1918) General. Aşırı otorite yanlısı; Temmuz 1917'de, Ağustos'taki "Kornilov Olayı'ndan önce kısa süreliğine Genel Kurmay Başkanı. Kasımda hapishaneden kaçtı; İç Savaşta Bolşeviklere karşı savaştı. Bir muharebede top ateşiyle öldürüldü.

Krupskaya, Nadyejda (1869-1939) Bolşevik aktivist. Yılların militanı. 1898'de Lenin ile evlendi. 1929'da ölünceye kadar, Sovyet hükümetinde Eğitim bakanı yardımcısı olarak hizmet etti.

Latsis, Martin (1888-1938) Bolşevik aktivist ve politikacı. 1905 ve sonrasında, 1917 yılı da dahil olmak üzere, aktif bir "Eski Bolşevik'; Askerî-Devrimci Komite ve sonrasında Çeka üyesi. Stalin yönetiminde idam edildi.

Lenin, Vladimir İlyiç Ulyanov (1870-1924) Bolşevik aktivist ve politikacı. Üretken yazar ve teorisyen. 1903'de Menşevikler ile Bolşevikler arasındaki kopuşu başlatan kişi. 1917 yılı ve sonrasında Bolşeviklerin ve Ekim'den sonraki Rus hükümetinin lideri. Bir dizi felçten sonra öldü.

Lunaçarskiy, Anatoliy (1875-1933) Bolşevik aktivist ve politikacı. Üretken yazar, Ortodoks olmayan Marksist teorisyen. 1917'de kısa süreliğine *Mejrayontsı* üyesi, sonra Bolşeviklere üye oldu. Ekim sonrası Sovyet hükümetinde ilk Eğitim Halk Komiseri; Stalin yönetiminde etkisini kaybetti. Eceliyle öldü.

Lvov, Prens Georgiy (1861-1925) Liberal politikacı. Asil bir aileden geliyor, 1905'te Kadet partisine katıldı. Şubat 1917'den sonra Rusya'nın ilk başbakanı, Temmuz'da yerini Kerenskiy'e bırakmak için istifa etti. Ekim'den sonra Rusya'dan kaçtı.

Lvov, Vladimir Nikolayeviç (1865-1940) Liberal politikacı. Kadetlerle koalisyon halinde, İlerici Parti'den eski Duma üyesi. 1917 Mart ve Temmuz arasında, Ortodoks Kilisesi Sinodu'nun Laik prokuroru. Ağustos'taki Kornilov Olayı'na direkt olarak karıştı, sonra tutuklandı. 1918-20 arasında Beyazların destekçisi. Ekim'den sonra Rusya'dan kaçtı.

Martov, Yuliy (1873-1923) Menşevik aktivist. 1903'den sonra, Menşevik fraksiyonun popüler lideri. Şubat 1917'den sonra, partinin yönetiminde olan sağ Menşeviklere muhalif olarak Menşeviklerin aşırı solunda yer aldı. Bolşeviklerle ittifak yapmadı, ancak İç Savaşta Beyazlara karşı onları destekledi. 1920'de Rusya'dan ayrılıp Almanya'ya gitti. Eceliyle öldü.

Milyukov, Pavel (1859-1943) Kadet siyasetçi. Önde gelen bir tarihçi ve Kadet partisinin önde gelen bir üyesi. Şubat 1917'den sonra Geçici Hükümet'in dışişleri bakanı; savaşta kendini zafere adamış sadık bir yurtsever; Nisan'da bir kriz kışkırttıktan sonra istifa etti. 1918'de Rusya'dan ayrıldı.

Nikolay II (1868-1918) Rusya'nın son çarı. 1917'de tahttan indirildi ve ondan sonra ailesiyle birlikte ev hapsinde yaşadı. Ailesiyle birlikte 16 Temmuz 1918'de Bolşevikler tarafından idam edildi.

Nogin, Viktor (1878-1924) Bolşevik aktivist. Önceleri, 1910'da Menşevikleri ve Bolşevikleri tekrar birleştirme girişiminde bulunan bir "uzlaşmacı". Moskova Sovyeti'nde vekil olması da dahil, 1917 yılı boyunca aktif olan biri. Eceliyle öldü.

Plehanov, Georgiy (1856-1918) Marksist teorisyen. 1883'de Emeğin Özgürlüğü grubunun kurucusu. 1880'li ve 1900'lü yıllar arasında seçkin Rus teorisyeni. 1903'de, Menşeviklerle bölünme sırasında başlangıçta Lenin'in yanında yer aldı, ama sonra sağa kaydı. Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın savaş çabalarının sözünü esirgemeyen destekçisi, Bolşevikleri ağır şekilde eleştirdi. Ekim 1917'den sonra Rusya'yı terk etti ve eceliyle öldü.

Radek, Karl (1885-1939) Marksist aktivist. Yılların, renkli, Polonyalı/Alman/Rus aktivisti. 1917'de Bolşeviklere katıldı, sonra 1923'de partinin Sol Muhalefet'inde yer aldı. 1927'de Bolşeviklerden ihraç edildi; Stalin'e boyun eğdi ve 1930'da tekrar katıldı. 1937'deki göstermelik bir mahkemeden sonra hapse mahkûm oldu. Bir çalışma kampında öldü.

Rasputin, Grigoriy (1869-1916) Son çar ve çariçeye yakın, köylü geçmişi olan bir üfürükçü ve rahip. Çara sadık olmayan sağcılar tarafından öldürüldü.

Rodzyanko, Mihail (1859-1924) Muhafazakâar politikacı. 1905'te, muhafazakâr Oktyabrist Parti'nin kurucusu, 1912 ile Ekim 1917 arasındaki Dördüncü Duma'nın başkanı. İç Savaşta Beyazları destekledi. Eceliyle öldü.

Rovio, Kustaa (1887-1938) Marksist aktivist ve polis şefi. Finlandiyalı Sosyal Demokrat ve Helsingfors (Helsinki) polis şefi. 1918'de Rusya'ya taşındı. Stalin yönetiminde idam edildi.

Savinkov, Boris (1879-1938) SR politikacı. 1904-1905'te Terörist SR Savaşçı Örgütü'nün üyesi; Birinci Dünya Savaşı'nda Fransız Ordusuna katıldı; 1917'de Geçici Hükümet'te Kerenskiy'e yakındı. Rusya'dan kaçmadan önce, Ekim 1917'den sonra anti-Bolşevik karşı-devrimci grupları örgütledi. Sansasyonel, ucuz siyasal gerilim romanları yazarı. 1921'de Rusya'ya geri döndü; Moskova'da hapishanede öldü.

Semaşko, A. İ. (1889-1937) Bolşevik aktivist. Marksist militan, Petrograd'da Birinci Makineli Tüfek Alayında görev yaptı; Bolşevik Askerî Örgüt'ün aktivisti. Ekim 1917'den sonra hükümette yer aldı. Bağlılığını yitirdi ve 1924'te Brezilya'ya gitmek için ülkesinden ayrıldı, 1927'de geri döndü, ama hapse atıldı. Stalin yönetiminde idam edildi.

Şlyapnikov, Aleksandr (1885-1937) Bolşevik aktivist. "Eski Bolşevik", sendikacı, işçi-entelektüel. Şubat 1917'de Petrograd'da önde gelen bir Bolşevik. Ekim'den sonra, Çalışma Halk Komiseri olarak görevlendirildi. 1920'de, Kollontay ile birlikte İşçi Muhalefeti'nin lideri. Stalin yönetiminde idam edildi.

Şulgin, Vasiliy (1878-1976) Muhafazakâr politikacı. Aşırı karşı-devrimci; pozisyonu savunulamaz hale geldiği zaman, II. Nikolay'ı tahttan feragat etmeye ikna etti. Ağustos 1917'de Kornilov'u, sonra Ekim 1917'den sonra Beyaz hareketi destekledi, 1920'de Rusya'dan kaçtı.

Smilga, İvar (1892-1938) Bolşevik aktivist. Nisan 1917'de Bolşevik MK'ya seçildi; 1917-1918'de Baltık Filosu Merkez Komitesi başkanı. 1920'li yıllarda, Bolşevikler içindeki Sol Muhalefet'in üyesi. Stalin yönetiminde idam edildi.

Spiridonova, Mariya (1884-1941) Sol SR aktivist. Borisoglebsk'in kötü şöhretli güvenlik şefi Lujenovskiy'in suikastçısı; Sibirya'daki bir hapishanede 11 yıl yattı. Mayıs 1917'de Petrograd'a geri döndü; partinin ılımlıları tarafından dışlandı. Ekim'den sonra, Bolşeviklerle birlikte hükümete girdi. 1918'de onlardan ayrıldı ve Sol SR'ler tarafından Bolşeviklere karşı başlatılan isyanı destekledi. Bolşevikleri soldan eleştiren biri olarak kaldı ve 1919'da bir psikiyatri hapishanesine kondu, 1921'de serbest bırakıldı. Stalin yönetiminde idam edildi.

Stahl, Ludmila (1872-1939) Bolşevik aktivist. 1907'de Rusya'dan kaçarak Fransa'ya gitti, Şubat 1917'de geri döndü ve Petrograd örgütlenmesinde aktif olarak çalıştı.

Suhanov, Nikolay (1882-1940) Sosyalist yazar. Başlangıçta SR'lerin bir üyesi; 1905 devriminde yer aldı ve yıllarını tarafsız bir radikal olarak geçirdi. 1913'te sosyalist yayınların redaksiyonunda yer almak için St. Peterburg'a geri döndü. O yıl Martov'un Menşevik-Enternasyonalistlerine katıldı, 1920'de ayrıldı. 1917'nin sürükleyici bir günlüğünü yazdı. Stalin yönetiminde idam edildi.

Troçki, Lev (1879-1940) Marksist aktivist. Yılların önde gelen sosyalist teorisyen ve aktivisti; başlangıçta sol Menşeviklere yakındı; 1917'de *Mejrayontsı*'ya, sonra Bolşeviklere katıldı. Her şeyiyle 1917 devriminde yer aldı. Devrimden sonra, ilk askerî ve denizcilik işleri halk komiseri oldu; 1918'de Kızıl Ordu'nun başındaydı. 1923-1927 yılları arasında Bolşeviklerin içindeki Sol Muhalefet'in lideri. 1929'da Sovyetler Birliği'nden sürgüne gönderildi. 1936'da Meksika'ya gitti, burada Stalin'e karşı amansız ajitasyonuna devam etti. 1938'de ("Troçkistlerin" anti-Stalinist sosyalist gruplarıyla) 4. Enternasyonal'i kurdu. Stalin'in bir ajanı tarafından öldürüldü.

Tsereteli, İrakli (1881-1959) Menşevik politikacı. Gürcü Menşevik aktivist ve Duma vekili; 1913'te Sibirya'ya sürgüne gönderildi. Mart 1917'de Petrograd'a geri döndü; Sovyet'in ılımlı bir sosyalist lideri oldu. 1917'de Geçici Hükümet'te, posta ve telgraf bakanı, sonra iç işleri bakanı olarak görev

yaptı. 1917'den sonra Rusya'dan ayrılıp Gürcistan'a gitti, sonra 1921'de Paris'e taşındı.

Volodarskiy, V. (1891-1918) Marksist aktivist. Başlangıçta, 1905'te Yahudi *Bund*'un bir üyesiydi. 1913'te Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti, Birinci Dünya Savaşı sırasında Menşevik-Enternasyonalistlerle ittifak kurdu. Mayıs 1917'de Rusya'ya geri döndü ve *Mejrayontsı*'ya katıldı ve kısa bir süre sonra, onlarla birlikte Bolşeviklere katıldı. 1918'de SR aktivistleri tarafından düzenlenen suikastta öldürüldü.

Voytinskiy, Vladimir (1885-1960) Menşevik aktivist. Entelektüel geçmişe sahip, 1905'te Bolşeviklere katıldı; Sibirya'ya sürgüne gönderildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında ılımlı Menşeviklere katıldı. 1917'de Petrograd Sovyeti'nde aktif olarak yer aldı. 1917'den sonra Gürcistan'a kaçtı, sonra 1921'de Almanya'ya gitti.

Zasuliç, Vera (1849-1919) Marksist aktivist. Başlangıçta, anarşizmin etkisindeydi, 1878'de, St. Peterburg valisi Trepov'a suikast girişiminde bulundu; kendisine sempati duyan bir jüri tarafından beraat ettirildi. Marksist oldu ve 1883'de Plehanov ile birlikte Emeğin Özgürlüğü'nün eş kurucusu oldu. 1903'te Menşeviklere katıldı. Politik aktivizmi 1905'ten sonra zayıfladı. Birinci Dünya Savaşındaki Rus çabalarını destekledi. Eceliyle öldü.

Zavoyko, Vasiliy (1875-1947) Sağ-kanat aktivist. Varlıklı bir siyasal entrikacı, General Kornilov'un sekreteri ve danışmanı. Devrimden sonra Rusya'yı terk edip, Amerika Birleşik Devletleri'ne gittiği düşünülüyor.

Zinovyev, Grigoriy (1883-1936) Bolşevik aktivist ve politikacı. Bir "Eski Bolşevik" ve 1903'den beri Lenin'in işbirlikçisi. 1917 yılı boyunca devrimin içinde bulundu; devrimden sonra rejim-içi çeşitli güç mücadelelerinde yer aldı. 1928'de Stalin'e boyun eğdi, ama Stalin tarafından idam ettirildi.

Ek Okumalar

Rus Devrimi ile ilgili yazın, hatta sadece İngilizcede kendini özgüvenli hissedenler için bile, devasadır –normal herhangi bir insanın okuyabileceğinden bile çok daha fazladır. İlgi duyan genel okuru için, aşağıya, bu kitap için yaptığım uzun araştırmada, özellikle faydalı ve/veya ilginç bulduğum seçkin kitaplardan oluşan kısa, yararlı bir liste ekledim. Şüphesiz bunlara, kısa ve sübjektif açıklamalar eşlik etmektedir.

Listeden, çoğunlukla uzmanların ilgisini çekeceğini düşündüğüm iyi çalışmaların birçoğunu seçtim; özellikle Şubat ve Ekim ayları arasına odaklanmayanları dışarıda bıraktım; ama karşı konulmaz bir düşkünlükle, dönemle ilgili çalışmaları sanatsal ve kurgusal şekilde ifade etme zevkinin tuzağına düşmemek için amansızca mücadele verdim. Birkaç istisnayla, akademik

makalelerden daha çok kitaplara odaklandım. Ayrıca, sadece anla ilgili değil, anın üzerine yazılmış o metinleri listelemekten de kaçındım –örneğin, Lenin'in bu aylarda yazdıklarından bazıları, bu sayfalarda yer almaktadır. Onlar ve ilgili olan daha fazlası, marxists.org'da bulunmaktadır.

Önlenemez biçimde, dahil ettiklerime ve dışladıklarıma itiraz edenler olacaktır. Benim yürüttüğüm akıl ve ümidim basitçe, bu listenin, bu konulara daha derin şekilde girmek isteyen istekli herhangi bir okura değerli bir başlangıç noktası sağlamasıdır.

Genel Tarih

E.H. Carr, *Bolşevik Devrimi, 1917-1923* cilt 1-3 (1950-53). Bu, Carr'ın Rusya üzerine devasa çalışmasının sadece ilk bölümüdür. Bir anlatım değil, devrimin sistemleri ve yapıları ve bunların evriminin bir analizidir. Titizlikle tertip edilse de uzun, yoğun ve kişiseldir. Okunması kolay değildir: Ancak, usta işi ve muhteşem bir kitaptır.

William Henry Chamberlin, *The Russian Revolution 1917-1921* (1935). Norman Stone tarafından mağrur bir şekilde "güçlü bir yük beygiri" olarak tarif edilen kitap, iyi bir giriş olarak kalmaya devam etmektedir.

Orlando Figes, *A People's Tragedy* (1996). Kapsam ve araştırmada ayrıntılı, okumayı zorunlu hale getirecek şekilde şevkle yazılmış ve anekdotlarla doldurulmuş. Yeni okur için en kolay başlangıç noktası değil, –ölçeği ve ayrıntıları konuya aşina olmayan biri için bunaltıcı olabilir. Ayrıca kitap, kaybedilmiş liberal alternatif için ikna edici olmayan trajedicilik; sinir bozucu seçkincilik ("İnsanlar, normalde çocuklara okullarda öğretilenleri yetişkinken öğrendikleri zaman, onları bilgiyi daha sofistike bir seviyede özümsemeye dirençli hale getiren en basit soyut fikirlerin ötesine geçmeye zorlanırlar'); abes saygısız iftiralar ("insanın çektiklerine duyulan kin ve umursamazlık, değişen derecelerde bütün Bolşevik liderlerin zihinlerinde kök salmıştı'); ve Bolşeviklerin deri ceketlerine –bundan beş kez söz ediliyor– karşı,

onları onaylamayan tuhaf bir takıntıyla nitelenmiş durumda.

Sheila Fitzpatrick, *The Russian Revolution* (2. Baskı) (2008). Yararlı bir kısa giriş, her ne kadar ikna edici olmayan bir şekilde, "kaçınılmazcı" bir Lenin-Stalin'e-yol açar perspektifine sahip olsa da.

Tsuyoshi Hasegawa, *The February Revolution, Petrograd: 1917* (1981). Kalburüstü. 1917'nin ilk günlerinin kusursuz bir anlatımı.

David Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Regime* (1983) ve *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power* (1984). Marksist, partizan ve etkileyici.

Richard Pipes, *The Russian Revolution* (1990). Figes'inki gibi, Pipes'ın uzun kitabı da, ayrıntıları ve hikâyeleriyle genelde büyüleyicidir –ve ayrıca sola karşı düşmanlığının aşırı sertliği yüzünden de, yazarının niyet ettiği şekilde olmasa bile, büyüleyicidir. Analitik olarak, Pipes'ın Bolşevik-fobisi, Nisan ve Temmuz Günlerinin, her ikisinin de Bolşevik darbe girişimi olduğunu söylemesi gibi, onu tam olarak ikna edici olmayan çeşitli pozisyonlara sürüklemektedir.

Aleksander Rabinowitch, *Devrime Doğru: Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması* (1968) ve *Bolşevikler İktidara Geliyor: Petrograd'da 1917 Devrimi* (1976). Enfes, kılı kırk yaran, ayrıntılı, heyecan verici, onsuz olmaz.

Victor Serge, *L'an 1 de la révolution russe* (1930). Çoğu (fazlasıyla) gözlemciden farklı olarak, anarşist-liberter eğilimli Bolşevik Serge, devrime adanmışlığının, devrimin yörüngesiyle ilgili eleştirel analizine gölge düşürmesine asla izin vermiyor; o baş döndürücü yılın üstünden çok fazla zaman geçmeden yazılmış bu muhteşem, açık fikirli anlatımın arkasındaki melankoli de buradan ileri geliyor. Onun bakış açısı, 1939'da, Amerikan gazetesi *New International*'da yayınlanan bir yazısından tespit edilebilir: "'Stalinizm mikrobunun başından beri Bolşeviklerin içinde olduğu' sıkça söylenir. Evet, hiçbir itirazım yok. Sadece, Bolşevizm başka mikroplar da, yığınla başka mikrop da barındırıyordu ve ilk muzaffer sosyalist devrimin ilk yılla-

rının coşkusunu yaşamış olanlar bunu unutmamalıdırlar. Canlı bir insanı, otopsinin cesette ortaya çıkardığı ölü mikroplarla yargılamak -ki bunları doğduğu günden beri içinde taşıyor olabilir- çok anlamlı mıdır?" Uydurma haberlere karşı verilen bu hızlı karşılık, hak ettiği şekilde ünlendi -o kadar ünlendi ki, artık anti-Stalinist sosyalist bir klişe haline geldi. Özellikle Troçkistler olmak üzere, hayranlarının dikkatinden sıkça kaçan şey, pasajın, Bolşevik geleneği savunduğu kadar, onun otoriter eğilimler içerdiğini de gündeme getirmesidir -ki Serge bunu eleştirmek konusunda hiç tereddüt etmedi.

Lev Troçki, *Rus Devriminin Tarihi* (1930) Haklı olarak muhteşem, canlı, tarihsel bakımdan hayatî bir çalışma olarak yüceltildi.

Teorik Tartışmalar ve Toplu Eserler

Edward Acton, Vladimir Cherniaev ve William G. Rosenberg (yay. haz.) *Critical Companion to the Russian Revolution* (1997) Bir dizi etkileyici yazar tarafından, devrimin insanları, örgütlenmeleri, sorunları ve olayları üzerine yazılmış, kesinlikle paha biçilemez bir makaleler toplamı. İçindeki sayfalarda yer alan çoğu makale, bu listede, layık olduğu şekilde, ayrı olarak da yer alabilirdi. Özellikle Aleksander Rabinowitch'in Mariya Spiridonova hakkında yazdıkları; Siva Balili ve Albert Nenarokov'un Tsereteli ve Menşevikler hakkında yazdıkları; Michael Melancon'un SR'ler ve Sol SR'ler üzerine yazdıkları; ve bölgeler üzerine yazılan çeşitli makaleler.

Edith Rogovin Frankel, Jonathan Frankel, Baruch Knei-Paz (yay. haz.), *Revolution Russia: Reassessments of 1917* (1992). Çeşitli bölgeler, köylüler ve işçiler ile Kızıl Muhafızlar hakkında değerli çalışmalar içermektedir.

Mike Haynes, *Russia: Class ands Power 1917-2000* (2002). Kısa, provokatif bir genel tarih. Haynes'in devrime sempati ile yaklaşımı, Rusya'nın daha sonraki yörüngesinin analizinin merkezinde yer almaktadır.

Steve Smith, *Red Petrograd* (1983). Genel okur için hiç de kolay olmayan bir kitap ancak, fabrika komitelerinin, sendika-

ların ve ilk "işçi" kontrolünün özgüllüklerinin de dahil edildiği, Petrograd işçi sınıfının önemli bir incelemesi.

Muhtelif (yay.haz.), *Russia's Great War and Revolution* Serisi, şimdiye kadar beş cilt (2014-). Devam eden bu çok-ciltli proje Slavica yayıncılarının eseridir. Her bir kitap, bu alandaki uzmanlar tarafından ortak bir tema etrafındaki makalelerin bir derlemesinden oluşur: Kitabın yazımı sırasında hepsi de dikkat çekici şekilde yararlı beş cilt yayımlanmıştı. İzleyen ilgili bölümlerde bunlar ayrı ayrı listelenmiştir.

Rex A. Wade (yay. haz.), *Revolutionary Russia: New Approaches* (2004). Bu kitap özellikle, sosyal ve kültürel tarihe ait çok faydalı yazılar içermektedir; bunlara, Boris Kolonitskii'nin "demokrasi" teriminin belli bir nüansı üzerine olan yazısı, Tsuyoshi Hasegawa'nın Petrograd'daki suç ve polis faaliyetine büyüleyici bakışı ve Michael Melancon'ın SR'ler ilgili yazdığı diğerleri de dahildir.

Anarşistler, Bolşevikler, Menşevikler, SR'ler

Barbara Allen, *Aleksander Shlyapnikov, 1885-1937: Life of an Old Bolshevik* (2015). Bolşevik bir işçi-entelektüelinin bu biyografisi, partinin en ünlü liderlerine odaklanılmasına, Bolşevik siyasal kültürün algılanmasına, iç tartışmalara ve diğer şeylere parlak bir alternatif sunmaktadır.

Abraham Ascher (yay. haz.), *Rus Devriminde Menşevikler* (1976). Devrim öncesinde, esnasında ve sonrasında Menşeviklerdeki değişimi kapsamlı olarak sergileyen toplu Menşevik dokümanlar.

Paul Avrich, *The Anarchists in the Russian Revolution* (1973) ve *The Russian Anarchists* (2005). Öncü, sempatik ve kapsayıcı.

Tony Cliff, *Lenin*, dört cilt (1975-79). Bu dörtlünün 2. cildi, bu kitap için en uygun olanıdır. Değerli bir siyasal biyografi ve özel bir "Leninizm" kurulumu. Hagiografik olmamasına rağmen, Cliff'in coşkusu bazen onun, geçmişe baktığında, Lenin'i bilge yerine koymasına ve/veya "Leninize" edilmiş bir bilgelikten

söz etmesine yol açıyor. Örneğin, Kornilov Olayı esnasında Bolşevikleri, izledikleri çizgiye –daha sonra onayladı– aslında Lenin'den hiçbir haber alamamalarına rağmen ulaşmış olsalar da, "Lenin'in net ve açık şekilde ortaya koyduğu çizgiyi takip ettiler" diye tanımlıyor.

Isaac Deutscher, *The Prophet: The Life of Leon Trotsky* (2015). Bu, Deutscher'in, 1950'li ve 1960'lı yıllarda yazılmış, üç ciltlik muhteşem biyografisinin toplu baskısıdır. [Türkçede 2017'de 1969-1974 arasındaki ilk baskılarının yine 3 cilt olarak tekrar basımı yapıldı: *Troçki: Silahlı Sosyalist*; *Troçki: Silahsız Sosyalist*; *Troçki: Kovulan Sosyalist*]

Israel Getzler, *Martov: A Political Biography of a Russian Social Democrat* (1967). Kendini melankolik bir şekilde devrimin "kaybedenlerine" adamış –yazarın kendi deyimi– bir yazarın, Troçki tarafından "tarihin çöp sepetine" atılmış bir adamın yeni ufuklar açan, sempatik, eleştirel bir portresi. Daha sonraki kitabı, *Kronstadt 1917-21: The Fate of a Soviet Democracy* (1983) de çok ilgi uyandırmaktadır.

Lars T. Lih, *Lenin* (2011). Bu çok kısa kitap buraya, Lih'in öncü çalışmasının bir girizgâhı olarak seçilmiştir. Uzun yıllar boyunca Lih, en ünlüsü *Lenin Rediscovered: "What Is to Be Done?" in Context* (2006), olan kitap ve makalelerle, bizim Rus devrimcilerinin politik pozisyonlarını kavrayışımızı bıkıp usanmadan devrimcileştirmeye ve efsane olmaktan çıkarmaya çalışıyor. Lenin'in "Uzaktan Mektuplar'ına verilen Bolşevik cevapların tartışılmasını, Lih'in *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History,* cilt 16, sayı 4'teki "Letters from A far, Corrections from Up Close'deki (2015) arşiv çalışmasına borçluyuz. [Bu kitabın tercümesi Ayrıntı Yayınları tarafından yayımlanmıştır.]

Jane McDermid ve Anna Hillyar, *Midwives of the Revolution: Female Bolsheviks and Women Workers in 1917* (1999). İyi bilinen kadro kadar, Bolşevik aktivistler ve kitleler üzerine de odaklanarak, devrimde kadınların merkezî rolünü öne çıkaran önemli bir metin.

Oliver Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevisim: Promise and Default of the Russian Socialist Revolunionaries February-October 1917* (1958). Bu tuhaf, parçalanmış partinin harikulade ve canlı bir incelemesi.

Liliana Riga, *The Bolsheviks and the Russian Empire* (2012). Devrimci hareketin belirgin kozmopolitliği üzerine büyüleyici bir eser.

Petrograd'ın Ötesi

Andrew Ezergailis, *The 1917 Rewvolution in Latvia* (1974). 1917'de imparatorluğun en merak uyandıran ve heyecan veren bölgelerinden birinin ayrıntılı bir incelemesi.

Sarah Badcock, *Politics and the People in Revolutionary Russia* (2007). Politik liderler ile taban arasındaki dinamikler üzerine aydınlatıcı bir odaklanmayla iki Volga taşra bölgesinde çeşitli perspektiflerden deneyimlenen devrim.

Sarah Badcock, Luidmila G. Novikova ve Aaron B. Retish (yay. haz.), *Russia's Home Front in War and Revolution, 1914-22. Kitap 1. Russia's Revolution in Regional Perspective* (2015). Çok sayıda akademisyenin çeşitli sorunlar ve bölgeler üzerine yazdıkları makaleleri içeren, Slavica'nın devam eden serisinin muhteşem ciltlerden biri.

Orlando Figes, *Peasant Russia, Civil War: The Volga Countryside in Revolution, 1917-1921* (1989). Ünlenmesini sağlayan kitaptan daha uzmanca ve daha odaklanmış ve kırsal isyanların yörüngesinin açık ve yararlı bir serimlenmesi.

Diane Koenker, *Moscow Workers and the 1917 Revolution* (1981). İkinci şehre ve onun işçi sınıfının siyaseti ve eylemine odaklanan klasik bir çalışma.

Eric Lohr, Vera Tolz, Aleksander Semyonov ve Mark von Hagen (yay. haz.), *The Empire and Nationalism at War* (2014). Slavica'nın, Rusya ve topraklarının etrafındaki savaş, imparatorluk ve devrim üzerine çok-ciltli serilerinin bir tanesi.

Kevin Murphy, *Revolution and Counterrevolution: Class Struggle in a Moscow Metal Factory* (2005). Aşağıdan gelen devrimin

derin ve içeriden bir araştırması, layık olduğu şekilde Deutscher Memorial Ödülünü kazandı.

Ronald Suny, *Bakü Komünü, 1917-1918: Rus Devriminde Sınıf ve Milliyet* (1972). Sınıf ve kesişen ulusal politikaların karmaşıklığının vazgeçilmez bir incelemesi.

Görgü Tanıkları, Anılar ve Başlıca Sesler

W. Astrov, A, Slepkov ve J. Thomas, *An Illustrated History of the Russian Revolution,* iki cilt (1928). Eski tarihli ve oldukça muğlak ancak –yukarıda sadece çok küçük bir bölümü anlatılan, Teğmen Sinegub'un Kışlık Saray'da aşağı yukarı dolaşmasının büyüleyici hikâyesinin tamamı da dahil olmak üzere– muhteşem fotoğraflar ve röportajlarla dolu.

Bessie Beatty, *The Red Heart of Russia* (1918). Bazen komediye kaçacak kadar ağdalı (kitabın ilk iki kısa paragrafında, Petrograd gümüş rengi alacakaranlık içinde bir ormandır ve ayrıca, tuhaf, gizemli, anlaşılmaz, etkileyici ve bir kandildir –şüphesiz güveleri cezbetmektedir) ancak ya da bu nedenle, tuhaf bir şekilde insanı içine çekmektedir.

Louise Bryant, *Six Red Months in Russia* (1918). Radikal bir gazetecinin parlak ve heyecan verici anlatımı.

Jonathan Daly ve Leonid Trofimov (yay. haz.), *Russian in War and Revolution 1914-22: A Documentary History* (2009). Çeşitli resmî ve yarı-resmî beyanatlardan anonim mektuplar ve anılara kadar uzanan birincil metinlerin muhteşem bir özeti.

Eduard Dune, *Notes of a Red Guard* (1993). Dune'ın, politik bir aktivist ve silahlı bir milis üyesi olarak Bolşeviklerle birlikte geliştiği gençlik yıllarının hatıraları. Kitap, Ekim'de Moskova'da verilen şehir savaşının heyecanlı anılarını da içermektedir.

Sheila Fitzpatrick ve Yuri Slezkine (yay. haz.), *Rus Devriminin Gölgesindeki Kadınlar* (2000). Günümüzün gerçekliklerine güçlü bir şekilde yakınlaştırılarak anlatılan geniş bir yelpazedeki kadınların yaşam hikâyeleri.

Michael Hickey (yay. haz.), *Competing Voices from the Russian Revolution: Fighting Words* (2010). Konulara göre

düzenlenmiş birincil metinlerin olağanüstü yararlı ve geniş bir koleksiyonu.

A. F. Ilyin-Genevskiy, *From the February Revolution to the October Revolution 1917* (1931). Bolşevik bir devrimci olduğu kadar bilahare bir satranç ustası olarak da –daha iyi– bilinen bir adamın çekici ve hareketli anıları.

Mark Jones (yay. haz.), *Storming the Heavens: Voices of October* (1987). Hickey, Pitcher veya Steinberg'den daha çok odaklanmış ve daha kısa, ama içeriğiyle en az onlar kadar paha biçilmez.

Dimitri Von Mohrenschildt (yay. haz.), *The Russian Revolution of 1917: Contemporary Account* (1971). Daha sonra dikkat çeken bir casus ve Sovyet-karşıtı Soğuk Savaş savaşçısı olan, 2002'de yüz yaşında ölen biri tarafından yayına hazırlanan değerli hatıralar ve birinci elden açıklamalar.

Harvey Pitcher (yay. haz.), *Witnesses of the Russian Revolution* (ikinci Baskı, 2001). Burada toplanan tanıklıklar, birçok diğer koleksiyondan farklı olarak, Ruslar tarafından değil, devrimci yıllar boyunca ülkeyi ziyaret edenler tarafından toplananlardır: Amerikalılar ve Britanyalılar. Diğerleri arasında Arthur Ransome ve Morgan Philipss Price'ınkileri de kapsamaktadır. Her ikisinin de bu konudaki paha biçilmez makaleleri bu konuya hasredilmiş ciltlerde toplanmıştır.

F. F. Raskolnikov, *1917'de Kronstadt and Petrograd* (1925). Kronştadt devrimcileri arasında yer alan önemli figürlerden birinin canlı anıları.

John Reed, *Dünyayı Sarsan On Gün* (1919). Haklı olarak ün kazanmış, kendini adamış bir gazetecinin anlatısı.

Mark D. Steinberg (yay. haz.), *Voices of Revolution, 1917* (2001). Üç kronolojik bölüme ayrılmış, her biri faydalı bir denemeyle sunulmuş güçlü temel metinlerin bir özeti. Asker Kuçlavok'un mektubu bu kitaptan alıntılanmıştır. Bu, sonuna kadar okunmayı hak eden olağanüstü bir mektuptur –acı verecek şekilde güçlü olan diğer birçok asker mektubu gibi.

Nikolai Sukhanov, *The Russian Revolution of 1917: A Personal Record* (1984). İnsanın, tarihin en muhteşem gözlemcilerinden

biri olan Suhanov'un canlı, düşünceli, dürüst ve kılı kırk yararak gözlemlenmiş anılarına kendini kaptırmaması mümkün değildir.

Diğerleri

Boris Dralyuk (yay. haz.), *1917* (2016). Devrimci yılın şiir ve düzyazılarının insanı içine çeken bir koleksiyonu.

Orlando Figes ve Boris Kolonitskii (yay. haz.), *Interpreting the Russian Revolution* (1999). Bu koleksiyon, devrimin siyasal kültürü üzerine birçok mükemmel makaleyi içermektedir.

Murray Frame, Boris Kolonitskii, Steven G. Marks ve Melisa K. Stockdale (yay. haz.), *Russian Culture in War and Revolution, 1914-22. Kitap 1: Popular Culture, the Arts, and Institutions* (2014) ve *Kitap 2: Political Culture, Identities, Mentalitiesr and Memory* (2014). Slavica'nın çok-ciltli serilerinden ikisi. Birçok akademisyenin, devasa boyutlardaki kültürel meseleler arasından, politik temsil, anı ve miras üzerine yazdıkları makaleleri içermektedir.

Mary Hamilton-Dann, *Vladimir and Nadya: The Lenin Story* (1998). Diğer birçoklarının ancak geçerken bahsettikleri çeşitli detaylarla dolu, devrimci çiftin ilginç ve hareketli yaşamlarının anlatımı. Aynı yazarın, *Lenin in the Recollection of Finns'de* (1979), muğlak, ancak düşündürücü bir şekilde yaptığı gibi.

Marianne Kamp, "Debating Sharia: 1917 Muslim Women's Congress in Russia" (2015), *Journal of Women's Histor* içinde, Cilt 27, Sayı 4. Bu büyüleyici ve önemli olayla ilgili eşsiz bir kaynak.

David C. King, *Red Star over Russia: A Visual History* (2009). Günümüze ulaşan fotoğrafların çoğu, tek renkli ve eskimiş olsalar da, devrimin görselleri, hem kasıtlı ikonografide ve hem de –burada resmedilen imgeler gibi– tesadüfî bağlamlarda kesinlikle çok etkileyicidirler.

Adele Lindenmeyr, Christopher Read ve Petro Waldron (yay. haz.), *Russias's Home Front in War and Revolution, 1914-22. Kitap 2: The Experience of War and Revolution* (2016). Slavica'nın serilerinden olan bu kitap, hayırseverlik, sarhoşluk, uyuşturucu-

lar, bahçecilik, manastır hayatı ve Yahudilerin temsili de dahil olmak üzere, Rus devriminin olağanüstü çeşitlilikteki konuları üzerine denemeler içermektedir.

Anatoly Lunacharsky, *Revolutionary Silhouettes* (1923). Lunaçarskiy'in, tanıdığı çeşitli devrimcilerle ilgili büyüleyici hatıralar serisi.

Richard Stites, *Devrimci Hayaller: Rus Devriminde Deneysel Yaşam ve Ütopyacı Vizyon* (1989). Stites'ın klasik metninin büyük bölümü, devrimci rejimin kendisinin ilk yıllarına odaklanmaktadır, ancak o buraya, anahatlarını çizdiği ütopyanın haberci olması bahanesiyle dahil edilmiştir, çünkü günlük yaşamdaki avangardın insanı baştan aşağıya donduran, duygulandıran, bazen de güldürücü şekilde sergilenişidir.

Ian D. Thatcher, "The St Peterburg/Petrograd Mezhraionka, 1913-1917: The Rise and Fall of a Russian Social Democratic Workers's Party Unity Faction" (2009), *Slavonic and East European Review* içinde, Cilt 87, Sayı 2. Küçük, entelektüel ve politik olarak ışıldayan, özellikle Troçki ile ilişkilendirilen grup hakkındaki birkaç kaynaktan biri. Rus Devrimi üzerine henüz yazılmamış çeşitli kitaplardan, var olmak için en çok gürültü koparanı olan bu "Bölgelerarası Grup " hakkında hacimli ve seçilmiş tercümeler.

Dizin

1 Numaralı Emir 90, 91, 94, 107, 124, 190
2 Numaralı Emir 107, 108, 124

A
açlık 21, 43, 286, 307, 310
Adamoviç, Yelena 82
Aiollo, Grigori 113
Aleyhem, Şolom 36
Aleksandr, II., çar 20, 22
Aleksandr, III. 23, 34
Aleksandra, Fyodorovna, çariçe 29
Alekseyeva,Yekaterina 311, 312
Alekseyev, General Mihail 52, 86, 92, 93, 97, 98, 102, 103, 111, 164, 229, 252, 268, 271, 273, 280
Almanya 46, 64, 127, 130, 357, 358, 359, 375, 378
Amur (zırhlı gemi) 338
anarşizm 174
Antonov-Ovseyenko, Vladimir 315, 316, 318, 319, 321, 349, 350, 351, 356, 371
Armand, Inessa 127
Askeri Devrimci Komite (VRK) 304, 309, 314, 319, 324, 327, 328, 331, 333, 336, 356, 372, 374
Askeri Örgütlenme (VO) 145, 171, 191, 200
Askerlerin Hakları Deklarasyonu 123
Asnin, Shlema 174, 188
Astoria Otel 79

Avrora (zırhlı gemi) 329
Avksentiyev, Nikolay 181, 302, 334
ayrımcılık 90, 115
Azef, Yevno 24
azınlıklar 29, 39, 44, 50, 87, 106, 147, 283, 360

B

Bagratuni, Jaques 317, 320, 337, 338
Balabanoff, Angelica 47, 156, 371
barış 86, 103, 113, 125, 126, 149, 164, 165, 166, 197, 215, 244, 275, 308, 325, 326
Beatty, Bessie 342, 347, 386
Bıhovskiy, Naum 314
bilgi 53, 79, 108, 159, 217, 229, 326
Birinci Bütün Rusya Köylü Sovyetleri Kongresi 156, 165
Birinci Dünya Savaşı 13, 375, 376, 378
bisiklet birlikleri 222, 309, 323
Blagonravov, Georgiy İvanoviç 338, 339
Blanquizm 140
Bleyhman, İosif 174
Blok, Aleksandr 50, 71, 115
Boçkareva, Mariya 245, 371
Bogdanov, Boris 72, 137, 180, 183, 186, 320
Bogoslovskaya, Nina 221
Bolşevik askeri 300
Bolşevikler 31, 32, 37, 38, 40, 41, 45, 47, 48, 49, 66, 70, 72, 74, 87, 89, 108, 113, 117, 122, 123, 129, 130, 133, 136, 137, 140, 144, 145, 150, 151, 157, 158, 159, 161, 163, 165, 167, 168, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 184, 185, 186, 187, 192, 201, 202, 204, 206, 208, 215, 218, 220, 221, 223, 224, 226, 227, 232, 233, 235, 238, 242, 243, 249, 250, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 270, 272, 278, 279, 281, 282, 284, 288, 289, 291, 292, 293, 294, 301, 306, 308, 310, 311, 312, 314, 315, 318, 319, 320, 325, 330, 331, 333, 338, 341, 342, 345, 347, 350, 352, 357, 358, 359, 361, 362, 366, 372, 374, 375, 376, 381, 383
Bonç-Bruyeviç, Vladimir 123, 198, 202, 207, 208, 332, 371
Breşko-Breşkovskaya, Yekaterina 24, 47, 155, 372
Brest-Litovsk anlaşması 357
British Daily News (gazete) 200
Broydo, Mark 303
Bronşteyn, Olga (Trotsky'nin kız kardeşi) 119
Brusilov, General 164, 165, 168, 197, 229, 230
Bryant, Louise 295, 368, 386
Bublikov, Aleksandr Aleksandroviç 80, 85, 244
Bubnov, Andrey 262
Buchanan, George 60
Buharin, Nikolay 364
burjuvazi 28, 41, 79, 101, 292, 294
Burnaşeva, Zahida 148, 149
Burstein, Z. 219, 220
Bütün Rusya Köylüler Birliği'nin Kurucu Meclisi 39
Bütün Rusya Konferansı 128, 149, 158
Bütün Rusya Müslüman Kadınlar Kongresi 148, 162
Bütün Rusya Sovyet Kongresi 182

C-Ç

Chamberlin, William 112, 270, 360, 380
cebrî çalışma 19
Ceditçi hareket 148, 149
Çernov, Viktor 24, 47, 137, 152, 153, 157, 166, 183, 212, 213, 214, 232, 236, 372
Çernışevskiy, Nikolay 21, 353, 354

Churchill, Winston 359
Colletti, Lucio 241
Çeremisov, General 236
Çheidze, N. S. 71, 74, 93, 97, 99, 117, 122, 128, 134, 135, 143, 144, 152, 177, 186, 187, 206, 214, 219, 242, 244, 372
Çudnovskiy 313, 318, 339

D

Daily Chronicle (gazete) 224
Dan, Fyodor 152, 177, 180, 181, 183, 186, 215, 216, 217, 308, 325, 326, 328, 337, 341, 372
Danilov, General 101, 102
Danisevskis, Julijs 168
Daşkeviç, P.V. 322, 339
Delo naroda (gazete) 106, 123
demokrasi 180, 340, 345, 363, 383
Demokratik Devlet Konferansı 279
Denikin, General 229, 230, 261, 273
Denis, Osvald 327
devlet 24, 35, 45, 46, 50, 76, 114, 141, 171, 172, 227, 228, 235, 241, 264, 288, 289, 323, 371
Devlet ve Devrim 241
devrim 24, 35, 37, 38, 39, 46, 49, 76, 80, 84, 86, 87, 92, 111, 112, 113, 116, 118, 128, 133, 134, 135, 143, 156, 157, 163, 172, 209, 226, 227, 250, 251, 254, 264, 269, 270, 282, 289, 297, 304, 310, 313, 316, 332, 342, 348, 358, 359, 363, 364, 365, 385
diaspora 43, 80
Dneprovskiy, Aleksandr, *Bir Firarinin Notları* 194, 195
Dostoyevskiy, Fyodor 18
Dralyuk, Boris 15, 388
Dubrovin, Aleksandr 36
Duma 36, 39, 42, 47, 48, 53, 58, 62, 66, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 112, 119, 148, 162, 185, 228, 230, 242, 250, 311, 339, 340, 343, 344, 345, 355, 368, 374, 376, 377
Dune, Edward 81, 139, 159, 197, 386
Durnovo, Pyotr 46, 174, 188, 212
dürüstlük 26, 142, 249
Dıbenko, Pavel 325
Dyusimeter, Albay L. P. 259, 268, 271, 273, 372

E

Ekim Manifestosu 41
Ekonomizm 28, 368
emek ve teknoloji 25
Engelhardt, Albay 88, 89, 90
Engels, Friedrich, *Komünist Manifesto* 28, 45, 137, 228
Ezergailis, Andrew 168, 385

F

fabrikalar 72, 176, 185, 188
Fabzavkomı 169
Faerman, Mihail 329
faşizm 360
Filonenko, Maximilian 229, 236, 269, 372
Finisov, P.N. 259, 268, 271, 273, 372
Finlandiya 18, 75, 110, 131, 133, 134, 144, 162, 198, 208, 227, 230, 231, 239, 250, 267, 278, 284, 297, 327, 330
firar 124, 160, 194, 196, 229
Flakserman, Galina 304, 305, 307
Flakserman, Yuriy 307
Fofanova, Margarita 224, 303, 325
Fondaminskiy İlya 49
Francis, David 359
Frederiks, Kont Vladimir 67, 102

G

Gabo, Naum 36
Gapon, Georgy 33, 34, 373
Gazeta-Kopeika (gazete) 160, 308
Gerd, Nina 167
Gippius, Zinaida 47
Globaçev, K.İ. 286
Golitsın, Prens 70
Golos Soldata (gazete) 226, 315
Gonçarova, Nataliya 44
Gorkiy, Maksim 125, 187, 191, 226, 273, 312, 372
Gots, Avram 152, 177, 186, 216, 320, 326, 337, 373
göç 43
Grade, Chaim 368
Graves, Tüm General William 361
grevler 34, 38, 50, 57, 160
Grimm, Robert 172
Groza (gazete) 227
Guçkov, Aleksandr 95, 96, 102, 103, 104, 105, 107, 111, 145, 150, 151, 369, 373
Gvozdev, K. A. 72

H

Habalov, General Sergey 57, 64, 65, 68, 75
haberler 53, 190, 265, 327, 330
Halkın İradesi 23
Halk Komiserleri Konseyi 330, 355
hapishaneler 68, 81, 166, 286, 332
Hasegawa, Tsuyoshi 8, 100, 381, 383
Haynes, Mike 366, 382
Helphand, Aleksandr ("Parvus") 45
Herzen, Aleksandr 21
Hinçuk, Lev 180, 183, 343
Hlebnikov, Velimir 44
homoseksüellik 367
Hryniewiecki, Ignacy 22
Huseynova, Labiba 148

İ

İlyin-Genevskiy, A.F. 61
İrkutsk 46, 147
İskra (gazete) 31
İvanov, General 75, 86, 91, 92, 93, 239
İzvestiya (gazete) 105, 123, 143, 163, 179, 184, 226, 236, 243, 247, 305
İkili İktidar 106, 112, 157
iktidar 74, 83, 86, 91, 128, 140, 149, 161, 167, 193, 201, 212, 216, 230, 244, 270, 275, 283, 303, 310, 315, 317, 337, 366
İmam Şamil 269

J

Jalava, Guro 239
Japonya 32
Jelyabov, Andrey 22
Jivoye Slovo (yayın) 219, 220, 308, 320, 322

K

Kadetler (Anayasal Demokratik Parti) 39, 42, 118, 123, 133, 146, 155, 215, 244, 250, 259, 277, 292, 293, 326
kadınlar 59, 116, 117, 141, 167, 324, 352, 367
Kadınların Ölüm Taburları 245
Kadlubovskiy, Karl 329
Kaledin, General 246
Kalinin, Mihail 192, 262, 307, 311
Kamenev, Lev 101, 119, 120, 127, 130, 133, 134, 136, 138, 139, 149, 150, 173, 177, 178, 180, 181, 182, 186, 192, 204, 208, 213, 223, 224, 226, 227, 238, 275, 276, 277, 278, 279, 282, 283, 284, 288, 302, 305, 306, 307, 310, 312, 313, 314, 317, 321, 330, 331, 339, 351, 356, 357, 364, 373
kamu düzeni üzerine 76, 302
Kamu Güvenliği Komitesi 326, 328

Kamkov, Boris 166, 322, 325, 346, 347, 373
Kanlı Pazar 34, 57, 373
kapitalizm 27
Kara Yüzler 35, 36, 132, 181, 204, 300
karşı devrim 264
Karşı-Devrime Karşı Mücadele Komitesi 266, 281
Kaun, Aleksandr 13
Kazaklar 284
Kerenskiy, Aleksandr 47, 62, 71, 74, 75, 76, 78, 83, 93, 97, 98, 99, 100, 105, 109, 114, 115, 122, 126, 142, 152, 153, 157, 160, 163, 164, 168, 169, 177, 181, 182, 185, 189, 193, 195, 197, 201, 205, 210, 219, 228, 229, 230, 231, 232, 235, 236, 237, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 290, 293, 294, 296, 297, 299, 302, 303, 304, 307, 308, 317, 320, 321, 322, 325, 326, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 338, 339, 343, 350, 352, 355, 356, 372, 373, 374, 376
Kırım Savaşı (1853-55) 20
Kızıl Muhafızlar 202, 337, 342, 349, 350, 382
Kızıl Terör 360, 362
Kişkin, Nikolay Mihayloviç 268, 337, 338, 349, 373
Kolçak , Aleksandr 360
Kollontay, Aleksandra 108, 109, 110, 116, 117, 122, 133, 140, 305, 307, 317, 341, 362, 372, 376
komün 21, 28, 116, 141, 142
komünizm 25, 27, 367
Konovalov, Aleksandr 335, 349
Korkunç İvan 19
Kornilov, Aleksandr, *Modern Rus Tarihi* 13, 146, 150, 228, 229, 230, 231, 235, 236, 237, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 283, 287, 292, 325, 373, 374, 376, 378, 384
Kornilov, General Lavr 146
Kornilov İsyanı 271
Krasnov, General 355, 356, 357
Krımov, General Aleksandr 53, 252, 254, 256, 259, 260, 270, 271, 273, 274
Kronştadt Sovyeti 161
Kronştadt donanma üssü 35, 75, 83, 84, 113, 133, 134, 169, 171, 173, 179, 191, 202, 203, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 221, 238, 261, 269, 312, 332, 335, 366, 384, 387
Kropotkin, Prens Pyotr 47
Kruglova, Arişina 62
Krupskaya, Nadyejda 33, 34, 43, 58, 127, 167, 173, 222, 303, 325, 374
Kşesinskaya Malikânesi 138, 174, 177, 200, 203, 205, 216, 221, 222
Kşesinskaya, Matilda 394
Kuprin, Aleksandr 135
Kutsal Rusya 227
Kuzey Bölgesi Sovyetler Kongresi 307
Kuzmin, Mihail 91

L

Larin, Yuri 82, 158, 232, 275, 313
Laikeviç, Yüzbaşı 67
Latifiya, Fatima 148
Lazimir, Pavel 309, 321
Lena Katliamı 46
Lenin, Vladimir İlyiç Ulyanov 25, 26, 27, 31, 32, 33, 38, 43, 48, 49, 50, 58, 82, 87, 98, 101, 108, 109, 110, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139,

140, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 157, 158, 161, 166, 167, 168, 173, 178, 180, 181, 182, 184, 191, 192, 196, 198, 203, 207, 208, 210, 212, 217, 218, 219, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 233, 238, 239, 240, 241, 250, 251, 254, 262, 263, 264, 271, 272, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 288, 289, 290, 291, 293, 295, 296, 297, 298, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 311, 312, 313, 314, 315, 321, 324, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337, 345, 347, 351, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 362, 365, 366, 369, 371, 373, 374, 375, 378, 380, 381, 383, 384, 388
Letonya 113, 168, 184, 227, 248, 249, 250
Liebknecht, Karl 135, 359
Lilina, Zlata 127
Linde, Fyodor 144, 145, 149
Lomov 290, 321
Luga garnizonu 271
Lukomskiy, General 237, 259, 260
Lunaçarskiy, Anatoliy 389
Luxemburg, Rosa 48, 359
Lvov, Prens Georgiy 374
Lvov, Vladimir Nikoleyeviç 253, 257, 374

M

Maharadze, Filipp 167
Mahno, Nestor 359
makasçılar 345, 368
makineli tüfekçiler 190, 192, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 327
Manchester Guardian (gazete) 126
Mandelştam, Osip 15
Marcu, Valeriu 272
Mariinskiy Sarayı 144, 302, 322, 334
Marksistler 25, 26, 28, 38, 368
Martov, Julius 25, 27, 31, 110, 124, 129, 154, 158, 172, 180, 213, 215, 216, 232, 248, 264, 275, 279, 292, 325, 341, 342, 345, 346, 347, 351, 375, 377, 384
Martınov 45, 158
Marx, Karl 25, 27, 28, 45, 137, 159, 228, 367, 369
Maslov, Semyon 340, 343
masonlar 156, 157
Mayakovskiy, Vladimir 44
Menşevikler 31, 32, 37, 38, 45, 48, 49, 72, 74, 87, 89, 113, 117, 118, 121, 128, 136, 139, 158, 159, 169, 181, 185, 186, 198, 202, 207, 215, 217, 226, 233, 238, 248, 250, 264, 266, 271, 272, 278, 279, 282, 283, 284, 308, 320, 328, 341, 343, 344, 347, 355, 358, 374, 382, 383
Mejrayontsı grubu 59, 74, 82, 83, 156, 157, 158, 176, 177, 178, 181, 185, 201, 204, 215, 227, 374, 377, 378
Mihail Aleksandroviç, Grandük 104
Mihail, I., Çar 20
milliyetçilik 29
Milliyetler Kongresi 284
Milyukov, Pavel 39, 47, 53, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 104, 105, 125, 126, 133, 137, 143, 144, 145, 146, 150, 151, 156, 244, 268, 375
mir 21, 42, 43
modernite 111, 222
modernleşme 20, 22, 47
Modern Sirk 318, 319
Moldovya Ulusal Partisi 162
monarşi 83, 92, 94
Moskova 18, 19, 24, 25, 37, 38, 39, 40, 43, 46, 50, 51, 57, 60, 67, 68, 80, 81, 111, 113, 114, 115, 144, 145, 149, 151, 159, 162, 168, 186, 197, 217, 218, 226, 233, 242, 243, 244, 245, 249, 250, 262, 281, 282, 283, 290,

297, 301, 314, 343, 357, 360, 372, 375, 376, 386
Moskova Devlet Konferansı 242, 244, 262
Moskova garnizonu 244
Moskova Sovyeti 111, 113, 218, 243, 283, 343, 375
Müslümanlar 44, 106
Müslüman Sovyetleri Birliği 269
Müslüman Ulusal Komite 184
müttefikler 122, 126, 143, 150, 151, 156, 163, 185, 189, 312, 357, 360, 363, 364

N

Narodnik 23, 25, 42, 49
Narışkin, Albay 102
Natanson, Mark 166
Neue Zürcher Zeitung (gazete) 98
Nikolay, II., Çar 23, 29, 35, 46, 104, 348, 372, 376
Nilov, Amiral 102
Nisan Günleri 147, 149
Nogin, Viktor 128, 177, 178, 243, 306, 375
Norman, Henry 24, 380
Novaya Rus (yayın) 320
Novaya Jizn (gazete) 187, 226, 273, 312, 313, 373
Novosyolov, A. M. 82

O-Ö

Ohrana 23, 24, 57, 59, 71, 286
Okopnaya Pravda (gazete) 176
Oktyabristler 39, 53, 78, 95, 373, 376
ordu, bakınız askeri; askerler 32, 61, 107, 194, 201, 245, 263, 266, 287, 325, 372
Osetya 148
Osvobojdeniye (yayın) 24, 32
ölüm cezası 40, 42, 119, 229
Özbekistan 283

P

Paléologue, Maurice 29
Panina, Sofiya 343
Pan-Türkistan Müslüman Kongresi 148
Parvus, Bakınız Helphand, Aleksandr 45, 219
Pereverzev, P.N. 174
Peşehonov, A.V. 157
Pestkovskiy, Stanislav 324
Peterburg Komitesi 47, 65, 101, 108, 137, 149, 173, 175, 178, 181, 192, 203, 223, 254, 261, 281, 290, 301, 302, 310, 321
Petropavlovsk (Petro ve Pavel) Kalesi 18, 209, 211, 216, 221, 222, 267, 314, 315, 318, 319, 323, 338, 339, 341, 350
Petrograd 47, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 90, 91, 92, 93, 95, 98, 99, 101, 104, 105, 107, 109, 111, 112, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 125, 126, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 137, 140, 142, 144, 146, 147, 149, 152, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 179, 183, 184, 185, 189, 190, 192, 195, 196, 198, 200, 201, 203, 205, 207, 208, 209, 211, 212, 216, 217, 218, 219, 220, 224, 225, 230, 231, 233, 237, 238, 239, 241, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 265, 267, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 300, 301, 302, 303, 305, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 316, 317, 319, 321, 324, 325, 326, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 338, 339, 340, 343, 352, 355, 356, 372,

373, 376, 377, 378, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 389
Petrogradskiy Listok 160, 225
Petrograd Sovyet Günü 314, 317
Petrograd Şehir Konferansı 200
Pılayeva, Liza 221
Plehve, Viatcheslav von 32
Plehanov, Georgiy 24, 27, 47, 48, 82, 375, 378
Podvoyskiy 118, 206, 223, 315, 337
Pokrovskiy, Mihail 30
polis 22, 23, 30, 33, 57, 59, 61, 64, 66, 81, 82, 90, 101, 106, 117, 123, 141, 224, 225, 226, 240, 361, 364, 376, 383
Polkovnikov, General 302, 316, 317, 337
Polonya 23, 44, 48, 107, 284
Polovtsev, General 207, 214, 222
postolku-poskolku 106, 107, 108, 129
Pravda (gazete) 109, 120, 121, 122, 123, 134, 139, 158, 175, 176, 178, 180, 185, 192, 197, 203, 204, 208, 209, 218, 220, 322
Price, Morgan Philips 116, 387
Prizıv (gazete) 49
Prokopoviç, Sergey 344, 345, 368, 370
proletarya 27, 38, 87, 139, 241, 262, 272, 286, 313
protestolar 30, 58
Protopopov 82, 115
Purişkeviç, Vladimir 36, 52, 53, 54, 132, 355

R

Raboçaya gazeta 221, 107, 123, 163
Raboçiy i Soldat 228
Raboçiy put (gazete) 281, 295, 296, 298, 312, 320
Rabotnitsa (yayın) 318
Radek, Karl 127, 375
Radikaller 23, 211, 357
Rahja, Eino 239, 327, 328
Ransome, Arthur, Kırlangıçlar ve Amazonlar 200, 387
Raskolnikov, Fyodor 133, 161, 209, 210, 213, 221, 317, 387
Rasputin, Grigori 51, 52, 53, 54, 55, 375
Reç (gazete) 160, 226
Reed, John 249, 339, 345, 368, 387
Remizov, Aleksey 288
Riga Bolşevik Komitesi 113
Riga Sovyeti 113
Rodzyanko, Mihail 53, 66, 67, 70, 76, 77, 78, 86, 88, 92, 93, 96, 97, 102, 103, 105, 117, 237, 249, 273, 309, 376
Roşal 161
Rovio, Kustaa 240, 241, 291, 376
Rozanova, Olga 44
Rus Atölye ve Fabrika İşçileri Meclisi 33
Russkaya volya (gazete) 174
Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDRP) 149
Rusya 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 30, 32, 36, 38, 39, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 53, 56, 58, 61, 62, 80, 85, 96, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 114, 121, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 136, 138, 139, 143, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 156, 158, 160, 165, 168, 169, 171, 173, 175, 176, 180, 182, 185, 186, 190, 191, 193, 201, 203, 208, 227, 230, 232, 234, 235, 237, 241, 245, 246, 248, 249, 253, 254, 260, 261, 268, 269, 271, 275, 279, 280, 282, 283, 284, 287, 288, 289, 291, 296, 297, 299, 304, 308, 312, 316, 328, 333, 335, 342, 345, 346, 356, 357, 358, 359, 360, 363, 365, 367, 369, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 380, 382, 385

Ruzskiy, General 92, 96, 97, 98, 101, 102, 103
Ryabuşinskiy, Pavel 237
Ryasov, Nikolay 22
Ryazanov, David 82, 308, 313, 320

S-Ş

Sağ 35, 47, 49, 52, 60, 70, 73, 75, 86, 94, 95, 122, 126, 128, 132, 140, 143, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 174, 177, 181, 204, 211, 220, 226, 228, 229, 232, 234, 236, 244, 245, 246, 248, 251, 253, 256, 265, 268, 273, 274, 281, 282, 284, 286, 292, 293, 294, 314, 318, 319, 320, 322, 325, 340, 343, 344, 347, 355, 357, 372, 373, 375, 378
sanatçılar 44, 114, 349
San Francisco Bulletin (gazete) 342
savaş 14, 19, 35, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 57, 61, 65, 74, 83, 87, 93, 109, 113, 115, 117, 124, 125, 126, 133, 135, 143, 149, 150, 153, 157, 165, 166, 168, 179, 183, 196, 197, 201, 207, 219, 231, 241, 247, 261, 265, 267, 278, 286, 297, 314, 320, 327, 335, 355, 357, 359, 362, 365, 375, 385
savaş karşıtı çabalar 194, 197
Savaş Komünizmi 361, 362
Savelyev, M. A. 207, 208
Savinkov, Boris 228, 229, 236, 241, 251, 252, 255, 256, 258, 260, 269, 273, 376
Schakovsky, Zinaida 98
Schulz, Bruno 369
sekiz saatlik iş günü 112, 113, 161, 263
Semaşko, A. I. 173, 177, 192, 202, 376
Semyonov, Grigoriy 360
serflik 20, 46
Sergey Mihayloviç, Grandük 92
Serge, Victor 40, 364, 366, 381, 382
Shotman, Aleksandr 292
Sidorin, Albay V. I. 259, 268, 271
Sinegub, Teğmen 348, 350, 386
Skalov, G. B. 198
Skobelev, Matvey 137, 157
sloganlar 145, 185
Smilga, İvar 177, 179, 297, 330, 376
Smolenskiy Byulleten (gazete) 300
Smolnıy Enstitüsü 235, 261, 302, 304, 313, 316, 321, 327, 330, 328, 332, 336, 339, 340, 342, 344, 351, 352
Sokolov 90, 93, 97
Sol 43, 62, 121, 153, 155, 162, 166, 181, 182, 204, 210, 215, 220, 226, 238, 244, 245, 261, 275, 276, 278, 282, 307, 309, 314, 319, 320, 322, 324, 325, 328, 341, 342, 344, 346, 352, 354, 357, 358, 362, 364, 365, 373, 375, 376, 377, 382
soldatki 141, 167
Soldatskaya Pravda 192
Sol Muhalefet 362, 375, 376, 377
Sosyalist Devrimciler 42
sosyalizm/sosyalist 21, 23, 24, 27, 28, 29, 31, 33, 38, 45, 48, 49, 50, 72, 73, 74, 79, 82, 108, 133, 139, 140, 143, 151, 152, 159, 163, 166, 169, 171, 172, 182, 185, 201, 232, 240, 244, 278, 279, 282, 283, 288, 291, 296, 307, 325, 336, 342, 345, 347, 351, 354, 356, 363, 366, 377, 381, 382
Sovyetler 39, 112, 129, 136, 137, 151, 279, 282, 287, 295, 298, 304, 307, 315, 319, 322, 324, 335, 354, 377
Speranskiy, Kontes 234
Spiridonova, Mariya 40, 166, 210, 215, 341, 358, 377, 382
Stahl, Ludmila 121, 138, 140, 145, 377
Stalinizm 364, 381
Stalin, İosif 101, 119, 120, 127, 128, 136, 149, 179, 207, 223, 305, 314, 330, 362, 363, 364, 365, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381
Stark, Leonid 326

Steklov, Yuri Mikhailovich 72, 93, 130, 213, 226, 238
Stites, Richard 115, 389
Stolıpin, Pyotr 40, 42, 43
St. Peterburg 18, 19, 22, 23, 24, 25, 33, 37, 40, 46, 47, 54, 79, 85, 187, 345, 377, 378, 389
Struve, Pyotr 28
Stürmer, Boris 53
Sukhanov, Nikolai 387
sürekli devrim 45, 46, 140
Sverdlov, Yakov 178, 210, 316, 321
Sıtin yayın evi 37
Şaumyan, Stepan 113, 167, 283
Şklovskiy, Viktor 194
Şlyapnikov, Aleksandr 72, 73, 74, 100, 101, 133, 358, 362, 374, 376
Şreyder, Grigoriy 339, 344, 349
Şulgin, V.V. 76, 77, 94, 95, 96, 102, 103, 104, 105, 369, 376
Şehir Milisi 123
Şeriat yasası 148
şiddet 13, 22, 36, 70, 141, 159, 172, 181, 184, 204, 213, 227, 248, 285, 286, 301, 359, 360, 365

T

Tarasova, E. 220
tarih 14, 19, 27, 44, 79, 83, 120, 133, 216, 352, 369, 382
Tavrida Sarayı 47, 53, 58, 62, 69, 71, 72, 77, 82, 86, 87, 93, 98, 96, 99, 116, 136, 157, 198, 202, 203, 205, 206, 207, 209, 212, 215, 230
Teffi, Nadyejda 182
Temmuz Günleri 226, 227, 232, 262
Tereşçenko, Mihail 156, 265, 296
Thomas, Albert 151, 386
Tomskiy, Mihail 182, 204
toprak 20, 38, 39, 42, 77, 101, 114, 116, 139, 141, 142, 166, 285, 308, 325, 326, 366
Trans-Sibirya Demiryolu 32
Trepov, Fyodor 22, 24, 378
Troçki, Lev 19, 37, 38, 44, 45, 46, 50, 79, 82, 90, 119, 122, 127, 140, 150, 156, 157, 158, 161, 172, 174, 176, 195, 201, 203, 213, 214, 216, 223, 226, 284, 288, 294, 296, 302, 303, 304, 305, 306, 308, 309, 315, 316 317, 318, 321, 322, 330, 331, 336, 341, 345, 347, 348, 351, 356, 360, 363, 364, 365, 367, 369, 377, 382, 384, 389
Trubetskoy, Prens 265
Trudovikler 181
Trud Basımevi 320, 321
Tsereteli, İrakli 128, 129, 137, 152, 157, 158, 172, 173, 177, 179, 180, 181, 186, 187, 214, 217, 219, 244, 248, 264, 271, 293, 295, 377, 382
Tshakaya, Miha 167
Tsvetayeva, Marina 228
Työmies (gazete) 231

U-Ü

Ukrayna 23, 24, 37, 61, 107, 111, 126, 162, 184, 201, 226, 284, 350, 359
Ulyanov, Aleksandr (Lenin'in kardeşi) 23, 25, 374
Ulyanova, Mariya (Lenin'in kız kardeşi) 122
Uritskiy, Moisey 82, 305, 358, 372
Utro Rossii (yayın) 249
ütopya 331, 363, 389

V-W

Vahşi Bölük 241, 249, 268, 269, 273
vatanseverlik 32, 47, 126, 189, 190
Verderevskiy, Amiral 335, 338
Viazemsky, Prens 285
Vikjel 261, 266, 268
Viren, General 84
Voyeykov, Vladimir 102

Volya Naroda 155, 226, 286
Volodarskiy, V. 182, 203, 311, 317, 336, 358, 378
Veynşteyn 265, 266
Voytinskiy, Vladimir 203, 207, 213, 220, 221, 317, 378
Williams, Harold 224
Witte, Kont Sergey 39
Woolf, Virginia, *Orlando* 15

Y

Yahudiler 29, 44, 184, 227
Yakubova, Selima 162
Yakovleva, Varvara 305
Yegorov, Nikolay 82
Yelizarova, Anna (Lenin'in kız kardeşi) 226
Yemelyanov, İvan 224, 225, 227, 239
Yeni Ekonomik Politika (NEP) 361
Yermolenko, Teğmen 219, 220
Yurenyov, Konstantin 82
Yusupov, Feliks 53, 54

Z

Zasuliç, Vera 22, 24, 378
Zavoyko, Vasiliy 254, 255, 257, 378
Zimmerwarld, savaş-karşıtı konferans 404
Zinovyev, Grigoriy 49, 101, 109, 127, 139, 173, 177, 178, 182, 185, 204, 208, 214, 221, 223, 224, 225, 239, 295, 298, 305, 306, 307, 310, 312, 313, 314, 330, 336, 341, 356, 357, 364, 378

Rusya'nın Rus olma halinde insanın başını sıkça döndüren bir şey vardır. Ülkenin tarihini özellikle Rus olmayanlarla ama bazen de Ruslarla tartıştığınızda, tartışma tekrar ve tekrar, romantikleştirilen bir temele, bazılarının indirgenemez varsaydığı bir anımsamaya, merkezindeki kara kutuyla, anlatılamaz olan o Rus maneviyatına sapar. Sadece emsalsiz şekilde üzücü değil, açıklamaların emsaliz şekilde idrak edilemez, kaçarmak açıklamalar oluşu da cabasıdır: Çok acı çeken Rusya; Küçük Ana Rusya...

Rusya, Virginia Woolf'un *Orlando*'da ifade ettiği gibi, "günbatımlarının daha uzun, gün ağarmalarının daha ani olduğu ve cümlelerin, en iyi şekilde nasıl sonlandırılacağı hakkında duyulan şüphe yüzünden, yarım bırakıldığı bir yerdir."

Elinizdeki kitapta China Miéville, ideolojik mücadelelere uzak durarak, devrimci olayların baş döndürücü gerçekliğini keşfe çıkıyor. Bir rahibin ateist oğlundan, Rus devriminin edebi hikâyesi...

AYRINTI • İNCELEME
ISBN: 978-605-314-228-7
9 786053 142287

30 ₺